

Regeringens proposition

1980/81: 146

om ändring i aktiebolagslagen (1975: 1385) m. m.;

beslutad den 12 mars 1981.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll ovannämnda dag.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

HÅKAN WINBERG

Propositionens huvudsakliga innehåll

Om ett aktiebolag i likvidation inte har tillgångar som täcker likvidationskostnaderna, gäller f. n. att tingsrätten på anmälan av likvidatorerna skall förklara att likvidationen skall läggas ned och bolaget anses upplöst. I propositionen föreslås att denna möjlighet till s. k. fattiglikvidation skall avskaffas fr. o. m. den 1 januari 1982. Likvidatorerna hänvisas i stället till att begära att bolaget försätts i konkurs, vilket bl. a. innebär att frågan om gäldenärsbrott kommer att utredas.

År 1973 beslöts att alla aktiebolag måste ha ett aktiekapital på minst 50 000 kronor. Äldre bolag har dock fått anstånd till utgången av år 1981 med att höja sitt aktiekapital till detta belopp. F. n. gäller att beslutet om höjning av aktiekapitalet måste vara registrerat hos patentverket före utgången av år 1981. Med hänsyn till arbetsbelastningen hos patentverkets bolagsbyrå föreslås i propositionen att det skall räcka med att beslutet om höjning anmäls före utgången av år 1981.

1 Förslag till

Lag om ändring i aktiebolagslagen (1975: 1385)

Härigenom föreskrivs att 8 kap. 15 §, 10 kap. 15 §, 13 kap. 15 och 18 §§ samt 14 kap. 11–13 §§ aktiebolagslagen (1975: 1385) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Förelagten lydelse

8 kap.

15 §¹

För registrering skall bolaget anmäla vem som utsetts till styrelseledamot, verkställande direktör och suppleant samt till firmatecknare ävensom deras postadress och personnummer. För registrering skall även anmälas av vilka och hur bolagets firma tecknas.

Anmälan göres första gången när bolaget enligt 2 kap. 9 § anmäles för registrering och därefter genast efter det att ändring inträffat i förhållande som anmälts eller skall anmälas för registrering enligt första stycket. Rätt att göra anmälan tillkommer även den som anmälningen gäller.

Ändras bolagets postadress, skall bolaget genast anmäla det för registrering.

Senast en månad efter den ordinarie bolagsstämman skall bolaget till registreringsmyndigheten sända in en aktuell förteckning över bolagets styrelseledamöter, verkställande direktör, suppleanter och firmatecknare med uppgift om deras postadress och personnummer.

Varje år efter den ordinarie bolagsstämman skall bolaget till registreringsmyndigheten sända in en aktuell förteckning över bolagets styrelseledamöter, verkställande direktör, suppleanter och firmatecknare med uppgift om deras postadress och personnummer. *Förteckningen skall sändas in samtidigt med att en avskrift av årsredovisningen och revisionsberättelsen sänds in enligt 11 kap. 3 § andra stycket.*

10 kap.

15 §²

För registrering skall bolaget anmäla vem som utsetts till revisor samt dennes postadress och personnummer. Bestämmelserna i 8 kap. 15 § andra stycket skall härvid tillämpas.

Senast en månad efter den ordinarie bolagsstämman skall bolaget till registreringsmyndigheten sända in en aktuell förteckning över bolagets revisorer med uppgift om deras postadress och personnummer.

Varje år efter den ordinarie bolagsstämman skall bolaget till registreringsmyndigheten sända in en aktuell förteckning över bolagets revisorer med uppgift om deras postadress och personnummer. *Förteckningen skall sändas in samtidigt med att en avskrift av årsredovisningen och revisionsberättelsen sänds in enligt 11 kap. 3 § andra stycket.*

¹ Senaste lydelse 1980: 1104.

² Senaste lydelse 1980: 1104.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

13 kap.

15 §

När likvidatorerna framlagt slutredovisning är bolaget upplöst. Anmälan därom skall genast göras för registrering.

Utän hinder av vad i första stycket sägs kan ägare till en tiondel av samtliga aktier hos likvidatorerna påkalla bolagsstämma för behandling av fråga om talan enligt 15 kap. 5 §. Bestämmelsen i 9 kap. 8 § andra mening-
en äger motsvarande tillämpning.

Om bolag i likvidation ej har tillgångar som täcker likvidationskostnaderna, skall rätten på anmälan av likvidatorerna förklara att likvidationen skall nedläggas och bolaget anses upplöst. När sådan förklaring meddelas, äger 8–14 §§ ej tillämpning. Tillgångarna skall efter rättens förordnande tillfalla allmänna arvsfonden. Rätten skall för registrering underrätta registreringsmyndigheten om förklaringen.

Om likvidatorerna finner att bolaget är på obestånd och inte kan betala likvidationskostnaderna, skall de ansöka om att bolaget försätts i konkurs.

18 §

Om någon anmälan rörande bolaget ej kommit in till registreringsmyndigheten under de tio senaste åren, skall denna på lämpligt sätt undersöka huruvida bolaget upphört med sin verksamhet. Vinnes ej upplysning att bolaget fortfarande består, skall det avföras ur registret och är därmed upplöst. Uppkommer därefter behov av likvidationsåtgärd, skall på ansökan av den vars rätt därav beröres en eller flera likvidatorer förordnas av rätten. *Om ej fall som avses i 15 § tredje stycket föreligger, skall likvidation genomföras. Kallelse till första bolagsstämman skall ske enligt 16 §.*

Om någon anmälan rörande bolaget ej kommit in till registreringsmyndigheten under de tio senaste åren, skall denna på lämpligt sätt undersöka huruvida bolaget upphört med sin verksamhet. Vinnes ej upplysning att bolaget fortfarande består, skall det avföras ur registret och är därmed upplöst. Uppkommer därefter behov av likvidationsåtgärd, skall på ansökan av den vars rätt därav beröres en eller flera likvidatorer förordnas av rätten. Kallelse till första bolagsstämman skall ske enligt 16 §.

14 kap.

11 §

Prövas tvist om inlösen enligt 9 § av skiljemän och är det ostridigt mellan parterna att lösningsrätt föreligger eller förklaras i skiljedom att sådan rätt är för handen utan att lösenbeloppet samtidigt fastställs, är aktieägarna skyldiga att till mo-

Prövas tvist om inlösen enligt 9 § av skiljemän och är det ostridigt mellan parterna att lösningsrätt föreligger eller förklaras i skiljedom att sådan rätt är för handen utan att lösenbeloppet samtidigt fastställs, är aktieägarna skyldiga att till mo-

Nuvarande lydelse

derbolaget överlämna sina aktiebrev med påskrift om överlåtelse, om moderbolaget *betalar fastställt lösenbelopp eller* ställer av skiljemännen godkänd säkerhet för kommande lösenbelopp jämte ränta.

Aktieägare har rätt till skälig ränta på lösenbeloppet för tiden från det säkerhet ställts till dess lösenbeloppet förfaller till betalning.

12 §

Har fastställt lösenbelopp erbjuddits aktieägare utan att denne överlämnat sina aktiebrev, skall moderbolaget utan dröjsmål nedsätta lösenbeloppet enligt lagen (1927:56) om *gälds betalning genom penningars nedsättande i allmänt förvar*. Därvid får förbehåll om rätt att återtaga det nedsatta beloppet ej göras.

13 §³

Har säkerhet ställts enligt 11 § eller nedsättning skett enligt 12 §, är moderbolaget ägare till aktierna. Innan aktiebrev överlämnats till moderbolaget medför breven i sådant fall endast rätt för innehavaren att mot överlämnande av breven till moderbolaget eller länsstyrelsen få ut lösenbeloppet jämte ränta.

Har aktiebrev ej överlämnats inom *ett år* från det moderbolaget blivit ägare till aktien, kan nytt till moderbolaget ställt aktiebrev utfärdas. Det nya aktiebrevet skall innehålla uppgift att det ersätter äldre brev. Överlämnas därefter det äldre aktiebrevet till moderbolaget, skall brevet överlämnas till dotterbolaget för att makuleras.

Föreslagen lydelse

derbolaget överlämna sina aktiebrev med påskrift om överlåtelse, om moderbolaget ställer av skiljemännen godkänd säkerhet för kommande lösenbelopp jämte ränta.

Har fastställt lösenbelopp erbjuddits aktieägare utan att denne överlämnat sina aktiebrev, skall moderbolaget utan dröjsmål nedsätta lösenbeloppet enligt lagen (1927:56) om *nedsättning av pengar hos myndighet*. Därvid får förbehåll om rätt att återtaga det nedsatta beloppet ej göras.

Har aktiebrev ej överlämnats inom *en månad* från det moderbolaget blivit ägare till aktien, kan nytt till moderbolaget ställt aktiebrev utfärdas. Det nya aktiebrevet skall innehålla uppgift att det ersätter äldre brev. Överlämnas därefter det äldre aktiebrevet till moderbolaget, skall brevet överlämnas till dotterbolaget för att makuleras.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1982. 13 kap. 15 § tredje stycket i dess äldre lydelse tillämpas dock, om anmälan till rätten har gjorts före utgången av år 1981.

³ Nuvarande lydelse enligt prop. 1980/81:84.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden

Häri genom föreskrivs att 6 § lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §¹

Underrätt är vid handläggning av ärende domför med en lagfaren domare, om ej annat följer av vad som föreskrives nedan i denna paragraf.

Vid annan handläggning än som sägs i 3 eller 4 § skall rätten hava den sammansättning som anges i tredje stycket,

om ärendet är tvistigt.

om eljest särskild anledning föreligger därtill, eller

om ärendet angår

1. medgivande till äktenskap enligt 2 kap. 2 § giftermålsbalken eller till åtgärd beträffande makars egendom enligt 6 kap. 6 § nämnda balk eller förordnande angående sådan egendoms förvaltning i andra fall.

2. talan mot överförmyndares beslut,

3. nedsättning av bolags aktiekapital eller grundfond, tillstånd till vinstutdelning i bolag, *skyldighet för bolag eller förening att träda i likvidation, förordnande eller entledigande av likvidator eller tillstånd till försäljning av egendom under likvidation* eller till fusion,

3. nedsättning av bolags aktiekapital eller grundfond *eller* tillstånd till vinstutdelning i bolag eller till fusion,

4. förvaltning av stiftelse, eller

5. tillstånd till viss förvaltningsåtgärd i annat fall än som avses ovan i detta stycke.

I fall som avses i andra stycket skall rätten bestå av en lagfaren domare och nämnd, när ärendet skall prövas enligt giftermålsbalken eller föräldrabalken, samt eljest av minst tre och högst fyra lagfarna domare. Har nämnd säte i rätten äger 15 kap. 29 och 30 §§ giftermålsbalken motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1982.

¹ Senaste lydelse 1978: 862.

3 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1973: 303) om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag

Härigenom föreskrivs att övergångsbestämmelserna till lagen (1973: 303) om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1. Denna lag² träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

2. I fråga om bolag som bildats före den 6 juni 1973 gäller 2 och 3 §§ lagen (1944: 705) om aktiebolag i sin lydelse före nämnda dag till utgången av år 1981. Dock får det för sådant bolag bestämda aktiekapitalet eller minimikapitalet ej genom ändring av bolagsordningen sänkas till belopp som är lägre än 50 000 kronor.

3. Styrelseledamot, verkställande direktör, aktieägare, borgenär eller annan vars rätt kan vara beroende därav kan under tiden den 1 oktober 1980—den 31 mars 1981 hos rätten ansöka om likvidation av bolag, vars aktiekapital ej uppgår till 50 000 kronor vid utgången av september 1980.

Sker ansökan, skall rätten genast kalla bolaget att inställa sig inför rätten på utsatt dag, minst två och högst fyra månader därefter, då frågan om skyldighet för bolaget att träda i likvidation skall prövas. Kallelsen skall delges bolaget på sätt som är föreskrivet om stämning i tvistemål. Det åligger styrelsen att genast utlysa bolagsstämma för meddelande om kallelsen.

Visas ej innan ärendet avgöres att aktiekapitalet uppgår till 50 000 kronor, skall rätten förklara, att bolaget skall träda i likvidation, samt utse en eller flera likvidatorer. Rätten skall genast till registreringsmyndigheten sända dels för registrering meddelande om likvidationsbeslutet dels under rättelse om förordnande av likvidator med angivande av dennes fullständiga namn och postadress.

4. Bolag, vars registrerade aktiekapital ej uppgår till 50 000 kronor vid utgången av år 1981 skall, om det ej trätt i likvidation eller försatts i konkurs, avföras ur aktiebolagsregistret och är därmed upplöst. Uppgift att bolaget har avförts ur registret skall ej kungöras i Post- och Inrikes Tidningar.

4. *En* bolag, vars registrerade aktiekapital ej uppgår till 50 000 kronor vid utgången av år 1981 *och för vilket beslut om ökning av aktiekapitalet till minst 50 000 kronor inte har anmälts för registrering före nämnda tidpunkt* skall, om det *inte har trätt i likvidation eller försatts i konkurs, avföras ur aktiebolagsregistret och är därmed upplöst. Uppgift att bolaget har avförts ur registret skall ej kungöras i Post- och Inrikes Tidningar.*

Ett bolag för vilket beslut om ökning av aktiekapitalet till minst 50 000 kronor har anmälts för registrering före utgången av år 1981 skall, om det inte har trätt i likvida-

¹ Senaste lydelse av övergångsbestämmelserna 1977: 320.

² 1973: 303.

Nuvarande lydelse

När bolaget avförts ur registret, svarar aktieägarna samt styrelseledamöter och verkställande direktör solidariskt för bolagets förpliktelser. Aktieägarna inträder i bolagets ställe som part i de avtal bolaget slutit med tredje man. I den mån bolaget enligt lag eller annan författning varit skyldigt att vidtaga åtgärd eller lämna uppgift skall detta i stället fullgöras av styrelsen.

Uppkommer behov av likvidationsåtgärd sedan bolaget avförts ur registret, äger 173 a § tredje stycket lagen (1944: 705) om aktiebolag motsvarande tillämpning.

5. Bolag, vars registrerade aktiekapital ej uppgår till 50 000 kronor, skall, om det ej trätt i likvidation eller försatts i konkurs, upplösas genom att avföras ur aktiebolagsregistret, om samtliga aktieägare och styrelseledamöter samt verkställande direktören begär det före utgången av oktober 1981. Uppgift om att sådan begäran framställts skall ofördröjligen kungöras i Post- och Inrikes Tidningar. Bolaget får ej avföras ur registret förrän en månad efter det att sådant kungörande skett. Uppgift att bolaget har avförts ur registret skall ej kungöras. Punkt 4 *andra och tredje* styckena äger motsvarande tillämpning.

6. Bestämmelserna i 103 § 1 mom. tredje stycket tillämpas även i fråga om penninglån som lämnats och ansvarsförbindelser som ingåtts före lagens ikraftträdande under förutsättning att lånet eller ansvarsförbindelsen är av det slag som avses med det i 75 a § stadgade förbudet. Uppgift om lånet eller ansvarsförbindelsen skall även lämnas i förteckning som avses i 75 c §.

Vad i 75 c § första stycket fjärde punkten föreskrives äger ej tillämpning på lån och ansvarsförbindelser som bolaget lämnat före ikraftträdandet.

Föreslagen lydelse

tion eller försatts i konkurs, upplösas genom att avföras ur aktiebolagsregistret, om registreringsmyndigheten efter utgången av år 1981 genom lagakraftvägande beslut har avskrivit anmälan eller vägrat registrering. Uppgift om ett sådant beslut skall ofördröjligen kungöras av registreringsmyndigheten i Post- och Inrikes Tidningar. Bolaget får inte avföras ur registret förrän en månad efter det att kungörandet har skett. Uppgift om att bolaget har avförts ur registret skall inte kungöras.

5. Bolag, vars registrerade aktiekapital ej uppgår till 50 000 kronor, skall, om det ej trätt i likvidation eller försatts i konkurs, upplösas genom att avföras ur aktiebolagsregistret, om samtliga aktieägare och styrelseledamöter samt verkställande direktören begär det före utgången av oktober 1981. Uppgift om att sådan begäran framställts skall ofördröjligen kungöras i Post- och Inrikes Tidningar. Bolaget får ej avföras ur registret förrän en månad efter det att sådant kungörande skett. Uppgift att bolaget har avförts ur registret skall ej kungöras. Punkt 4 *tredje och fjärde* styckena äger motsvarande tillämpning.

7. ³

8. Om verkan av företagsinteckning, som meddelats i näringsverksamhet utövad av aktiebolag, som upplöses enligt punkt 4 eller 5, finns bestämmelser i lagen (1966: 454) om företagsinteckning.

Denna lag⁴ träder i kraft två veckor efter den dag, då lagen enligt uppgift på den har utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

³ Punkten upphävd genom 1977: 320.

⁴ 1981: 000.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1981-02-19

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Ullsten, Bohman, Wikström, Friggebo, Mogård, Dahlgren, Åsling, Söder, Krönmark, Burenstam Linder, Johansson, Wirtén, Holm, Andersson, Boo, Winberg, Adelson, Danell, Petri, Eliasson

Föredragande: statsrådet Winberg

Lagrådsremiss om ändring i aktiebolagslagen (1975: 1385) m. m.

1 Inledning

Brottsförebyggande rådet (BRÅ) fick i december 1977 i uppdrag av regeringen att göra en översyn av lagstiftningen mot organiserad och ekonomisk brottslighet. BRÅ har för fullföljande av uppdraget bildat en styrgrupp och särskilda arbetsgrupper. En av arbetsgrupperna har till uppgift att pröva möjligheterna att genom lagstiftning förebygga missbruk av aktiebolagsformen.

BRÅ har tidigare överlämnat en promemoria (BRÅ PM 1978: 2) om revisorernas verksamhet och en promemoria (BRÅ PM 1979: 5) om förstärkt skydd för det bundna aktiekapitalet. Promemoriorna har legat till grund för vissa ändringar i aktiebolagslagen (1975: 1385) som träder i kraft den 1 juli 1981 (prop. 1979/80: 143 s. 78–95, LU 1980/81: 4, rskr 1980/81: 39, SFS 1980: 1104).

Den nyss nämnda särskilda arbetsgruppen¹ har utarbetat en promemoria (BRÅ PM 1980: 1) Likvidationsförfarandet enligt aktiebolagslagen. Promemorian, som bl. a. innehåller förslag till ändring i aktiebolagslagen, har på förslag av styrgruppen överlämnats till justitiedepartementet i mars 1980. Promemorian har remissbehandlats.

Till protokollet i detta ärende bör fogas dels promemorian som *bilaga 1*, dels en förteckning över remissinstanserna och en sammanställning av remissyttrandena som *bilaga 2*.

¹ Kanslichefen i brottsförebyggande rådet Bo Svensson, ordförande, auktoriserade revisorn Bengt Bångstad, länsrådet Anders Thornell och rådmannen Arne Wilhelmsson.

Värdepapperscentralen VPC AB har i en skrivelse till justitiedepartementet den 13 december 1979 föreslagit en ändring av bestämmelserna om tvångsinlösen av aktier i 14 kap. 13 § aktiebolagslagen. Skrivelsen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 3*.

Föreningen Auktoriserade revisorer FAR och Svenska Revisorsamfundet SRS har i en skrivelse till justitiedepartementet den 5 december 1980 tagit upp frågan om höjning av aktiekapitalet i bolag vars registrerade aktiekapital understiger 50000 kronor. Organisationerna föreslår att det inte skall krävas att ett beslut om höjning är registrerat hos patentverket före utgången av år 1981 utan att det skall räcka med att beslutet anmäls före utgången av år 1981. Skrivelsen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 4*.

Under ärendets beredning i justitiedepartementet har kontakt hållits med företrädare för de danska, finländska och norska justitiedepartementen samt det danska handels- och industridepartementet.

2 Allmän motivering

2.1 Fattiglikvidation enligt aktiebolagslagen

Ett aktiebolag kan upplösas på flera sätt. Det kan ske genom att bolaget går upp i ett annat bolag (fusion) eller genom att bolaget avförs ur aktiebolagsregistret. Normalt sker en upplösning genom ett särskilt förfarande som kallas likvidation. Även konkurs kan leda till att ett bolag upplöses. Om ett aktiebolag är försatt i konkurs och denna avslutas utan överskott, är bolaget upplöst när konkursen avslutas.

Bestämmelser om likvidation och upplösning av aktiebolag finns i 13 kap. aktiebolagslagen. Likvidationen har till syfte att realisera bolagets tillgångar. Skulderna betalas och de överskjutande tillgångarna fördelas bland aktieägarna. Ett aktiebolag kan träda i likvidation frivilligt, helt enkelt därför att aktieägarna inte vill fortsätta verksamheten. I vissa fall föreskrivs emellertid att ett bolag skall träda i likvidation, oavsett om aktieägarna vill det eller ej. Ett sådant fall av tvångslikvidation är att bolagets eget kapital understiger en tredjedel av det registrerade aktiekapitalet (se 13 kap. 2 §). De vanligast förekommande fallen av tvångslikvidation är att bolaget saknar till bolagsregistret anmäld behörig styrelse eller att bolaget inte har sänt in årsredovisning för något av de senaste två räkenskapsåren (se 13 kap. 4 § första stycket 3 och 4). Normalt ankommer det på bolagsstämman att besluta om likvidation. För att reglerna om tvångslikvidation skall vara effektiva kan emellertid även rätten besluta om sådan likvidation på ansökan av exempelvis en aktieägare eller en borgenär eller på anmälan av patentverket.

En bolagsstämma eller domstol som beslutar att ett aktiebolag skall

träda i likvidation skall samtidigt utse en eller flera likvidatorer. Under likvidationen träder likvidatorerna i styrelsens och den verkställande direktörens ställe. Bolagsstämman fungerar i huvudsak som förut. Ett uppdrag som revisor upphör inte genom likvidationsbeslutet.

När ett bolag trätt i likvidation skall bolagsledningen genast avge redovisning för sin förvaltning av bolagets angelägenheter för tiden fram till beslutet om likvidation. Likvidatorerna å sin sida skall gå igenom bolagets ställning och skaffa sig uppgifter om dess tillgångar och skulder. Kallelse på bolagets okända borgenärer skall ske. Likvidatorerna skall så snart det kan ske förvandla bolagets egendom till pengar, i den mån det behövs för likvidationen, samt betala bolagets skulder. Därefter skall likvidatorerna skifta bolagets behållna tillgångar mellan aktieägarna. När likvidatorerna har fullgjort sitt uppdrag och lagt fram sin slutredovisning på en bolagsstämma, är bolaget upplöst.

Om ett aktiebolag i likvidation inte har tillgångar som täcker likvidationskostnaderna kan likvidationen upphöra på ett tidigt stadium genom s. k. fattiglikvidation. En sådan innebär att rätten på anmälan av likvidatorerna förklarar att likvidationen skall läggas ned och bolaget anses upplöst (se 13 kap. 15 § tredje stycket aktiebolagslagen). Fattiglikvidation innebär bl. a. att kallelse på okända borgenärer inte behöver ske. Eventuella tillgångar skall efter rättens förordnande tillfalla allmänna arvsfonden.

Konkurslagstiftningen reformeras etappvis. Sedan den 1 januari 1980 gäller nya regler om konkursförvaltning och tillsyn i konkurs (prop. 1978/79: 105, LU 19, rskr 309, SFS 1979: 340). Avsikten med de nya reglerna är bl. a. att man skall få bättre möjligheter att komma till rätta med den omfattande ekonomiska brottslighet som f. n. förekommer i samband med konkurser. Det tidigare systemet med s. k. fattigkonkurser har ersatts av en ny ordning för handläggning av mindre konkurser. Förvaltare skall förordnas också i mindre konkurser och tillsyn över förvaltningen skall liksom i en ordinär konkurs utövas av kronofogdemyndigheten. Förvaltaren skall utreda orsakerna till obeståndet samt undersöka om det finns återvinningsmöjligheter och om gäldenären kan misstänkas för gäldenärsbrott. Förvaltaren är också skyldig att till åklagare anmäla misstankar om gäldenärsbrott eller viss annan brottslighet som kommer fram i samband med konkursen och som gäller hans näringsverksamhet.

I sammanhanget bör också nämnas de nya bestämmelser om s. k. konkurskarantän som har trätt i kraft den 1 juli 1980 (prop. 1979/80: 83, LU 31, rskr 284, SFS 1980: 264). Bestämmelserna innebär att en näringsidkare som har gått i konkurs under vissa förutsättningar kan förbjudas att bedriva näringsverksamhet efter konkursen.

I BRÅ:s promemoria behandlas både ordinär likvidation och fattiglikvidation. Som en huvudpunkt föreslås att möjligheten till fattiglikvidation skall avskaffas. Jag ämnar först ta upp denna fråga och återkommer senare till vissa förslag som avser det vanliga likvidationsförfarandet (se avsnitt 2.3).

Enligt arbetsgruppen måste man räkna med att 1979 års konkursreform kommer att leda till ökade risker för att bestämmelserna i aktiebolagslagen om likvidation och särskilt bestämmelserna om fattiglikvidation utnyttjas för att dölja ekonomisk kriminalitet. Sådant missbruk förekommer enligt arbetsgruppen också i dag. Enligt arbetsgruppens mening har de skäl som har anförts till förmån för ett avskaffande av fattigkonkurserna bärkraft också beträffande fattiglikvidationerna. I enlighet härmed föreslår arbetsgruppen att bestämmelserna om fattiglikvidation i 13 kap. 15 § tredje stycket aktiebolagslagen upphävs och ersätts med en ordning som innebär en skyldighet för likvidator som finner att bolaget är på obestånd att hos rätten ansöka att bolaget försätts i konkurs.

Arbetsgruppens förslag har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av praktiskt taget samtliga remissinstanser. Utredningen (Fi 1973:01) om säkerhetsåtgärder m. m. i skatteprocessen anser dock att möjligheten till fattiglikvidation bör behållas och att man i stället bör införa en ökad insyn för det allmänna i likvidationsförfarandet bl. a. genom att yttrande inhämtas från kronofogdemyndigheten innan en likvidation får läggas ned. Kritik har också förts fram av Sveriges ackordscentral och Sveriges advokatsamfund, som föreslår att tingsrätten skall pröva om likvidationen får läggas ner eller inte. Konkurslagskommittén, som tillstyrker att fattiglikvidationerna avskaffas, anser att den föreslagna konkursplikten bör modifieras.

Enligt min mening tillgodoser arbetsgruppens förslag att avskaffa möjligheten till fattiglikvidation ett angeläget reformbehov. När det har gällt att upplösa ett aktiebolag med så obetydliga tillgångar att de inte ens har räckt till för att täcka kostnaderna för ett avvecklingsförfarande, torde en fattigkonkurs och en fattiglikvidation ha framstått som i det närmaste likvärdiga alternativ. Fattigkonkursens många brister har lett till att detta system har ersatts med en ny och effektivare ordning för handläggning av mindre konkurser. Detta i sin tur gör det nödvändigt att även se över systemet med fattiglikvidation. Underläts detta finns det, som arbetsgruppen har framhållit, en överhängande risk för att bestämmelserna används för att dölja ekonomisk brottlighet. I och för sig är det tänkbart att bygga ut reglerna om fattiglikvidation i aktiebolagslagen så att de motsvarar vad som gäller i fråga om mindre konkurser. Detta skulle emellertid göra lagstiftningen alltför komplicerad. Liksom de allra flesta remissinstanserna anser jag i stället att fattiglikvidationerna bör avskaffas.

Ett avskaffande av fattiglikvidationerna aktualiserar frågan hur bolagets upplösning bör ske i hithörande fall. En ny ordning kan i och för sig utformas på olika sätt.

Ett alternativ är att lagstiftaren avstår från att anvisa någon särskild ordning när det vanliga likvidationsförfarandet inte kan fullföljas av brist på pengar. Eftersom man bör kunna räkna med att ett bolag som i dag omfattas av reglerna om fattiglikvidation är på obestånd, oavsett likvidationsgrunden, så torde i normalfallet detta alternativ leda till att bolagsupp-

lösningen sker genom konkurs. Man kan emellertid också tänka sig att likvidationsbolaget inte avvecklas utan hålls vid liv under en avsevärd tid. En sådan ordning är självfallet inte önskvärd. Jag kan alltså inte förorda detta alternativ.

Ett annat alternativ är att som arbetsgruppen har föreslagit ersätta fattiglikvidationen med en ordning som innebär en skyldighet för likvidator som finner att bolaget är på obestånd att försätta bolaget i konkurs. Likvidatorn skulle alltså i princip vara skyldig att agera så snart en konkursanledning kan föreligga.

För min del anser jag liksom konkurslagskommittén att det kan ifrågasättas om inte arbetsgruppens förslag går alltför långt. Den generella konkursplikt som följer av förslaget kommer att omfatta även fall då bolaget visserligen har tillgångar som täcker likvidationskostnaderna men samtidigt skulder som överstiger tillgångarna. Jag anser det viktigt att den nya ordningen i sådana fall inte lägger hinder i vägen för en smidig uppgörelse inom likvidationsförfarandets ram. F.n. förekommer det att bolagets fordringsägare i en ackordsliknande uppgörelse går med på att deras fordringar sätts ned. En sådan ordning torde i åtskilliga fall vara fördelaktigare för fordringsägarna än en konkurs. Den föreslagna generella konkursplikten torde alltså kunna medföra försämringar för fordringsägarna utan att den är motiverad av andra skäl.

Jag kan på grund av det anförda inte förorda det av arbetsgruppen föreslagna alternativet.

Den naturligaste lösningen är enligt min mening att begränsa likvidatorns skyldighet att försätta bolaget i konkurs till de situationer som täcks av de nuvarande bestämmelserna om fattiglikvidation, dvs. fall då bolagets tillgångar inte täcker likvidationskostnaderna. Detta alternativ har också förordats av konkurslagskommittén. Man kan på goda grunder anta att man med en sådan ordning skulle nå flertalet av de situationer där det typiskt sett finns anledning att misstänka sådan brottslighet som det här är fråga om.

Jag vill särskilt betona att man med den nu behandlade lösningen inte fråntar likvidatorn möjligheten att frivilligt försätta bolaget i konkurs i andra situationer. Vidare har både kronofogdemyndigheten och andra borgenärer möjlighet att under likvidationsförfarandets gång ansöka om bolagets försättande i konkurs.

Sammanfattningsvis föreslår jag alltså att bestämmelserna om fattiglikvidation i 13 kap. 15 § tredje stycket aktiebolagslagen upphävs och ersätts med en ordning som innebär att om likvidatorerna finner att ett bolag är på obestånd och inte kan betala likvidationskostnaderna, så skall de ansöka om att bolaget försätts i konkurs.

I 91 § lagen (1951:308) om ekonomiska föreningar finns bestämmelser som i huvudsak motsvarar bestämmelserna om fattiglikvidation i aktiebolagslagen. Enligt min mening saknas det anledning att i detta sammanhang

föreslå några ändringar i fråga om likvidationsförfarandet för ekonomiska föreningar. Frågan om sådana ändringar bör anstå i avbidan på att ställning tas till en ny lagstiftning om ekonomiska föreningar (se prop. 1979/80: 144 s. 42).

Frågan om statsverkets kostnader för ett ökat antal konkurser i anledning av den nu föreslagna ändringen i aktiebolagslagen kommer jag att behandla i ett följande avsnitt (se avsnitt 2.7).

2.2 Kvalificerad revision i likvidationsbolag

Ett beslut att ett aktiebolag skall träda i likvidation innebär inte att revisorernas uppdrag upphör. Bestämmelserna i 10 kap. aktiebolagslagen om revisorer och revision gäller också under likvidationen. Vissa större bolag är skyldiga att ha kvalificerad revision, dvs. en auktoriserad eller godkänd revisor. Enligt en nyligen beslutad ändring i 10 kap. 3 § aktiebolagslagen, som träder i kraft den 1 juli 1981 (se SFS 1980:1104), gäller vidare ett krav på kvalificerad revision om bolaget är i riskzonen på det sättet att full täckning inte finns för bolagets registrerade aktiekapital (se prop. 1979/80: 143 s. 88).

Arbetsgruppen föreslår nu att ett krav på kvalificerad revision införs även för bolag som är i likvidation.

Remissinstansernas inställning till förslaget är splittrad.

Jag har i prop. 1979/80: 143 (s. 80) gjort det principuttalandet att kvalificerad revisor på sikt bör krävas i alla aktiebolag (se också LU 1980/81: 4 s. 34–36, rskr 39). Jag har för avsikt att återkomma i denna fråga sedan kravet på ett aktiekapital om 50 000 kr. har slagit igenom. Under år 1981 kommer jag även att se till att underlag tas fram för en bedömning av tillgången på kvalificerade revisorer under kommande år. Frågan om införandet av kvalificerad revision i alla aktiebolag får sedan avgöras med beaktande av tillgången på kvalificerade revisorer i förhållande till antalet aktiebolag.

Enligt min mening finns det anledning att i avbidan på denna större reform noga överväga om det verkligen är lämpligt att nu göra ytterligare skärpningar av gällande bestämmelser om revision.

Enligt 1944 års aktiebolagslag upphörde revisorernas uppdrag när ett bolag trädde i likvidation och i deras ställe skulle bolagsstämman utse särskilda likvidationsrevisorer. Gällande aktiebolagslag utgår däremot från att det är lämpligast att de tidigare revisorerna, som kan antas vara väl insatta i bolagets förhållanden, fortsätter sin verksamhet under likvidationen (se prop. 1975: 103 s. 507). Även jag anser det mindre lämpligt med ett byte av revisorer i ett så sent stadium som när beslut om likvidation fattas. Det kan också vara svårt för ett bolag i likvidation att engagera en kvalificerad revisor.

Jag anser alltså att arbetsgruppens förslag om kvalificerad revision i

likvidationsbolag inte bör genomföras utan att man bör avvakta att ett sådant krav införs i alla aktiebolag.

2.3 Det vanliga likvidationsförfarandet

Arbetsgruppen har i samband med sina överväganden i fråga om fattiglikvidationerna också lagt fram förslag till vissa ändringar i det vanliga likvidationsförfarandet.

Enligt arbetsgruppen är likvidatorerna skyldiga att undersöka om skadeståndstalan kan riktas mot bolagsledningen för tiden före likvidationsbeslutet. Denna undersökningsplikt som nära överensstämmer med konkursförvaltarens skyldighet att pröva återvinningsmöjligheter behöver enligt arbetsgruppens mening inte lagfästas. Däremot anser arbetsgruppen det vara nödvändigt att reglera likvidators skyldighet att anmäla vissa grövre brott i bolagets verksamhet som han upptäcker vid fullgörandet av sitt uppdrag (jfr i fråga om konkursförvaltarens motsvarande skyldighet LU 1978/79: 19 s. 83). I enlighet härmed föreslår arbetsgruppen en bestämmelse i 13 kap. 10 § aktiebolagslagen som innebär att om likvidatorerna finner skäligen anledning misstänka att gäldenärsbrott eller annat brott som inte är ringa har förekommit i samband med bolagets verksamhet, så skall de ofördröjligen underrätta allmän åklagare därom och därvid ange grunden för misstanken.

Arbetsgruppen föreslår vidare skärpta krav i fråga om likvidators kvalifikationer. F. n. gäller samma kvalifikationskrav som för styrelseledamöter (13 kap. 7 § fjärde stycket jämfört med 8 kap. 4 § aktiebolagslagen). Arbetsgruppen föreslår att 13 kap. 7 § aktiebolagslagen kompletteras med en motsvarighet till bestämmelserna i 44 § konkurslagen (1921: 225) om konkursförvaltare (se prop. 1978/79: 105 s. 156 och 267). En likvidator skall alltså enligt arbetsgruppens förslag ha den särskilda insikt och erfarenhet som uppdraget kräver, åtnjuta borgenärernas förtroende samt även i övrigt vara lämplig för uppdraget. I kravet på lämplighet ligger enligt arbetsgruppen att likvidatorn skall stå fri i förhållande till bolagets ägare och tidigare ledning, vilket innebär att till likvidator inte får utses personer ur den tidigare bolagsledningen.

Enligt 13 kap. 7 § aktiebolagslagen är det den bolagsstämma eller domstol som beslutar att ett bolag skall träda i likvidation som samtidigt skall utse en eller flera likvidatorer. Arbetsgruppen föreslår att nämnda bestämmelse ändras så att det alltid är rätten som utser likvidator. Som skäl härför åberopar arbetsgruppen att de föreslagna kvalifikationskraven är så allmänt hållna att det finns risk för att deras syften inte tillgodoses om rätten att utse likvidator ligger kvar hos bolagsstämman.

För att tillgodose aktieägarnas önskemål i fråga om likvidator föreslår arbetsgruppen dessutom en bestämmelse om att rätten kan förordna en av bolagsstämman utsedd medlikvidator att med övriga likvidatorer delta i förvaltningen under likvidationen.

För att ge likvidatorerna ett ekonomiskt incitament att försätta bolaget i konkurs förordar arbetsgruppen slutligen att 10 § förmånsrättslagen (1970: 979) ändras så att likvidationskostnaderna får samma förmånsrätt i en konkurs som konkursansökningskostnaderna.

Vid remissbehandlingen har arbetsgruppens förslag om underrättelse-skyldighet, kvalifikationskrav, rätt att utse likvidator och medlikvidator samt förmånsrätt gett upphov till starkt delade meningar. Flertalet remissinstanser har avstyrkt eller ställt sig tveksamma till förslagen.

Även jag känner av flera skäl tveksamhet inför arbetsgruppens förslag.

Enligt min mening bör en bolagsupplösning genom likvidation enligt aktiebolagslagen liksom hittills vara en avvecklingsform som i princip ligger i aktieägarnas hand, även om likvidationen i vissa fall påtvingas bolaget. Flertalet likvidationer som det här är fråga om torde genomföras utan att fordringsägarna lider någon skada. Arbetsgruppen har inte heller påvisat att den nuvarande ordningen har medfört några nackdelar av betydelse. Enligt min mening kan man med hänsyn härtill med fog ifrågasätta behovet av ett likvidationsförfarande som i stora drag stämmer överens med förfarandet i konkurs.

Jag har på grund av det anförda kommit till den slutsatsen att arbetsgrup-pens förslag i fråga om det vanliga likvidationsförfarandet inte bör genom-föras. Jag förordar i stället att den nuvarande ordningen bibehålls.

Jag vill här också ta upp ett förslag om arkivering av ett likvidationsbo-lags bokföring. Arbetsgruppen föreslår en ny bestämmelse i 13 kap. 15 a § aktiebolagslagen om att likvidatorerna skall svara för att bolagets räkenskapsmaterial bevaras efter dess upplösning i enlighet med bestämmelserna i 22 § bokföringslagen om arkivering, dvs. under minst tio år.

Förslaget har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av flertalet remissin-stanser.

För egen del anser jag att det saknas behov av den föreslagna bestäm-melsen, eftersom likvidatorerna torde ha en arkiveringsskyldighet av angivet innehåll redan enligt gällande bestämmelser (se 8 kap. 6 § andra stycket och 13 kap. 7 § första stycket sista meningen aktiebolagslagen). Jag kan alltså inte förordna att arbetsgruppens förslag genomförs.

2.4 Tingsrätts sammansättning i ärenden om likvidation

Enligt 6 § lagen (1946: 807) om handläggning av domstolsärenden (ären-delagen) är en underrätt vid sin handläggning av ärenden domför med en lagfaren domare. Vid den slutliga handläggningen av ett ärende skall rätten emellertid bestå av minst tre och högst fyra lagfarna ledamöter, om ärendet är tvistigt, om det eljest finns särskild anledning till det eller om ärendet angår bl. a. nedsättning av ett bolags aktiekapital eller grundfond, tillstånd till vinstutdelning i bolag, skyldighet för bolag eller förening att träda i likvidation, förordnande eller entledigande av likvidator eller tillstånd till

försäljning av egendom under likvidation eller till fusion (se 6 § andra stycket 3 ärendelagen).

Enligt arbetsgruppen är ärenden om skyldighet att träda i likvidation i de allra flesta fall av enkel beskaffenhet och avser oftast endast prövning av vissa formella kriterier. Vid en jämförelse av ärenden av denna enkla beskaffenhet med många andra mål och ärenden av kvalificerad beskaffenhet som får avgöras av endast en domare framstår det enligt arbetsgruppens mening som befogat att förenkla förfarandet. Arbetsgruppen föreslår att ärenden som avses i 6 § andra stycket 3 i fortsättningen handläggs av en lagfaren domare.

Arbetsgruppens förslag har lämnats utan erinran av remissinstanserna. Svea hovrätt anser dock att underlag för en ändring saknas i fråga om andra ärenden än förordnande eller entledigande av likvidator. Stockholms tingsrätt anser att ensamdomare bör vara behörig även i tvistiga likvidationsärenden.

Enligt min mening saknas det anledning att alltid ha en sammansättning med minst tre domare i likvidationsärenden. Flertalet sådana ärenden är som arbetsgruppen framhåller av enkel beskaffenhet och avser en prövning av formell karaktär. Om tvist uppkommer i ett likvidationsärende bör dock liksom i andra domstolsärenden tre domare delta i avgörandet.

Jag förordar alltså att ärendelagen ändras så att likvidationsärenden som inte är tvistiga får avgöras av en domare. Jag är däremot inte beredd att förorda en sådan ordning när det gäller de andra ärenden som anges i 6 § andra stycket 3, nämligen nedsättning av bolags aktiekapital eller grundfond eller tillstånd till vinstutdelning i bolag eller till fusion. Beträffande dessa ärenden bör nuvarande ordning bibehållas.

2.5 Inlösen av aktier i dotterbolag

Om ett moderbolag äger mer än 9/10 av aktierna i ett dotterbolag, har moderbolaget enligt 14 kap. 9 § aktiebolagslagen rätt att av de övriga aktieägarna i dotterbolaget lösa in återstående aktier. Dessa aktieägare har å sin sida rätt att begära att moderbolaget löser in deras aktier. Tvister om rätt eller skyldighet till inlösen och om lösenbeloppet prövas av skiljemän.

I normalfallet blir moderbolaget ägare till minoritetsaktierna genom att dessa överlämnas mot betalning av lösenbeloppet. Om aktierna inte överlämnas, fullgörs betalningsskyldigheten genom att det fastställda lösenbeloppet sätts ned hos länsstyrelsen. Moderbolaget kan också förvärva äganderätten till aktierna innan lösenbeloppet är fastställt, om bolaget ställer säkerhet för kommande lösenbelopp.

Om ett aktiebrev inte har överlämnats inom ett år från det att moderbolaget blev ägare till aktien, kan enligt 14 kap. 13 § andra stycket aktiebolagslagen dotterbolagets styrelse utfärda ett nytt aktiebrev, som är ställt till

moderbolaget. I förarbetena nämns som exempel att aktiebrevet har förkommit (se SOU 1971:15 s. 371 och prop. 1975:103 s. 539).

Värdepapperscentralen VPC AB har i en skrivelse till justitiedepartementet (se bilaga 3) föreslagit att 14 kap. 13 § andra stycket aktiebolagslagen ändras så att ett nytt aktiebrev skall kunna utfärdas redan när moderbolaget har blivit ägare till aktien. Förslaget innebär alltså att ettårstiden slopas.

Den nuvarande ordningen får den konsekvensen att en aktieägare som tredskas eller förhåller sig passiv och inte lämnar in sina aktiebrev till moderbolaget under ett helt år kan hindra moderbolaget att sälja eller pantsätta aktierna. Moderbolaget kan inte heller utöva rösträtt för aktierna på dotterbolagets stämma, eftersom moderbolaget inte kan föras in som ägare i aktieboken förrän nya aktiebrev har utfärdats.

Jag delar värdepapperscentralens uppfattning att dessa konsekvenser av nuvarande ordning är otillfredsställande. Ifrågavarande bestämmelse bör alltså ändras.

Enligt min mening är det mindre lämpligt att som värdepapperscentralen har föreslagit helt slopa ettårstiden. En sådan ordning kan tänkas leda till att dotterbolagets styrelse närmast i onödan belastas med att utfärda de nya aktiebrev som skall ersätta äldre brev. Minoritetsaktieägarna bör ges rimliga möjligheter att överlämna sina aktier till moderbolaget, innan man tillgriper en så speciell åtgärd som att utfärda nya aktiebrev. Enligt min mening bör emellertid en tid av en månad vara tillräcklig. Jag förordar alltså att 14 kap. 13 § andra stycket aktiebolagslagen ändras så att ett nytt aktiebrev får utfärdas, om inte det gamla aktiebrevet har överlämnats inom en månad från det moderbolaget blev ägare till aktien.

2.6 Höjning av aktiekapitalet till 50 000 kr

Genom lagen (1973:303) om ändring i lagen (1944:705) om aktiebolag höjdes gränsen för minsta tillåtna aktiekapital från 5 000 kr. till 50 000 kr. Lagändringen trädde i kraft den 6 juni 1973. I övergångsbestämmelser föreskrevs sedermera att den nya aktiekapitalsgränsen efter viss övergångstid också skulle gälla för bolag som hade bildats före den 6 juni 1973.

Genom tillkomsten av den nya aktiebolagslagen (1975:1385) upphävdes 1944 års aktiebolagslag. Den nya aktiebolagslagen, som trädde i kraft den 1 januari 1977, innebär ingen ändring i fråga om aktiekapitalets storlek. I 4 § lagen (1975:1386) om införande av aktiebolagslagen (1975:1385) finns en erinran om de särskilda övergångsbestämmelser som gäller för aktiebolag bildade före den 6 juni 1973.

Enligt punkten 4 i dessa särskilda övergångsbestämmelser (senaste lydelse 1977:320) skall bolag, vars registrerade aktiekapital inte uppgår till 50 000 kr. vid utgången av år 1981 och som då inte har trätt i likvidation eller försatts i konkurs, genom registreringsmyndighetens försorg avföras

ur aktiebolsregistret. Genom denna åtgärd skall bolaget anses upplöst. I motsats till vad som i allmänhet gäller i fråga om ändring av uppgifter i aktiebolsregistret skall uppgiften om att bolaget har avförts ur registret inte kungöras.

Den ökning av aktiekapitalet som behövs för att en avregistrering skall undvikas får ske i vanlig ordning med tillämpning av aktiebolslagens bestämmelser. Kapitalökning kan således först och främst ske genom nyemission. Bolaget tillförs därvid medel genom att nya aktier tecknas mot kapitaltillskott antingen kontant eller med apportegendom. Nyemission kan också genomföras på så sätt att en aktieägare kvittar bolagets fordran på tillskottsmedel med fordran som han har på bolaget. Nyemission beslutas av bolagsstämman eller, i vissa fall, av styrelsen. Beslutet skall anmälas för registrering inom sex månader från beslutet. Beslutet om nyemission förfaller om registreringsmyndigheten genom lagakraftvunnet beslut vägrar registrering av beslutet eller avskriver anmälan. Aktiekapitalökningen sker i och med registreringen. Ökning av aktiekapitalet kan vidare ske utan samband med något kapitaltillskott, dvs. genom fondemission. Fondemissionen sker genom överföring till aktiekapitalet av disponibla vinstmedel, genom överföring från uppskrivningsfond och reservfond eller genom uppskrivning av anläggningstillgångar. Det är alltid bolagsstämman som skall fatta beslut om fondemission. Beslutet skall utan dröjsmål anmälas för registrering och får inte verkställas före registreringen. Aktiekapitalet anses, liksom vid nyemission, ökat i och med registreringen.

Om en nödvändig ökning av aktiekapitalet inte företas och bolagets registrerade aktiekapital vid utgången av år 1981 fortfarande är mindre än 50 000 kr., kommer som nämnts bolaget automatiskt att avföras ur aktiebolsregistret och är därmed upplöst. När ett aktiebolag på detta sätt har avförts ur bolsregistret inträder aktieägarna i bolagets ställe som part i alla de avtal som bolaget har slutit med tredje man. För bolagets förpliktelser i övrigt blir aktieägarna, styrelseledamöterna och verkställande direktören solidariskt ansvariga. Om bolaget enligt lag eller annan författning har varit skyldigt att vidta någon åtgärd eller lämna någon uppgift, skall denna skyldighet i stället fullgöras av styrelsen. Det finns möjlighet för aktieägarna m. fl. att undgå det personliga gäldansvaret genom att under tiden den 1 oktober 1980—den 31 mars 1981 ansöka hos rätten om tvångslikvidation av bolaget. Även en borgenär, som inte vill godta utbytet av gäldenär, har under samma tid rätt att få till stånd likvidation. Likvidationsansökningen skall behandlas av rätten tidigast inom två och senast inom fyra månader. Om bolaget inte före avgörandet av ärendet visar att dess aktiekapital uppgår till minst 50 000 kr., skall ansökningen bifallas och rätten omedelbart underrätta registreringsmyndigheten om beslutet (se punkten 3 i övergångsbestämmelserna).

Bestämmelserna om avregistrering av aktiebolag vid utgången av år 1981 kan enligt punkten 5 i övergångsbestämmelserna frivilligt tillämpas dess-

förintan. En förutsättning för detta är att samtliga aktieägare och styrelseledamöter samt verkställande direktören begär avregistrering. Begäran måste ske före utgången av oktober 1981. Skälet för denna tidsfrist är att en senare begäran kan sägas vara meningslös, eftersom bolaget likväl skall avregistreras vid utgången av år 1981. Till den frivilliga avregistreringen har knutits samma rättsföljder som gäller för den obligatoriska avregistreringen vid 1981 års utgång.

En begäran om frivillig avregistrering skall ofördröjligen kungöras i Post- och Inrikes Tidningar. Avregistrering får ske tidigast en månad efter det att kungörandet har skett. Själva uppgiften om att bolaget har avförts ur registret skall däremot inte, liksom inte heller är fallet vid den obligatoriska avregistreringen, kungöras. Anledningen till att en begäran om frivillig avregistrering skall kungöras är följande. Enligt 15 a § lagen (1966: 454) om företagsinteckning har en innehavare av företagsinteckning rätt till omedelbar betalning, om ett företagsintecknat aktiebolag upplöses enligt punkt 4 eller 5 av övergångsbestämmelserna eller om det måste antas att en sådan upplösning kommer att ske. Genom regeln om att ansökan om frivillig avregistrering skall kungöras tillförsäkras inteckningsborgenärerna information om att en avregistrering är förestående och får skälig tid att bevaka sin rätt. Någon motsvarande regel om kungörelse har däremot inte införts då fråga är om den obligatoriska avregistrering som skall äga rum vid 1981 års utgång. Eftersom denna avregistrering skall ske i anslutning till en på förhand bestämd tidpunkt, har borgenärerna möjlighet att bevaka sina intressen i tid även utan en föregående kungörelse.

Bestämmelserna om personligt gäldansvar för aktieägare m. fl., liksom övergångsregleringen i övrigt, gör det möjligt för ägarna av ett rörelsedrivande aktiebolag, som inte genomför erforderlig kapitalhöjning, att efter upplösningen fortsätta rörelsen i annan företagsform. Den civilrättsliga regleringen har kompletterats med lagen (1974: 990) om den skattemässiga behandlingen med anledning av övergång från aktiebolag till annan företagsform, m. m. Innebörden av dessa skatterättsliga regler är att ett mindre aktiebolags rörelse skall kunna övergå till annan företagsform utan nackdelar ur beskattningssynpunkt.

Föreningen Auktoriserade revisorer FAR och Svenska Revisorsamfundet SRS har i en skrivelse den 5 december 1980 till justitiedepartementet (se bilaga 4) tagit upp frågan om tidpunkten för höjningen av aktiekapitalet i bolag vars aktiekapital nu understiger 50 000 kr. Organisationerna har i skrivelsen vänt sig mot övergångsbestämmelsen att ett aktiebolag skall upplösas, om inte dess *registrerade* aktiekapital uppgår till minst 50 000 kr. vid utgången av år 1981. För att rättsförluster skall undvikas bör enligt organisationerna genom en lagstiftningsåtgärd slås fast att rättsverkan av ett beslut om kapitalhöjning knyts till det faktum att beslutet före årsskiftet 1981–82 har anmälts hos registreringsmyndigheten. Enligt organisationernas mening bör alltså en anmälan om höjning av aktiekapitalet till minst

50 000 kr. som har diarieförts hos registreringsmyndigheten före den 31 december 1981 medföra att bolaget undgår att automatiskt upplösas, även om registreringen av kapitalökningen inte sker förrän under år 1982.

Som grund för sin framställning har organisationerna åberopat att det finns anledning att befara en stor anhopning av kapitalökningsärenden hos registreringsmyndigheten kort tid före utgången av år 1981 och att svårigheter kan beräknas uppstå för myndigheten att tillräckligt snabbt registrera de önskade aktiekapitalökningarna. Såsom övergångsbestämmelserna nu är utformade finns det därför risk för att bolag mot sin vilja och trots ett beslut om kapitalökning kommer att bli avförda ur aktiebolagsregistret. Självklart uppkommer härigenom onödiga olägenheter och kostnader som i många fall kan te sig förödande i förhållande till den bedrivna verksamheten. Organisationerna har vidare understrukit att det i rådande ekonomiska läge är av vikt för aktiebolagen att under så lång tid som möjligt under år 1981 kunna utnyttja möjligheten till fondemission för att höja sitt aktiekapital. Av betydelse i detta sammanhang är också att aktiebolag som tillämpar brutet räkenskapsår först under hösten håller bolagsstämma som kan besluta om ökning av aktiekapitalet. — Organisationerna har anmärkt att syftet med deras framställning torde kunna uppnås, även om slutdagen för ingivande av anmälningen om kapitalhöjning sätts någon kortare tid före utgången av år 1981.

Registreringsmyndighet för aktiebolag är patent- och registreringsverket. F. n. finns det omkring 120 000 aktiebolag, varav cirka 60 000 har aktiekapital som understiger 50 000 kr. Enligt vad jag har inhämtat från patentverket talar mycket för att bolagen väntar så länge som möjligt innan de tar ställning till om aktiekapitalet skall höjas eller om bolaget skall upphöra som aktiebolag. Detta kommer att få till följd en kraftig koncentration av registreringsärenden under senare delen av år 1981. Patentverket räknar med att denna ärendekoncentration kan komma att leda till en förlängning av handläggningstiden för ett ärende om kapitalökning från nuvarande cirka fem veckor till fyra à fem månader.

För egen del vill jag anföra följande i frågan om obligatoriskt avförande ur aktiebolagsregistret av vissa aktiebolag. Den nuvarande punkten 4 i övergångsbestämmelserna, enligt vilken ett aktiebolag vars registrerade aktiekapital inte uppgår till 50 000 kr. vid utgången av år 1981 skall avföras ur aktiebolagsregistret, är onekligen ur flera synpunkter praktiskt utformad. Aktiebolagsregistrets uppgift vid årsskiftet 1981/82 om storleken på bolagets aktiekapital är sålunda helt avgörande för registreringsmyndighetens handlande i frågan om bolaget skall avföras ur registret eller inte. För den som berörs av att bolaget eventuellt avförs ur registret är det praktiskt att vid årsskiftet 1981/82 med säkerhet kunna konstatera om så kommer att ske. Å andra sidan kan man enligt min mening inte bortse från den kritik som organisationerna har riktat mot punkten 4 i dess nuvarande lydelse. Jag delar således uppfattningen att det är klart otillfredsställande att nu

existerande aktiebolags framtida bestånd kan komma att bero på arbetsbalansen hos registreringsmyndigheten under hösten 1981. Enligt min uppfattning bör därför punkten 4 i övergångsbestämmelserna ändras. Ändringen bör ges den innebörden att det automatiska upphörandet av ett aktiebolag undgås, om bolaget senast vid utgången av år 1981 till registreringsmyndigheten har anmält att beslut har fattats om aktiekapitalets ökning till minst 50 000 kr. samt detta beslut sedermera registreras.

Den av mig föreslagna ändringen av punkten 4 innebär att man vid årsskiftet 1981/82 inte med full säkerhet kan säga vilka aktiebolag som på grund av bestämmelserna i ifrågavarande punkt skall avföras ur aktiebolagsregistret. Det kan ju inte uteslutas att registreringsmyndigheten ifråga om vissa aktiebolag efter årsskiftet 1981/82 vägrar registrering av beslut om kapitalökning som har anmälts till myndigheten före utgången av år 1981. Det blir alltså inte utan vidare möjligt för en tredje man att på förhand bedöma när dessa bolag kommer att upphöra. Som jag tidigare har nämnt i fråga om frivillig avregistrering enligt punkten 5 kan det emellertid vara av värde för en bolagsborgenär att han får information om att en avregistrering är förestående. Som jag också tidigare har sagt har en innehavare av företagsinteckning rätt till omedelbar betalning, om ett företagsintecknat aktiebolag skall avregistreras enligt punkt 4 eller 5 av nu ifrågavarande övergångsbestämmelser. Om registreringsmyndigheten efter årsskiftet 1981/82 vägrar registrering av ett före årsskiftet anmält beslut om aktiekapitalökning till minst 50 000 kr., bör därför myndighetens beslut kungöras. Vidare bör det ifrågavarande bolaget inte avföras ur aktiebolagsregistret förrän en månad efter det att kungörandet har skett av den vägrade registreringen. Inget hindrar att registreringsmyndigheten, om den finner det lämpligt, redan i kungörelsen anger en bestämd dag då bolaget kommer att avföras ur registret.

Det finns enligt min uppfattning ingen anledning att anta att den föreslagna ändringen av övergångsbestämmelserna i någon större utsträckning kommer att fördröja avvecklingen av aktiebolag med lägre aktiekapital än 50 000 kr. En viss fördröjning kan dock inträda i de, förmodligen ganska fåtaliga fall då ett aktiebolag före utgången av år 1981 har anmält beslut om kapitalökning men där hinder för registreringen senare visar sig föreligga. Jag vill i detta sammanhang erinra om handläggningsgången i ett registreringsärende (se även 18 kap. 4 § aktiebolagslagen). Om hinder för registreringen föreligger, underrättas bolaget om hindret. Detta kan ske genom underhandskontakt eller genom ett formellt föreläggande att inom viss tid som registreringsmyndigheten bestämmer avge yttrande eller vidta rättelse. Om bolaget underlåter att efterkomma ett formellt föreläggande, skall anmälningen avskrivras. En underrättelse om denna påföljd skall tas in i föreläggandet. Avger bolaget yttrande i anledning av föreläggandet men kvarstår det påtalade registreringshindret, skall ärendet prövas på nytt. Det kan därvid förekomma att registreringsmyndigheten antingen

utfärdar ett nytt föreläggande eller vägrar registrering. Utfärdas ett nytt föreläggande, kan det i sin tur leda till avskrivning.

Om ett formellt föreläggande utfärdas redan i början av handläggningen av ett ärende om kapitalökning och om något nytt föreläggande inte ges, ökar naturligtvis möjligheten att förkorta handläggningstiden. Huruvida denna möjlighet bör utnyttjas torde få bedömas med hänsyn till vad som framkommer om bolagets avsikt och förmåga att fullfölja ärendet (jfr SOU 1971: 15 s. 391). Vid denna bedömning bör enligt min mening registreringsmyndigheten beakta, om sökandens avsikt kan antas vara att endast fördröja avvecklingen av ett bolag med lägre registrerat kapital än 50 000 kr.

Den föreslagna lösningen föranleder inte någon ändring i lagen om den skattemässiga behandlingen med anledning av övergång från aktiebolag till annan företagsform, m. m.

2.7 Ikraftträdande m. m.

Arbetsgruppen menar att det är angeläget att åtgärder i fråga om fattiglikvidationerna vidtas snarast möjligt. Med hänsyn härtill anser arbetsgruppen att de föreslagna ändringarna i 13 kap. 15 § aktiebolagslagen bör träda i kraft före övriga ändringar, nämligen en vecka efter den dag då lagen utkommit från trycket i Svensk författningssamling. Arbetsgruppen föreslår vidare en särskild övergångsbestämmelse av innebörd att bestämmelserna om fattiglikvidation inte får tillämpas efter ikraftträdandet av lagändringen även om likvidatorn har förordnats dessförinnan.

Jag delar arbetsgruppens uppfattning att det är angeläget att fattiglikvidationerna avskaffas snarast möjligt. Som har framhållits vid remissbehandlingen talar emellertid praktiska och ekonomiska skäl för att man inte avskaffar möjligheten till fattiglikvidation förrän den 1 januari 1982. Då har övergångstiden för aktiebolag med ett mindre aktiekapital än 50 000 kr. gått ut och det tänkbara antalet likvidations- och konkursförfaranden kommer alltså att minska. Jag förordar alltså att ikraftträdandet sätts till den 1 januari 1982. Vid samma tidpunkt bör även övriga behandlade lagändringar träda i kraft, utom såvitt gäller höjningen av aktiekapitalet. Bestämmelserna om fattiglikvidation bör få tillämpas efter den 1 januari 1982 endast om anmälan till rätten har gjorts dessförinnan.

Den i föregående avsnitt om höjning av aktiekapitalet föreslagna lagändringen bör träda i kraft två veckor efter det att lagen utkommit i Svensk författningssamling.

När det gäller kostnaderna för den nu föreslagna reformen bör beaktas att det övervägande antalet aktiebolag som f. n. upplöses genom fattiglikvidation torde ha ett aktiekapital om endast 5 000 kr. Det är därför sannolikt att antalet fattiglikvidationer i vilket fall som helst skulle ha minskat avsevärt efter den 1 januari 1982. Ätminstone på viss sikt måste det emellertid antas att avskaffandet av möjligheten till fattiglikvidation ökar

trycket på konkursförfarandet. Det är dock inte möjligt att nu förutsäga det antal konkurser som blir en följd av den föreslagna lagändringen. Enligt aktuella uppgifter har antalet konkurser ökat redan under år 1980. Frågan om statsverkets kostnader för ett ökat antal konkurser får tas upp senare i anslutning till behandlingen av budgeten för år 1982/83.

Arbetsgruppen ifrågasätter avslutningsvis om det med hänsyn till den snabba penningvärdeförändringen bör införas en ordning av innebörd att aktiekapitalet indexregleras genom en anknytning till basbelopp eller liknande. Denna tanke har vid remissbehandlingen utsatts för en omfattande kritik. Också jag vill uttala mig mot en sådan ordning. Systemet torde bl. a. kunna leda till en betydande rättsosäkerhet och innebära ökade administrativa bekymmer för företagen och myndigheterna.

3 Upprättade lagförslag

I enlighet med det anförda har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i aktiebolagslagen (1975: 1385),
2. lag om ändring i lagen (1946: 807) om handläggning av domstolsärenden,
3. lag om ändring i lagen (1973: 303) om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag.

Förslagen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 5*¹.

4 Specialmotivering

4.1 Förslaget till lag om ändring i aktiebolagslagen

8 kap. 15 §

För registrering skall bolaget anmäla vem som utsetts till styrelseledamot, verkställande direktör och suppleant samt till firmatecknare ävensom deras postadress och personnummer. För registrering skall även anmälas av vilka och hur bolagets firma tecknas.

Anmälan göres första gången när bolaget enligt 2 kap. 9 § anmäles för registrering och därefter genast efter det att ändring inträffat i förhållande som anmäls eller skall anmälas för registrering enligt första stycket. Rätt att göra anmälan tillkommer även den som anmälningen gäller.

Andras bolagets postadress, skall bolaget genast anmäla det för registrering.

Varje år efter den ordinarie bolagsstämman skall bolaget till registreringsmyndigheten sända in en aktuell förteckning över bolagets styrelseledamöter, verkställande direktör, suppleanter och firmatecknare med upp-

¹ Bilagan har uteslutits här. Förslagen är likalydande med dem som är fogade till propositionen.

gift om deras postadress och personnummer. *Förteckningen skall sändas in samtidigt med att en avskrift av årsredovisningen och revisionsberättelsen sänds in enligt 11 kap. 3 § andra stycket.*

Ett aktiebolag är skyldigt att anmäla vissa förhållanden som rör bolaget till patent- och registreringsverket. I fråga om bolagets ställföreträdare skall enligt 8 kap. 15 § anmälan göras om ställföreträdarens namn, postadress och personnummer. Uppgifterna skall tas in i aktiebolagsregistret.

Den 1 juli 1981 träder vissa ändringar i aktiebolagslagen i kraft (prop. 1979/80:143, LU 1980/81:4, rskr 1980/81:39, SFS 1980:1104). Bl. a. införs regler om att ett aktiebolag senast en månad efter den ordinarie bolagsstämman till registreringsmyndigheten skall sända in en aktuell förteckning över bolagets styrelseledamöter, verkställande direktör, suppleanter och firmatecknare med uppgift om deras postadress och personnummer (8 kap. 15 § fjärde stycket). En motsvarande uppgiftsskyldighet införs beträffande bolagets revisorer (10 kap. 15 §). Uppgifterna i förteckningarna skall inte registreras i aktiebolagsregistret. Om uppgiftsskyldigheten inte fullgörs kan registreringsmyndigheten förelägga och döma ut vite enligt 19 kap. 2 §.

Senast en månad efter det att resultaträkningen och balansräkningen har blivit fastställda vid ordinarie bolagsstämma skall enligt 11 kap. 3 § andra stycket en avskrift av årsredovisningen och revisionsberättelsen sändas in till registreringsmyndigheten. I prop. 1979/80:143, där den nyss berörda skyldigheten att sända in en förteckning över bolagets ställföreträdare m. m. togs upp till behandling, anfördes (s. 178) att bolaget kunde fullgöra skyldigheten genom att foga den aktuella förteckningen till årsredovisningen.

Patent- och registreringsverket har framhållit att det för att underlätta verkets handläggning är av största vikt att verket på en gång får tillgång till årsredovisningen, revisionsberättelsen och de berörda förteckningarna. För att detta säkert skall bli fallet bör det finnas en särskild författningsbestämmelse härom.

Jag ansluter mig till vad patentverket har anfört. 8 kap. 15 § fjärde stycket och 10 kap. 15 § andra stycket har justerats så att det klart framgår att aktiebolag skall sända in ifrågavarande förteckningar till registreringsmyndigheten samtidigt med att avskrifterna av årsredovisning och revisionsberättelse sänds in. I denna fråga har jag samrått med chefen för handelsdepartementet.

10 kap. 15 §

För registrering skall bolaget anmäla vem som utsetts till revisor samt dennes postadress och personnummer. Bestämmelserna i 8 kap. 15 § andra stycket skall härvid tillämpas.

Varje år efter den ordinarie bolagsstämman skall bolaget till registreringsmyndigheten sända in en aktuell förteckning över bolagets revisorer med uppgift om deras postadress och personnummer. Förteckningen skall sändas in samtidigt med att en avskrift av årsredovisningen och revisionsberättelsen sänds in enligt 11 kap. 3 § andra stycket.

Ändringen har behandlats vid 8 kap. 15 §.

13 kap. 15 §

När likvidatorerna framlagt slutredovisning är bolaget upplöst. Anmälan därom skall genast göras för registrering.

Utan hinder av vad i första stycket sägs kan ägare till en tiondel av samtliga aktier hos likvidatorerna påkalla bolagsstämma för behandling av fråga om talan enligt 15 kap. 5 §. Bestämmelsen i 9 kap. 8 § andra meningen äger motsvarande tillämpning.

Om likvidatorerna finner att bolaget är på obestånd och inte kan betala likvidationskostnaderna, skall de ansöka om att bolaget försätts i konkurs.

Paragrafen innehåller regler för upplösning av bolag.

Tredje stycket innehåller f. n. bestämmelser om fattiglikvidation. De nya bestämmelserna i detta stycke har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.1).

De nya bestämmelserna innebär att fattiglikvidationerna avskaffas och ersätts med en ordning av innebörd att bolagets upplösning i motsvarande fall sker genom konkurs. Likvidatorerna har alltså en skyldighet att agera för att få bolaget försatt i konkurs, om tillgångarna inte täcker likvidationskostnaderna.

Enligt konkurslagens bestämmelser utgör obestånd den enda grunden för konkurs. Prövningen av frågan om en gäldenär är på obestånd eller inte sker genom en samlad bedömning av gäldenärens förmögenhetsställning och möjligheter att i rätt tid betala sina skulder. När det gäller ett bolag som enligt den nuvarande ordningen omfattas av reglerna om fattiglikvidation måste man räkna med att bolaget nästan alltid är på obestånd. Likvidationsbeslutet innebär att bolaget skall avvecklas och skulderna betalas oavsett om de har förfallit till betalning eller inte. De beräknade likvidationskostnaderna kan i praktiken oftast behandlas som förfallna skulder.

En gäldenär som är på obestånd skall på egen ansökan försättas i konkurs. Eftersom likvidatorerna under likvidationen är i styrelsens och den verkställande direktörens ställe, bör deras uppgift om att bolaget är på obestånd godtas.

13 kap. 18 §

Om någon anmälan rörande bolaget ej kommit in till registreringsmyndigheten under de tio senaste åren, skall denna på lämpligt sätt undersöka huruvida bolaget upphört med sin verksamhet. Vinnes ej upplysning att bolaget fortfarande består, skall det avföras ur registret och är därmed upplöst. Uppkommer därefter behov av likvidationsåtgärd, skall på ansökan av den vars rätt därav beröres en eller flera likvidatorer förordnas av rätten. Kallelse till första bolagsstämman skall ske enligt 16 §.

Ändringen innebär att den nuvarande fjärde meningen har utgått ("Om ej fall som avses i 15 § tredje stycket föreligger, skall likvidationen genomföras."). Vid avskaffandet av fattiglikvidationerna har hänvisningen till 13 kap. 15 § tredje stycket framstått som obehövlig och därför slopats.

14 kap. 11 §

Prövas tvist om inlösen enligt 9 § av skiljemän och är det ostridigt mellan parterna att lösningsrätt föreligger eller förklaras i skiljedom att sådan rätt är för handen utan att lösenbeloppet samtidigt fastställs, är aktieägarna skyldiga att till moderbolaget överlämna sina aktiebrev med påskrift om överlåtelse, om moderbolaget ställer av skiljemännen godkänd säkerhet för kommande lösenbelopp jämte ränta.

Aktieägarna har rätt till skäligen ränta på lösenbeloppet för tiden från det säkerhet ställts till dess lösenbeloppet förfaller till betalning.

Ändringen innebär att orden "betalar fastställt lösenbelopp" i första stycket har tagits bort eftersom de har ansetts onödiga (jfr lagrådets och föredragande statsrådets uttalanden vid den nya aktiebolagslagens tillkomst, prop. 1975: 103 s. 778 och 788).

14 kap. 12 §

Har fastställt lösenbelopp erbjudits aktieägare utan att denne överlämnat sina aktiebrev, skall moderbolaget utan dröjsmål nedsätta lösenbeloppet enligt lagen (1927: 56) om *nedsättning av pengar hos myndighet*. Därvid får förbehåll om rätt att återtaga det nedsatta beloppet ej göras.

Ändringen är föranledd av att den ifrågavarande lagens rubrik har ändrats (prop. 1979/80: 119, LU 1980/81: 1, rskr 1980/81: 139, SFS 1981: 130).

14 kap. 13 §

Har säkerhet ställts enligt 11 § eller nedsättning skett enligt 12 §, är moderbolaget ägare till aktierna. Innan aktiebrev överlämnats till moderbolaget medför breven i sådant fall endast rätt för innehavaren att mot överlämnande av breven till moderbolaget eller länsstyrelsen få ut lösenbeloppet jämte ränta.

Har aktiebrev ej överlämnats inom *en månad* från det moderbolaget blivit ägare till aktien, kan nytt till moderbolaget ställt aktiebrev utfärdas. Det nya aktiebrevet skall innehålla uppgift att det ersätter äldre brev. Överlämnas därefter det äldre aktiebrevet till moderbolaget, skall brevet överlämnas till dotterbolaget för att makuleras.

Den nu föreslagna ändringen innebär att den nuvarande ettårstiden i andra stycket ersätts med en tid av en månad. Ändringen har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5).

I prop. 1980/81: 84 med förslag till lag om införande av utsköningsbalken m. m. har föreslagits att ordet "överexekutor" i paragrafens första stycke skall bytas ut mot "länsstyrelsen".

Övergångsbestämmelser

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1982. 13 kap. 15 § tredje stycket i dess äldre lydelse tillämpas dock, om anmälan till rätten har gjorts före utgången av år 1981.

Övergångsbestämmelserna har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.7).

4.2 Förslaget till lag om ändring i lagen om handläggning av domstolsärenden

Ändringen i 6 § *andra stycket 3* innebär att likvidationsärenden som inte är tvistiga kan avgöras av en lagfaren domare. Ändringen har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.4).

4.3 Förslaget till lag om ändring i lagen om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag

Ändringen i *punkten 4* har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.6). Ändringen i *punkten 5* är redaktionell.

5 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över förslagen till

1. lag om ändring i aktiebolagslagen (1975: 1385),
2. lag om ändring i lagen (1946: 807) om handläggning av domstolsärenden,
3. lag om ändring i lagen (1973: 303) om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag.

6 Beslut

Regcringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

Likvidationsförfarandet enligt aktiebolagslagen

BRÅ PM 1980:1

Förord

Brottsförebyggande rådet (BRÅ) har av regeringen i december 1977 fått i uppdrag att göra en översyn av lagstiftningen mot organiserad och ekonomisk brottslighet. Rådet har i enlighet med uppdraget för översynsarbetet bildat en styrgrupp och särskilda arbetsgrupper. En av arbetsgrupperna har prövat möjligheterna att lagstiftningsvägen förebygga missbruk av aktiebolagsformen.

Styrgruppen består numera av rikspolischefen Holger Romander, ordförande, f. d. riksdagsledamoten Barbro Engman-Nordin, rättschefen Bo Broomé, riksdagsledamoten Stig Josefson, riksdagsledamoten Joakim Ollén, riksdagsledamoten Hans Pettersson i Helsingborg, avdelningschefen Kurt Sjöström och kanslichefen Karin Westerberg. Gruppens sekreterare är juris doktorn Dag Victor.

Den särskilda arbetsgruppen har i sin senaste sammansättning bestått av kanslichefen i brottsförebyggande rådet Bo Svensson, ordförande, auktoriserade revisorn Bengt Bångstad, länsrådet Anders Thornell och rådmannen Arne Wilhelmsson. Gruppens sekreterare har varit hovrättsfiskalen Britt Björneke.

Arbetsgruppen har i denna promemoria utarbetat vissa förslag till ändringar i aktiebolagslagens bestämmelser om likvidationsförfarandet, m. m. På en punkt har ledamoten Bångstad avgett reservation. Styrgruppen har anslutit sig till arbetsgruppens förslag. Reservation har dock avgetts av ledamoten Ollén.

Stockholm i februari 1980

Innehåll

Sammanfattning	
Författningsförslag	
1 Förslag till lag om ändring i aktiebolagslagen (1975: 1385)	
2 Förslag till lag om ändring i förmånsrättslagen (1970: 979)	
3 Förslag till lag om ändring i lagen (1946: 807) om handläggning av domstolsärenden	
4 Förslag till förordning om ändring i aktiebolagsförordningen (1975: 1387)	
1 Inledning	
2 Aktiebolagslagen	
2.1 Upplösning av bolag	
2.2 Likvidation	
2.2.1 Likvidationsgrunderna	
2.2.2 Förfarandet på bolagsstämman	
2.2.3 Förfarandet hos rätten	
2.2.4 Bolagsorganen under likvidationen	
2.2.5 Genomförandet av likvidationen	
2.2.6 Likvidationens avslutande och bolagets upplösning	
2.3 Upplösning av 5 000-kronorsbolag	
3 Skattelagstiftningen	
4 Konkurs och ackord	
4.1 Konkursgrunder	
4.2 Konkursförvaltning m. m.	
4.3 Ackordslagen	
5 Gäldenärsbrotten	
6 Nordisk rätt	
7 Utredningsförslag	
7.1 Inledning	
7.2 Konkurslagskommitténs betänkande (SOU 1979: 13) Konkurs och rätten att idka näring	
7.2.1 Remissutfallet	
7.2.2 Lagrådsremissen	
7.3 BRÅ PM (1979: 5) Aktiebolagslagen – förstärkt skydd för det bundna kapitalet, m. m.	
7.3.1 Remissutfallet	
8 Missbruk av likvidationsinstitutet	
8.1 Inledning	
8.2 Uppgifter från myndigheter	
8.3 Uppgifter från likvidationsakter	
8.4 Uppgifter i litteraturen	
9 Vissa statistiska uppgifter	
10 Allmänna överväganden	
11 Brottsutredningen	
12 Likvidators kvalifikationer	
13 Utseende av likvidator	
14 Antalet likvidatorer	
15 Fattiglikvidation	
16 Bokföringen	
17 Likvidators ansvar	
18 Revision	
19 Övergångsbestämmelserna	

20 Domförehetsreglerna
21 Avslutning

Bilagor
I Reservation inom arbetsgruppen
II Reservation inom styrgruppen

Sammanfattning

Under senare år har det kommit en ström av rapporter om att aktiebolag används för ekonomisk brottslighet. Inom ramen för den översyn av lagstiftning mot organiserad och ekonomisk brottslighet som f. n. företas av brottsförebyggande rådet, har upprättats en särskild arbetsgrupp med uppgift att pröva möjligheterna att lagstiftningsvägen förebygga missbruk av aktiebolagsformen.

Aktiebolaget är den i särklass mest utnyttjade associationsformen för företagsamheten i vårt land. Grunden för dess popularitet är att aktieägarna inte är personligen ansvariga för bolagets skulder. Deras risktagande är begränsat till vad de betalat för sina aktier. Men friheten från personligt betalningsansvar kan locka till missbruk. Lagstiftaren har genom regler bl. a. om skydd för det bundna kapitalet sökt förebygga att aktiebolagsformen utnyttjas för brottslig verksamhet. Rapporter under senare tid har emellertid visat att aktiebolag trots detta utnyttjats som instrument för ekonomisk brottslighet. Arbetsgruppen har mot denna bakgrund lagt fram förslag om ändringar i aktiebolagslagstiftningen i syfte att ytterligare förebygga missbruk av aktiebolagsformen (PM 1979: 5 Aktiebolagslagen – förstärkt skydd för det bundna kapitalet, m. m.). Förslagen övervägs nu inom justitiedepartementet med sikte på en lagrådsremiss våren 1980.

Uppgifterna om missbruk av aktiebolagsformen har bl. a. gällt konkurs. Statsmakterna har också under senare tid vidtagit åtgärder för att förebygga sådant missbruk. Sålunda har institutet fattigkonkurs (185 § konkurslagen i dess lydelse 1977: 675) avskaffats med verkan fr. o. m. den 1 januari 1980 (SFS 1979: 340). Reformen innebär bl. a. att förvaltare i fortsättningen skall förordnas i alla konkurser. Förvaltaren skall utreda orsakerna till obeståndet samt undersöka om det finns återvinningsmöjligheter och om gäldenären kan misstänkas för gäldenärsbrott. Han har även anmälningsplikt beträffande misstanke om gäldenärsbrott och vissa andra grövre brott.

Man måste räkna med att 1979 års konkursreform kommer att leda till ökade risker för att bestämmelserna i aktiebolagslagen (1975: 1385; ABL) om likvidation utnyttjas för att dölja ekonomisk kriminalitet. Exempel på att sådant missbruk förekommer redan i dag har också visats. Samtidigt förtjänar det att påpekas att flertalet frivilliga likvidationer betingas av sunda affärsmässiga skäl. En reform av likvidationsinstitutet i syfte att förebygga ekonomisk kriminalitet måste därför ske på ett sådant sätt att näringslivets legitima behov av att kunna sätta punkt för en affärsverksamhet kan tillgodoses.

Med de utgångspunkter arbetsgruppen har för sitt arbete framstår det emellertid som nära nog självklart att kräva att i varje likvidation skall utredas huruvida det finns skälig anledning antaga att gäldenärsbrott förekommit i bolagets verksamhet före likvidationsbeslutet. Till utredningsplikten bör kopplas en skyldighet för likvidator att anmäla misstankar om gäldenärsbrott och annan grövre brottslighet som han uppmärksammar vid fullgörandet av sitt uppdrag.

För att kunna ta ställning till om brott förekommit i bolagets verksamhet krävs juridisk kompetens. En likvidation innebär avveckling av bolagets verksamhet, något som kan innefatta många svåra överväganden. Arbetsgruppen finner det naturligt att kräva att likvidator skall uppfylla de kvalifikationskrav som uppställs i den nya konkurslagstiftningen beträffande konkursförvaltare. En likvidator bör sålunda ha den särskilda insikt och

erfarenhet som uppdraget kräver, åtnjuta borgenärernas förtroende samt även i övrigt vara lämplig för uppdraget.

Gällande rätt tillåter att i småbolag där aktieägarkrets och bolagsledning är identiska bolagsstämman/ägaren beslutar om likvidation och förordnar att styrelsen/ägaren skall avgå och ersättas av likvidatorn/ägaren. Med de krav på brottsutredning i likvidation som arbetsgruppen framför bör i den nyssnämnda föreskriften om att likvidator skall vara lämplig för uppdraget ligga att han i princip skall stå fri i förhållande till den tidigare bolagsledningen.

De kvalifikationskrav som sålunda förordas är allmänt hållna och risk finns att bestämmelsens syfte förfelas om rätten att utse likvidator ligger kvar på bolagsstämman. Likvidator skall dessutom enligt förslaget åtnjuta borgenärernas förtroende, något som inte rimligen bör prövas av bolagsstämman/gäldenären. Det framstår enligt arbetsgruppen som närmast ofrånkomligt att föreskriva att likvidator alltid skall utses av rätten. Arbetsgruppen öppnar emellertid möjlighet för aktieägarna att få medlikvidator utsedd.

Arbetsgruppen anser att avskaffandet av institutet fattigkonkurs måste medföra att bestämmelserna om fattiglikvidation ses över. Redan det nära sambandet mellan instituten motiverar en sådan översyn. Till detta kommer att konkursreformen får antas öka intresset hos mindre seriösa personer att utnyttja bestämmelserna om fattiglikvidation i brottsligt syfte. Arbetsgruppen föreslår att fattiglikvidationerna avskaffas. Det är i själva verket en av huvudpunkterna i arbetsgruppens förslag.

Arbetsgruppen föreslår vidare bl. a. bestämmelser om arkivering av bolagets bokföring under tio år från upplösningen samt att bolag i likvidation skall ha revisor som är auktoriserad eller godkänd.

Arbetsgruppen har med promemorian 1979:5 Aktiebolagslagen – förstärkt skydd för det bundna kapitalet, m. m. och denna promemoria lagt fram en rad förslag på aktiebolagsrättens område. I ett avslutande kapitel anger gruppen hur den själv prioriterar sina förslag och pekar på vissa aktiebolagsrättsliga frågor som bör övervägas i framtiden.

Författningsförslag

1 Förslag till

Lag om ändring i aktiebolagslagen (1975: 1385)

Härigenom förordnas i fråga om aktiebolagslagen (1975: 1385)

dels att 10 kap. 3 och 6 §§ samt 13 kap. 7, 10, 15 och 18 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 13 kap. 15 a §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 kap.

3 §

Uppgår bolagets bundna egna kapital till minst en miljon kronor, skall minst en av bolagsstämman utsedd revisor vara auktoriserad revisor eller godkänd revisor.

Minst en av bolagsstämman utsedd revisor skall vara auktoriserad revisor om

1. tillgångarnas nettovärde enligt fastställda balansräkningar för de två senaste räkenskapsåren överstiger ett gränobelopp som motsvarar 1 000 gånger det enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring bestämda basbeloppet för den sista månaden av respektive räkenskapsår,

2. antalet anställda hos bolaget under de två senaste räkenskapsåren i medeltal överstigit 200, eller

3. bolagets aktier eller skuldebrev är noterade på fondbörs eller på lista utgiven av sammanslutning av svenska fondkommissionärer.

Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer kan i fråga om visst bolag, beträffande vilket de i andra stycket 1 eller 2 angivna omständigheterna föreligger, förordna att bolaget får utse viss godkänd revisor i stället för auktoriserad revisor. Sådant beslut är giltigt i högst fem år.

Vad i andra och tredje styckena föreskrives gäller även för moderbolag i en koncern om nettovärdet av koncernföretagens tillgångar enligt fastställda koncernbalansräkningar för de två senaste räkenskapsåren överstiger det gränobelopp som anges i andra stycket eller om antalet anställda vid koncernföretagen under nämnda tid i medeltal överstiger 200.

I annat bolag än som avses i första, andra och fjärde styckena skall auktoriserad revisor eller godkänd revisor utses, om ägare till en tiondel av samtliga aktier begär det vid bolagsstämma, där revisorsval skall ske.

Minst en av bolagsstämman utsedd revisor skall vara auktoriserad revisor eller godkänd revisor om

1.¹ enligt senast fastställda balansräkning full täckning ej finns för bolagets registrerade aktiekapital, eller

2. bolaget är i likvidation.

¹ Lydelse enl BRÅ-PM 1979: 5.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §

På anmälan skall länsstyrelsen förordna behörig revisor

1. när auktoriserad revisor eller godkänd revisor ej är utsedd enligt 3 § första–fjärde styckena,

2. när revisor är obehörig enligt 2 § första stycket eller 4 § första eller andra stycket, eller

3. när bestämmelse i bolagsordningen om antalet revisorer eller om revisors behörighet åsidosatts.

Anmälan enligt första stycket kan göras av envar. Styrelsen är skyldig göra anmälan, om ej rättelse utan dröjsmål sker genom den som utser revisor.

Har bolagsstämman underlåtit att på begäran enligt 3 § femte stycket utse auktoriserad eller godkänd revisor och aktieägare inom en månad från stämman gör framställning till länsstyrelsen, skall denna förordna sådan revisor.

Förordnande enligt denna paragraf skall meddelas efter bolagets hörande och avse tid till dess annan revisor blivit i föreskriven ordning utsedd. Vid förordnande enligt första stycket 2 skall länsstyrelsen entlediga den obehörige revisorn.

13 kap.

7 §¹

Bolagsstämma eller domstol, som fattar beslut att bolaget skall träda i likvidation, skall samtidigt utse en eller flera likvidatorer. I bolagsordningen kan föreskrivas att därtjänste en eller flera likvidatorer skall tillsättas i annan ordning. Likvidator träder i styrelsens och verkställande direktörs ställe och har i uppgift att genomföra likvidationen.

När bolagsstämman fattat beslut om likvidation skall bolaget genast ansöka om och rätten utan dröjsmål utse en eller flera likvidatorer. På begäran av bolagsstämman kan rätten därtjänste förordna en av bolagsstämman utsedd likvidator att med övriga likvidatorer delta i förvaltningen under likvidationen, om det kan ske utan olägenhet. Detsamma gäller om i bolagsordningen föreskrivits att en eller flera likvidatorer skall tillsättas i annan ordning. Domstol som fattar beslut att bolaget skall träda i likvidation skall samtidigt utse en eller flera likvidatorer. Likvidator träder i styrelsens och verkställande direktörs ställe och har i uppgift att genomföra likvidationen.

Saknar aktiebolag, som trätt i likvidation, till registret anmäld behörig likvidator, skall rätten förordna en eller flera likvidatorer efter anmälan av registreringsmyndigheten eller ansökan av aktieägare, borgenär eller annan vars rätt kan vara beroende av att någon finnes som kan företräda bolaget.

¹ Senaste lydelse 1977: 1092.

Nuvarande lydelse

Likvidatorerna skall genast anmäla likvidationsbeslutet för registrering.

Bestämmelserna i denna lag om styrelse och styrelseledamöter äger motsvarande tillämpning på likvidator, i den mån ej annat följer av detta kapitel.

Uppdrag att vara revisor upphör icke genom att bolaget träder i likvidation. Bestämmelserna i 10 kap. äger tillämpning under likvidation.

Revisionsberättelsen skall innehålla uttalande huruvida enligt revisorerernas mening likvidation onödigt fördröjes.

10 §¹

Likvidatorerna skall genast söka kallelse på bolagets okända borgenärer.

Om likvidatorerna finner skälig anledning att misstänka att gäldenärsbrott eller annat brott som inte är ringa har förekommit i samband med bolagets verksamhet skall de ofördröjligen underrätta allmän åklagare därom och därvid ange grunden för misstanken.

15 §

När likvidatorerna framlagt slutredovisning är bolaget upplöst. Anmälan därom skall genast göras för registrering.

Utan hinder av vad i första stycket sägs kan ägare till en tiondel av samtliga aktier hos likvidatorerna påkalla bolagsstämman för behandling av fråga om talan enligt 15 kap. 5 §. Bestämmelsen i 9 kap. 8 § andra meningen äger motsvarande tillämpning.

Om bolag i likvidation ej har tillgångar som täcker likvidationskostnaderna, skall rätten på anmälan av likvidatorerna förklara att likvidationen skall nedläggas och bolaget anses upplöst. När sådan förklaring meddelas, äger 8–14 §§ ej tillämpning. Tillgångarna skall efter rättens förordnande tillfalla

Likvidator som finner att bolaget är på obestånd skall hos rätten ansöka att bolaget försätts i konkurs.

¹ Senaste lydelse 1977: 1092.

Föreslagen lydelse

Likvidator skall ha den särskilda insikt och erfarenhet som uppdraget kräver, åtnjuta borgenärernas förtroende samt även i övrigt vara lämplig för uppdraget. Den som är anställd vid domstol får ej vara likvidator.

Likvidatorerna skall genast för registrering anmäla beslut om likvidation och förordnande av likvidator.

Nuvarande lydelse

allmänna arvsfonden. Rätten skall för registrering underrätta registreringsmyndigheten om förklaringen.

Föreslagen lydelse

15 a §

Likvidatorerna skall sörja för att bolagets räkenskapsmaterial bevaras efter dess upplösning i enlighet med bestämmelserna i 22 § bokföringslagen (1976:125) om arkivering.

18 §

Om någon anmälan rörande bolaget ej kommit in till registreringsmyndigheten under de tio senaste åren, skall denna på lämpligt sätt undersöka huruvida bolaget upphört med sin verksamhet. Vinnes ej upplysning att bolaget fortfarande består, skall det avföras ur registret och är därmed upplöst. Uppkommer därefter behov av likvidationsåtgärd, skall på ansökan av den vars rätt därav beröres en eller flera likvidatorer förordnas av rätten. *Om ej fall som avses i 15 § tredje stycket föreligger, skall likvidationen genomföras.* Kallelse till första bolagsstämma skall ske enligt 16 §.

Om någon anmälan rörande bolaget ej kommit in till registreringsmyndigheten under de tio senaste åren, skall denna på lämpligt sätt undersöka huruvida bolaget upphört med sin verksamhet. Vinnes ej upplysning att bolaget fortfarande består, skall det avföras ur registret och är därmed upplöst. Uppkommer därefter behov av likvidationsåtgärd, skall på ansökan av den vars rätt därav beröres en eller flera likvidatorer förordnas av rätten *och likvidationen genomföras.* Kallelse till första bolagsstämma skall ske enligt 16 §.

Övergångsbestämmelser

Denna lag träder i kraft, såvitt avser 13 kap. 15 § en vecka efter den dag, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, och i övrigt den 1 januari 1981.

Likvidation genomföres enligt äldre bestämmelser, om likvidator utsetts före utgången av år 1980. Bestämmelserna i 13 kap. 15 § i sin äldre lydelse får dock ej tillämpas sedan paragrafen i sin nya lydelse har trätt i kraft.

2 Förslag till

Lag om ändring i förmånsrättslagen (1970: 979)

Härigenom förordnas att 10 § förmånsrättslagen (1970: 979)¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 §

Allmän förmånsrätt följer med

borgenärs kostnad för gäldenärens försättande i konkurs och för beslut att dödsbos egendom skall avträdas till förvaltning av boutredningsman samt begravnings- och bouppteckningskostnad, när gäldenären avlidit före konkursbeslutet,

arvode och kostnadsersättning till god man enligt ackordslagen (1970: 874), tillsynsman enligt nämnda lag eller konkurslagen (1921: 225) eller förordnad boutredningsman, om fordringen belöper på tid inom sex månader innan konkursansökningen gjordes eller därefter,

kostnad för särskild åtgärd som under nämnda tid vidtagits med gode mannens eller tillsynsmannens godkännande eller av boutredningsmannen och uppenbart varit till borgenärernas bästa, allt i den mån beloppet med hänsyn till omständigheterna är skäligt.

arvode och kostnadsersättning till god man enligt ackordslagen (1970: 874), tillsynsman enligt nämnda lag eller konkurslagen (1921: 225), *likvidator enligt aktiebolagslagen* (1975: 1385) eller förordnad boutredningsman, om fordringen belöper på tid inom sex månader innan konkursansökningen gjordes eller därefter,

kostnad för särskild åtgärd som under nämnda tid vidtagits med gode mannens eller tillsynsmannens godkännande eller av *likvidatorn eller* boutredningsmannen och uppenbart varit till borgenärernas bästa, allt i den mån beloppet med hänsyn till omständigheterna är skäligt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1981.

¹ Omtryckt 1975: 1248.

3 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1946: 807) om handläggning av domstols- ärenden

Härigenom förordnas att 6 § lagen (1946: 807) om handläggning av domstolsärenden skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Förelaggen lydelse

6 §¹

Underrätt är vid handläggning av ärende domför med en lagfaren domare, om ej annat följer av vad som föreskrives nedan i denna paragraf.

Vid annan handläggning än som sägs i 3 eller 4 § skall rätten hava den sammansättning som anges i tredje stycket,

om ärendet är tvistigt,

om eljest särskild anledning föreligger därtill, eller

om ärendet angår

1. samtycke till hävande av tjänste- eller arbetsavtal som barn ingått, medgivande till äktenskap enligt 2 kap. 2 § giftermålsbalken eller till åtgärd beträffande makars egendom enligt 5 kap. 14 § eller 6 kap. 6 § nämnda balk eller förordnande angående sådan egendoms förvaltning i andra fall.

2. talan mot överförmyndares beslut,

3. nedsättning av bolags aktiekapital eller grundfond, tillstånd till vinstutdelning i bolag, skyldighet för bolag eller förening att träda i likvidation, förordnande eller entledigande av likvidator eller tillstånd till försäljning av egendom under likvidation eller till fusion.

3.

4. förvaltning av stiftelse eller

5. tillstånd till viss förvaltningsåtgärd i annat fall än som avses ovan i detta stycke.

I fall som avses i andra stycket skall rätten bestå av en lagfaren domare och nämnd, när ärendet skall prövas enligt giftermålsbalken eller föräldrabalken, samt eljest av minst tre och högst fyra lagfarna domare. Har nämnd säte i rätten äger 15 kap. 29 och 30 §§ giftermålsbalken motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1981.

¹ Senaste lydelse 1973: 1155.

4 Förslag till

Förordning om ändring i aktiebolagsförordningen (1975: 1387)

Härigenom förordnas att 20 § aktiebolagsförordningen (1975: 1387) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Anmälan för registrering enligt 13 kap. 7 § *tredje* stycket aktiebolagslagen (1975: 1385) av likvidationsbeslutet skall ange

1. dagen när likvidationen skall inträda, om beslutet inte har omedelbar verkan,

2. fullständigt namn, personnummer, medborgarskap, hemvist och postadress beträffande likvidator, suppleant för likvidator samt firmatecknare,

3. hur bolagets firma tecknas under likvidationen.

Vid anmälan skall ges in *avskrift av bolagsstämmans protokoll eller rättens förordnande*.

*Föreslagen lydelse*20 §¹

Anmälan för registrering enligt 13 kap. 7 § *fjärde* stycket aktiebolagslagen (1975: 1385) av likvidationsbeslut skall ange

Vid anmälan skall ges in

1. i fall som avses i 13 kap. 1 § aktiebolagslagen (1975: 1385), *bolagsstämmans protokoll och rättens förordnande av likvidator*,

2. i fall som avses i 13 kap. 2–4 §§ aktiebolagslagen, *rättens beslut om likvidation och förordnande av likvidator*.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1981.

¹ Senaste lydelse 1977: 1191.

1 Inledning

Aktiebolaget är den i särklass mest utnyttjade associationsformen för företagssamheten i vårt land. Grunden för dess popularitet är att aktieägarna inte är personligen ansvariga för bolagets skulder. Deras risktagande är begränsat till vad de betalat för sina aktier. Men friheten från personligt betalningsansvar kan locka till missbruk. Lagstiftaren har genom regler bl. a. om skydd för det bundna kapitalet sökt förebygga att aktiebolagsformen utnyttjas för brottslig verksamhet. Rapporter under senare tid har emellertid visat att aktiebolag trots detta utnyttjats som instrument för ekonomisk brottslighet. Arbetsgruppen har mot denna bakgrund lagt fram förslag om ändringar i aktiebolagslagstiftningen i syfte att ytterligare förebygga missbruk av aktiebolagsformen (PM 1979: 5 Aktiebolagslagen – förstärkt skydd för det bundna kapitalet, m. m.). Förslagen övervägs nu inom justitiedepartementet med sikte på en lagrådsremiss våren 1980.

Uppgifterna om missbruk av aktiebolagsformen har bl. a. gällt konkurs. Statsmakterna har också under senare tid vidtagit åtgärder för att förebygga sådant missbruk. Sålunda har institutet fattigkonkurs (185 § konkurslagen i dess lydelse 1977: 675) avskaffats med verkan fr. o. m. den 1 januari 1980 (SFS 1979: 340). Det innebär bl. a. att förvaltare i fortsättningen skall förordnas i alla konkurser. Han skall utreda orsakerna till obeståndet samt undersöka om det finns återvinningsmöjligheter och om gäldenären kan misstänkas för gäldenärsbrott. Han har även anmälningsskyldighet beträffande misstanke om gäldenärsbrott och vissa andra grövre brott.

Inom aktiebolagsrätten finns ett institut som liknar fattigkonkurs. I 13 kap. 15 § tredje stycket aktiebolagslagen (1975: 1385; ABL) föreskrivs sålunda att om bolag i likvidation inte har tillgångar som täcker likvidationskostnaderna, rätten skall på anmälan av likvidatorerna förklara att likvidationen skall nedläggas och bolaget anses upplöst (s. k. fattiglikvidation). Någon utredning huruvida gäldenärsbrottslighet föregått likvidationen föreskrivs inte.

Uppenbarligen bör avskaffandet av institutet fattigkonkurs medföra att bestämmelserna om fattiglikvidation ses över. Redan det nära sambandet mellan instituten motiverar en sådan översyn. Till detta kommer att konkursreformen får antas öka intresset hos mindre seriösa personer att utnyttja bestämmelserna om fattiglikvidation i brottsligt syfte. Mot denna bakgrund har arbetsgruppen funnit det angeläget att ta upp till övervägande frågan om avskaffande av institutet fattiglikvidation. I samband härmed har arbetsgruppen övervägt också vissa ändringar i det ordinarie likvidationsförfarandet i syfte att förhindra missbruk av likvidationsinstitutet.

2 Aktiebolagslagen

De grundläggande bestämmelserna om aktiebolag finns i ABL som trädde i kraft den 1 januari 1977. Genom lagen upphävdes 1944 års aktiebolagslag. Tillämpningsföreskrifter till ABL finns i aktiebolagslagsförordningen (1975: 1387). Viktiga bestämmelser om aktiekapitalets storlek m. m. i bolag som har bildats enligt äldre lag finns i lagen (1973: 303) om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag (omtryckt 1977: 320).

I BRÅ-promemorian 1979: 5 (avsnitt 2) har lämnats en översiktlig redogörelse för grunddragen i ABL. Arbetsgruppen hänvisar till den framställ-

ningen och inskränker sig i detta sammanhang till att redovisa ABL:s bestämmelser om upplösning och likvidation av aktiebolag.

2.1 Upplösning av bolag

För de bolag där aktieägarna inte längre önskar fortsätta verksamheten anvisar ABL möjligheten till likvidation. I vissa fall föreskriver även lagen likvidation mot aktieägarnas vilja. Syftet med likvidation är att bolagets tillgångar skall realiseras, skulderna betalas och behållningen fördelas bland aktieägarna. Bolagets upplösning bildar slutpunkten i likvidationsförfarandet och sammanfaller med att slutredovisning framläggs av likvidatorerna eller om bolaget inte har tillgångar som täcker likvidationskostnaderna, med att rätten förklarar att likvidationen skall nedläggas (13 kap. 15 §). Det finns ytterligare några sätt på vilka bolag kan upplösas.

Om någon anmälan rörande bolaget inte har kommit in till patentverkets bolagsbyrå under de tio senaste åren och bolagsbyrån vid efterfrågan inte erhåller upplysning att bolaget fortfarande består, skall det avföras ur aktiebolagsregistret och är därmed upplöst (13 kap. 18 §).

Om bolaget är försatt i konkurs och denna avslutas utan överskott, är bolaget upplöst när konkursen avslutas. Finns överskott skall bolaget avvecklas genom likvidation (13 kap. 19 §).

Bolag kan även upplösas genom fusion, varigenom bolagets tillgångar och skulder övertas av ett annat bolag (14 kap.).

Slutligen skall bolag som bildats enligt äldre lag och vars registrerade aktiekapital ej uppgår till 50 000 kr vid utgången av år 1981, om det ej trätt i likvidation eller försatts i konkurs, avföras ur aktiebolagsregistret och är därmed upplöst. Om samtliga aktieägare och styrelseledamöter samt verkställande direktören före utgången av oktober 1981 begär att ett sådant bolag skall upplösas genom att avföras ur aktiebolagsregistret skall detta ske. Bestämmelserna om upplösning av nu angett slag finns i punkterna 4 och 5 av övergångsbestämmelserna till lagen (1973: 303) om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag.

2.2 Likvidation

Skyldigheten för bolag att i vissa fall träda i likvidation (tvångslikvidation) har successivt mjukats upp i 1944 och 1975 års aktiebolagslagar jämfört med 1910 års. Det gäller särskilt skyldigheten att träda i likvidation när viss del av aktiekapitalet har gått förlorat (13 kap. 2 § ABL). Däremot är bestämmelserna i 1944 och 1975 års aktiebolagslagar om likvidationsförfarandet mera skärpta än i 1910 års lag.

Det framstod under förarbetena till 1944 års lag som en viktig angelägenhet att skapa mera betryggande kontroll över likvidatorernas förvaltning. Det enda kontrollorganet enligt 1910 års lag var en god man, som kunde tillsättas på begäran av en aktieägarminoritet. Tillsättandet av god man begärdes emellertid hos rätten och detta institut hade i det praktiska livet inte erhållit större betydelse. Ett effektivt skydd för aktieägarnas och borgenärernas intresse av en rättvis och ändamålsenlig avveckling ansågs vara av behovet påkallat. En löpande kontroll var så mycket mera behövlig även under likvidationen som denna inte sällan är ganska långvarig och stundom omfattar en betydande ekonomisk verksamhet. Av dessa skäl intogs i 1944 års lag, med bibehållande av reglerna om god man, en obligatorisk kontroll under likvidationen genom likvidationsrevisorer.

Vidare uppställdes regler om likvidatorernas skyldighet att avge redovisning, först genom upprättandet av begynnelseinventarium och därpå grundad balansräkning, vilken skulle överlämnas till likvidationsrevisorerna, och därefter genom årlig redovisning i form av balansräkning, likvidationsräkning, upptagande inkomster och utgifter under räkenskapsåret, samt förvaltningsberättelse. Dessa redovisningshandlingars innehåll och uppställning bestämdes med hänsyn till likvidationens särskilda ändamål, med väsentliga avvikelser från vad som gällde rörande den årliga redovisningen under bolagets verksamhet före likvidationen.

Sedan skulderna betalats och överskott skiftats mellan aktieägarna, skulle likvidatorerna lägga fram slutredovisning genom förvaltningsberättelse, avseende likvidationen och skiftet, med därvid fogade redovisningshandlingar för hela likvidationstiden. Slutredovisningen skulle granskas av likvidationsrevisorerna och tillhandahållas aktieägarna före och vid bolagsstämma. I och med dess framläggande på stämma ansågs bolaget upplöst.

En nyhet i 1944 års lag var också reglerna om s. k. fattiglikvidation. Enligt dansk förebild öppnades möjlighet för rätten att på anmälan av likvidatorerna förklara att likvidationen skulle nedläggas och bolaget anses upplöst, om bolaget saknade tillgångar till bestridande av likvidationskostnaderna.

Bestämmelserna i 1975 års aktiebolagslag om likvidation (13 kap.) är i huvudsak desamma som i 1944 års lag. Likvidationsplikten vid majoritetsmissbruk (13 kap. 3 §) var den mest betydelsefulla nyheten, en mindre uppmjukning av likvidationsplikten vid förlust av viss del av aktiekapitalet kom därefter (13 kap. 2 §). Bestämmelserna om förfarandet under likvidation förenklades och förkortades genom att likvidatorernas redovisning i allt väsentligt underkastades samma regler som gäller för årsredovisningen i allmänhet. Aktieägarminoritetens rätt att utse god man i likvidation togs bort. I stället gäller de allmänna bestämmelserna i 10 kap. 1 § fjärde stycket och 14 § om minoritetsrevisor och särskild granskare också när bolaget är i likvidation (13 kap. 7 § femte stycket). I enlighet härmed innehåller ABL följande bestämmelser om likvidation.

2.2.1 Likvidationsgrunderna

Bolagsstämman kan när som helst besluta att bolaget skall träda i likvidation (13 kap. 1 §). I de fall där lagen föreskriver att bolag skall träda i likvidation även om inte aktieägarna önskar det, kan emellertid rätten besluta om likvidation (s. k. tvångslikvidation). I följande fall kan det bli aktuellt med tvångslikvidation.

A. Förlust av aktiekapitalet (13 kap. 2 §).

Finner styrelsen sålunda vid upprättande av balansräkning eller eljest att bolagets eget kapital understiger en tredjedel av det registrerade aktiekapitalet, skall styrelsen snarast möjligt låta bolagsstämman pröva frågan om bolaget skall träda i likvidation. Bolagsstämman har emellertid möjlighet att i stället för att besluta om likvidation avvakta till ordinarie bolagsstämma under nästföljande räkenskapsår även om den konstaterat att aktiekapitalet gått förlorat till mer än två tredjedelar. Fastställs inte vid den nästföljande stämman balansräkning som visar att det egna kapitalet uppgår till halva aktiekapitalet skall styrelsen, om stämman inte fattar likvidationsbeslut, ansöka hos rätten om tvångslikvidation. Sådan ansökan kan även göras av styrelseledamot,

- verkställande direktör, revisor eller aktieägare. Av hänsyn till borgenärerna föreskrivs personligt betalningsansvar för bolagets uppkommande förbindelser för dem som handlar på bolagets vägnar med vetskap om att styrelsen bort underställa bolagsstämman frågan om likvidation resp. ansöka hos rätten om likvidation.
- B. Missbruk av aktieägarinflytande (13 kap. 3 §).
Har aktieägare uppsåtligt genom missbruk av sitt inflytande i bolaget medverkat till överträdelse av ABL eller bolagsordningen kan ägare till en tiondel av samtliga aktier väcka talan vid rätten angående tvångslikvidation.
- C. Likvidationsskyldighet enligt bolagsordningen (13 kap. 4 § första stycket 1 p.).
I bolagsordningen kan vara föreskrivet t. ex. att bolaget skall avvecklas vid viss tidpunkt.
- D. Konkurs som avslutas med överskott (13 kap. 4 § första stycket 2 p.).
Finns överskott i konkurs skall bolagsstämman inom en månad från det konkursen avslutades besluta att bolaget skall träda i likvidation (13 kap. 19 § andra stycket). Fattas ej sådant beslut kan rätten besluta om tvångslikvidation.
- E. Avsaknad av behörig bolagsledning (13 kap. 4 § första stycket 3 p.).
Bolaget saknar till aktiebolagsregistret anmäld behörig styrelse eller verkställande direktör som skall finnas enligt ABL.
- F. Årsredovisning har ej avlämnats (13 kap. 4 § första stycket 4 p.).
Bolaget har inte sänt in årsredovisning för något av de två senaste räkenskapsåren till registreringsmyndigheten.
- G. Otillåtet förhållande mellan antalet bundna och antalet fria aktier (13 kap. 4 § första stycket 5 p.).
Har i bolagsordningen intagits förbehåll om antalet bundna aktier enligt 17 kap. 1 § och har antalet fria aktier kommit att överstiga den enligt förbehållet medgivna delen samt sker inte rättelse inom angiven tid eller på uppmaning av registreringsmyndigheten, skall registreringsmyndigheten göra anmälan till rätten för bolagets försättande i likvidation.

Lagen ger såväl enskilda intressenter som registreringsmyndigheten rätt att initiera tvångslikvidation enligt C–G (13 kap. 4 § tredje stycket). I samtliga dessa fall prövas fråga om likvidation på anmälan av registreringsmyndigheten eller på ansökan av styrelsen, styrelseledamot, verkställande direktör eller aktieägare. I fall som avses under D–E prövas frågan på ansökan även av borgenär eller annan vars rätt kan vara beroende av att någon finns som kan företräda bolaget.

2.2.2 Förfarande på bolagsstämman

När bolagsstämman beslutar om s. k. frivillig likvidation enligt 13 kap. 1 § får beslutet som regel omedelbar verkan. Föreligger emellertid inte grund för tvångslikvidation enligt 13 kap. 2 eller 4 § kan bolagsstämman besluta att likvidationen skall inträda viss senare dag. En eller flera likvidatorer skall emellertid alltid utses samtidigt med beslutet att träda i likvidation. I bolagsordningen kan vara föreskrivet att en eller flera likvidatorer skall utses i annan ordning än på bolagsstämman. Dessa, som i så fall skall finnas vid sidan av den eller dem som utsetts av bolagsstämman, kan då utses senare.

2.2.3 Förfarandet hos rätten

Har ansökan eller anmälan om tvångslikvidation enligt 13 kap. 2 eller 4 § gjorts, skall rätten sätta ut ett sammanträde för behandling av frågan om bolaget skall förpliktas träda i likvidation. Till sammanträdet kallas bolaget samt aktieägare och borgenärer. Kallelsen kungörs i Post- och Inrikes Tidningar.

Vid sammanträdet prövas även frågan om ersättning till sökanden för delgivning eller kungörelse m. m. Sådan ersättning skall utgå av bolagets medel, om bolaget förpliktas träda i likvidation eller rätten annars funnit det skäligt. När anmälan gjorts av patentverket, skall bolaget eller om bolaget saknar tillgångar, statsverket ersätta dessa kostnader.

Fråga om likvidation enligt 13 kap. 2 eller 4 § handläggs enligt lagen (1946: 807) om handläggning av domstolsärenden. Enligt 6 § andra stycket 3. och tredje stycket nämnda lag skall rätten därvid bestå av minst tre och högst fyra lagfarna ledamöter. Ärendet avslutas med rättens beslut i likvidationsfrågan.

2.2.4 Bolagsorganen under likvidationen

Likvidatorerna träder i styrelsens och verkställande direktörens ställe. Bestämmelserna i ABL om styrelse och styrelseledamöter äger motsvarande tillämpning på likvidator i den mån annat inte är särskilt föreskrivet. Likvidatorerna utses dock inte för viss tid utan för tiden intill dess likvidationen är avslutad. Något hinder möter inte att utse de avgående styrelseledamöterna till likvidatorer. Saknar bolag som trätt i likvidation till registret anmälda behöriga likvidatorer, skall rätten förordna sådana efter anmälan av registreringsmyndigheten eller efter ansökan av aktieägare, borgenär eller annan vars rätt kan vara beroende av att någon finns som kan företräda bolaget.

Bolagsstämmans ställning är i stort sett oförändrad men dess uppgifter begränsas naturligtvis av att syftet med likvidationen är att avveckla bolagets verksamhet och göra det färdigt för upplösning (13 kap. 8 §). Sålunda kan bolagsstämman inte fatta giltiga beslut rörande t. ex. vinstutdelning eller ökning eller nedsättning av aktiekapitalet. Inte heller kan ändring av bolagsordningen – t. ex. byte av firma eller säte – ske under likvidationen.

Revisorernas uppdrag upphör inte genom att bolaget träder i likvidation och de allmänna bestämmelserna om revision är fortfarande tillämpliga på bolaget även om vissa särskilda uppgifter tillkommer under likvidationen.

2.2.5 Genomförandet av likvidationen

Så snart likvidatorer utsetts övertar dessa ledningen av bolaget. Deras första uppgift är att genast anmäla likvidationsbeslutet för registrering. Samtidigt lämnas uppgift för registrering om likvidatorerna inkl. de personuppgifter som avses i 8 kap. 15 §.

När bolag trätt i likvidation skall styrelsen och verkställande direktör genast avge och på bolagsstämma lägga fram redovisning för sin förvaltning av bolagets angelägenheter under den tid för vilken redovisningshandlingar inte förut lagts fram på bolagsstämman. Bestämmelserna om årsredovisning och revisionsberättelse äger motsvarande tillämpning (13 kap. 9 §).

Likvidatorerna skall, så snart det kan ske, genom försäljning på offentlig auktion eller på annat lämpligt sätt förvandla bolagets egendom i pengar i den mån det fordras för likvidation samt betala bolagets skulder. För att de

skall få full klarhet rörande skulderna skall likvidatorerna hos rätten söka kallelse på bolagets okända borgenärer. De fordringsägare som inte är kända och inte anmält sig inom en kallelsetid av sex månader har förlorat sin rätt (13 kap. 10 och 13 §§). Bolagets rörelse får fortsättas, om det behövs för en ändamålsenlig avveckling eller för att de anställda skall få skäligt rådrom för att skaffa sig ny anställning. Likvidatorerna skall liksom styrelsen för varje räkenskapsår avge årsredovisning som läggs fram på ordinarie bolagsstämma för godkännande. I revisionsberättelsen skall dessutom anges huruvida enligt revisorernas mening likvidationen onödigt fördröjs.

När den tid, inom vilken okända fordringsägare haft att anmäla sig, är förbi och alla kända skulder betalats skall likvidatorerna skifta bolagets behållna tillgångar mellan aktieägarna i förhållande till antalet aktier, om inte avvikande bestämmelser finns i bolagsordningen. Är vissa skulder tvistiga eller har de ännu inte förfallit till betalning, skall ett erforderligt belopp avsättas för täckning av dessa skulder.

2.2.6 Likvidationens avslutande och bolagets upplösning

Sedan likvidatorerna fullgjort sitt uppdrag skall de avge slutredovisning för sin förvaltning genom förvaltningsberättelse rörande likvidationen i sin helhet. Vid berättelsen skall fogas redovisningshandlingar för hela likvidationstiden. Redovisningshandlingarna som skall granskas av revisorerna skall läggas fram på bolagsstämman (13 kap. 14 §). Därefter anses bolaget upplöst (13 kap. 15 § första stycket). Anmälan därom skall genast göras för registrering.

Visar det sig att bolag i likvidation helt saknar tillgångar eller att dess tillgångar inte förslår till bestridande av likvidationskostnaderna kan likvidationen upphöra på ett tidigt stadium. Bestämmelserna i 13 kap. 8–14 §§ om bolagsstämma och redovisning under likvidation, kallelse på bolagets okända borgenärer och skifte äger då inte tillämpning. Det är tillräckligt att likvidatorerna till rätten anmäler att bolaget inte har tillgångar som täcker likvidationskostnaderna. Rätten har att på denna anmälan i ett särskilt ärende förklara att likvidationen skall nedläggas och bolaget anses upplöst (13 kap. 15 § tredje stycket). Rätten skall vidare underrätta registreringsmyndigheten om förklaringen. Eventuella tillgångar skall efter rättens förordnande tillfalla allmänna arvsfonden.

Likvidationen kan emellertid upphöra även genom att bolaget återupptar sin verksamhet. Det kan ske när likvidation beslutats av bolagsstämma eller då rätten beslutat om likvidation på grund av kapitalförlust. Det är bolagsstämman som efter yttrande av revisorerna kan besluta om återupptagande av verksamheten. Förutsättning är, att utskiftning inte har ägt rum och att någon likvidationsanledning på grund av ABL eller bolagsordningen inte längre föreligger samt att bolagets eget kapital uppgår till minst hälften av det registrerade aktiekapitalet (13 kap. 17 §).

I vissa fall kan det bli aktuellt med en fortsättning av likvidationen fastän bolaget har upplösts. Lagen föreskriver nämligen att likvidationen skall fortsättas, om tillgång yppas för bolaget efter dess upplösning eller om talan väckts mot bolaget eller om det eljest uppkommer behov av likvidationsåtgärd (13 kap. 16 §).

Likvidation kan även i vissa andra fall ske i bolag som har upplösts. I bolag som upplösts genom att det avförts ur registret på grund av att någon anmälan inte kommit till registret under de tio senaste åren kan likvidation sålunda komma till stånd, om nämligen behov uppkommer av likvidations-

åtgärd. I så fall skall på ansökan av den vars rätt berörs därav likvidatorer förordnas och, om det finns tillgångar som täcker likvidationskostnaderna, likvidationen genomföras (13 kap. 18 §).

2.3 Upplösning av 5 000-kronorsbolag

1944 års aktiebolagslag ändrades våren 1973 så att gränsen för aktiekapitalets lägsta belopp höjdes från 5 000 kr till 50 000 kr. I särskilda övergångsbestämmelser föreskrevs att aktiebolag vid utgången av år 1978 skulle ha ett lägsta aktiekapital på 50 000 kr. Denna tidsfrist har därefter förlängts. I bolag som bildats före den 6 juni 1973 skall aktiekapitalet enligt nu gällande bestämmelser uppgå till minst 50 000 kr senast vid utgången av år 1981 /punkt 1 i övergångsbestämmelserna till lagen (1973:303) om ändring i lagen (1944:705) om aktiebolag/. Aktiekapitalet kan höjas genom nyemission eller fondemission.

Enligt punkten 3 i samma övergångsbestämmelser kan styrelseledamot, verkställande direktör, aktieägare, borgenär eller annan vars rätt kan vara beroende därav under tiden den 1 oktober 1980—den 31 mars 1981 hos rätten ansöka om likvidation av bolag som bildats enligt äldre lag och vars aktiekapital ej uppgår till 50 000 kr vid utgången av september 1980.

Bolag som bildats enligt äldre lag och vars registrerade aktiekapital inte uppgår till 50 000 kr vid utgången av år 1981 skall, om det ej trätt i likvidation eller försatts i konkurs, avföras ur aktiebolagsregistret och är därmed upplöst. Sådan upplösning kan också ske beträffande bolag vars registrerade aktiekapital inte uppgår till angivna belopp, om samtliga aktieägare och styrelseledamöter begär det före utgången av oktober 1981. Upplösning av detta slag är förenad med personligt betalningsansvar för bolagets förpliktelser för aktieägarna samt styrelseledamöter och verkställande direktör (punkterna 4 och 5 i övergångsbestämmelserna). Aktieägare och bolagsledning kan emellertid i efterhand befria sig från sådant betalningsansvar genom att begära att det upplösta bolaget försätts i likvidation /punkterna 4 och 5 i övergångsbestämmelserna till lagen (1973:303) om ändring i lagen (1944:705) om aktiebolag jämförda med 3 § lagen (1975:1386) om införande av aktiebolagslagen (1975:1385) och 13 kap. 18 § ABL/.

3 Skattelagstiftningen

Skatteförfattningarna innehåller inga särskilda regler om beskattning under likvidation. Deklarationsskyldigheten för aktiebolag skall under likvidationens gång fullgöras av likvidatorn, jfr 47 § 5) taxeringslagen (1956:623). Om självdeklaration inte avlämnas i behörig ordning påförs bolaget förseningsavgift med 500 kr, eller om anmaning att avge deklARATION inte följts, med 1 000 kr. Bolaget kan därvid i förekommande fall också skönstaxeras och påföras skattetillägg.

Det förekommer inte sällan att aktiebolag i likvidation underlåter att fullgöra deklarationsplikten. Underlåtenheten föranleder ofta endast att förseningsavgift påförs och ärendet lämnas till kronofogdemyndighet för indrivning av restfört belopp. Bolaget aktualiseras därmed för åtgärder hos kronofogdemyndighet, som i sista hand kan begära att bolaget försätts i konkurs.

I sammanhanget bör uppmärksammas att skattskyldighet för inkomst, till skillnad från vad som gäller under likvidation, enligt rättspraxis inte kan åläggas konkursbo.

Enligt förordningen (1927: 320) om skatt vid utskiftning av aktiebolags tillgångar skall aktiebolag som upplöses till staten erlægga skatt på utskiftat belopp, utskiftningsskatt. Det är alltså bolaget som är skattskyldigt. Syftet med denna beskattningsform är att hindra ett kringgående av dubbelbeskattningen av aktiebolagens utdelningar. Skatten utgår med 40 procent på utskiftat belopp, i den mån detta inte är att anse som återbäring av tillskjutet belopp. I utskiftat belopp inräknas även utskiftningsskatten. Reglerna om skattens beräkning är komplicerade. Till grund för beräkning av det utskiftningsskattepliktiga beloppet ligger den av bolaget senast före beslutet om utskiftningen upprättade balansräkningen. Frågan om när bolaget skall anses upplöst i utskiftningsskattehänseende bedöms enligt ABL:s regler om upplösning av aktiebolag. Bolaget skall avge deklaration till ledning för den taxering till utskiftningsskatt som skall äga rum året efter det då upplösning skett. Ett undantag, som dock i praktiken sällan eller aldrig tillämpas, finns dock. Om beslut om likvidation vunnit laga kraft och likvidationen oskäligt fördröjs, får taxering ske innan bolaget skall anses upplöst. Deklarationsplikten skall fullgöras av likvidatorn, jfr 47 § 6) taxeringslagen.

Utskiftning anses som ett realisationsvinstgrundande fång hos mottagaren av det utskiftade beloppet, varför realisationsvinstbeskattning hos denne kan komma i fråga.

Bestämmelserna om utskiftningsskatt kompletteras med en bestämmelse om att bolaget vid utskiftning till delägare av sådana nedskrivna tillgångar, som vid försäljning skulle ha varit skattepliktiga i förvärvskällan, skall anses ha åtnjutit skattepliktig inkomst som om tillgången sålts /fjärde stycket punkt 1 av anvisningarna till 28§ kommunalskattelagen (1928:370)/.

Hos länsstyrelserna förs kortregister över aktiebolagen i länet (SFS 1952: 753). Registret innehåller uppgift om tid för bolags bildande, om aktiekapital samt förändringar därav, om tid för bolags trädande i likvidation, om bolags upplösning m. m. Detta register används för skattemyndigheternas kontroll av att reglerna om utskiftningsskatt iaktas bl. a. i samband med bolags upplösning genom likvidation.

I avsnitt 2.3 har redogjorts för de särskilda reglerna om upplösning av vissa aktiebolag som gäller enligt punkt 4 och 5 av övergångsbestämmelserna till lagen (1973: 303) om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag. I lagen (1974: 990) om den skattemässiga behandlingen med anledning av övergång från aktiebolag till annan företagsform, m. m., behandlas vissa skatterättsliga konsekvenser av en upplösning av aktiebolag enligt de nämnda övergångsbestämmelserna. Lagen behandlar dessutom utskiftningsskatten i vissa fall när bolag vars aktiekapital inte uppgår till 50 000 kr träder i likvidation under år 1981.

Aktiebolag som avses i den nyssnämnda lagen 1974: 990 skall som regel inte erlægga inkomstskatt på grund av att verksamheten övertagits av enskild näringsidkare, handelsbolag eller delägare i enkelt bolag. Med hänsyn till svårigheterna att göra exakta beräkningar av utskiftningsskatten för dessa bolag har man av praktiska skäl vidgat "frigränsen" för utskiftningsskatt. Vid taxeringen får sålunda utöver tillskjutet belopp avräknas 75 000 kr. Dessutom får värderingen ske efter något förmånligare grunder än vad som annars tillämpas vid utskiftningsskatteberäkningen. Vidare finns bestämmelser om övertagarens beskattningssituation. Härvid

utgår man från grundprincipen att kontinuitet skall råda mellan bolagets och övertagarens beskattning. Enligt en särskild bestämmelse skall skattepliktig realisationsvinst inte anses uppkomma i samband med avvecklingen. Övertagaren är jämte aktiebolaget betalningsskyldig för bolagets skatter (jfr andra stycket punkt 4 av de nämnda övergångsbestämmelserna enligt vilket aktieägarna samt styrelseledamöter och verkställande direktör, när bolaget avförts ur aktiebolagsregistret, svarar solidariskt för bolagets förpliktelser).

Patentverket aviserar länsstyrelserna om vilka bolag som upplöses under övergångstiden. Härigenom får skattemyndigheterna möjlighet att kontrollera att övergången sker i behörig ordning och att verksamheten i dess nya form verkligen redovisas för taxering.

4 Konkurs och ackord

Om ett bolag är försatt i konkurs och denna avslutas utan överskott är bolaget upplöst när konkursen avslutas (13 kap. 19 § första stycket ABL). Ett stort antal bolag upplöses varje år genom konkurs. Anmärkningsvärt är att antalet bolag som upplöses genom konkurs är högre än antalet bolag som upplöses genom likvidation. År 1978 försattes 1 266 aktiebolag i likvidation och 2 335 i konkurs. Samma år avslutades 1 176 likvidationer och 1 769 bolagskonkurser. Nedan ges en summarisk översikt över konkursslagens bestämmelser om konkursgrunder samt de ändrade bestämmelserna om konkursförvaltning m. m., som trädde i kraft den 1 januari 1980.

4.1 Konkursgrunder

Enligt konkurslagen (1921:225; KL) utgör obestånd den enda grunden för konkurs. Därmed förstås enligt 1 § gäldenären inte kan rätteligen betala sina skulder och betalningsoförmågan inte endast är tillfällig. Gäldenären kan således vara illikvid, dvs. inte omedelbart ha pengar till sitt förfogande som svarar mot hans aktuella behov av betalningsmedel utan att det förhållandet utgör grund för konkurs. Ett annat tillstånd som inte heller anses motivera att gäldenären försätts i konkurs är insufficiens, dvs. när en gäldenärs skulder överstiger hans tillgångar, värderade till vad de kan beräknas inbringa genom realisation vid lämplig tidpunkt. Hänsyn tas då nämligen inte till exempelvis gäldenärens kreditmöjligheter eller hans framtida arbetsinkomster. Vid prövning av frågan om en gäldenär är på obestånd eller inte får däremot göras en samlad bedömning av hans förmögensställning och förutsättningar att kunna infria sina skulder i rätt tid.

I 2–4 §§ uppställs särskilda hjälpregler vid prövningen av frågan om gäldenären är på obestånd eller inte. Enligt 2 § skall gäldenärens uppgift att han är på obestånd också när konkursansökningen gjorts av borgenär, om inte särskilda skäl föranleder annat. Enligt 3 § presumeras gäldenären vara på obestånd, om han vid utmätning inom de senaste sex månaderna före konkursansökningen befunnits sakna tillgångar till full betalning av utmätningssfordringen eller gäldenären förklarat sig inställa betalningarna. 4 § avser gäldenär, som är eller under det senaste året före konkursansökningen varit bokföringsskyldig. Om en sådan gäldenär trots uppmaning av borgenär att betala klar eller förfallen skuld underlåtit att göra detta inom en vecka och borgenären söker honom i konkurs inom tre veckor därefter samt skulden då alltjämt inte är betald, presumeras han vara på obestånd.

Borgenär kan emellertid inte få gäldenären försatt i konkurs, om borgenären har betryggande pant eller annan jämförlig säkerhet i egendom som tillhör gäldenären eller tredje man ställt betryggande säkerhet för fordringen och det skulle strida mot villkor för säkerhetens ställande att borgenären söker gäldenären i konkurs (5 §). Ett annat hinder mot konkurs är den omständigheten att fordringen inte är förfallen till betalning och betryggande säkerhet erbjuds av tredje man.

Behöriga att söka konkurs är gäldenär och borgenär. Konkursansökan ställs till konkursdomaren vid den tingsrätt, där gäldenären skall svara i tvistemål som angår gäld i allmänhet. Konkursdomaren skall genast pröva ansökan, om gäldenären själv gjort den. Om borgenär ansökt om konkurs, skall gäldenären föreläggas att inkomma med förklaring inom viss tid. Bestrider gäldenär ansökningen eller finner konkursdomaren eljest särskilda skäl föreligga mot antagande att gäldenären är på obestånd skall målet hänskjutas till rätten. Detsamma gäller när gäldenären själv är sökande och särskilda skäl föreligger att inte godta uppgiften om gäldenärens obestånd (12 och 14 §§). Sedan beslut om konkurs meddelats är det inte möjligt att återkalla konkursansökan. Genom konkursbeslutet, som skall kungöras i Post- och Inrikes Tidningar och ortstidning, förlorar gäldenären rådigheten över den egendom som ingår i konkursboet och han får inte åtaga sig förbindelser som kan göras gällande i konkursen. Konkursboet omfattar egendom som tillhörde gäldenären vid konkursbeslutet, sådan som tillfaller honom under konkursen och sådan som kan återvinnas till konkursboet. Reglerna om återvinning finns i 28–40 c §§. Återvinningsreglerna skall förebygga att gäldenären när konkurs hotar, på ett illojalt sätt gör tillgångar oåtkomliga för borgenärerna. Återvinningsreglerna skall också göra borgenärerna jämspelade i en obeståndssituation.

4.2 Konkursförvaltning m. m.

Riksdagen har nyligen beslutat om genomgripande ändringar av bestämmelserna om konkursförvaltning och tillsyn över konkursförvaltning m. m. (prop. 1978/79: 105, LU 1978/79: 19, rskr 1978/79: 309, SFS 1979: 340). Till grund för de beslutade ändringarna, som trädde i kraft den 1 januari 1980, ligger i första hand konkurslagskommitténs betänkande (SOU 1977: 29) Konkursförvaltning. Ändringarna innebär att handläggningen av konkurser efter årsskiftet skall ske på följande sätt.

Efter beslut om konkurs skall konkursdomaren genast bestämma om konkursen skall handläggas i enlighet med vad som i allmänhet är föreskrivet i fråga om konkurs (ordinär konkurs) eller om den skall handläggas som mindre konkurs. Bestämmelserna om mindre konkurs skall tillämpas om det finns anledning anta att gäldenärens bo inte räcker till betalning av konkurskostnaderna eller boet med hänsyn till dess omfattning och övriga förhållanden är av enkel beskaffenhet och konkursen med fördel kan genomföras utan bevakningsförfarande (185 §). Vid ordinär konkurs skall konkursdomaren sätta ut tid för första borgenärssammanträdet och bestämma den tid inom vilken bevakning skall ske. Konkursdomaren skall vidare utan dröjsmål efter hörande av tillsynsmyndigheten utse interimsförvaltare att handha förvaltningen av boet till dess förvaltare har utsetts. Förvaltare utses av konkursdomaren vid första borgenärssammanträdet. Konkursdomaren skall höra tillsynsmyndigheten och borgenärerna innan han utser förvaltare. Förvaltaren skall ha den särskilda insikt och erfarenhet som uppdraget kräver, åtnjuta borgenärernas förtroende samt i övrigt vara lämplig för uppdraget (44 §).

Förvaltaren kan på egen begäran entledigas av konkursdomaren, om han visar skäl till det. Om han visar sig vara olämplig, kan han entledigas efter framställning av tillsynsmyndighet, granskningsman, borgenär eller gäldenär. Tillsynsmyndighet över förvaltningen skall vara vissa av regeringen utsedda kronofogdemyndigheter (SFS 1979: 755). På begäran av borgenär kan även granskningsman förordnas med uppgift att övervaka förvaltningen på borgenärens vägnar. Förvaltaren skall ombesörja de ärenden som rör borgenärernas gemensamma rätt och bästa och vidta alla åtgärder som främjar en förmånlig och snabb utredning av boet. I viktiga frågor skall förvaltaren höra särskilt berörda borgenärer.

Förvaltaren skall så snart som möjligt omhänderta gäldenärens bo med böcker och handlingar som rör boet. Han har därvid möjlighet att påkalla handräckning av kronofogdemyndigheten. Förvaltaren skall förteckna gäldenärens tillgångar och skulder. Denna konkursbouppteckning skall undertecknas av gäldenären under edsförpliktelse och ges in till konkursdomaren. Förvaltaren skall så snart det kan ske upprätta skriftlig berättelse om boets tillstånd och om orsakerna till gäldenärens obestånd. I berättelsen skall upptas en översikt över tillgångar och skulder samt särskilt anmärkas om återvinning kan komma i fråga och om det finns anledning anta att gäldenären gjort sig skyldig till gäldenärsbrott. Dessutom skall uppges om eventuell bokföringsskyldighet fullgjorts. Om förvaltaren finner att gäldenären kan misstänkas för gäldenärsbrott, skall han omedelbart underrätta åklagaren därom och därvid ange grunden för misstanken. Har gäldenären drivit näringsverksamhet och har det under konkursförvaltningen kommit fram att gäldenären kan misstänkas för annat icke ringa brott som har samband med verksamheten, skall förvaltaren anmäla även det (55 §).

Varje halvår skall förvaltaren till tillsynsmyndigheten avlämna berättelse med uppgifter om avvecklingen av boet. Förvaltaren är bokföringsskyldig enligt kontantmetoden, om det inte föreligger så särskilda förhållanden att god redovisningssed påkallar att bokföringsskyldigheten sker på annat sätt. Räkenskapsmaterialet skall av förvaltaren bevaras under minst tio år från utgången av det kalenderår då konkursen avslutades. I övrigt skall bestämmelserna i 22 § bokföringslagen (1976: 125) om arkivering av räkenskapsmaterial tillämpas. De räkenskapshandlingar som tillhör konkursgäldenären skall i princip efter konkursens avslutande återlämnas till gäldenären. Föreligger det hinder mot ett sådant återlämnande – t. ex. på grund av att konkursgäldenären är en juridisk person som upphör att existera i och med konkursens avslutande – skall handlingarna överlämnas till tillsynsmyndigheten, om förvaltaren inte anser att han bör bevara dem. Handlingarna skall bevaras i enlighet med vad som i varje särskilt fall gäller om arkivering (206 §).

Om gäldenären bedrivit rörelse, kan förvaltaren låta rörelsen fortsätta för konkursboets räkning, om det anses ändamålsenligt. Rörelsen får dock inte drivas längre tid än ett år från första borgenärssammanträdet, om det inte föreligger särskilda skäl för det. Boets egendom skall annars säljas så snart det lämpligen kan ske. När bevakningstiden gått ut skall konkursdomaren överlämna bevakningshandlingarna till förvaltaren. Denne skall då upprätta en förteckning som utvisar varje beräknad fordran och grund för eventuellt yrkande om förmånsrätt. Konkursdomaren skall bestämma den tid inom vilken anmärkningar kan framställas mot de bevakade fordringarna. Uppstår tvist på grund av anmärkning kan konkursdomaren förordna förlikningsman. Kan tvisten inte lösas på detta sätt, behandlas frågan vid

borgenärssammanträde med konkursdomaren som ordförande (108 §). Kan förlikning inte heller nu träffas, hänskjuts frågan till rätten. Sedan anmärkningstiden gått ut och eventuellt borgenärssammanträde hållits skall utdelning ske av boets tillgångar som då skall ha omvandlats till kontanter. Det ankommer på förvaltaren att bestämma när utdelningen skall äga rum och göra upp utdelningsförslag. Klander mot utdelningsförslaget skall anmälas inom viss tid. När förslag till slututdelning först finns att tillgå för granskning anses konkursen avslutad. Arvode till förvaltaren bestäms av rätten. För tillsynen skall ersättning till staten utgå ur konkursboet enligt bestämmelser som regeringen meddelar.

Gäldenärens personliga rörelsefrihet är under konkursen inskränkt och vissa tvångsmedel kan riktas mot honom (4 kap.). Sålunda får han inte utan konkursdomarens samtycke i konkursens inledningsskede lämna landet. Om det senare under konkursen kan befaras att han genom att bege sig från landet undandrar sig sina skyldigheter, får förbud meddelas honom att lämna riket. Han kan vidare åläggas att lämna ifrån sig sitt pass eller förbjudas att lämna orten (88 §).

Vid första borgenärssammanträdet skall gäldenären inför konkursdomaren avlägga bouppteckningsed. Även annan än gäldenären är skyldig att på yrkande av förvaltaren eller borgenär avlägga bouppteckningsed eller beediga viss uppgift i bouppteckningen, om det kan antas att sådan edgång är av betydelse för boutredningen. Undandrar sig gäldenären att fullgöra vad som åligger honom i samband med boutredningen eller överträder han reseförbud, kan konkursdomaren efter omständigheterna förordna att han skall hämtas eller genom häkte tillhållas att fullgöra sin skyldighet. Detsamma gäller om det skäligen kan befaras att gäldenären undandrar sig sina skyldigheter eller överträder reseförbud. För häktning i sistnämnda fall krävs dessutom att särskild anledning förekommer för en sådan åtgärd. Om annan än gäldenär undandrar sig att fullgöra edgång, kan konkursdomaren förordna om hämtning eller genom föreläggande av vite eller förordnande om häkte tillhålla honom att fullgöra sin skyldighet. Om gäldenären är juridisk person, kan styrelseledamot, verkställande direktör eller likvidator som har avgått eller entledigats senare än ett år före dagen då konkursansökan kom in till konkursdomaren bli underkastad bestämmelserna om inskränkningar i konkursgäldenärens rörelsefrihet och upplysningsplikt.

Den nya ordningen för handläggning av mindre konkurser innebär att förvaltare skall förordnas i alla konkurser. Förvaltaren skall i princip ha samma kvalifikationer som förvaltare i ordinär konkurs. Tillsynen över förvaltningen i mindre konkurs skall liksom i ordinär konkurs utövas av kronofogdemyndighet. Förvaltarens uppgifter motsvaras till en del av förvaltarens uppgifter i ordinär konkurs (185 b §). Förvaltaren skall utreda orsakerna till obeståndet samt undersöka om det finns återvinningsmöjligheter och om gäldenären kan misstänkas för gäldenärsbrott. Till förvaltarens uppgifter hör också att utreda vilka fordringar som kan göras gällande i konkursen. Finns det egendom i boet skall förvaltaren sälja den och upprätta ett utdelningsförslag. Borgenärerna behöver inte bevaka sina fordringar. Utdelningsförslaget prövas av konkursdomaren efter ett kungörelseförfarande. Bestämmelserna beträffande ordinär konkurs om möjligheter för förvaltaren att begära handräckning av kronofogdemyndigheten för att kunna omhänderta eller annars få tillgång till gäldenärens bo med de böcker och andra handlingar som rör boet gäller även för förvaltare i mindre konkurser. Gäldenären är skyldig att vara närvarande vid bouppteck-

teckningsförrättningen och uppge boet under edsförpliktelse. Bestämmelserna om tvångsmedel mot gäldenär i ordinär konkurs som underlåter att vara närvarande och uppge boet under ed är desamma i mindre konkurs.

Om det inte finns tillgångar i boet som täcker konkurskostnaderna och boets andra skulder, skall konkursen avskrivas i anslutning till att gäldenären beedigar bouppteckningen (185 d §). Är tillgångarna i ordinär konkurs otillräckliga för betalning av konkurskostnaderna och annan boets skuld, skall efter kungörelseförfarande även konkurs av detta slag avskrivas (186 §).

Om den mindre konkursen uppstått på ansökan av annan borgenär än staten och kostnaderna inte kan tas ur boet, skall borgenären svara för dessa intill ett belopp som motsvarar en tiondel av basbeloppet. Staten skall stå för de kostnader som inte kan betalas av boet eller ansvarig borgenär (188 §). Kostnaderna för konkurs som avskrivits enligt 186 § skall betalas ur konkursboet framför annan skuld som boet ådragit sig. Kan konkurskostnaderna inte tas ut ur boet eller av borgenären, skall de betalas av allmänna medel.

4.3 Ackordslagen (1970: 847; AckL)

Med ackord avses en ekonomisk uppgörelse mellan en gäldenär som är på obestånd och hans borgenärer (1 § AckL). På ansökan av gäldenär som är på obestånd skall god man förordnas för utredning och förhandling med borgenärerna om ackord (2 § AckL). God man bör vara lagfaren. Han skall i övrigt ha den insikt och erfarenhet som uppdraget kräver samt åtnjuta borgenärernas förtroende (3 § AckL). Gäldenären skall vid förvaltningen av sin egendom samråda med gode mannen, som skall övervaka att borgenärernas bästa iaktas (4 § AckL). Ansökan om förhandling om offentligt ackord skall åtföljas bl. a. av berättelse av gode mannen som anger boets tillstånd och orsakerna till gäldenärens obestånd samt innehåller översikt över tillgångar och skulder, uppgift om den utdelning som kan påräknas i en konkurs och upplysning huruvida egendom frångått gäldenären under sådana förhållanden att den kan bli föremål för återvinning, huruvida det finns skäligen anledning antaga att gäldenären gjort sig skyldig till brott mot sina borgenärer och i så fall grunden därför samt vilka handelsböcker gäldenären hållit och hur de blivit förda (22 § andra stycket 4 AckL).

5 Gäldenärsbrotten

Bestämmelserna om gäldenärsbrott återfinns i 11 kap. BrB.

I 11 kap. 1 § straffbeläggs *oredlighet mot borgenärer*. Huvudfallet är att gäldenären förstör eller genom gåva eller annan liknande åtgärd avhänder sig egendom av betydelse och därigenom försätter sig på obestånd eller förvärrar sitt obestånd (första stycket första meningen). I förarbetena uttalas att förstörande kan äga rum genom underlåtenhet att tillvarata egendom och att även åtgärd som ekonomiskt är att jämställa med förstörelse faller under bestämmelsen, som t. ex. att någon säljer en värdefull maskin som skrot. Under bestämmelsen faller också annan rättshandling än gåva, såvida den ekonomiskt är att jämställa med en sådan. Exempel härpå utgör försäljning till underpris i benefikt syfte. Bestämmelsen avser även det fallet att gäldenären ingår en förbindelse utan vederlag eller mot

otillräckligt vederlag. Vidare framhålls i förarbetena att bestämmelsen träffar vissa fall när en gäldenär avstår från sin rätt, exempelvis vid likvidation eller bodelning. Vinstutdelning i strid mot ABL kan också vara att jämställa med gåva.

Enligt första stycket andra meningen skall gäldenären dömas för oredlighet mot borgenärer även i det fallet att han genom sådant förfarande som nyss nämnts framkallar allvarlig fara för att han skall komma på obestånd. Bedömningen om en åtgärd har framkallat fara för obestånd skall ske med beaktande av gäldenärens ekonomiska ställning och övriga omständigheter vid tiden för åtgärden i fråga. För att vara straffbar skall sålunda den aktuella transaktionen med utgångspunkt i förhållandena vid denna tidpunkt framstå som ekonomiskt oförsvarlig. Förutsättningen för att efterföljande omständigheter skall få beaktas är alltså att de kunde förutses vid tiden för transaktionen.

Oredlighetsparagrafen riktar sig också mot gäldenär som vid konkurs eller i liknande sammanhang förtiger tillgång, uppger obefintlig skuld eller lämnar annan sådan oriktig uppgift. För straffbarhet förutsätts här att uppgiften inte rättas innan den beedigas eller eljest läggs till grund för förfarandet. Vidare straffbeläggs som oredlighet att gäldenär i samband med exekutiv förrättning åberopar oriktig handling eller skenavtal och på så sätt förhindrar att borgenären får betalning eller säkerhet (andra stycket). Gäldenär som inför förestående konkurs för bort egendom ur riket för att hålla den undan konkursen eller som undandrar eller undanhåller konkursförvaltningen egendom döms slutligen också för oredlighet (tredje stycket).

Av allmänna principer följer att det för ansvar för oredlighet mot borgenärer krävs uppsåt, omfattande alla objektiva rekvisit.

Om sådant brott som avses i 1 § är att anse som grovt, skall enligt 2 § gärningsmannen dömas för *grov oredlighet mot borgenärer*. Vid bedömning om brottet är grovt skall särskilt beaktas om gäldenären har beedigat oriktig uppgift eller begagnat falsk handling eller vilseledande bokföring eller om brottet har varit av betydande omfattning.

I 3 § första stycket har straffbelagts att gäldenär fortsätter rörelse under förbrukande av avsevärda medel utan motsvarande nytta för rörelsen eller lever slösaktigt eller inlåter sig på äventyrligt företag eller lätt sinnig ansvarsförbindelse eller vidtar annan sådan åtgärd och därigenom uppsåtligt eller av grov oaktsamhet framkallar eller förvärrar obestånd. För detta brott, *vårdslöshet mot borgenärer*, fordras att det bakomliggande förfarandet sker uppsåtligt. Däremot räcker det att gärningsmannen såvitt gäller framkallandet eller förvärrandet av obeståndet gjort sig skyldig till grov oaktsamhet. I fråga om gränsen för straffbarheten får det ytterst ankomma på en prövning i det särskilda fallet, huruvida en gäldenär med viss åtgärd överskridit gränsen till det straffbara området. Vid denna prövning får man hämta ledning av gängse åskådningssätt och ta hänsyn till hans tillgångar, hans tidigare skulder och de nya skulder han ådrar sig genom transaktionerna. Åtal enligt första stycket får väckas endast om åtal finnes påkallat ur allmän synpunkt (8 § första stycket).

För vårdslöshet mot borgenärer döms också gäldenär som vid konkurs eller i liknande sammanhang av grov oaktsamhet förtiger tillgång, uppger obefintlig skuld eller lämnar annan sådan oriktig uppgift, om inte uppgiften rättas innan den beedigas eller eljest läggs till grund för förfarandet (3 § andra stycket).

Till gäldenärsbrotten hör också *mannamån mot borgenärer* (4 §) som

förutsätter att gäldenär, då han är på obestånd, gynnar viss borgenär genom att betala skuld som inte är förfallen, betala med annat än sedvanliga betalningsmedel eller överlämna säkerhet som inte var betingad vid skuldens tillkomst eller genom att vidta annan sådan åtgärd. Som ytterligare förutsättning för straffansvar föreskrivs att åtgärden skall avsevärt förringa andra borgenärens rätt (första meningen). Till ansvar för mannan mot borgenärer dömes enligt styckets andra mening gäldenär som i otillbörligt syfte gynnar viss borgenär på annat sätt än som nyss angivits och andra borgenärens rätt därigenom avsevärt förringas.

Ansvar för *bokföringsbrott* (5 §) ifrågakommer om gäldenären uppsåtliga eller av oaktsamhet åsidosätter bokföringsskyldighet på sådant sätt att ställningen och rörelsens gång inte kan i huvudsak bedömas med ledning av bokföringen. I detta fall har som en särskild förutsättning för åtal föreskrivits att gäldenären inom fem år från tiden för brottet har försatts i konkurs, fått eller erbjudit ackord eller ställt in sina betalningar (8 § andra stycket). I anslutning härtill har en särskild preskriptionsbestämmelse tagits in i 35 kap. 4 § andra stycket BrB. Av denna bestämmelse framgår att preskriptionstiden här skall räknas från den dag då beslut om egendomsavträde meddelades eller åtal eljest tidigast kunde ske.

Av de i 11 kap. BrB upptagna brotten har endast det som består i bortförande av egendom ur riket straffbelagts på försöksstadiet (6 §). I 7 § föreskrivs att ställföreträdare för gäldenär som begår gäldenärsbrott skall dömas som om han själv vore gäldenär. I samma paragraf finns också bestämmelser om i vilka fall borgenär kan dömas för medverkan till mannan mot borgenärer. Det förutsätts här för straffbarhet att borgenären har brukat otillbörligt hot eller otillbörligt löfte om förmån eller handlat i hemligt samförstånd med gäldenären.

Straffsatsen för gäldenärsbrotten är, utom såvitt gäller grov oredlighet, fängelse i högst två år. För bokföringsbrott kan dock, om brottet är ringa, dömas till böter. Straffet för grov oredlighet är fängelse lägst sex månader och högst sex år.

Som framgått bygger regleringen i 11 kap. BrB på obeståndsbegreppet.

Med obestånd får i detta sammanhang förstås detsamma som i KL, nämligen att gäldenären blivit urståndsatt att betala förfallen gäld. Är han redan före den ifrågavarande gärningen på obestånd, bör fordras, att hans obestånd genom gärningen förvärrats. Det är inte uteslutet, att obestånd föreligger fastän gäldenären hittills lyckats punktligt infria sina förbindelser. Kan det styrkas att gäldenären inte kommer att vara i stånd att infria sina förpliktelse på förfallodagen, får han nämligen ändå anses vara på obestånd.

Fastän det för straffbarhet vid de ifrågavarande brotten inte krävs att någon exekutiv förrättning kommit till stånd, följer av förhållandenas natur, att obestånd jämförelsevis sällan kan tillförlitligen styrkas innan gäldenären blivit försatt i konkurs eller annan exekutiv förrättning misslyckats. En borgenär, som avstått från att sätta gäldenären i konkurs, kan i regel inte bevisa hans obestånd på annat sätt än genom ett misslyckat försök till utmätning. Även andra omständigheter kan emellertid åberopas för att styrka obeståndet. Särskilt kommer i betraktande de konkursanledningar som, jämte misslyckad utmätning, upptagits i KL. Uppenbarligen bör vid prövning huruvida gäldenären är på obestånd samma krav ställas på bevisningen som vid prövning av brottsförutsättningar i allmänhet.

6 Nordisk rätt

1975 års aktiebolagslag tillkom efter ett omfattande nordiskt samarbete. Bestämmelserna i de nordiska aktiebolagslagarna om likvidation och upplösning av bolag överensstämmer i stora delar. Framför allt är samstämmigheten stor mellan de svenska och finska lagarna. Beträffande själva likvidationsförfarandet medverkar dock i Danmark och Norge i större utsträckning än hos oss den frivilliga rättsvården (skifteretten) i förvaltningen och avvecklingen av bolaget.

I *Danmark* som i Sverige kan bolag försättas i likvidation frivilligt eller på grund av bestämmelser i lag eller bolagsordning om likvidationsskyldighet. Frivillig likvidation beslutas i Danmark av bolagsstämman, tvångslikvidation av skifteretten. Likvidationsförfarandet följer emellertid i stort sett samma regler. I förhållande till Sverige skiljer sig förfarandet bl. a. på det sättet att aktieägare med sammanlagt 25 procent av bolagets aktier har rätt att utse minoritetsrevisor. Vidare bör nämnas att det är likvidatorerna – och inte den tidigare bolagsledningen – som skall avge redovisning för bolagets förvaltning för den tid för vilken redovisningshandlingar inte förut har framlagts på bolagsstämma. Redovisningen och revisorernas yttrande över den hålls tillgänglig i bolagets lokaler för aktieägare och borgenärer och sänds dessutom in till aktiebolagsregistret. Mera intressant är att likvidatorerna inom 14 dagar från det att redovisningen har färdigställts till aktiebolagsregistret skall avge en redovisning för de viktigaste orsakerna till likvidationen, bolagets verksamhet under de senaste åren före likvidationen och de övriga omständigheter som kan vara relevanta vid prövning av frågan om det finns anledning inleda förundersökning i brottmål. Bestämmelsen har tillkommit som ett led i de danska ansträngningarna att bekämpa ekonomisk brottslighet.

Dansk rätt saknar motsvarighet till bestämmelserna i 13 kap. 2 § ABL om tvångslikvidation när viss del av aktiekapitalet har gått förlorat. Det är mot denna bakgrund man skall se de danska bestämmelserna om likvidation av insolventa bolag som gällde till utgången av år 1977.

När bolagsstämman beslöt om likvidation hade den samtidigt att ta ställning till om likvidationen skulle handläggas enligt reglerna om solventa eller insolventa bolag. Insolvent var bolaget om man kunde räkna med att likvidationen inte skulle ge full täckning åt borgenärerna. Insolvensen inträdde således först när hela det egna kapitalet gått förlorat och tillgångarna inte räckte till betalning av skulderna.

Beslöt bolagsstämman att likvidationen skulle handläggas enligt reglerna om insolventa bolag, skulle den samtidigt utse en likvidator för tiden intill dess skifteretten utsett likvidator i bolaget. Bolagsstämman hade därmed spelat ut sin roll och aktieägarnas inflytande över bolaget övergick på bolagets borgenärer. Avvecklingen av bolaget skedde efter regler som nära överensstämde med bestämmelserna om konkursförvaltning.

Den nu beskrivna ordningen har ändrats med verkan fr. o. m. den 1 januari 1978. Bestämmelserna om insolventa aktiebolag har upphävts. Någon motsvarighet till de svenska bestämmelserna om fattiglikvidation finns inte heller. I stället föreskrivs skyldighet för likvidator att verka för att bolaget försätts i konkurs, så snart det står klart att tillgångarna inte räcker för full betalning av skulderna. Huvudregeln är då att likvidatorn skall inkalla bolagsstämman för behandling av konkursfrågan. Har emellertid bolaget trätt i likvidation enligt bestämmelserna om tvångslikvidation t. ex. därför att aktiebolaget saknar till aktiebolagsregistret anmäld

behörig styrelse, kan likvidatorn ansöka om bolagets försättande i konkurs utan att bolagsstämma först hålles. Skifteretten kan också på eget initiativ besluta att bolag som trätt i likvidation skall försättas i konkurs, bl. a. om bolaget inte har någon likvidator förordnad.

De *finska* likvidationsbestämmelserna är nära nog identiska med de svenska.

Även de *norska* bestämmelserna om likvidation är mycket lika de svenska. Bestämmelser om tvångslikvidation vid förlust av aktiekapitalet saknas dock. Beslutas tvångslikvidation på annan grund, t. ex. därför att behörig styrelse saknas, träder skifteretten i bolagsstämmans ställe. På begäran av aktieägare som representerar minst 20 procent av aktiekapitalet kan skifteretten också träda i bolagsstämmans ställe. Under likvidationen (avviklingen) träder ett "avviklingsstyre" i styrelsens ställe. Avviklingsstyret fullgör i allt väsentligt samma uppgifter som likvidatorerna enligt ABL. Det kan anmärkas att avviklingsstyret har en lagfäst skyldighet att bevara bolagets bokföring under tio år efter upplösningen av bolaget. I det norska likvidationskapitlet har dessutom upptagits bestämmelser om s. k. konkurskarantän (se avsnitt 7.2).

7 Utredningsförslag

7.1 Inledning

Under senare år har man från olika håll påtalat att konkursinstitutet missbrukats framför allt på det sättet att en och samma gäldenär förekommit i en serie av konkurser. Med anledning härav fick konkurslagskommittén i tilläggsdirektiv (Dir 1977: 09) i uppdrag att överväga hur man från konkursrättsliga utgångspunkter kunde stävja ett sådant missbruk av konkursinstitutet. Konkurslagskommittén, som fann det angeläget att den berörda frågan fick en snar lösning, har lagt fram ett delbetänkande (SOU 1979: 13) Konkurs och rätten att idka näring. Ett lagförslag på grundval av betänkandet har nyligen remitterats till lagrådet.

Inom brottsförebyggande rådet tillsattes i slutet av år 1978 inom ramen för den översyn av lagstiftning mot organiserad och ekonomisk brottslighet, som f. n. företas av rådet, en särskild arbetsgrupp med uppgift att pröva möjligheten att lagstiftningsvägen förebygga missbruk av aktiebolagsformen. I en promemoria BRÅ PM (1979: 5) Aktiebolagslagen – förstärkt skydd för det bundna kapitalet, m. m., har vissa förslag lagts fram i syfte att motverka missbruk av aktiebolagsformen för ekonomisk brottslighet. Remissbehandlingen av promemorian har nyligen avslutats.

7.2 Konkurslagskommitténs betänkande (SOU 1979: 13) Konkurs och rätten att idka näring

Kommittén redovisar i betänkandet en undersökning som kommittén gjort av ett antal företagskonkurser i vilka en och samma person uppträtt som gäldenär eller företrädare för gäldenären. Undersökningen visar att upprepade konkurser har förekommit i ej ringa omfattning. I allmänhet har

verksamheten bedrivits i form av aktiebolag. Bolaget har kontrollerats av en person som ofta har varit ställföreträdare för eller dominerande aktieägare i bolaget. Den formella ledningen kan emellertid ha legat på någon annan. Konkurserna har till övervägande del handlagts som s. k. fattigkonkurser.

För att komma till rätta med missförhållandena föreslår kommittén att nya regler om näringsförbud i samband med konkurs införs. Kommittén föreslår ett i förhållande till 199 a § KL utvidgat näringsförbud. Enligt 199 a § KL i dess nuvarande lydelse får gäldenären inte under konkursen driva rörelse med vars utövande följer bokföringsskyldighet. Enligt kommittén skall därutöver förbud att idka näring under högst fem år kunna meddelas gäldenär, som är näringsidkare och har förfarit grovt otillbörligt mot borgenärerna eller på annat sätt grovt åsidosatt vad som ålegat honom såsom näringsidkare eller eljest genom upprepade konkurser visat sig uppenbart olämplig att driva näringsverksamhet. Om gäldenären är ett aktiebolag eller liknande juridisk person, skall förbud kunna omfatta även den som är eller senare än ett år innan konkursansökningen gjordes har varit ställföreträdare för den juridiska personen eller som faktiskt handhar eller under nämnda tid har handhaft ledningen eller förvaltningen av denna. En grundförutsättning för att näringsförbud enligt förslaget skall kunna meddelas är att konkurs har inträffat. Fråga om näringsförbud skall prövas av marknadsdomstolen efter ansökan av näringsfrihetsombudsmannen. Sådan ansökan får göras bara efter anmälan av tillsynsmyndigheten i konkursen. Såväl näringsfrihetsombudsmannens ansökan som tillsynsmyndighetens anmälan skall göras inom vissa tidsfrister. Den som bryter mot meddelat näringsförbud skall kunna dömas till fängelse i högst två år. I ringa fall skall påföljden vara böter eller fängelse i högst sex månader.

I betänkandet pekar kommittén på andra olika åtgärder som skulle kunna bidra till att minska förekomsten av upprepade konkurser. Bl. a. betonas vikten av att gäldenärsbrott och återvinning utreds även i mindre konkurser (se avsnitt 4.2). Enligt kommittén är emellertid kompletterande lagstiftningsåtgärder nödvändiga. Kommittén hänvisar därvid bl. a. till företagsbeståndskommitténs (Fi 1976: 03) arbete samt betänkandet (Ds Fi 1976: 4) Ansvar för skatt vid entreprenad m. m. Kommittén anser det även motiverat med en översyn av reglerna i ABL om möjligheterna att ändra aktiebolags firma och säte samt om likvidation. Ett annat önskemål beträffande ABL som framförs är att uppföljningen av att föreskrivna handlingar ges in till registreringsmyndigheten blir effektivare.

7.2.1 Remissutfallet

Det alldeles övervägande flertalet remissinstanser tillstyrker eller lämnar förslaget om s. k. konkurskarantän utan erinran. Endast Sveriges advokatsamfund uttalar som sin uppfattning att inskränkningar i principen om näringsfrihet inte bör komma till stånd utan en mer ingående utredning. Några instanser tillstyrker förslaget under förutsättning att näringsförbudet endast får tillgripas under mer begränsade förutsättningar än vad kommittén föreslår. Flera remissinstanser påpekar emellertid att konkurslagstiftningen endast utgör en del av det regelsystem som möjliggör de förfaranden som ligger bakom konkursmissbruket. Därvid nämns överträdelser och kringgåenden av regler inom associations- och skatterätten samt utnyttjanden av brister och ofullständigheter i den lagstiftningen för att nå ekonomiska fördelar.

Beträffande utformningen av förslaget tillstyrker flertalet remissinstanser förslaget om en särskild prövning om näringsförbud i de enskilda fallen.

När det gäller kretsen av personer som skall kunna drabbas av näringsförbudet tillstyrks kommitténs förslag av flertalet remissinstanser. Beträffande regeln om möjlighet att besluta om näringsförbud för den som är eller senare än ett år innan konkursansökan gjordes har varit ställföreträdare för gäldenär som är juridisk person uttalar emellertid bl. a. Stockholms tingsrätt farhågor för att tidsgränsen är alltför kort. Regeln befaras dessutom kunna leda till att de verkligt ansvariga i vissa fall undandrar sig påföljder av sitt handlande genom att sätta andra personer i sitt ställe när företagets ekonomiska ställning hotas. Några remissinstanser föreslår också att näringsförbudet skall kunna drabba även närstående som driver näringsverksamhet vari den som fått förbud har väsentligt ägarintresse eller annat väsentligt intresse.

Vad gäller de av kommittén föreslagna förutsättningarna för förbud accepteras dessa i huvudsak av merparten av remissinstanserna. Flera instanser pekar dock på nödvändigheten att kunna använda näringsförbud i ett större antal fall än vad som enligt kommitténs bedömning kommer att bli fallet. Förutsättningarna föreslås bli vidgade genom att "grov" och "uppenbar" utesluts ur lagtexten beträffande gäldenärens förfarande mot borgenärer resp. visad olämplighet att driva näringsverksamhet. Andra remissinstanser förordar en precisering av förutsättningarna för näringsförbud. Därvid föreslås bl. a. att näringsförbudet konstrueras som en följd av kriminaliserade förfaranden främst gäldenärsbrott och skattebrott men även annan ekonomisk brottslighet. Några remissinstanser, däribland riksstatteverket, anser att även andra situationer än konkurs bör utgöra en förutsättning för näringsförbud. Det kan enligt verkets mening ifrågasättas om inte exempelvis likvidation skulle kunna initiera prövning om eventuellt näringsförbud.

Beträffande frågan om innebörden av förbudet påpekar flera remissinstanser att näringsförbudet kan få en begränsad betydelse i fåmansbolag, om inte förbudet utsträcks till att avse även personer som innehåft det dominerande ekonomiska intresset i den juridiska personen. Förbudet skulle då medföra att den drabbade under aktuell tid inte får ha något dominerande ekonomiskt intresse i näringsverksamhet av angett slag.

Kommitténs förslag om marknadsdomstolen som beslutande organ i fråga om meddelande av näringsförbud får ett mycket blandat mottagande. Huvudparten av remissinstanserna synes föredra att frågor om näringsförbud handläggs av de allmänna domstolarna. De skäl som åberopas till grund för en sådan beslutsordning är bl. a. följande. Möjligheten till överklagande av beslut om förbud ökar rättssäkerheten. I prövningen ingår bedömningar som i allmänhet görs av konkursdomaren och andra frågor som har anknytning till vad som ofta ingår i allmän domstols prövning av civil- eller brottmålskaraktär. Besluten skall enligt dessa remissinstanser kunna meddelas interimistiskt för att en önskvärd snabb handläggning av frågan skall uppnås. Förbudsprövningen kan med den förordade ordningen ske i samband med ett åtal för gäldenärsbrott eller annat brott som vederbörande misstänks för vilket kommer att underlätta utredning och handläggning.

7.2.2 Lagrådsremissen

I det av regeringen till lagrådet remitterade förslaget har de av kommittén föreslagna förutsättningarna för näringsförbud i huvudsak bibehållits.

Även i fråga om den personkrets som kan drabbas av näringsförbud och beträffande innebörden av ett förbud överensstämmer det remitterade förslaget, med vissa mindre jämkningar, med kommitténs förslag. Däremot skiljer sig det remitterade förslaget från kommitténs förslag i fråga om förfarandet. Sålunda föreslås att frågor om näringsförbud skall prövas av allmän domstol på talan av allmän åklagare. Reformen föreslås träda i kraft den 1 juli 1980.

7.3 BRÅ PM (1979: 5) Aktiebolagslagen — förstärkt skydd för det bundna kapitalet, m. m.

I BRÅ-promemorian framhålls att det förekommer att aktiebolag bildas eller förvärvas uteslutande i syfte att tjäna som täckmantel för brottslig verksamhet. De bolag som används är oftast fåmansbolag med lågt aktiekapital. En grundläggande teknik är ofta transaktioner inom s. k. oäkta koncerner, dvs. rättshandlingar mellan två eller flera bolag som ägs av samma fysiska person eller begränsade personkrets. De s. k. fattigkonkurserna utgör merparten av samtliga företagskonkurser. Det torde enligt arbetsgruppen innebära att många bolag fortsätter sin förlustbringande verksamhet i strid mot likvidationsbestämmelserna i ABL ända till dess det inte längre finns tillgångar kvar att betala ett ordinarie likvidationsförfarande och med till visshet gränsande sannolikhet innefattar dessa konkurser galdenärsbrottslighet. Med hänsyn härtill föreslår arbetsgruppen en skärpning av bestämmelserna om likvidation och en skärpt kontroll av företag i riskzonen t. ex. företag där aktiekapitalet delvis har gått förlorat men likvidationsplikt ännu inte inträtt. Arbetsgruppen föreslår också åtgärder mot sådana manipulationer inför en förestående likvidation eller konkurs som innefattar byte av firma, säte och styrelse i syfte att vilseleda borgenärer och andra intressenter i bolaget och försvåra myndigheternas kontroll. Arbetsgruppen aktualiserar också frågan om återbetalning av lån till aktieägare m. fl. som lämnats innan förbudet för bolag att lämna sådana lån trätt i kraft samt föreslår åtgärder i syfte att påskynda avvecklingen av vilande bolag och skrivbordsbolag för att på detta och andra angivna sätt effektivisera aktiebolagsregistret.

Förslagen innebär bl. a.

- att bestämmelserna om likvidation när aktiekapitalet helt eller delvis gått förlorat skärps. Dels förordas en återgång till i huvudsak den ordning som gällde till utgången av år 1976, nämligen att bolag som förlorat mer än två tredjedelar av sitt aktiekapital inom viss tid måste förete full täckning av aktiekapitalet för att bolaget skall undgå skyldighet att träda i likvidation. Dels föreslås att bolag inte får driva verksamhet under längre tid utan att ha två tredjedelar av aktiekapitalet täckt.
- att revisor skall ha skyldighet att ansöka om likvidation när bristen i aktiekapitalet inte täcks och bolagsstämman inte beslutar om likvidation,
- att kvalificerad revisor skall finnas i aktiebolag som inte har full täckning för bolagets registrerade kapital,
- att patentverket skall pröva om det finns skäl till ändring av bolagets firma eller den ort i Sverige där bolagets styrelse skall ha sitt säte. En förutsättning för sådan ändring är vidare att bolaget i registreringsärendet kan förete intyg av kvalificerad revisor som utvisar att full täckning finns för aktiekapitalet och att någon allvarlig betalningsanmärkning inte under det närmast föregående året har riktats mot bolaget.

- att aktiebolag varje år i samband med att det skickar in årsredovisning till patentverket skall bifoga en aktuell förteckning över bolagets styrelseledamöter m. fl.,
- att det i övergångsbestämmelserna till 1973 års lagstiftning om förbud mot lån till aktieägare m. fl. föreskrivs att lån av detta slag som lämnats innan förbudet trätt i kraft, vid utgången av år 1981 skall vara återbetalda till bolaget, åtminstone till den del som behövs för att bolagets registrerade aktiekapital skall vara täckt,
- att aktiebolag skall erlägga en "registerhållningsavgift". Avgiften syftar till att påskynda avvecklingen av vilande bolag och skrivbordsbolag och finansiera en upprustning av aktiebolagsregistret.

7.3.1 Remissutfallet

Remissutfallet på BRÅ-promemorian är mycket blandat. Flertalet remissinstanser vitsordar behovet av lagstiftningsåtgärder till förhindrande av att aktiebolagsformen missbrukas som instrument för den ekonomiska brottligheten. De statliga myndigheterna är i huvudsak positiva till förslagen och flera av dem betraktar de föreslagna ändringarna som mycket försiktiga och inte tillräckligt långtgående samt förordar fortsatt lagstiftningsarbete för att effektivt hejda den ekonomiska kriminaliteten på detta område. Åtskilliga företrädare för industrin liksom revisorernas organisationer, Sveriges advokatsamfund och aktiespararna intar däremot i allmänhet en negativ hållning till förslagen. Dessa instanser befarar att ändringarna kan få negativa effekter för lojala och seriösa näringsidkare samt leda till en ökad byråkrati.

Beträffande de enskilda förslagen är remissinstansernas inställning följande.

Förslaget om en återgång till i huvudsak den ordning som gällde till utgången av år 1976 beträffande likvidation vid förlust av aktiekapitalet, nämligen att bolag som förlorat mer än två tredjedelar av sitt aktiekapital inom viss tid måste förete full täckning av aktiekapitalet för att bolaget skall undgå skyldighet att träda i likvidation avstyrks av något fler instanser än de som tillstyrker eller lämnar förslaget utan erinran. Förslaget att bolag inte får driva verksamhet under längre tid utan att ha två tredjedelar av aktiekapitalet täckt tillstyrks och avstyrks av lika många instanser. De huvudsakliga invändningarna mot förslagen är att nuvarande regler utgör en rimlig avvägning med hänsyn till den tid som kan åtgå för finansiella saneringsoperationer och med hänsyn till sysselsättningsaspekter och risken för framtida finansiella strukturförändringar. Dessutom påpekas att nuvarande bestämmelser var föremål för bedömning så sent som år 1975.

Merparten av instanserna tillstyrker förslaget att kvalificerad revisor skall finnas i bolag som inte har full täckning för bolagets registrerade aktiekapital samt att revisor skall ha skyldighet att ansöka om likvidation när bristen i aktiekapitalet inte täcks och bolagsstämman inte beslutar om likvidation. Mot förslaget om kvalificerad revisor anförs av bl. a. företrädare för de auktoriserade revisorerna att ett byte av revisor när täckningen brister kommer alltför sent för att få någon effekt. I stället bör man verka för att kvalificerad revisor skall finnas i alla aktiebolag. Andra instanser pekar på svårigheten att i dessa situationer finna revisorer som är villiga att åta sig uppdraget. Beträffande förslaget om skyldighet för revisor att ansöka om likvidation invänds att ett sådant ansvar rent principiellt inte bör åläggas revisor utan ligga på bolagets ledning och ägare. Andra remissinstanser, däribland Stockholms tingsrätt, anser det värdefullt om revisorerna får en gentemot bolaget självständig ställning.

Förslaget att patentverket skall pröva om det finns skäl till ändring av bolagets firma eller den ort där bolagsstyrelsen skall ha sitt säte tillstyrks i princip av merparten av instanserna. En stor del av dem lämnar emellertid alternativa lösningar och kompletteringar till BRÅs förslag. Bl. a. ifrågasätts om patentverket har möjlighet att göra den föreslagna prövningen och om effekten ur brottsbekämpningssynpunkt uppväger det merarbete som skapas för företag och kontrollorgan. Flera instanser föreslår att patentverket borde vara berättigat att utan egen prövning registrera ändringar, om intyg bifogas från kvalificerad revisor. Några remissinstanser anser att förslaget bör kompletteras med förbud för bolag att under viss tid använda firma som innehafts av upplöst bolag (s. k. firmakarantän). Länsstyrelsen i Malmöhus län föreslår därjämte att krav ställs på att bolag alltid skall ha anknytning till den ort där styrelsen enligt anmälan skall ha sitt säte.

Förslaget att bolag varje år i samband med att det skickar in årsredovisning till patentverket skall bifoga en aktuell förteckning över bolagets styrelseledamöter m. fl. tillstyrks av flertalet remissinstanser. Flera instanser föreslår dock att skärpta krav ställs på avgående styrelseledamot så att denne blir solidariskt ansvarig för bolagets uppkommande förbindelser, om han underlåtit att anmäla sin avgång och kvarvarande styrelseledamöter inte fullgör sina skyldigheter om likvidation, när aktiekapitalet helt eller till större delen gått förlorat.

Förslaget om återbetalning till viss del av gamla lån till aktieägare m. fl. avstyrks av merparten av remissinstanserna. Av de instanser som tillstyrker förslaget förordar flera en längre övergångstid och större möjligheter till dispens. Den huvudsakliga invändningen mot förslaget är att frågan är omfattande och övergripande och inte tillräckligt utredd.

Förslaget att bolag årligen skall erlägga en "registerhållningsavgift" i syfte att påskynda avvecklingen av vilande bolag och skrivbordsbolag och finansiera en upprustning av bolagsregistret avstyrks av de flesta remissinstanserna. Flera instanser pekar på nödvändigheten av att ett centralt firmaregister införs. Först därefter kan det bli aktuellt med ett system med registerhållningsavgift. De flesta instanserna betonar vikten av förbättringar av registrets effektivitet för att åstadkomma en sanering bland bolagen och motverka ekonomisk brottslighet.

8 Missbruk av likvidationsinstitutet

8.1 Inledning

Det finns inga närmare undersökningar hur likvidationsinstitutet tillämpas. För att få denna fråga belyst har arbetsgruppens sekreterare varit i kontakt med polis, åklagare och skattemyndigheter. Dessutom har landets samtliga kronofogdemyndigheter tillfrågats om sina erfarenheter av likvidationsinstitutet. De uppgifter som erhållits på detta sätt är relativt sparsamma. Endast undantagsvis pekar myndigheterna på fall i den egna praktiken där missbruk har kunnat konstateras (se avsnitt 8.2). Det insamlade materialet ger närmast stöd för uppfattningen att myndigheterna ännu inte har blivit medvetna om riskerna för missbruk av likvidationsinstitutet i samma grad som när det gäller t. ex. konkursinstitutet.

Arbetsgruppen har därför genom sin sekreterare försökt komplettera enkätmaterialet med en genomgång av likvidationsakter på patentverkets bolagsbyrå och i Stockholms tingsrätt (se avsnitt 8.3). Inte heller denna

undersökningsmetod har skapat önskvärd klarhet i frågan i vad mån likvidationsinstitutet missbrukas för ekonomisk kriminalitet. Många av de likviderade bolagen saknar räkenskapshandlingar för flera år före likvidationsbeslutet. Här är det naturligtvis helt ogörligt att av aktmaterialet bilda sig en uppfattning om eventuellt missbruk. Men även när föreskrivna årsredovisningar finns i akten möter svårigheter. Många gånger anges endast att tillgångar och skulder helt saknas. Även när årsredovisningen är fylligare möter svårigheter att bedöma att de redovisade uppgifterna är riktiga. På säkrare grund skulle man naturligtvis stå om aktmaterialet kunde kompletteras med uppgifter från bolagsledningen samt skatte- och andra myndigheter som haft att göra med bolaget. En sådan systematisk undersökning skulle emellertid sannolikt ta lång tid att genomföra och ställa sig tämligen dyrbar. Arbetsgruppen har därför begränsat sig till att komplettera de nämnda förfrågningarna och aktgenomgångarna med en litteraturgenomgång (avsnitt 8.4).

8.2 Uppgifter från myndigheter

I en rundskrivelse från BRÅ tillfrågades landets samtliga kronofogdemyndigheter bl. a. om

1. erfarenheter av missbruk av likvidationsförfarandet
2. erfarenheter av likvidatorernas lämplighet och sätt att sköta uppdraget.

Åtskilliga kronofogdemyndigheter, främst i mindre distrikt, uppgav att de har ringa erfarenhet av bolag i likvidation över huvud taget. Övriga svar var jämförelsevis kortfattade. Många av de bolag som träder i likvidation är uppenbarligen kända hos kronofogdemyndigheterna för bristande betalningsförmåga. Det har ändå förekommit att myndigheten inte känt till att bolaget upplöstes förrän långt efter det att likvidationen avslutats. Flera kronofogdemyndigheter har också uppgett att bolag i likvidation ofta saknar intresse från indrivningssynpunkt. Man utgår nämligen från att bolaget saknar tillgångar och avstår därför från att undersöka hur det förhåller sig med den saken eller om det finns återvinningsmöjligheter.

Under senare tid har man emellertid på flera kronofogdemyndigheter noterat att personer som varit kända för tvivelaktiga affärer föredragit att avveckla sina bolag genom likvidation i stället för konkurs. Myndigheterna har därför skärpt bevakningen av bolag i likvidation. Det blir också vanligare att bolag i likvidation av kronofogdemyndigheten begärs i konkurs i syfte bl. a. att få återvinningsmöjligheter och eventuella gäldenärsbrott klarlagda.

Som exempel på missbruk av likvidationsinstitutet anförs från kronofogde- och andra tillfrågade myndigheter framför allt likvidation av bolag för att undgå indrivning av skatter och avgifter till det allmänna.

Fall 1

De aktuella bolagen var verksamma i databranschen. Bolag nr 1 som tidigare haft annan firma drevs under åren 1976–1977. Bolaget avregistrerades i maj 1978 som arbetsgivare hos lokala skattemyndigheten. De anställda övergick till ett annat av samme ägare kontrollerat bolag, bolag nr 2. Bolag nr 1, vars verksamhet upphört, ändrade samma månad firma. Bolag nr 1 trädde i juni 1978 i likvidation. I augusti 1978 hemställde likvidatorn hos rätten att likvidationen skulle läggas ned och bolaget anses upplöst då bolaget ej hade tillgångar till täckande av

likvidationskostnaderna. Bolaget upplöstes samma månad. Bolag nr 2 försattes på egen begäran i konkurs vid Stockholms tingsrätt i juli 1979. I augusti 1979 har ett nytt bolag, bolag nr 3, etablerat sig i lokaler som tillhört bolag nr 1. Bolag nr 3 har nu ändrat firma till bolag nr 1:s tidigare firma. Enligt uppgift från kronofogdemyndigheten har en skatte- och avgiftsfordran mot bolag nr 1 på omkring 100 000 kr avskrivits på grund av likvidationen.

Fall 2

I ett 5 000-kronorsbolag ägdes samtliga aktier av en person som tillika utgjorde bolagets styrelse. Bolaget var restfört för mervärdesskatt för perioderna maj–augusti 1975, september–december 1975 och januari–december 1976 med sammanlagt 10 827 kr. Dessutom var bolaget restfört för 1976 års arbetsgivaravgifter (uppbördsdagarna den 19 juni 1978 och 18 april 1978) med sammanlagt omkring 100 000 kr. Enligt styrelsens förvaltningsberättelse var bolagets omsättning under året 1976-09-01–1977-08-31 908 734 kr. Enligt resultaträkningen som fastställdes på bolagsstämman den 20 april 1978 hade 244 000 kr reserverats för arbetsgivaravgifter, för vilket belopp det fanns täckning i likvida medel och kundfordringar. Den 28 september 1978 beslöt bolagsstämman/ägaren om likvidation. Till likvidator utsågs styrelsen/ägaren. Samma dag anmälde likvidatorn/ägaren till rätten att bolaget helt saknade tillgångar och hemställde att likvidationen skulle läggas ned och bolaget upplösas i enlighet med 13 kap. 15 § tredje stycket ABL. Den 5 oktober 1978 delgavs bolaget betalningsuppsmaning för konkursansökan av kronofogdemyndigheten. Den 17 oktober 1978 ingavs konkursansökan. Den 31 oktober 1978 beslöt tingsrätten att likvidationen skulle läggas ned och bolaget anses upplöst. Den 15 november 1978 försattes bolaget i konkurs. Kronofogdemyndigheten ställde säkerhet i konkursen. Förvaltaren ansökte om återvinning av orimliga löneuttag och anmälde att det förelåg misstanke om gäldenärsbrott. Åtal har nu väckts mot ägaren för oredlighet mot borgenär. Brottet har enligt stämningsansökan bestått i att han genom att vid olika tillfällen under tiden 1978-01-02–08-11 låta bolaget skänka honom tillhoppa 120 082 kr, avhänt bolaget egendom av betydelse och därigenom försatt bolaget på obestånd.

Fall 3

Det aktuella bolagets styrelse bestod av en advokat som ägde samtliga aktier. Enligt årsredovisningen bedrevs ingen rörelse och bolaget saknade tillgångar. Den 22 augusti 1978 inkom till kronofogdemyndigheten en begäran om indrivning av särskild varuskatt på 364 604 kr hos bolaget. Varuskatten härrörde från verksamhet som bolaget hade bedrivit för flera år sedan. Frågan om påföring av skatten hade sedan verksamheten lagts ner prövats i flera instanser. Bolaget hade vidare besvärat sig över att det fått avslag på sin begäran om dispens från varuskatten. Regeringen lämnade den 7 december 1978 besvären utan bifall. Den 20 december 1978 hölls extra bolagsstämman i bolaget. Vid stämman redovisades tillgångar och skulder till 0. Varuskatten togs inte upp. Bolagsstämman/advokaten beslöt om likvidation och utsåg en biträdande jurist hos advokaten till likvidator. Samma dag gjordes en anmälan till rätten enligt 13 kap. 15 § tredje stycket ABL att bolaget ej hade tillgångar som täckte likvidationskostnaderna. Den 8 februari 1979 meddelade tingsrätten beslut om nedläggning av likvidationen och förklarade bolaget upplöst. När kronofogdemyndigheten erhållit besked om regeringsbeslutet och tog kontakt med bolaget var detta redan upplöst.

Fall 4

Ett bolag restfördes under våren och hösten 1975 för arbetsgivaravgifter om sammanlagt 10 200 kr. I oktober 1975 beslöt bolaget att träda i likvidation. Till likvidator utsågs bolagets ställföreträdare. Med anledning av likvidationen avvaktade kronofogdemyndigheten med vidare indrivningsåtgärder. I augusti 1976 restfördes bolaget med ytterligare arbetsgivaravgifter. Skulden uppgick därmed till 16 300 kr. Likvidatorn utfäste sig under det fortsatta indrivningsarbetet att personligen betala skulden med medel som skulle flyta in vid en förestående försäljning av aktierna i bolaget. Någon betalning erlades emellertid inte och kronofogdemyndigheten delgav bolaget i likvidation betalningsuppsmaning för konkurs den 11 maj 1979. Vid sammanträde den 31 maj 1979 begärde likvidatorn uppskov för att få tillfälle att sälja aktierna. Denna begäran medgavs inte. Några dagar därefter begärde likvidatorn – utan samråd med kronofogdemyndigheten – hos tingsrätten att likvidationen skulle läggas ned enligt 13 kap. 15 § tredje stycket ABL.

Fall 5

Två bolag med samma ägare var restförda för skatter med 420 000 kr resp 140 000 kr. Bolagens taxeringar var överklagade till länskatteårten. Bolagen försattes i likvidation enligt 13 kap. 1 § (frivillig likvidation). Likvidationen avslutades genom slutredovisning enligt 13 kap. 15 § första stycket. Inga tillgångar avsattes emellertid för betalning av skatteskulderna. I stället utskiftades tillgångarna till ägarna som är bosatta utomlands.

Ett sätt att använda likvidationsinstitutet som av flera kronofogdemyndigheter påtalats som en vanlig form av missbruk går ut på att avveckla bolaget före likvidationsbeslutet. Bolagets verksamhet upphör, tillgångarna försäljs, bolagets skulder betalas – förhoppningsvis enligt förmånsrättslagen om tillgångarna inte täcker alla skulder – och eventuellt överskjutande belopp utbetalas till aktieägarna. Först därefter fattas beslut om likvidation. Då föreligger förutsättningar för fattiglikvidation. Upplösningen kommer då så snabbt – ibland t. o. m. innan kallelse på bolagets borgenärer har hunnit utfärdas – att det kan vara svårt för eventuella återstående borgenärer att hinna bevaka sin rätt.

8.3 Uppgifter från likvidationsakter

Enligt den officiella statistiken upplöstes år 1977 1 118 och år 1978 1 276 aktiebolag genom likvidation. Av dessa likvidationer avslutades år 1977 824 genom slutredovisning (13 kap. 15 § första stycket) och 294 genom att likvidationen lades ner (fattiglikvidation; 13 kap. 15 § tredje stycket). Motsvarande siffror år 1978 var 1 176 resp 100.

För att få en uppfattning om vilka bolag som upplöses genom likvidation har arbetsgruppens sekreterare gått igenom akterna i 200 likvidationsärenden på patentverkets bolagsbyrå. Samtliga bolag i det studerade materialet hade registrerats under åren 1973–1976 och trätt i likvidation under åren 1973–1978. Materialet gav exempel bl. a. på bolag i likvidation som försatts i konkurs och upplöstes enligt 13 kap. 19 § första stycket. I vissa fall pågick likvidationen fortfarande vid tiden för aktgenomgången.

I det studerade materialet hade den alldeles övervägande delen av likvidationerna lagts ned efter anmälan till rätten enligt 13 kap. 15 § tredje

stycket ABL. Mot denna bakgrund gjordes en genomgång av likvidationsärenden som handlagts slutligt år 1978. Det visade sig att 832 likvidationer lagts ned och 425 avslutats genom slutredovisning under det aktuella året. Diskrepensen mot de inledningsvis nämnda statistiska uppgifterna förklarades bero på ett annorlunda sätt att beräkna antalet balanserade ärenden. Att merparten av likvidationerna läggs ned stöds av uppgifter som lämnats av bolagsbyråns personal och av personer som brukar åta sig uppdrag som likvidator. Man bör därför kunna våga påståendet att omkring två tredjedelar av de bolag som upplöses genom likvidation inte har tillgångar som täcker likvidationskostnaderna.

Uppgifterna i patentverkets likvidationsakter är för varierande och ofullständiga för att några bestämda slutsatser skall kunna dras om förhållandena i bolag som går i likvidation. Följande karakteristika är dock klart framträdande. Huvudparten av bolagen är fåmansbolag. Storleken av aktiekapitalet ligger på gränsen till den lägsta tillåtna storleken. I början av den undersökta tiden rör det sig framför allt om 5 000-kronorsbolag. I och med att gränsen höjdes till 50 000 kr för bolag som bildades efter den 6 juni 1973 har bolag med högre aktiekapital tillkommit under den senare perioden. Bland dem dominerar bolag med aktiekapital som ligger omkring 50 000 kr. Endast ett fåtal likviderade bolag har högre aktiekapital än 100 000 kr.

Arbetsgruppens sekreterare har kompletterat granskningen av patentverkets material med en genomgång av likvidationsärenden vid Stockholms tingsrätt, 6:e avdelningen. Undersökningen omfattade omkring 300 ärenden som anhängiggjorts under år 1978. Ärendena gällde såväl anmälningar om tvångslikvidation och ansökningar om frivillig likvidation som anmälningar om att likvidationen lagts ned.

Utmärkande för tvångslikvidationerna i det granskade materialet är att de huvusakligen gäller 5 000-kronorsbolag. Det är patentverket som är den vanligast förekommande anmälaren i dessa ärenden. Inte mindre än 40–50 procent av verkets anmälningar återkallas emellertid på grund av att bolagen fullgör sina skyldigheter under ärendets handläggning i tingsrätten. I många av dessa fall har årsredovisningar saknats för mer än två år tillbaka. I materialet ingår också ansökningar av kronofogdemyndigheten om likvidation på grund av att ingen funnits som kunnat företräda bolaget i indrivningsärendet. Det finns flera exempel på bolag som saknat styrelse under lång tid, ibland upp till två år. Aktmaterialet visar dessutom att rätten inte sällan har svårigheter att delge bolagets ställföreträdare ansökningar eller anmälningar om likvidation, regelmässigt utses advokat av rätten till likvidator i tvångslikvidationerna. Det stora antalet anmälningar enligt 13 kap. 15 § tredje stycket ABL från likvidatorer i bolag som försatts i tvångslikvidation tyder på att sådana bolag oftast är utan tillgångar.

Beträffande de frivilliga likvidationerna har enligt vad handlingarna i bolagsregistret innehåller beslutet om likvidation ofta föregåtts av andra anmälningar om ändringar i bolagets registrerade förhållanden. Det förekommer fall där det är tydligt att ändringar i firma, sätesort och styrelse har direkt samband med det förestående beslutet om likvidation. I de flesta av de frivilliga likvidationerna har styrelsen eller ledamot i styrelsen av bolagsstämman utsetts till likvidator. Ett påfallande stort antal av de frivilliga likvidationerna pågår fortfarande trots att flera år gått sedan beslutet om likvidation ägde rum.

8.4 Uppgifter i litteraturen

I BRÅ-rapporten (1978:1) Konkurer och ekonomisk brottslighet ges följande exempel på hur tvångslikvidation med av tingsrätten förordnad likvidator kan användas för att dölja begångna brott (s. 30 ff).

Direktören L hade i en följd av år drivit verksamhet i bolagsform, bl. a. hotellverksamhet och låneverksamhet. Bolagen hade efter viss tid antingen försatts i fattigkonkurs eller likviderats. De kvarvarande skulderna hade företrädesvis bestått av skatteskulder.

Genom bl. a. lägenhetsförsäljningar hade L skaffat sig ett anseeligt kapital, som han lånat ut till ett av honom själv ägt förvaltningsbolag, AB FVB. L hade emellertid inte officiellt lånat ut pengarna själv till bolaget utan gjort sken av att dessa lån upptagits från ett par andra personer, Z och X, om vilka det genom den företagna utredningen framgick att de inte existerade i verkligheten. Enligt L hade bolaget vid verksamhetens början lånat 790 000 kr av X. Stora lån hade även upptagits från Z, så att skulden till denne vid slutet av år 1973 uppgick till 650 000 kr. Skulden till X hade vid denna tid ökat till 1,2 milj. kr. Bolaget, AB FVB, hade sedan lånat ut dessa medel som bl. a. villakrediter mot 12–15 % årlig ränta och dessutom hade FVB köpt aktier i börsnoterade företag.

AB FVB försattes i tvångslikvidation 1974, eftersom fastställda balansräkningar ej inkommit till patent- och registreringsverket för något av de tre senaste räkenskapsåren. Till likvidator förordnade rätten advokaten Q. Denne konstaterade att bolaget saknade tillgångar till bestående av likvidationskostnaderna, varför likvidationen nedlades jämlikt 167 § 1944 års aktiebolagslag. Därmed var bolaget upplöst.

Avvecklingen av verksamheten hade emellertid påbörjats av L i god tid före likvidationen genom att han själv övertagit bolagets skulder till de fingerade personerna Z och X upp till 1,5 milj. kr och samtidigt också tillgångar för samma belopp, vilka utgjordes av fordringar på bolagets låntagare samt aktieposter. Övriga skulder lämnades kvar. I praktiken innebar detta att L övertog bolagets skulder till honom själv mot det att han fick tillgångar till motsvarande värde eller med andra ord full utdelning.

L hade således kunnat uppbära anseliga ränteintäkter från bolaget i sken av att dessa utbetalades till Z och X. Därigenom hade han kunnat underlåta att ta upp intäkterna till beskattning. Likaså hade han sluppit skatt på själva kapitalet.

Bokföringen i AB FVB har ej kunnat återfinnas, varför någon granskning av verksamheten med stöd av denna inte kunnat göras. Enligt L hade han lämnat den till en revisor utan att ta kvitto på detta. Han kunde inte erinra sig namnet på revisorn men höll för troligt att både denne och herrarna Z och X lämnat landet och vistades på okänd ort.

Någon anmälan om misstänkt brottsligt förfarande gjordes inte. Pengar fanns ju inte ens till täckande av likvidationskostnaderna. Det var först sedan ett annat av L ägt bolag hade försatts i konkurs – vilken handlades som fattigkonkurs – som gode mannen fattade vissa misstankar om brott och gjorde åklagarmyndigheten uppmärksam på Ls affärer.

Utöver anmälan från gode mannen om misstänkt gåldenärsbrott föreligger misstankar mot L för grova bedrägerier och skattebrott.

I konkurslagskommitténs betänkande (SOU 1979: 13) Konkurs och rät-

ten att idka näring har redovisats följande fall där en och samma person förekommit såväl i upprepade konkurser som i upprepade likvidationer (Fall 5, s. 49 ff).

X har i omkring 20 år varit verksam i tryckeribranschen. Från år 1960 drevs verksamheten i aktiebolag 1 med firma A. Styrelse i bolaget var en utomstående person med X:s hustru Y som suppleant. Aktiekapitalet uppgick till 5 000 kr. Maskiner för driften införskaffades enligt X:s egen uppgift nästan helt utan kontantinsats. Sommaren 1963 ändrades bolagets namn till B samtidigt som ett nytt aktiebolag, 2, bildades med namnet A. Det förra bolagets maskiner och lokal där verksamheten bedrivits överfördes på bolag 2 mot en köpeskilling av omkring 79 000 kr. Av detta belopp erlades 5 000 kr kontant. Bolag 1 försattes efter egen ansökan i konkurs i maj 1964. Konkursen handlades som ordinär konkurs. Tillgångarna uppgick till drygt 50 000 kr, varav något mer än 40 000 kr utgjordes av en fordran på bolag 2. Skulderna uppgick enligt konkursbouppteckningen till drygt 185 000 kr. Av detta belopp avsåg omkring 130 000 kr skatter. Staten erhöll utdelning med 15 381 kr. Misstanke om bokföringsbrott uttalades av förvaltaren. Viss lös egendom såldes av konkursboet till bolag 2.

Bolag 2 drevs till år 1970. Aktiekapitalet var 15 000 kr och aktierna ägdes av Y. Styrelsen utgjordes av X.

På hösten 1970 ändrades firman och bolaget försattes samtidigt i likvidation. Till likvidator utsågs en tidigare kund och sedermera kompanjon till X, nämligen Z som tidigare varit indragen i åtminstone två bolagskonkurser. I mars 1971 försattes bolag 2 i konkurs efter ansökan av kronofogdemyndigheten. Konkursen handlades som fattigkonkurs. Tillgångarna uppgick till 1 826 kr och skulderna till 439 600 kr, varav 433 873 kr avsåg obetalda skatter och arbetsgivaravgifter.

En vecka efter det att bolag 2 ändrat namn inregistrerades ett nytt aktiebolag, 3, med samma firma som de två tidigare bolagen hade haft. Aktiekapitalet i bolag 3 var 15 000 kr och styrelsen utgjordes av X och Y. X ägde först samtliga aktier. I början av år 1974 övertog Z aktierna och något senare utträdde Y ur styrelsen. I maj 1975 försattes bolaget i likvidation med Z som likvidator och i september samma år ändrades dess firma. I mars 1976 försattes bolaget i konkurs efter ansökan av kronofogdemyndigheten. Konkursen handlades i ordinär form sedan sökanden ställt säkerhet för konkurskostnaderna. Tillgångar sänkades. Skulderna enligt bouppteckningen uppgick till 1 007 747 kr. Av dessa avsåg 1 001 722 kr skatter och avgifter. Utöver de i bouppteckningen angivna skulderna uppgav Z att det fanns ytterligare leverantörsskulder om 200 000–300 000 kr.

År 1970 hade Z låtit inregistrera aktiebolag 4. Styrelsen i detta bolag utgjordes av Z och aktierna ägdes av hans hustru. Aktiekapitalet var 15 000 kr. I början av år 1973 registrerade patent- och registreringsverket att bolagets firma ändrats och att det försatts i likvidation med Z som likvidator. I slutet av samma år försattes bolaget efter ansökan av kronofogdemyndigheten i konkurs. Konkursen handlades som fattigkonkurs. Tillgångar sänkades. Skulderna uppgick till 82 146 kr, avseende skatter och avgifter. Utredningen visade att bolag 3 till en början förmedlat och sålt produkter för bolag 4:s räkning. Sedan detta bolag efter namnändring försatts i konkurs övertog bolag 3 dess produktion och tog även över verksamheten i ett annat bolag, 5. Bolag 3:s maskinpark

överläts till aktiebolag 6, vilket ägs av Y. Det sistnämnda bolaget bildades år 1972 med ett aktiekapital om 5 000 kr. Styrelsen utgörs av X.

Bolag 5 hade bildats år 1972. I januari 1975 valdes X till styrelse. Bolaget försattes hösten 1977 i likvidation på grund av att räkenskapshandlingar för de senaste två åren inte hade getts in till patent- och registreringsverket. Också bolag 6 försattes av samma anledning i likvidation i december 1977. Detta beslut är dock överklagat.

År 1968 startade X, med hjälp av Z, tryckeriverksamhet i ytterligare ett aktiebolag, 7. Verksamheten i detta bolag överfördes under 1974 till bolag 6. Större delen av maskinparken i detta bolag överläts till bolag 6, som därefter hyrde ut (leasade) maskinerna till bolag 3 och 5. Någon maskin såldes till bolag 7, vars namn ändrades i november 1974.

Aktiekapitalet i bolag 7 uppgår till 100 000 kr. Bolagets styrelse utgörs sedan år 1974 av X ensam.

Verksamheten i bolag 5 lades i stort sett ned sedan bolag 6 sålt de av bolag 5 använda maskinerna till ett annat bolag.

Sedan bolag 3 gått i konkurs har dess rörelse fortsatt av personalen med maskiner som hyrts från bolag 6. Även de lokaler där verksamheten drivs hyrs av nämnda bolag.

År 1972 bildade X ytterligare ett bolag, 8. Aktiekapitalet uppgick till 25 000 kr. och styrelsen utgjordes av X. I augusti 1976 ändrades bolagets namn och i december samma år försattes det i likvidation på grund av att räkenskapshandlingar för de senaste två åren inte hade getts in. I november 1977 ansökte kronofogdemyndigheten om bolagets försättande i konkurs för en skatteskuld om 71 125 kr.

X dömdes åren 1970, 1973 och 1974 för brott mot uppbördslagen till böter.

Genom domarna ålades han personlig betalningsskyldighet enligt 77 a § uppbördslagen med sammanlagt drygt 60 000 kr.

I april 1975 försattes X personligen i konkurs efter ansökan av kronofogdemyndigheten. Konkursen handlades som fattigkonkurs. Tillgångar saknades. Skulderna uppgick till drygt 150 000 kr., varav 134 050 kr. avsåg obetalda skatter.

Z dömdes i mars 1977 för brott mot uppbördslagen till böter och förpliktades att utge sammanlagt 794 798 kr. avseende innehållna källskattemedel. Z begärdes i december 1977 i konkurs av kronofogdemyndigheten.

I bolag 3:s konkurs uppgav X bl. a. att en bidragande orsak till de olika bolagens obestånd hade varit att det genomgående funnits för litet kapital från början och att det varit alltför frestande att köpa maskiner på kredit, vilket kunnat göras praktiskt taget utan kontantinsats. Likligt förvaltarberättelsen betecknar han också sig själv som "innehavare av världsrekord när det gäller att dra på betalningar". X har medvetet fortsatt att driva rörelse genom att utnyttja den självtagna skattekredit som blir följden av underlåtenhet att betala innehållna källskattemedel för anställda. Förvaltaren i konkursen uttalade misstanke om att X hade gjort sig skyldig till vårdslöshet mot borgenärer och bokföringsbrott.

Av det sagda framgår att de sammanlagda tillgångarna i de tre bolag som försatts i konkurs (1, 2 och 3), i vilka X skött driften och haft ett formellt avgörande inflytande, samt X:s personliga konkurs uppgått till 54 601 kr. Av detta belopp utgjordes emellertid i bolag 1:s konkurs över 40 000 kr av en fordran på bolag 2. De sammantagna skulderna uppgick till 1 852 769 kr., varav 1 768 150 kr. avsåg skatter och avgifter. Lönegarantin har inte utnyttjats i något fall.

Att likvidationer även användes i viss utsträckning vid de s. k. vinst- och förlustaffärerna som syftade till att befria aktiebolag från latent skatteskulder uppmärksammades av bl. a. företagskatteberedningen. Aktierna i det skattebelastade bolaget överläts genom ett formellt oantastligt avtal. Därefter köpte den tidigare ägaren tillbaka tillgångarna i bolaget till ett annat bolag som han ägde. Skatteskulden låg kvar i det försålda bolaget som upplöstes efter likvidation. Det bolag som förvärvat de nyssnämnda tillgångarna fortsatte den tidigare verksamheten under det gamla bolagsnamnet.

9 Vissa statistiska uppgifter

År 1960 uppgick antalet aktiebolag till omkring 44 000. Tretton år senare, år 1973, hade antalet stigit till 133 000. Den explosionsartade utvecklingen kan sannolikt förklaras bl. a. med hänvisning till den allmänna tilläggs pensioneringen. Inkomst från andra företagsformer än aktiebolag var nämligen under de första åren efter reformen inte pensionsgrundande mer än till två tredjedelar. Även skatteskäl kan ha bidragit till ökningen. De nytillkomna bolagen hade i flertalet fall ett mycket lågt aktiekapital.

År 1973 beslutades med verkan fr. o. m. den 6 juni samma år att det lägsta tillåtna aktiekapitalet skulle höjas från 5 000 kr. till 50 000 kr. Bolag som bildats enligt äldre lag har därefter fått anstånd till utgången av år 1981 med att höja sitt aktiekapital/punkten 2 av övergångsbestämmelserna till lagen (1973: 303) om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag/.

1973 års lagstiftning har medfört förändringar i bolagsbeståndet. Förhållandet illustreras av nedanstående tabell.¹

	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978
Bestående bolag per 31.12	125 282	133 364	132 319	130 655	128 016	121 406	120 531
Registrerade nya bolag	18 217	11 525	2 867	2 369	3 474	1 451	2 705
Upplösta bolag	2 807	2 978	3 594	3 650	5 861	7 458 ²	5 594 ²

¹Uppgifterna betr. åren 1972–1976 har hämtats ur prop. 1976/77: 109 (s. 9). Uppgifterna betr. åren 1977–1978 har inhämtats från patentverket.

²Uppgiften avser dels antalet bolag som avförts ur registret genom frivillig avregistrering eller genom patentverkets initiativ enligt 13 kap. 18 § ABL, dels antalet avslutade konkurser och likvidationer samt dels antalet nedlagda likvidationer.

Av uppgifterna framgår att 1973 års lagstiftning inneburit en markant nedgång i antalet nyregistrerade bolag. Antalet upplösta bolag har däremot fortlöpande ökat. Det kan anmärkas att av de år 1978 upplösta 5 594 bolagen hade 2 394 upplösts genom frivillig avregistrering enligt punkten 5 av de nyssnämnda övergångsbestämmelserna. Motsvarande siffra för år 1977 var 4 342. Som en följd av de angivna förändringarna har antalet registrerade bolag minskat och uppgår nu till drygt 120 000.

Knappt hälften av de 100 000 aktiebolag som år 1970 fanns registrerade drev rörelse och betalade lön till anställda. Av de rörelsedrivande aktiebolagen hade nära 70 procent ett aktiekapital som understeg 50 000.

År 1973² uppgick antalet bolag som inte drev rörelse med anställda till ca

¹ Uppgifterna hämtade ur prop. 1973: 93 s. 87.

² Uppgifterna hämtade ur prop. 1973: 168 s. 7.

65 000. Uppskattningsvis 20 000 av dessa drev rörelse utan anställda. Återstående på 45 000 bolag, motsvarande omkring en tredjedel av samtliga registrerade bolag, torde således inte alls ha drivit rörelse år 1973. Av dessa uppskattas 15 000 ha varit vilande bolag, dvs. bolag som tidigare hade drivit rörelse. Antalet skrivbordsbolag, dvs. bolag som bildats inte i syfte att omedelbart påbörja verksamhet utan för att senare överlåtas, uppskattningsvis till ca 30 000. Bland de icke rörelsedrivande bolagen torde också ha ingått s. k. namnskyddsbolag, dvs. bolag som bildats eller behållits för att skydda en firma. Man torde kunna räkna med att samtliga 65 000 aktiebolag som år 1973 inte drev rörelse med anställda hade ett registrerat aktiekapital som inte uppgick till 50 000 kr.

Uppskattningsvis¹ 85 procent av aktiebolagen utgjordes år 1971 av fåmansbolag. Därmed avses bolag vari högst tio fysiska personer direkt eller indirekt äger minst 75 procent av aktiekapitalet. Närmare hälften av dessa redovisade inte någon beskattningsbar inkomst medan ytterligare ca 25 procent redovisade en beskattningsbar inkomst av högst 1 000 kr.

10 Allmänna överväganden

Den dominerande associationsformen inom svensk industri och annan näringsverksamhet är aktiebolaget. Vid utgången av år 1978 fanns 120 531 registrerade aktiebolag. Endast omkring hälften av de inregistrerade aktiebolagen beräknas ha andra anställda än ägarna. Uppskattningsvis en tredjedel av bolagen driver ingen rörelse alls. Över 80 procent av aktiebolagen kan antas vara enmans- eller fåmansbolag.

Grunden för aktiebolagsformens popularitet är framför allt att aktieägarna inte är personligen betalningsansvariga för bolagets skulder. Deras risktagande är begränsat till vad de betalat för sina aktier. Bolagets borgenärer hänvisas till bolagets tillgångar för betalning. Aktiekapitalet fungerar därvid som en slags garanti för borgenärerna. För att säkra detta innehåller ABL regler om skydd för det bundna kapitalet. Arbetsgruppen har i promemorian 1979: 5 lagt fram förslag om förstärkt skydd för detta kapital.

Friheten från personligt betalningsansvar innefattar emellertid risker för missbruk. Under 1970-talet har det också visat sig att aktiebolagsformen används för ekonomisk brottslighet. Som exempel på förfaranden som tillämpas i sådana sammanhang vill arbetsgruppen nämna följande.

Den som planerar en brottslig affärsverksamhet börjar ofta med att köpa något eller några av de uppskattningsvis drygt 40 000 vilande bolag eller skrivbordsbolag som finns registrerade i aktiebolagsregistret. Merparten av dessa icke-rörelsedrivande bolag har ett aktiekapital på endast 5 000 kr. Knappast i något fall torde aktiekapitalet uppgå till 50 000 kr.

För att försvåra myndigheternas kontroll förläggs bolagets säte inte sällan redan från början till annan ort än den där bolaget driver sin verksamhet eller ägaren är bosatt. Bolagets postadress anges i form av ett intetsägande boxnummer.

En grundläggande teknik i dessa sammanhang är att arbeta med flera bolag. Priset på bolagen är knappast avskräckande med hänsyn till de vinster som kan göras. Räkenskapsåren i dessa bolag bör då vara olika så att bolagens tillgångar kan föras runt inom "koncernen" efter hand som boksluten skall upprättas.

¹Företagsskatteberedningens delbetänkande (SOU 1975: 54) Fåmansbolag (s. 161).

Självklart måste verksamheten läggas upp olika beroende på hur "vinsten" skall göras. Ofta är man bara ute efter att slippa skatter och avgifter till det allmänna. Bolaget bedriver då affärsverksamhet med anställda, maskiner etc. men kan hela tiden erbjuda bättre priser än konkurrenterna som ju måste räkna med att betala källskatt, sociala avgifter och mervärdeskatt m. m. Inte sällan drivs verksamheten därvid på det sättet att de anställda finns i ett bolag som belastas med skatter, sociala avgifter och andra skulder, medan maskiner och andra tillgångar finns i ett annat bolag dit vinsten dirigeras.

När skatteskulderna ackumulerats i bolaget och indrivning hotar är det dags för avveckling. Tillgångarna i bolaget överförs till ett annat bolag i "koncernen", om det inte tidigare har skett, de anställda likaså. Kvar blir bara skulder. Bolagsstämman/ägaren beslutar eventuellt att byta bolagets firma och säte för att försvåra för skattemyndigheterna och andra borgenärer att följa vad som sker. Till säte väljs då ofta en ort, där myndigheterna är kända för att vara överlupna med arbete och kontrollen följaktligen mindre sträng än i andra delar av landet.

Tidigare avvecklades bolaget ofta genom fattigkonkurs. Mer än dubbelt så många aktiebolag upplöstes år 1978 genom konkurs än genom likvidation. Fr. o. m. årsskiftet 1979/80 har fattigkonkurserna ersatts med ett särskilt förfarande i mindre konkurser som innefattar bl. a. utredning om gäldenärsbrottslighet. Man måste därför räkna med att antalet bolag som upplöses genom likvidation nu kommer att öka. För den som vill sopa igen spåren efter sig kan då bestämmelserna om fattiglikvidation exempelvis användas på följande sätt.

Sedan bolagets firma och säte ändrats enligt vad nyss sagts beslutar bolagsstämman/ägaren om likvidation. Styrelsen/ägaren avgår och i stället kommer likvidatorn/ägaren. Han anmäler likvidationsbeslutet för registrering och anmäler samtidigt till rätten att bolaget inte har tillgångar som täcker likvidationskostnaderna. Likvidationen läggs då ner utan att någon kallelse på bolagets borgenärer sker. Rätten skall visserligen för registrering anmäla att bolaget upplösts och förhållandet blir därmed kungjort i Post- och Inrikes Tidningar (13 kap. 15 § tredje stycket och 18 kap. 2 § ABL). Det torde emellertid höra till de absoluta undantagen att enskilda borgenärer fortlöpande bevakar bolagsnyheterna i Post- och Inrikes Tidningar. Skattemyndigheterna får visserligen löpande uppgifter om att aktiebolag upplösts (jfr avsnitt 3) men har hittills endast i begränsad utsträckning avsatt resurser för närmare undersökningar av denna grupp av ärenden. Kronofogdemyndigheternas bevakning är sannolikt ofta inte effektiv bl. a. därför att likvidationen ibland kommer innan det allmännas skattefordringar blivit restförda och därmed kända för kronofogdemyndigheten. Det kan därför dröja lång tid innan borgenärerna får klart för sig att bolaget har upplösts. Då är det ofta för sent att vidta några lagliga åtgärder mot bolaget och dess ägare. Arbetsgruppen vill anmärka att det skulle avsevärt underlätta bevakningen om man i Post- och Inrikes Tidningar ordnade annonserna efter det län där bolagets styrelse har sitt säte eller åtminstone i annonsen satte ut länsbeteckningen.

Det vanliga likvidationsförfarandet medger också missbruk. Sedan sålunda bolagsstämman/ägaren i det nyssnämnda exemplet ändrat bolagets firma och förlagt bolagets säte till en ort där ingen känner till bolagets bakgrund beslutar bolagsstämman/ägaren om frivillig likvidation enligt 13 kap. 1 § ABL. Styrelsen/ägaren avgår och i styrelsens ställe träder likvidatorn/ägaren. Han anmäler likvidationsbeslutet för registrering och utfärdar

kallelse på bolagets okända borgenärer. Kallelsen som sker med användande av bolagets nya firma kungörs i tidningen på den ort där bolaget har sitt nya säte. De av bolagets borgenärer som finns på den avlägsna ort där bolaget bedrivit sin verksamhet och som inte fortlöpande följer bolagsnytt i Post- och Inrikes Tidningar har naturligtvis begränsade möjligheter att bevaka sin rätt. Så snart kallelsetiden gått till ända gör likvidatorn/ägaren upp en slutredovisning som (oriktigt) utvisar att alla kända skulder har betalats. Redovisningen godkänns omedelbart av en revisor som är lierad med likvidatorn/ägaren. Likvidatorn/ägaren håller därefter bolagsstämma och anmäler sedan för registrering att bolaget är upplöst. Till anmälningshandlingen fogas avskrift av bolagsstämmans protokoll samt bevis om dagen för utfärdande av kallelsen på okända borgenärer. Bolagets upplösning kungörs på vanligt sätt i Post- och Inrikes Tidningar.

De anförda exemplen visar att likvidationsbestämmelserna inte ger ett tillfredsställande skydd mot ekonomisk brottslighet. Att missbruk förekommer i praktiken framgår också av de fall som har redovisats i avsnitt 8. Likvidationsbestämmelserna sågs över så sent som år 1975 men de sakliga ändringarna i förhållande till 1944 års lagstiftning var begränsade. 13 kap. ABL gör vid en jämförelse med den nya konkurslagstiftningen ett föråldrat och verklighetsfrämmande intryck.

Från flera håll har också pekats på behovet av en reformering av likvidationsbestämmelserna. Konkurslagskommittén har sålunda uttalat (SOU 1979: 13 s. 29) att det är motiverat med en översyn av bl. a. reglerna i ABL om likvidation. Riksdagens lagutskott har nyligen (LU 1979/80: 2 s. 26) uttalat att det är angeläget att åtgärder vidtas mot missbruk av likvidationsinstitutet. Arbetsgruppen har i BRÅ-promemorian 1979: 5 föreslagit åtgärder i syfte att påskynda avvecklingen av 5 000-kronorsbolagen. I den promemorian framhålls också behovet av en upprustning av patentverkets bolagsregister. Vidare föreslås inskränkningar i den f. n. fria rätten att byta firma och säte. I sammanhanget kan också nämnas att 1974 års bolagskommitté i betänkandet (SOU 1978: 67) Nya bolagsregler m. m. behandlat frågan om redovisning i s. k. sidoordnade koncerner. Promemorian och betänkandet har remissbehandlats och ärendena bereds nu inom justitiedepartementet.

Det är enligt arbetsgruppens mening angeläget att de frågor som sålunda behandlas i den nyssnämnda promemorian och betänkandet snart får sin lösning. Därigenom minskas utrymmet för ekonomisk kriminalitet med aktiebolag som instrument. Även om åtgärder vidtas på de nyssnämnda områdena försvinner emellertid inte behovet av en skärpning av likvidationsbestämmelserna. Arbetsgruppen ansluter sig sålunda till dem som anser att likvidationsförfarandet nu bör ses över.

Åtgärder beträffande likvidationsbestämmelserna brådskar med hänsyn till 1979 års konkursreform som bl. a. innebär att de ökända fattigkonkurserna avskaffas. Konkursreformen torde få till följd att intresset ökar bland mindre seriösa personer att utnyttja likvidationsbestämmelserna och särskilt då bestämmelserna om fattiglikvidation för att dölja ekonomisk kriminalitet.

Att något snart måste ske på likvidationsområdet kan motiveras också med hänvisning till konkurslagskommitténs förslag om s. k. konkurskarantän. Bestämmelserna härom blir inte effektiva om brottsliga gäldenärer kan undgå karantänen genom att utnyttja likvidationsinstitutet i stället för att gå i konkurs.

Vid en översyn av likvidationsbestämmelserna ställer det sig naturligt

att hämta förebilder ur konkursrätten. Vissa uppslag till en bättre ordning på likvidationssidan kan också hämtas från Danmark och i någon mån Norge. I Danmark har man sålunda bl. a. avskaffat institutet fattiglikvidation och lagt på likvidatorerna att till aktiebolagsregistret anmäla omständigheter som kan ha betydelse vid bedömningen om det finns anledning inleda förundersökning i brottmål. I Norge finns bestämmelser om arkivering av bolagets bokföring under tio år från bolagets upplösning, en bestämmelse som ger praktiska möjligheter för de rättsvårdande myndigheterna att utreda misstankar om t. ex. gäldenärsbrott i bolagets verksamhet även sedan bolaget avförts ur aktiebolagsregistret.

Den radikala lösningen på likvidationsproblematiken är naturligtvis att i stort sett upphäva 13 kap. ABL och hänvisa bolag som vill upphöra med sin verksamhet att ansöka om konkurs och tillhandahålla en ny konkursgrund i KL för detta. En så omfattande kontrollapparat som konkurs innebär är emellertid som regel inte erforderlig. Man måste betänka att vissa bolag bildas för ett avgränsat projekt och med den på förhand i bolagsordningen klart uttalade avsikten att upplösas när projektet är slutfört. Självklart måste det också finnas möjlighet för en företagare som av ålders- eller andra skäl inte längre vill driva sin verksamhet att få bolaget upplöst, särskilt om han inte kan finna någon som vill överta det.

Vid val av kontrollnivå kommer naturligtvis näringslivets och statens kostnader för kontrollen in i bilden. Arbetsgruppen menar emellertid att näringslivets kostnader för en skärpt kontroll bör vara överkomliga. En likvidation innebär ju att bolagets verksamhet upphör. Det kan inte föranleda några betänkligheter att för sådana engångssituationer föreskriva en jämförelsevis hög kontrollnivå. Annorlunda skulle saken ha ställt sig om föreskrifterna tagit sikte på företeelser i bolaget som förekommer nära nog dagligen. För sådana aktiviteter, t. ex. bokföringen, måste större hänsyn tas till det merarbete som kan föranledas om önskemål om skärpt kontroll skall tillgodoses (jfr diskussionen om den s. k. pärmmetoden).

Vad gäller statens kostnader för en skärpt kontroll torde, som arbetsgruppen utvecklar i det följande, nära nog samtliga bolag som upplöses enligt bestämmelserna om fattiglikvidation vara på obestånd. Dessa bolag bör sålunda redan i dag försättas i konkurs. Staten har åtagit sig ett kostnadsansvar i samband med konkurs och ett framtida tillskott av bolagskonkurser på grund av ändringar i likvidationsbestämmelserna bör inte påverka detta åtagande. Ett sådant tillskott synes tvärtom ligga helt i linje med tankarna bakom statens engagemang i konkursförfarandet. Antalet bolag som likvideras med tillgångar som förslår till betalning av såväl skulderna som likvidationskostnaderna torde bli så få att statens kostnader för t. ex. nya uppgifter för domstolsväsendet i samband med likvidation av sådana bolag blir försumbara.

I enlighet med det anförda diskuterar arbetsgruppen i det följande om man i 13 kap. ABL bör ta in bestämmelser som motsvarar de viktigaste kontrollbestämmelserna i KL. Frågor som därvid behandlas gäller brottsutredningen, likvidators kvalifikationer, vem som skall utse likvidator, antalet likvidatorer och bestämmelserna om fattiglikvidation. I anslutning till dessa frågor diskuteras också behovet av kvalificerad revision under likvidation och ansvaret för att bolagets bokföringsmaterial finns arkiverat sedan bolaget upplösts. Avslutningsvis berörs vissa mera perifera frågor såsom domförhållningarna vid beslut om tvångslikvidation m. m.

11 Brottsutredningen

Enligt 122 § i den danska aktiebolagslagen skall likvidatorerna upprätta en resultaträkning för tiden från utgången av det senaste räkenskapsår för vilket fastställd årsredovisning föreligger och till tiden för likvidationsutbrottet. Dessutom skall de upprätta en balansräkning per likvidationsdagen. Dessa redovisningshandlingar skall snarast möjligt hållas tillgängliga hos bolaget för aktieägare och borgenärer. Dessutom skall de sändas in till aktiebolagsregistret.

Inom 14 dagar från det de nyssnämnda räkenskapshandlingarna har färdigställts skall likvidatorerna till aktiebolagsregistret lämna en redogörelse för de viktigaste orsakerna till likvidationen, verksamhetens gång under de senaste åren före likvidationen och omständigheter som i övrigt kan ha betydelse vid bedömningen av om det finns anledning att inleda förundersökning i brottmål.

Bestämmelserna i 122 § i den danska aktiebolagslagen har tillkommit som ett led i de danska ansträngningarna att motverka ekonomisk kriminalitet. Motsvarande bestämmelser saknas i den svenska aktiebolagslagen. Däremot finns sedan gammalt sådana bestämmelser i KL. Bestämmelserna som återfinns i 55 § KL har nyligen skärpts och innebär fr. o. m. den 1 januari 1980 följande.

Konkursförvaltaren skall så snart det kan ske upprätta skriftlig berättelse om boets tillstånd. I berättelsen skall orsakerna till gäldenärens obestånd anges, i den mån de kan klarläggas. Särskilt skall anmärkas om det förekommit omständigheter som kan läggas till grund för återvinningstalan och om det finns skälig anledning till antagande att gäldenären har gjort sig skyldig till gäldenärsbrott. Är det fråga om bokföringsskyldig gäldenär skall redovisas hur bokföringsskyldigheten har fullgjorts. Om förvaltaren finner att gäldenären kan misstänkas för gäldenärsbrott eller vissa andra grövre brott, skall han omedelbart anmäla det till allmän åklagare. Den nu redovisade ordningen i ordinär konkurs har i samband med konkursreformen givits en motsvarighet i mindre konkurs (185 b § KL). Sedan länge gäller för övrigt motsvarande ordning vid offentligt ackord. Även vid förhandling om offentligt ackord skall alltså utredas bl. a. huruvida gäldenären kan misstänkas för gäldenärsbrott (22 § andra stycket 4 AckL).

Arbetsgruppen har i det föregående (avsnitt 10) givit exempel på hur likvidationsbestämmelserna kan missbrukas. För att förebygga sådant missbruk skulle det i och för sig vara önskvärt med ett likvidationsförfarande som i allt väsentligt överensstämmer med förfarandet enligt de nya bestämmelserna i KL. Å andra sidan måste man räkna med att flertalet frivilliga likvidationer har seriösa motiv. En från alla synpunkter önskvärd likvidation av bolag, kanske som ett led i en omstrukturering av en koncern, bör inte hindras av "omöjliga" likvidationsregler. Arbetsgruppen har därför sökt finna en kontrollnivå som medför ett ökat skydd mot likvidationsmissbruk samtidigt som likvidationsinstitutet alltjämt är användbart för praktiska ändamål.

Mot denna bakgrund finner arbetsgruppen skäl att behålla den nuvarande ordningen som innebär att det är bolagsledningen – och inte likvidatorerna – som skall upprätta redovisningshandlingarna för tiden fram till likvidationsutbrottet (13 kap. 9 §). Men saknas styrelse, vilket är fallet om bolaget försätts i likvidation enligt 13 kap. 4 § 3, faller naturligtvis också denna uppgift på likvidatorerna.

Även om således redovisningshandlingarna för förfluten tid upprättas av den tidigare bolagsledningen bör det vara en uppgift för likvidatorerna att pröva om redovisningen är korrekt. Det gäller även redovisning för vilken ansvarsfrihet har beviljats. Ansvarsfriheten är nämligen giltig endast under förutsättning att redovisningen är korrekt. Enligt 15 kap. 5 § fjärde stycket kan sålunda talan om skadestånd till bolaget väckas utan hinder av beviljad ansvarsfrihet, om i årsredovisningen eller i revisionsberättelsen eller eljest till bolagsstämman inte har lämnats i väsentliga hänseenden riktiga och fullständiga uppgifter angående beslut eller åtgärd på vilken skadeståndsanspråken grundas. Anspråk av angivet slag kan riktas mot stiftare, styrelseledamot, verkställande direktör, revisor och aktieägare. Talan måste dock väckas inom viss tid (15 kap. 6 §), och likvidatorns undersökningsplikt begränsas med hänsyn till detta.

Den nu beskrivna undersökningsplikten för likvidator som nära överensstämmer med konkursförvaltarens skyldighet att pröva återvinningsmöjligheterna behöver enligt arbetsgruppens mening inte lagfästas. Däremot anser arbetsgruppen det vara nödvändigt att i lagen reglera likvidators skyldighet att anmäla vissa grövre brott i bolagets verksamhet som han upptäcker vid fullgörandet av sitt uppdrag. Skälen för en sådan skyldighet är desamma som har anförts i fråga om konkursförvaltarens motsvarande skyldighet och arbetsgruppen hänvisar till vad som anfördes i det sammanhanget (prop. 1978/79: 105 s. 177 och LU 1978/79: 19 s. 83). I enlighet härmed föreslår arbetsgruppen att i 13 kap. 10 § upptas en föreskrift som innebär att om likvidatorerna finner skälig anledning misstänka att galdenärsbrott eller annat brott som inte är ringa har förekommit i samband med bolagets verksamhet, så skall de ofördröjligen underrätta allmän åklagare därom och därvid ange grunden för misstanken.

Av skäl som utvecklats i nämnda proposition och i lagutskottets betänkande över propositionen bör sålunda likvidatorn göra polisanmälan också om han under likvidationsarbetet finner anledning till misstanke om att någon i bolagets verksamhet begått annat förmögenhetsbrott än galdenärsbrott. Det gäller även om brottet har begåtts t. ex. av ställföreträdare eller ägare mot bolaget. Även skattebrott av bolagsledningen bör anmälas om misstanke därom framkommer under likvidationen.

Något behov av tvångsmedel mot förutvarande bolagsledning m. fl. motsvarande vad som gäller enligt den nya konkurslagstiftningen föreligger enligt arbetsgruppens mening inte.

12 Likvidators kvalifikationer

För likvidator gäller i dag samma kvalifikationskrav som för styrelseledamot (13 kap. 7 § fjärde stycket jämfört med 8 kap. 4 §). Det innebär bara att likvidator skall vara svensk medborgare och bosatt i Sverige. Dispens kan emellertid erhållas från dessa krav. Vidare får likvidator inte vara omyndig eller i konkurs.

Arbetsgruppen har i avsnitt 10 visat ett exempel på hur bolagsstämman/ägaren beslutar att styrelsen/ägaren skall avgå och ersättas av likvidatorn/ägaren. Att lagstiftaren ansett sig kunna medge en sådan ordning bottnar säkert i uppfattningen att vid ordinära likvidationer har bolaget tillgångar som förslår till betalning av såväl skulderna som likvidationskostnaderna. Några garantier för att så är fallet finns emellertid inte. Bestämmelserna om tvångslikvidation enligt 13 kap. 2 § vid förlust av aktiekapitalet är inte

effektiva i mindre bolag med en enda ägare som utnyttjar bolagsformen för ekonomisk kriminalitet. Ägaren kan som bolagets styrelse upprätta en årsredovisning i vilken tillgångar övervärderas och skulder utelämnas. Denna årsredovisning kan han sedan omedelbart godkänna i sin egenskap av bolagsstämma. På det sättet kommer bolaget aldrig formellt i konflikt med bestämmelserna i 13 kap. 2 §. I själva verket kan bolaget emellertid sedan länge vara på obestånd.

Arbetsgruppen anser att det bör vara en viktig uppgift för likvidatorn att pröva riktigheten av redovisningshandlingarna för tiden fram till likvidationsbeslutet samt att anmäla gäldenärsbrott och vissa andra brott (se avsnitt 11). Med denna utgångspunkt framstår det som en självklarhet att till likvidator inte bör få utses personer ur den tidigare bolagsledningen. Inte heller den som på grund av aktieinnehav har ett bestämmande inflytande över bolaget bör få komma i fråga för uppdrag som likvidator.

En likvidation kan vara en grannlaga uppgift. Likvidatorerna skall så snart det kan ske genom försäljning på offentlig auktion eller på annat lämpligt sätt förvandla bolagets egendom till pengar, i den mån det behövs för likvidationen, samt betala bolagets skulder. Bolagets rörelse får fortsättas, om det behövs för en ändamålsenlig avveckling eller för att de anställda skall få skäligt rådrom för att skaffa sig ny anställning (13 kap. 11 §). Uppgifterna överensstämmer nära med vad en konkursförvaltare har att ombesörja. Arbetsgruppen föreslår därför att de allmänna kraven i 13 kap. 7 § om svenskt medborgarskap etc. kompletteras med en motsvarighet till 44 § KL. Likvidator skall sålunda ha den särskilda insikt och erfarenhet som uppdraget kräver, åtnjuta borgenärernas förtroende samt även i övrigt vara lämplig för uppdraget. Den som är anställd vid domstol får ej vara likvidator. Beträffande den närmare innebörden av bestämmelsen hänvisas till prop. 1978/79: 105 s. 156 och 267. Som tidigare har nämnts ligger i kravet på att likvidator skall vara lämplig för uppdraget att han står fri i förhållande till bolagets ägare och tidigare ledning.

13 Utseende av likvidator

Enligt gällande rätt är det bolagsstämman som skall utse en eller flera likvidatorer samtidigt som den fattar beslut om frivillig likvidation. Är det fråga om tvångslikvidation är det rätten som utser likvidator (13 kap. 7 §).

I avsnitt 12 har föreslagits vissa kvalifikationskrav på likvidator. Några av dessa krav är så allmänt hållna att det finns risk för att bestämmelsens syften inte tillgodoses, om rätten att utse likvidator ligger kvar hos bolagsstämman. Det kan förvisso råda delade meningar huruvida en viss person är "i övrigt lämplig" för uppdraget som likvidator. Likvidator skall enligt förslaget också åtnjuta borgenärernas förtroende, något som inte rimligen bör prövas av bolagsstämman/gäldenären. Med hänsyn härtill och till den brottsutredande uppgift som arbetsgruppen har förutskickat skall åligga likvidatorn framstår det som närmast ofrånkomligt att likvidator alltid skall utses av rätten. I enlighet härmed föreslår arbetsgruppen att det i 13 kap. 7 § första stycket ABL föreskrivs att när bolagsstämman fattat beslut om likvidation så skall bolaget genast ansöka hos rätten att en eller flera likvidatorer utses.

Arbetsgruppen föreslår inte några särskilda regler för hur borgenärernas synpunkter på likvidatorsfrågan skall inhämtas. I allt väsentligt bör rätten

tillämpa samma rutiner som vid tillsättande av interimsförvaltare i konkurs (se härom prop. 1978/79: 105 s. 159).

En ansökan om förordnande av likvidator bör av rätten prövas så snart det över huvud taget kan ske. Som arbetsgruppen förutskickar i avsnitt 20 bör en ansökan av nu berört slag handläggas av konkursdomaren. Förordnande av likvidator bör kunna ske snabbt. I 13 kap. 7 § första stycket bör därför föreskrivas att rätten utan dröjsmål skall utse en eller flera likvidatorer. Med den snabbhet i förordnandeprocessen som sålunda förutses finns inte anledning att ge regler om interimslikvidator för tiden mellan likvidationsbeslutet och till dess rättens förordnande föreligger. Enligt 13 kap. 1 § finns också möjlighet för bolagsstämman att besluta om likvidation med verkan fr. o. m. den dag likvidator har förordnats av rätten.

När det är rätten som beslutar om likvidation skall rätten *samtidigt* förordna en eller flera likvidatorer. En bestämmelse härom finns i 13 kap. 7 § första stycket. Arbetsgruppen föreslår ingen ändring av den regeln. Det är utomordentligt viktigt att beslutet om likvidation så snart som möjligt blir känt för patentverket och kommer till uttryck i verkets registerutdrag. Enligt gällande rätt är det likvidatorerna som genast skall anmäla likvidationsbeslutet för registrering (13 kap. 7 § fjärde stycket). Det är naturligt att likvidatorerna skall göra anmälningen när bolagsstämman har beslutat om likvidation. Likvidatorerna träder ju i styrelsens och verkställande direktörs ställe. Det är likvidatorerna som företräder bolaget och tecknar dess firma. Bolagsstämman kan inte åläggas någon anmälningsskyldighet.

Också när rätten beslutat om likvidation skall beslutet anmälas av likvidatorerna. Det torde bero bl. a. på en önskan att behandla alla likvidationsbeslut lika. När rätten står bakom personvalet finns också anledning att räkna med att likvidatorn faktiskt fullgör sin anmälningsskyldighet. Slutligen bör påpekas att den nuvarande ordningen innebär att likvidatorerna alltid utses *samtidigt* med likvidationsbeslutet. I anmälningen till patentverket skall därför anges såväl likvidationsbeslutet som likvidatorsvalet. Dessutom skall anges hur bolagets firma skall tecknas under likvidationen (20 § aktiebolagsförordningen). Det är likvidatorerna själva som beslutar i fråga om firmateckningen (jfr 8 kap. 11 §).

Med arbetsgruppens förslag kommer tiden mellan bolagsstämmans beslut om likvidation och anteckningen i patentverkets register om beslutet att något förlängas jämfört med i dag. Det är naturligtvis en olägenhet. Arbetsgruppen har därför övervägt särskilda bestämmelser om att likvidationsbeslut av bolaget resp. rätten genast skall anmälas för registrering.

Har bolagsstämman beslutat om likvidation fr. o. m. den dag likvidator utsetts skulle likvidationsbeslutet enligt de tänkta reglerna anmälas av styrelsen. Även när likvidationsbeslutet emellertid har omedelbar verkan torde den tänkta anmälningen om likvidationsbeslutet kunna ske av den tidigare styrelsen med hänsyn till att beslutet innebär att styrelsen inte längre företräder bolaget och anmälningen sålunda gäller styrelsen (8 kap. 15 § andra stycket andra meningen). En viss oklarhet om vem som skulle göra anmälningen föreligger emellertid enligt arbetsgruppens mening. Formellt finns ingen som kan företräda bolag i likvidation innan likvidator utsetts.

En mera vägande invändning mot den nyss berörda tanken på en särskild anmälan om bolagsstämmans likvidationsbeslut är följande. Normalt skall en kort tid förflyta från bolagsstämmans beslut och till dess den av rätten utsedda likvidatorn anmäler beslutet till patentverket. Risk finns naturligtvis att bolaget i otillbörliga syften dröjer med att anmäla likvida-

tionsbeslutet till patentverket. Men då kommer bolaget med all sannolikhet att dröja också med ansökan till rätten om förordnande av likvidator. En regel om särskild anmälan om bolagsstämmans beslut minskar därför inte risken för manipulation med icke-bekantgjorda eller antedaterade likvidationsbeslut. Med de kvalifikationer som likvidator enligt arbetsgruppens förslag skall ha finns inte anledning befara att han skall försumma sin anmälningsskyldighet. Det föreligger enligt arbetsgruppen inte något behov av en sådan dubbelkontroll som en särskild anmälan från bolaget eller rätten skulle innebära.

Arbetsgruppens nu redovisade överväganden har sålunda lett gruppen till uppfattningen att en särskild anmälan från bolaget eller rätten till patentverket om likvidationsbeslut skulle innebära en ökad byråkrati som inte uppvägs av några påtagliga fördelar från kontrollsynpunkt. Bolagsstämmans beslut om likvidation skall därför enligt arbetsgruppens förslag även i fortsättningen anmälas till registret först i samband med anmälan om förordnande av likvidator (20 § aktiebolagsförordningen).

14 Antalet likvidatorer

Arbetsgruppen föreslår inte någon ändring i de nuvarande bestämmelserna om att en eller flera likvidatorer skall utses. Antalet bestäms av rätten. Även här kan viss ledning hämtas från vad som gäller i fråga om antalet förvaltare i konkurs (41 § KL).

Arbetsgruppen är naturligtvis medveten om att de flesta likvidationer enligt 13 kap. 1 § betingas av sunda affärsmässiga skäl. Det kan exempelvis vara fråga om ett samgående mellan två bolag där man i stället för fusionsbestämmelserna i 14 kap. vill tillämpa en ordning som innebär att de överlåtande bolagen upplöses genom likvidation och deras tillgångar och skulder utskiftas på ett övertagande tredje bolag. För sådana situationer kan det synas orimligt strängt att formellt beröva aktieägarna varje möjlighet att utse likvidator. Arbetsgruppen förutsätter visserligen att rätten i den angivna situationen kommer att vara lyhörd för aktieägarnas önskemål i fråga om likvidator, så att personvalet kan lösas till allas belåtenhet. Det finns trots detta enligt arbetsgruppens mening anledning att överväga om inte bolagsstämman i vissa fall bör ha rätt att utse en egen likvidator jämte den eller de likvidatorer som utses av rätten.

Rätt till minoritetslikvidator föreskrivs i 120 § andra stycket i den danska aktiebolagslagen. Aktieägare som äger en fjärdedel av samtliga aktier har sålunda rätt att på bolagsstämman välja en likvidator med uppgift att tillsammans med de likvidatorer som utses av stämman genomföra likvidationen. Någon motsvarande bestämmelse finns inte i svensk rätt. Skälet till detta torde vara detsamma som i fråga om minoritetens rätt till egen styrelseledamot – man vill inte ha en bolagsledning som är handlingsförlamad till följd av inre stridigheter (prop. 1975: 103 s. 251). En bidragande orsak kan vara att en aktieägarminoritet med 10 procent eller mer av aktiekapitalet har rätt till minoritetsrevisor och särskild granskare även när bolaget är i likvidation. Dessutom finns det enligt 13 kap. 7 § första stycket ABL möjlighet att i bolagsordningen föreskriva att en eller flera likvidatorer skall tillsättas i annan ordning än genom bolagsstämman. Därigenom kan en aktieägarminoritet tillförsäkras rätt att utse egen likvidator.

Arbetsgruppen menar att man som regel utan risk för stridigheter kan tillåta att rätten utser en av bolagsstämman föreslagen medlikvidator för att genomföra bolagets avveckling tillsammans med den eller de likvidatorer som utses av rätten ex officio. I det nyssnämnda exemplet på fusion med tillämpning av likvidationsbestämmelserna kan det sålunda vara t. o. m. önskvärt att det övertagande bolaget får medverka i likvidationsarbetet trots att det har det bestämmande aktieägarinflytandet i det överlåtande bolaget i likvidation.

Å andra sidan möter betänkligheter att generellt ge bolagsstämman rätt till minoritetslikvidator vid likvidation enligt 13 kap. 1 §. Som arbetsgruppen utvecklat i det föregående är det en viktig uppgift för likvidatorerna att utreda huruvida det finns skäl att misstänka att det har förekommit gäldenärs- och vissa andra grövre brott i samband med bolagets verksamhet före likvidationsbeslutet. Denna utredning kommer naturligtvis i första hand att gälla den tidigare bolagsledningen samt aktieägarna. Är det därför inte uppenbart från början att sådan brottslighet kan uteslutas, bör enligt arbetsgruppens mening rätten vänta med att utse av bolagsstämman föreslagen medlikvidator till dess likvidatorernas brottsutredning har avslutats. Detsamma gäller likvidator som skall utses enligt föreskrift i bolagsordningen.

Arbetsgruppen menar att de kvalifikationskrav på likvidator som föreslagits i avsnitt 12 bör gälla även medlikvidator som utses enligt bolagsordningen eller på förslag av bolagsstämman. Kravet på att likvidator skall vara lämplig för uppdraget kan emellertid få ett delvis annat innehåll när det gäller medlikvidator. I undantagsfall som exempelvis i den nyssnämnda fusionssituationen bör det vara tillåtet att till medlikvidator utse även personer från den tidigare bolagsledningen eller från den dominerande aktieägarkretsen.

I enlighet med det anförda förordar arbetsgruppen en bestämmelse i 13 kap. 7 § om medlikvidator. Bestämmelsen innebär att om bolagsstämman begär det så skall rätten förordna en likvidator att med övriga likvidatorer delta i likvidationen, när det kan ske utan olägenhet. Detsamma gäller om i bolagsordningen har föreskrivits att en eller flera likvidatorer skall tillsättas i annan ordning.

15 Fattiglikvidation

Med de utgångspunkter arbetsgruppen har för sitt arbete har det framstått som nära nog en självklarhet att kräva att frågan huruvida gäldenärsbrott förekommit i bolagets verksamhet före likvidationen blir ordentligt utredd i alla likvidationer. Arbetsgruppen menar att de skäl som anförts till förmån för ett avskaffande av fattigkonkurserna har bärkraft också beträffande fattiglikvidationerna. Särskilt i bolag som har så lite tillgångar att de inte förslår att betala ens likvidationsförfarandet, finns det anledning undersöka om det förekommit oegentligheter i bolagets verksamhet före likvidationsbeslutet. Arbetsgruppen föreslår därför att 13 kap. 15 § tredje stycket om fattiglikvidation upphävs. I stället införs en skyldighet för likvidator som finner att bolaget är på obestånd att ansöka hos rätten om bolagets försättande i konkurs.

Bestämmelserna om fattiglikvidation gäller vid såväl frivillig likvidation som tvångslikvidation. I fråga om 5 000-kronorsbolag som tvångslikvideras

enligt 13 kap. 2 § därför att mer än två tredjedelar av aktiekapitalet har gått förlorat kan man utgå ifrån att bolaget är på obestånd. Kostnaderna för likvidationsförfarandet kan visserligen variera men det är svårt att tro att det kan ske till lägre kostnad än 1 666 kr. Bolaget skall därför rätteligen försättas i konkurs enligt de regler som gäller redan i dag. Över huvud taget måste man räkna med att bolag som avses i 13 kap. 15 § tredje stycket är på obestånd oavsett likvidationsgrunden. Bolag i likvidation bör nämligen anses vara på obestånd så snart tillgångarna inte täcker skulderna inkl. de beräknade likvidationskostnaderna. Genom likvidationsbeslutet står det klart att bolaget skall avvecklas och skulderna betalas oavsett om de förfallit till betalning eller ej. De beräknade likvidationskostnaderna bör i sammanhanget jämföras med förfallna skulder.

Bolag som avses i 13 kap. 15 § tredje stycket kommer således om arbetsgruppens förslag genomförs, i nära nog samtliga fall att avvecklas genom konkurs. Denna kommer då vanligen att handläggas enligt reglerna för mindre konkurs. Det innebär att till konkursförvaltaren normalt utses en advokat som specialiserat sig på denna typ av uppdrag. I hans uppgifter ingår bl. a. att utreda om gäldenären kan misstänkas för gäldenärsbrott. Föreligger brottsmisstanke skall förvaltaren anmäla saken till åklagare. Den nu beskrivna ordningen torde på ett helt annat sätt än den nuvarande avhålla skrupelfria personer från missbruk av aktiebolagsformen.

En särskild fråga i sammanhanget är vem som skall svara för de likvidationskostnader som belöper på tiden före konkursutbrottet, när konkursbeslutet fattats på grund av att bolagets tillgångar inte täcker likvidationskostnaderna. Enligt 13 kap. 20 § andra stycket företräds nämligen bolaget under konkurs såsom konkursgäldenär av de likvidatorer som finns vid konkursens början. Det innebär att likvidatorn inte kan utses till konkursförvaltare, trots att han enligt arbetsgruppens förslag skall uppfylla de allmänna kraven i 44 § KL på konkursförvaltare. För att ge likvidatorerna ett ekonomiskt incitament att försätta bolaget i konkurs förordar arbetsgruppen att likvidationskostnaderna i den angivna situationen skall åtnjuta samma förmånsrätt i konkursen som konkursansökningskostnaderna.

Arbetsgruppen vill tillägga att för det fallet att bolaget saknar tillgångar som täcker likvidationskostnaderna så torde konkursen handläggas enligt reglerna för mindre konkurs. När denna avskrivs utgår konkurskostnaderna – men inte likvidationskostnaderna – av allmänna medel i den mån konkurskostnaderna inte kan uttas ur boet (188 § KL). Det kan ifrågasättas om möjlighet bör öppnas till ersättning av allmänna medel också för likvidationskostnaderna. Arbetsgruppen menar emellertid att erfarenheterna av den nya lagstiftningen bör avvaktas innan ställning tas till den frågan. Något förslag härom läggs därför inte fram (jfr prop. 1970: 142 s. 104).

16 Bokföringen

Det är styrelsen som skall se till att organisationen beträffande bokföringen och medelsförvaltningen innefattar en tillfredsställande kontroll. Verkställande direktören skall sörja för att bolagets bokföring fullgörs i överensstämmelse med lag och att medelsförvaltningen sköts på ett betryggande sätt (8 kap. 6 § andra stycket). Träder bolaget i likvidation övergår ansvaret för bokföringen på likvidatorerna (13 kap. 7 § fjärde stycket).

Under senare tid har det blivit vanligt att bokföringen försvunnit i bolag som sätts i samband med skattebrott och liknande ekonomisk brottslighet. Det är mot denna bakgrund den nyssnämnda bestämmelsen i 55 § KL skall ses. I den paragrafen föreskrivs i fråga om bokföringsskyldig gäldenär att förvaltaren i sin berättelse skall anmärka hur bokföringsskyldigheten har fullgjorts. (Jfr också 185 b § KL och 22 § andra stycket 4 AckL.) Någon motsvarande bestämmelse i ABL påkallas inte enligt arbetsgruppens mening. I den mån bokföringen inte finns i behåll finns det enligt gruppens mening alltid anledning att anmäla förhållandet till åklagare för utredning om gäldenärsbrott.

I KL finns också uttryckligen bestämmelser om att förvaltaren vid konkursens avslutande skall till gäldenären återställa de böcker och andra handlingar rörande konkursboet, som förvaltaren har tagit hand om. Föreligger hinder mot återlämnande skall handlingarna i stället överlämnas till tillsynsmyndigheten, om inte förvaltaren anser att han bör bevara dem (206 § KL). Grunden för den bestämmelsen är bl. a. att gäldenären ofta inte längre finns kvar efter konkursen. Ett aktiebolag i konkurs är sålunda upplöst när konkursen avslutas utan överskott (13 kap. 19 § första stycket).

Motsvarande gäller emellertid när bolag har upplösts genom likvidation. De kontrollsynpunkter som bär upp arkiveringsbestämmelserna i KL gäller också bolag som likviderats. Arbetsgruppen förordar därför att det i 13 kap. 15 a § föreskrivs att likvidatorerna skall sörja för att bolagets räkenskapsmaterial bevaras efter bolagets upplösning i enlighet med bestämmelserna i 22 § bokföringslagen. Det innebär bl. a. krav på arkivering av bolagets bokföring under minst tio år från utgången av det kalenderår då likvidationen avslutades. Beträffande innebörden i övrigt av den föreslagna bestämmelsen hänvisas till vad som anfördes om motsvarande bestämmelse i KL (prop. 1978/79: 105 s. 179).

Arbetsgruppen vill tillägga att kostnaderna för arkiveringen bör utgå av bolagets egendom. Förslår tillgångarna inte till detta, bör bolaget försättas i konkurs varefter arkivering får ske med tillämpning av KLS regler.

17 Likvidators ansvar

Enligt gällande rätt skall likvidator, om han vid sin genomgång av bolagets redovisningshandlingar för tiden före likvidationsbeslutet konstaterar t. ex. en olovlig vinstutdelning, pröva möjligheterna att föra talan enligt 15 kap. 1 eller 3 § mot styrelsen eller aktieägaren. Har ansvarsfrihet inte beviljats eller har vinstutdelningen inte redovisats på ett riktigt sätt för bolagsstämman, bör likvidatorn i eget intresse väcka talan om skadestånd till bolaget, förutsatt att vinstutdelningen skett inom tid som anges i 15 kap. 6 § första stycket. Underlåter nämligen likvidatorn uppsåtligen eller av oaktsamhet att väcka sådan talan när utsikterna till framgång i målet måste sägas vara goda och den skadeståndsskyldige kan antas ha betalningsförmåga, kan likvidatorn själv åläggas att betala skadestånd till bolaget enligt 15 kap. 1 §, om nämligen hans underlåtenhet leder till att bolagets skadeståndsanspråk mot styrelsen eller aktieägaren preskriberas enligt 15 kap. 6 §. En sådan skadeståndstalan mot likvidatorn torde komma till stånd endast på talan av ny likvidator eller, vilket torde vara mera praktiskt, av konkursförvaltaren sedan bolaget försatts i konkurs. Med arbetsgruppens

förslag riskerar likvidator på samma sätt skadestånd till bolaget, om han dröjer att försätta bolaget i konkurs och dröjsmålet får till följd att bolagets återvinningsmöjligheter går förlorade.

18 Revisionen

Enligt 1944 års aktiebolagslag skulle då bolag trädde i likvidation, revisorerna entledigas och särskilda likvidationsrevisorer utses. Enligt ABL kan revisorerna kvarstå även om bolaget träder i likvidation. Det har ansetts vara en fördel att på detta sätt få kontinuitet i revisionen. Arbetsgruppen finner inte skäl att ifrågasätta denna ordning.

Det innebär att revisorn är underkastad de allmänna bestämmelserna i 10 kap. 2–4 §§ om kvalifikationer och jäv. Här skall endast nämnas att kraven i 10 kap. 3 § på att revisorn skall vara auktoriserad revisor eller godkänd revisor gäller de större bolagen. I de mindre bolagen där missbruksrisken erfarenhetsmässigt är större krävs inte f. n. kvalificerad revisor.

Arbetsgruppen har i BRÅ-promemorian 1979: 5 föreslagit kvalificerad revision i bolag i riskzonen. I bolag där enligt senast fastställda balansräkning full täckning inte finns för bolagets registrerade aktiekapital skall enligt förslaget minst en av bolagsstämman utsedd revisor vara auktoriserad revisor eller godkänd revisor. Förslaget har fått ett övervägande positivt mottagande under remissbehandlingen.

Även om det förslaget genomförs kommer det att finnas möjligheter till manipulationer. Som exemplifierats under 12 är en sådan bestämmelse inte effektiv i mindre bolag med en enda ägare som utnyttjar bolagsformen för ekonomisk kriminalitet. Ägaren kan som bolagets styrelse upprätta en årsredovisning i vilken tillgångar övervärderas och skulder utelämnas. Denna årsredovisning kan han sedan omedelbart godkänna i sin egenskap av bolagsstämman. På det sättet kommer bolaget aldrig formellt att bli skyldigt att anlita kvalificerad revisor. Mot denna bakgrund föreslår arbetsgruppen att i bolag i likvidation minst en av bolagsstämman utsedd revisor skall vara auktoriserad revisor eller godkänd revisor. Arbetsgruppen menar nämligen att även om likvidatorn är advokat med stor erfarenhet av konkursförvaltning och likvidation så saknar han de särskilda kvalifikationer som en auktoriserad eller godkänd revisor har. Det framstår som mycket önskvärt att likvidatorn vid fullgörande av den brottsutredande uppgift som arbetsgruppen föreslår biträds av redovisningsexpertis. Bestämmelsen om kvalificerad revision bör placeras i 10 kap. 3 §.

Om bolag i likvidation på detta sätt alltid underkastas kvalificerad revision finns det enligt arbetsgruppens mening inte anledning att föreslå att likvidatorerna skall stå under tillsyn av en särskild tillsynsmyndighet (jfr konkursförfarandet).

19 Övergångsbestämmelser

Arbetsgruppen räknar med att denna promemoria utkommer från trycket i mars 1980. Efter sedvanlig remissbehandling och lagrådsgranskning kan proposition i ämnet beräknas föreligga tidigast hösten 1980. I övergångs-

bestämmelserna har arbetsgruppen därför förlagt ikraftträdandet till den 1 januari 1981.

I fråga om fattiglikvidationerna menar arbetsgruppen att åtgärder brådskar. Med hänsyn härtill föreslås i övergångsbestämmelserna att ändringarna i 13 kap. 15 § skall träda i kraft före övriga bestämmelser. Därigenom vill arbetsgruppen också markera att den frågan kan behandlas i viss mån skild från de övriga. Skulle det sålunda under ärendets handläggning i justitiedepartementet framkomma välgrundade önskemål om att de nya bestämmelserna om likvidationsförfarandet skall tillämpas först fr. o. m. den 1 januari 1982, då aktiekapitalet skall vara minst 50 000 kr i samtliga aktiebolag, så bör det enligt arbetsgruppens mening vara möjligt, förutsatt att fattiglikvidationerna avskaffas så snart det går med hänsyn till riksdagsarbetet.

Likvidationer som pågår vid ikraftträdandet bör fullföljas enligt äldre bestämmelser. Efter mönster av 19 § lagen (1975: 1386) om införande av aktiebolagslagen föreskrivs därför att likvidation genomförs enligt äldre bestämmelser, om likvidator utsetts före utgången av år 1980. Det bör emellertid enligt arbetsgruppens mening inte komma i fråga att en sådan äldre ordinär likvidation avslutas genom fattiglikvidation sedan det institutet väl har avskaffats. I enlighet härmed föreskrivs att bestämmelserna i 13 kap. 15 § i sin äldre lydelse inte får tillämpas sedan paragrafen i sin nya lydelse trätt i kraft.

Sistnämnda bestämmelse innebär bl. a. att likvidation som avses i 13 kap. 18 § tredje meningen efter ikraftträdandet av 13 kap. 15 § alltid skall inledas. Saknas tillgångar som täcker likvidationskostnaderna, får bolaget anses vara på obestånd och likvidatorn har då på vanligt sätt skyldighet att ansöka om bolagets försättande i konkurs. För tydlighetens skulle bör tredje och fjärde meningarna av 13 kap. 18 § jämkas något.

20 Domförhetsreglerna

Enligt 6 § andra stycket 3 och tredje stycket lagen (1946: 807) om handläggning av domstolsärenden skall underrätt bestå av minst tre och högst fyra lagfarna ledamöter vid slutlig handläggning av ärende om 1) nedsättning av bolags aktiekapital eller grundfond, 2) tillstånd till vinstutdelning i bolag, 3) skyldighet för bolag eller förening att träda i likvidation, 4) förordnande eller entledigande av likvidator eller 5) tillstånd till försäljning av egendom under likvidation eller till fusion.

I prop 1973: 30 med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m. m. uttalade departementschefen i anslutning till sitt förslag att tingsrätt vid prövning av mål om konkursarvoden skulle vara domför med en lagfaren domare bl. a.: "Det har under remissbehandlingen ifrågasatts att införa motsvarande domförhetsregel beträffande vissa likvidationsärenden enligt aktiebolagslagen (1944: 705). Med anledning härav vill jag nämna att det f. n. inom justitiedepartementet pågår arbete med en reformerad aktiebolagslagstiftning på grundval av bl. a. aktiebolagsutredningens betänkande (SOU 1971: 15) Förslag till aktiebolagslag m. m. Enligt min mening bör den aktualiserade domförhetsfrågan lämpligen övervägas i det sammanhanget." Några ändringar i domförhetsreglerna företogs emellertid inte i anslutning till 1975 års aktiebolagslagstiftning.

Ärenden om skyldighet att träda i likvidation är i de allra flesta fall av

enkel beskaffenhet och avser oftast prövning av vissa formella kriterier. Vid en jämförelse av ärenden av denna enkla beskaffenhet med många andra mål och ärenden av kvalificerad beskaffenhet som får avgöras av endast en domare, framstår det enligt arbetsgruppens mening som befogat att förenkla förfarandet. Arbetsgruppen förordar därför att ärenden som avses i 6 § andra stycket 3 i fortsättningen handläggs av en lagfaren domare och förutsätter därvid att man i praktiken kommer att låta konkursdomaren handlägga dessa ärenden. Det förtjänar att påpekas att rätten skall bestå av minst tre lagfarna ledamöter om ärendet är tvistigt (6 § andra stycket). En sådan sammansättning bör alltid tillämpas om någon borgenär gör invändningar i ärendet och invändningarna inte uppenbarligen är grundlösa (jfr prop 1978/79: 105 s. 204).

21 Avslutning

Arbetsgruppen har med BRÅ-promemorian 1979:5 och denna promemoria presenterat en rad förslag på aktiebolagsrättens område. Från brottsbekämpningssynpunkt är det viktigaste att småbolagen avskaffas vid utgången av år 1981. I själva verket är denna åtgärd central i förevarande sammanhang. Så länge småbolagen tillåts vara kvar är alla andra brottsbekämpande åtgärder mot missbruk av aktiebolagsformen tämligen meningslösa. Eftersom större delen av småbolagen är vilande bolag eller s. k. skrivbordsbolag utgör ju avskaffandet ej heller något besvärligt ingrepp i villkoren för företagsamheten. Till detta kommer den långa tiden för avveckling av småbolagen och att en kredit motsvarande 50 000 kr lätt kan erhållas för varje seriöst småföretagsprojekt.

Vid sidan av ett avskaffande av småbolagen är enligt arbetsgruppen en kraftig upprustning av bolagsregistret den viktigaste åtgärden mot missbruk av aktiebolagsformen. En sådan upprustning skulle nämligen hindra bl. a. att icke seriösa personer utnyttjar myndigheternas svårigheter till samverkan, t. ex. skatte- och socialmyndigheters eller skatte- och arbetsmarknadsmyndigheters eller, internt inom skatteområdet, de regionala myndigheternas.

Som en angelägen reform framstår också förslaget i promemorian 1979:5 om inskränkningen i den f. n. fria rätten att byta firma och framför allt säte. Från brottsbekämpande synpunkt framstår också förslaget i denna promemoria om ett avskaffande av institutet fattiglikvidation och en skärpning av det ordinarie likvidationsförfarandet som mycket angeläget.

Arbetsgruppen vill framhålla att utrymmet för ändringar i aktiebolagslagen i syfte att förebygga brott inte är uttömt med denna och föregående promemoria. En fråga som bör tas upp till prövning i lämpligt sammanhang är aktiekapitalets storlek. I juni 1973 beslöt riksdagen om höjning av lägsta tillåtna aktiekapital från 5 000 kr till 50 000 kr. Höjningen träder i kraft den 1 januari 1982 såvitt avser bolag som bildats före juni 1973. 50 000 kr motsvarade i juni 1973 6,6 basbelopp. I december 1979 motsvarade 50 000 kr endast 3,7 basbelopp eller drygt 27 000 kr i 1973 års penningvärde. För att motsvara 50 000 kr i 1973 års penningvärde borde minimikapitalet nu vara drygt 91 000 kr. Man måste räkna med att 50 000 kr vid utgången av år 1981 inte kommer att utgöra en tillräcklig ersättning för aktieägarnas personliga betalningsansvar för att förebygga att aktiebolagsformen utnyttjas för ekonomisk kriminalitet.

Med hänsyn till den snabba penningvärdeförändringen kan ifrågasättas om man inte borde övergå till en ordning där aktiekapitalet eller åtminstone minimikapitalet indexeras genom anknytning till basbelopp eller liknande (jfr 10 kap. 3 § andra stycket). Därigenom skulle man sannolikt också påskynda en utveckling mot en mer inflationsanpassad redovisning och en ökad konsolidering av aktiebolagen. En reform av antytt slag borde enligt arbetsgruppens mening kombineras med ett borttagande av nominella beloppet på aktiebrev och förenklade rutiner för höjning och sänkning av aktiekapitalet. Därigenom skulle det registrerade aktiekapitalet kunna bli en bättre och mera aktuell mätare på bolagets ekonomiska ställning än f. n.

Bilaga 1

Reservation inom arbetsgruppen av ledamoten Bångstad

När det gäller fattiglikvidation delar jag arbetsgruppens förslag. När den nu antagna konkurslagstiftningen kommer att införas 1980 undanröjes institutet fattigkonkurs, ett förfarande som utan tvekan missbrukats i den ekonomiska brottsligheten. Kvar står emellertid det förfarandet som aktiebolagslagen medger, nämligen s. k. fattiglikvidation – ett förfarande som, därest det bibehålles, ger möjligheter till kringgående av den kommande konkurslagstiftningen och därmed också en möjlighet till att undgå utredning och därigenom också uppdagande av eventuella konkursbrott och andra brott i anslutning till ett obestånd.

Arbetsgruppen föreslår emellertid att även de likvidationer där fordriingsägare icke lider något förfång – dvs. de enligt mitt förmenande seriösa likvidationerna – skall administreras av likvidator utsedd av rätten. Även i dessa likvidationer föreslår arbetsgruppen att likvidatorn skall göra utredning beträffande eventuell brottslighet före tiden för likvidationen. Det finns icke underlag som tyder på att de seriösa likvidationsavvecklingarna används i brottsligt syfte och det kan uppfattas som rättsstötande att inte aktieägarna äger rätt att utse likvidator och att förutvarande styrelseledamot eller verkställande direktör icke kan utses. En seriös likvidation kan ju innebära en avvecklingsperiod där den förutvarande styrelsens och verkställande direktörens erfarenheter är nödvändiga för avvecklingen och det föreslagna förfarandet kan därför också innebära ett försvårande av seriösa avvecklingar. Eftersom det vidare finns förslag om kvalificerad revisor anser jag att offentligrättslig insyn vid de seriösa likvidationerna icke erfordras.

Härutöver vill jag nämna att jag inte helt ansluter mig till vissa skrivningar och bakomliggande motiv till framförda förslag. I promemorian behandlas ett tänkt exempel på hur en manipulering kan göras för att undgå val av kvalificerad revisor. Exemplet kan i och för sig mycket väl uppkomma men behöver inte enbart gälla likvidationsbolag. Exemplet är därför enligt mitt förmenande icke av avgörande betydelse för att införa särskilda krav på de seriösa likvidationerna och jag hänvisar bl. a. till de krav på kvalificerad revision som i framtiden torde genomföras.

I utredningen har också bl. a. åberopats att enskilda borgenärer icke bevakar bolagsnyheterna i Post- och Inrikes Tidningar och att kronofogdemyndigheternas bevakning sannolikt inte är effektiv. Dessa skäl får enligt mitt förmenande inte tas som intäkt för införande av en längre gående

lagstiftning utan dessa brister skall i stället tillrättas där de konstateras. Jag hänvisar i detta sammanhang också till tidigare framfört förslag om kontroll eller viss undersökningsplikt när det gäller byte av firma och säte.

Sammanfattningsvis är det därför enligt mitt förmenande riktigare att inrikta en lagstiftning så att i de likvidationer där inte fordringsägarna får full betalning, likvidationen omgående skall avbrytas och bolaget försattas i konkurs. På så sätt kommer den kommande konkurslagstiftningen och dess rättsskydd samt skyldigheten att undersöka huruvida brottsligt förfarande kan ifrågasättas även att bli tillämplad på de bolag i likvidation, vars tillgångar icke förslår till full betalning av samtliga skulder och likvidationskostnaderna. Bestämmelserna kan mycket väl kompletteras med straffbestämmelser vid underlåtenhet att avbryta likvidationen och eventuellt också med en särskild bestämmelse om att personlig ansvarighet för skulderna vid dylik försummelse inträder – en fråga som kanske emellertid bör bli fråga för närmare utredning.

Bilaga II

Reservation inom styrgruppen
av ledamoten Ollén

I arbetsgruppens promemoria föreslås ett antal förändringar i aktiebolagslagen.

Det skall till en början sägas att en betydande svaghet vidlåder det översynsarbete av lagstiftningen som nu pågår inom BRÅ. Syftet med översynen är att föreslå lagändringar som kan bidra till en minskning av den ekonomiska brottsligheten. Detta är självfallet ett gott syfte. Men förslagen blir med naturnödvändighet ensidiga i den bemärkelsen att andra rättspolitiska önskemål än strävan att minska den ekonomiska brottsligheten endast i begränsad utsträckning kan beaktas. Någon allsidig vägning av olika reglers för- och nackdelar, av det slag som normalt görs i statens offentliga utredningar, varken kan eller skall ske i nu förevarande översynsarbete. När det gäller exempelvis ABL kan konstateras att ett omfattande utrednings- och reformarbete har skett under den senaste 10-årsperioden. Detta hindrar självfallet inte att ett antal regler av ett eller annat skäl kan behöva ändras. Men det är onekligen svårt att väga de nu aktuella förslagen mot de bedömningar som gjordes i samband med den nya aktiebolagslagens tillkomst.

Vad härefter gäller det aktuella förslaget kan jag för min del inte finna att alla arbetsgruppens förslag är välmotiverade. I någon mån sammanhänger min ståndpunkt med vad som sagts ovan om de begränsade möjligheterna för arbetsgruppen att ta andra berättigade hänsyn än till önskemålet att minska den ekonomiska brottsligheten.

Min kritik mot arbetsgruppens förslag kan sammanfattas i fyra punkter.

- 1) I promemorian görs vissa uttalanden rörande vikten av att tidigare förslag som framlagts av arbetsgruppen snarast genomförs. För egen del har jag funnit åtskilliga av de sålunda tidigare framlagda förslagen olämpliga i flera avseenden. Vad som sägs i den nu förevarande promemorian i detta hänseende kan jag alltså inte ställa mig bakom.
- 2) Arbetsgruppen har försökt beskriva med olika exempel hur bestämmelserna om likvidation kan missbrukas. I flera av de fall som nämns skulle

emellertid möjligheterna till missbruk starkt minskas om aktiebolags byte av säte lättare kunde följas. Arbetsgruppen påpekar – med rätta – att ett väsentligt effektiviserat bolagsregister kunde vara till stor nytta i detta hänseende. När det gäller statens borgenärsintressen gentemot enskilda företag skulle också en anmälan till skattemyndigheterna innan byte av säte kan ske vara ägnat att förhindra att företag "försvinner", går i likvidation och "upphittas" först efter att bolaget upplösts. De exempel som arbetsgruppen anför torde således inte utan vidare motivera så långtgående ändringar i regelsystemet som nu föreslås. Enklare lösningar, av den typ som här skisserats, borde i första hand komma ifråga.

- 3) Arbetsgruppen föreslår att institutet "fattiglikvidation" skall slopas. Förslaget synes välmotiverat.

Samtidigt har emellertid arbetsgruppen föreslagit att även reglerna för "vanliga" likvidationsförfaranden i vissa hänseenden skall parallellställas med reglerna om konkurs. Således skall likvidator alltid utses av rätten och ha de kvalifikationer som gäller för konkursförvaltare. I likhet med en reservant i arbetsgruppen anser jag att några bärande motiv för en sådan nyordning inte har presenterats. Den principiella skillnad som föreligger mellan likvidation å ena sidan och konkurs å den andra har inte tillräckligt beaktats.

Medan konkursen till sin natur är en företeelse där borgenärerna typiskt sett utövar tvång mot företaget och för att bevaka sina intressen måste kunna styra händelseutvecklingen är likvidationen ägarnas avvecklingsform som dessa i princip har ett berättigat anspråk på att kunna styra, även om likvidation i vissa fall tvingas på företaget.

- 4) I det avslutande kapitlet pekar arbetsgruppen på vissa andra åtgärder som den menar bör aktualiseras i syfte att minska den ekonomiska brottsligheten. En sådan åtgärd skulle vara att indexreglera minimikapitalgränsen för aktiebolag. Förslaget synes illa genomtänkt. En sådan regel skulle för nystartade företag som väljer att starta med den stipulerade minimiinsatsen leda till orimliga avkastningskrav. Det räcker att peka på vinstutvecklingen i näringslivet under senare år, som inte ens kunnat hålla jämna steg med inflationen, för att se vilken orimlig utslagning av företag en indexreglerad minimikapitalgräns skulle kunna leda till. En sådan regeländring förutsätter att man negligerar behovet av nyföretagande och en ökad sysselsättning i den produktiva sektorn, vilka strävanden torde tillhöra de mest angelägna i näringspolitiken för närvarande.

Sammanställning av remissyttranden över BRÅ:s promemoria (BRÅ PM 1980: 1) Likvidationsförfarandet enligt aktiebolagslagen

Efter remiss har yttranden över promemorian avgetts av justitiekanslern, riksåklagaren, Svea hovrätt, Stockholms tingsrätt, domstolsverket, rikspolisstyrelsen, bokföringsnämnden, bankinspektionen, riksrevisionsverket, riksskatteverket, kommerskollegium, patent- och registreringsverket, statens industriverk, länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, konkurslagskommittén (Ju 1971: 06), utredningen (Fi 1973: 01) om säkerhetsåtgärder m. m. i skatteprocessen, företagsbeståndskommittén (Fi 1976: 03), Föreningen Auktoriserade revisorer FAR, Lantbrukarnas riksförbund (LRF), Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Svensk industriförening, Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Svenska bankföreningen, PK-banken, Svenska handelskammarförbundet, Svenska revisorsamfundet, Svenska sparbanksföreningen, Sveriges ackordscentral, Sveriges advokatsamfund, Sveriges bokförings- och revisionsbyråers förbund, Svenska företagares riksförbund, Sveriges grossistförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation (SHIO)-Familjeföretagen, Sveriges industriförbund, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges redovisningskonsulters förbund och Föreningen Sveriges kronofogdar.

Riksåklagaren har bifogat yttrande av länsåklagaren för speciella mål Lennart Larsson. Kommerskollegium har bifogat yttrande av Skånes handelskammare.

Svenska arbetsgivareföreningen, SHIO-Familjeföretagen, Sveriges industriförbund och Sveriges köpmannaförbund har avlämnat ett gemensamt yttrande. PK-banken har anslutit sig till yttrandet från Svenska bankföreningen. Svenska handelskammarförbundet har instämt i yttrandet från Skånes handelskammare.

1 Allmänna synpunkter

Justitiekanslern: Promemorian är ett resultat av den översyn av lagstiftningen mot organiserad och ekonomisk brottslighet som pågår inom brottsförebyggande rådet. Den arbetsgrupp som har utarbetat promemorian har haft till uppgift att komma med förslag som är ägnade att motverka att aktiebolagsformen används som ett led i sådan brottslighet. Från denna utgångspunkt finns enligt min mening ingen erinran mot förslagen. Särskilt vill jag uttrycka tillfredsställelse med att institutet fattiglikvidation föreslås slopat. I promemorian läggs också fram förslag till vissa ändringar i de regler som berör "vanliga likvidationer". Beträffande dessa förslag vill jag ifrågasätta om de inte går längre än som får anses motiverat av syftet att motverka missbruk av likvidationsinstitutet.

Riksåklagaren: Det är allmänt bekant att en betydande brottslighet förekommer medelst utnyttjande av aktiebolagsformen. Det rör sig främst om galdenärsbrott, som inte sällan utgör ett led i en mera omfattande ekonomisk brottslighet. Den brottslighet som förekommer vid konkurser kan ses som ett betydande inslag i den ekonomiska brottsligheten. Under

senare tid har arbetet på att bekämpa denna typ av brottslighet intensifierats. När det gäller konkursförfarandet har möjligheterna att uppdaga och beivra förekommande brottslighet väsentligt förbättrats i och med 1979 års konkursreform som bland annat innebär att institutet fattigkonkurs avskaffats. Uppenbarligen föreligger risk för att de nuvarande bestämmelserna om likvidation i fortsättningen kan komma att utnyttjas för att dölja ekonomisk kriminalitet och för att undgå de nya reglerna om näringsförbud i samband med konkurs. Jag delar därför uppfattningen att likvidationsförfarandet bör reformeras utan dröjsmål. Detta bör ske så att frågan huruvida ekonomisk brottslighet förekommit i bolagets verksamhet före likvidationen kan bli utredd i alla likvidationer. De framlagda förslagen tillgodoser i allt väsentligt detta syfte. — — —

Sammanfattningsvis tillstyrker jag således att arbetsgruppens nu framlagda förslag läggs till grund för lagstiftning.

Länsåklagaren för speciella mål: Den aktuella promemorian innehåller knappast några nya omvälvande synpunkter utan får snarast betraktas som en logisk uppföljning av ett av samma arbetsgrupp inom rådet tidigare framlagt förslag om skärpta bestämmelser i aktiebolagslagstiftningen (PM 1979: 5), vilket förslag liksom det nu avgivna främst syftar till att försvåra att aktiebolagsformen missbrukas som instrument för ekonomisk brottslighet.

Det gäller sålunda en översyn av likvidationsförfarandet enligt 13 kap. aktiebolagslagen. Arbetsgruppen understryker med all rätt att man måste beakta att en bolagslikvidation kan förekomma av helt legitima orsaker. Denna tanke torde ha dominerat vid tillkomsten av gällande bestämmelser. Som åklagare har jag heller inte kommit i kontakt med något renodlat likvidationsfall där anledning till brottsmisstanke förelegat. Man måste dock räkna med att man i framtiden har att vänta en ökad frekvens av obehörigt utnyttjande av likvidationsmöjligheterna om inte lagstiftningen ändras. Uppgifterna under 8 kap. i promemorian förefaller övertygande i detta hänseende.

Ett utbyggt kontrollsystem bör sålunda tillskapas, och för min del finner jag inte något att anmärka på den kontrollnivå och de speciella regler som föreslås i promemorian.

Stockholms tingsrätt: Även om det gått att påvisa fall där likvidationsinstitutet använts för att dölja brottsliga förhållanden saknas närmare utredning om hur pass utbrett missbruket är. Tingsrätten har i sin verksamhet påträffat åtskilliga fall där det kan misstänkas att likvidationsinstitutet utnyttjats i dylikt syfte. Sålunda har det förekommit att personer kända för att ha gjort sig skyldiga till ekonomisk brottslighet i en eller annan egenkap varit verksamma i bolag som senare trätt i likvidation. När likvidationsfrågan prövats av rätten har det visat sig att ev. kvarvarande styrelsemedlemmar eller suppleanter aldrig tagit aktiv del i bolagets verksamhet samt att aktiekapitalet sedan lång tid varit förbrukat. Av förordnade likvidatorer har det senare i vissa fall kunnat inhämtas, att upplysningar om bolaget över huvud taget ej kunnat erhållas. På det hela taget bekräftar de iakttagelser tingsrätten kunnat göra riktigheten av de uppgifter arbetsgruppen inhämtat och de antaganden gruppen gjort i förevarande hänseende. Det föreligger säkerligen som arbetsgruppen uttalat fara för att de skärpta kontrollmöjligheterna beträffande mindre konkurser kommer att leda till att likvidationsförfarandet i ökad utsträckning kommer att utnyttjas för att försvåra kontroll av bolagsförvaltningen och dölja ekonomisk brottslighet. Ändrade regler och andra åtgärder som kan motverka en sådan utveckling

är därför påkallade. Emellertid bör beaktas att bolag med ett aktiekapital understigande 50 000 kronor kommer att försvinna med utgången av år 1981. Det finns anledning antaga att det ifrågavarande missbruket hittills huvudsakligen förekommit i sådana mindre bolag. Enligt tingsrättens mening bör med hänsyn härtill kontrollåtgärderna tills vidare i avbidan på den fortsatta utvecklingen icke ges en alltför omfattande och kostsam utformning.

Domstolsverket: Den brottslighet som beräknats förekomma vid fattigkonkurser är betydande. Undersökningar beträffande företagskonkurser tyder på att gäldenärsbrott förekommer i 40–50% av fattigkonkurserna och härav skulle 30–40% avse inte anmäld brottslighet (jfr prop. 78/79: 105 s. 211). Brister i lagstiftning som utnyttjas i brottsligt syfte kräver omedelbara åtgärder. Ett genomförande av BRÅ:s förslag innebär en skärpt kontroll men kommer också att medföra ökade kostnader. I samband med lagändringarna på konkursrättens område har staten åtagit sig ett kostnadsansvar. Det kan ifrågasättas om föreslagna ändringar i likvidationsbestämmelserna ej påverkar förutsättningarna för detta åtagande (jfr prop. 78/79: 105 s. 252 f).

Rikspolisstyrelsen: Rikspolisstyrelsen delar arbetsgruppens uppfattning att 1979 års konkursreform kan komma att leda till ökade risker för att bestämmelserna i aktiebolagslagen om likvidation utnyttjas för att begå ekonomiska brott. Det är därför väsentligt att möjligheterna att använda likvidationsinstitutet i kriminella sammanhang minimeras.

Styrelsen får därför i allt väsentligt tillstyrka framlagda förslag.

Bankinspektionen: Som ett led i uppdraget att se över lagstiftning mot organiserad brottslighet har en arbetsgrupp inom brottsförebyggande rådet (BRÅ) föreslagit vissa ändringar i aktiebolagslagstiftningen. Ändringarna syftar till att omöjliggöra eller försvåra att likvidationsinstitutet används för kriminella ändamål.

Bankinspektionen anser att det framlagda förslaget i stora delar är väl motiverat och kan i huvudsak ansluta sig till detsamma. I några avseenden vill inspektionen dock anföra avvikande synpunkter.

Riksrevisionsverket: Utöver den föreslagna åtgärden att avskaffa fattiglikvidationer, vilken tillstyrks av RRV, har arbetsgruppen valt att bygga upp en kontrollapparat i aktiebolagslagen som i huvudsak går ut på att därta in bestämmelser som motsvarar konkurslagens viktigaste kontrollbestämmelser.

RRV anser att arbetsgruppen inte tillräckligt visat nödvändigheten i detta. Flertalet likvidationer får antas vara seriösa. Med de föreslagna ändringarna kommer de att drabbas av ett både krångligt och kostsamt förfarande. RRV anser att det finns skäl att i stället stödja reservanternas förslag som syftar till att i fall då fordringsägarna inte får full betalning likvidationen avbryts och bolaget försätts i konkurs.

En annan tänkbar åtgärd som arbetsgruppen inte prövat men som RRV anser viktig i sammanhanget är att förbättra kungörelseförfarandet. Exempelvis skulle man kunna tänka sig att för bolag som inom en femårsperiod bytt säte likvidation kungörs och kallelse på okända borgenärer görs även på den gamla sätesorten. Vidare skulle man kunna tänka sig att ålägga kronofogdemyndigheterna viss bevakningsskyldighet i likvidationer. Förutsättningar härför skulle kunna skapas genom att domstolen tillställer kronofogdemyndigheterna kopia av varje ansökan om likvidation som inkommit till rätten.

Riksskatteverket (majoriteten): Riksskatteverket ansluter sig i allt väsentligt till arbetsgruppens förslag och rekommendationer. — — —

Om föreslagen ändrad lagstiftning kommer till stånd beträffande aktiebolagslagen bör eventuella följdändringar göras i fråga om motsvarande lagar för handelsbolag, bankaktiebolag och ekonomiska föreningar.

RSV vill påpeka att verket i sitt yttrande över betänkandet med förslag till näringsförbud (SOU 1979: 13) uttalat att även likvidation borde kunna jämföras med konkurs i detta sammanhang. RSV vill ånyo understryka att det är viktigt att det som förekommit vid en likvidation i vissa fall kan jämföras med konkurs och aktualisera fråga om näringsförbud.

De av arbetsgruppen framlagda förslagen är resultat av en begränsad översyn av regelsystemet med utgångspunkt från brottsbekämpande synpunkter. I likhet med reservanten (ledamoten Ollén, styrgruppen) delar RSV den uppfattningen att även andra regler bör göras till föremål för en samlad översyn — t. ex. likvidationsreglernas förhållande till den konkurs- och ackordsrättsliga regleringen.

RSV anser emellertid i motsats till reservanten att de i promemorian föreslagna lagstiftningsändringarna med hänsyn till den praktiska erfarenheten nödvändigtvis bör komma till stånd snarast.

Riksskatteverket (en minoritet av en ledamot): Beträffande frågan om näringsförbud bör uppmärksammas att likvidation ej kan jämföras med konkurs. Om borgenärerna inte tillgodoses kommer konkurs att begäras, varför frågan om näringsförbud i samband med likvidation saknar intresse. Jag motsätter mig sålunda vad som anförs av majoriteten i fråga om näringsförbud.

Kommerskollegium: Kollegiet finner det angeläget att möjligheterna till missbruk av likvidationsinstitutet begränsas och är därför positivt till flera av de i promemorian framförda förslagen. Det är dock samtidigt angeläget att åtgärder i detta syfte ej utformas så att seriösa företag drabbas av alltför stora olägenheter. Vissa av de i promemorian föreslagna åtgärderna torde kunna få sådana konsekvenser.

Skånes handelskammare: Handelskammaren vill till en början framhålla att det översynsarbete av aktiebolagslagen som skett inom BRÅ präglats av en viss ensidighet så till vida att de gjorda övervägandena enbart styrts av önskemålet att minska den ekonomiska brottsligheten. Andra betydelsefulla aspekter som bör göra sig gällande i samband med ifrågasatt förändring av förevarande regler har endast i begränsad utsträckning beaktats. Översynsarbetet karaktäriseras inte av den breda analys som i allmänhet kännetecknar offentliga utredningar. Handelskammaren vill framhålla att de promemorior som emanerar från BRÅ:s översyn av aktiebolagslagen av detta skäl inte kan tillmätas samma vikt som förslag från sedvanliga utredningar.

Som utgångspunkt för de i promemorian framlagda förslagen konstateras att aktiebolagsformen vunnit stor utbredning genom att aktieägarna inte är personligen ansvariga för bolagets skulder. Friheten från personligt betalningsansvar kan emellertid locka till missbruk, konstateras i promemorian. Det framhålls att aktiebolag i ökad utsträckning utnyttjas som instrument för ekonomisk brottslighet trots de regler om bl. a. skydd för det bundna kapitalet som finns i aktiebolagslagen.

Vad beträffar påståendet att frihet från personligt betalningsansvar skulle vara grunden för aktiebolagsformens popularitet vill Handelskammaren framhålla att detta för aktiebolagsformen så karaktäristiska förhållande i många fall spelar en betydelsefull roll vid valet av företagsform. Det finns

emellertid ett flertal andra faktorer, såsom skatteaspekter, relationen mellan delägarna, företagets verksamhetsinriktning, verksamhetens varaktighet, önskemål från utomstående intressenter m. m., som kan spela en avgörande roll när det gäller frågan om vilken företagsform som skall väljas. Vad som sägs i promemorian härvidlag synes alltså vara utslag av en väl ytlig analys. Allvarigare är emellertid att friheten från personligt ansvar, som skulle utgöra den stora lockelsen med aktiebolagsformen, påstås göra aktiebolagsformen särskilt väl lämpad för ekonomisk brottslighet. Aktiebolagslagen utgör genom sina många formföreskrifter, redovisningsregler och regler om det i bolaget befintliga kapitalet ett för borgenärer och andra utomstående intressenter väl så bra skydd som de till buds stående alternativen. Här må endast erinras om det långt mindre formaliserade regelsystemet för handelsbolag och avsaknaden av regler av detta slag vad gäller enskilda näringsidkare.

Patent- och registreringsverket: Likvidation är – vid sidan av fusion – den ordinarie möjligheten för ägarna att upplösa sitt bolag, när önskemål härom finnes. Dessutom föreskriver aktiebolagslagen att bolaget i vissa fall är skyldigt att träda i likvidation. Likvidationen benämns frivillig, när bolagsstämman fattat beslut härom utan att skyldighet därtill föreligger. När skyldighet för bolag att träda i likvidation föreligger enligt aktiebolagslagen eller bolagsordningen, benämns detta tvångslikvidation. Beslut om tvångslikvidation ankommer i princip på bolagsstämman. Om denna underlåter att besluta härom, skall beslut meddelas av tingsrätten.

De vanligaste grunderna för tvångslikvidation är

- 1) att aktiekapitalet till större delen gått förlorat
- 2) att bolag underlåtit att till registreringsmyndigheten sända in årsredovisning för de två senaste räkenskapsåren och
- 3) att bolaget saknar till registret anmäld behörig styrelse.

I fall som avses under 1) fattar tingsrätten beslut efter i första hand anmälan av styrelsen. I de fall, som avses under 2) och 3), fattas beslut nästan undantagslöst av tingsrätten företrädesvis efter anmälan av registreringsmyndigheten. – – –

Vid en diskussion om ändring av reglerna för likvidation bör skillnad göras mellan frivillig likvidation och tvångslikvidation.

Ett beslut om frivillig likvidation skiljer sig principiellt inte från andra typer av beslut i bolaget, även om beslutet går ut på att bolaget skall avvecklas.

Om bolagsstämman i sådant fall skall fråntas någon del av sin suveränitet, krävs det ett starkt vägande skäl för ett sådant ingrepp. Enligt patentverkets mening har skäl som kan motivera inskränkning i bolagets handelsfrihet framförts endast i samband med institutet fattiglikvidation. Om *möjligheten till fattiglikvidation* avskaffas, kvarstår enligt patentverkets mening inte något större behov av ingripande, när det gäller frivillig likvidation. Det är då inte längre möjligt att försätta bolag i likvidation utan att därefter fullfölja likvidationsförfarandet enligt 13 kap. 8–14 §§. Riskerna för missbruk av likvidationsinstitutet blir knappast större än riskerna för missbruk av bolagsformen i allmänhet.

Vid tvångslikvidation finns däremot större anledning till kontroll från samhällets sida såväl ur borgenärernas som samhällets synpunkt. Så sker också redan idag i stor utsträckning genom att tingsrätt kan fatta beslut om likvidation, när bolagsstämman underlåter detta.

Myndighet kan emellertid inte alltid framtvunga beslut om tvångslikvidation. Patentverket får ibland kännedom om bolag där aktiekapitalet till

större delen gått förlorat, utan att beslut om likvidation fattats och utan att styrelsen anmält förhållandet till tingsrätten. Bolagen brukar i sådana fall informeras av verket om skyldigheten att träda i likvidation. Något maktmedel att framtvunga ett sådant beslut föreligger emellertid inte. BRÅ har i en tidigare promemoria föreslagit, att bolag, när aktiekapitalet inte är intakt, skall vara skyldigt att ha auktoriserad eller godkänd revisor. En annan möjlighet är att patentverket i sin granskning av bolagens årsredovisningar åläggs granskningsplikt även i detta avseende. När likvidationsskyldighet konstateras föreligga, kunde patentverket ges befogenhet att utfärda föreläggande till bolaget att träda i likvidation eller undanröja likvidationsgrunden.

Övervägande antalet tvångslikvidationer tillkommer genom att patentverket anmält till tingsrätt, att bolag ej inkommit med årsredovisningar för de senaste två räkenskapsåren. Antalet bolag, som underlåter att sända in årsredovisningar, är mycket stort och det åstadkommer stora svårigheter både vad gäller den ekonomiska samfärdseln och den offentliga insynen. Det förekommer ofta att ett och samma bolag anmäls till tingsrätten gång efter annan. Efter varje anmälningstillfälle inkommer bolaget med de utblivna årsredovisningarna och förhindrar på så sätt tingsrättens beslut om tvångslikvidation. Ofta beror underlåtenheten i dessa fall på bristande kunskaper om aktiebolagslagens regler.

Mellan 30 och 40 procent av de bolag, som anmäls till tingsrätten, försätts i likvidation. Merparten av dessa bolag har för länge sedan upphört att driva verksamhet. Ofta har tingsrätt och likvidator stora svårigheter att finna företrädare för bolaget. Än svårare är det ofta att återfinna några räkenskaper. I flertalet fall leder dessa tvångslikvidationer till att likvidatorn anmäler till tingsrätten, att bolaget saknar tillgångar, varefter likvidationen läggs ned. År 1979 lades ca 600 likvidationer ned. En stor del av dessa gällde bolag, som försätts i likvidation på grund av utblivna årsredovisningar. Det finns anledning anta att just sådana bolag svarar för en stor del av missbruket av aktiebolagsformen. Det torde emellertid ofta vara för sent att uppdaga ekonomisk brottslighet på detta stadium.

Statens industriverk: De konkreta förslag som arbetsgruppen presenterar syftar till att ur juridisk synpunkt få en bättre överensstämmelse mellan konkurs och likvidation. Det kan nämligen finnas risk för att mindre seriösa företag i ökad omfattning kommer att utnyttja likvidationsförfarandet på grund av den skärpta konkurslagstiftningen. Därför föreslår arbetsgruppen att fattiglikvidation avskaffas och att reglerna för "vanliga" likvidationer skall likställas med reglerna för konkurs, dvs. att likvidator alltid utses och utses av rätten. Dessutom skall för alla företag i likvidation utses auktoriserad eller godkänd revisor av bolagsstämman.

Industriverket har vid ett tidigare tillfälle ställt sig bakom förslaget till den nya konkurslagstiftningen såsom det presenterades i SOU 1979:13. Verket anser att ovannämnda förändringar i likvidationsförfarandet är ett naturligt komplement till denna lagstiftning och tillstyrker därför de framlagda förslagen. Övriga i utredningen framförda synpunkter som inte direkt kan hänföras till huvudförslaget finner verket ingen anledning att för närvarande ta ställning till.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län: Länsstyrelsen delar arbetsgruppens uppfattning att likvidationsförfarandet för aktiebolag bör ses över. Genom konkursreformen har kontrollen över konkurserna skärpts och fattigkonkurserna avskaffats. En motsvarande skärpning bör ske av likvidationsbestämmelserna så att de inte kan utnyttjas av mindre seriösa

personer för att dölja ekonomisk brottslighet. De nya reglerna om konkurskarantän blir inte effektiva om brottsliga gäldenärer kan undgå karantänen genom att utnyttja likvidationsförfarandet i stället för att gå i konkurs.

Konkurslagskommittén: I och med att institutet fattigkonkurs avskaffats genom 1979 års konkurslagsreform och ersatts med en ny ordning för handläggning av mindre konkurser har möjligheterna för en konkursgäldenär att dölja eventuell ekonomisk brottslighet minskat avsevärt. Den arbetsgrupp inom brottsförebyggande rådet, som utarbetat promemorian, pekar på att ändringarna i konkurslagen (1921:225, KL) emellertid kan få till följd att intresset ökar hos mindre nogräknade företagare att utnyttja likvidationsförfarandet i brottsligt syfte. Mot bakgrund härav läggs i promemorian fram vissa förslag till ändringar i aktiebolagslagen (1975:1385, ABL) i avsikt att förebygga missbruk av likvidationsförfarandet. Förslagen, som i stor utsträckning utformats efter förebild av 1979 års ändringar i KL, går ytterst ut på att skapa garantier för att en brottsutredning vid behov kommer till stånd i samband med likvidation av ett aktiebolag.

För att få en uppfattning om vilka ändringar av likvidationsbestämmelserna i ABL som är påkallade ur brottsförebyggande synvinkel har i arbetsgruppens regi företagits vissa undersökningar. Bl. a. har de likvidationsärenden som 1978 handlagts slutligt hos patentverkets bolagsbyrå gått igenom. Av dessa 1 257 ärenden hade enligt uppgift 832 likvidationer lagts ned och 425 avslutats genom slutredovisning. Dessa siffror stämmer onekligen illa överens med den "officiella statistiken" enligt vilken samma år 100 likvidationer lades ned och 1 176 avslutades genom slutredovisning. Med den "officiella statistiken" torde avses uppgifter sammanställda av patentverket. Enligt kommitténs mening kan man inte förklara den stora skillnaden mellan patentverkets och arbetsgruppens uppgifter med "ett annorlunda sätt att beräkna antalet balanserade ärenden". Det är med andra ord ett osäkert underlag arbetsgruppen bygger på. En brist som vidlåder undersökningen är vidare att man inte tagit reda på likvidationsgrunden vid de likvidationer som lagts ned därför att tillgångarna inte täckt likvidationskostnaderna. Arbetsgruppens förslag synes nämligen utgå från att det i första hand är i de frivilliga likvidationerna (enligt 13 kap. 1 § ABL) där missbruk kan befaras och att tillvägagångssättet just är att upplösa bolaget genom att lägga ned likvidationen. Det skulle därför ha varit av värde att få belyst i vilken omfattning likvidationer som beslutats på annan grund lagts ned. Härigenom skulle man kunnat få en bättre bild av hur stort missbruk som kan befaras. I förevarande sammanhang skulle också uppgift om likvidationsbolagens skulder ha varit av intresse.

Över huvud synes de undersökningar som har gjorts inte lämna tillräcklig vägledning när det gäller att ta ställning till vilka lagstiftningsåtgärder som behövs på området. I promemorian pekas också på att uppgifterna i patentverkets likvidationsakter är för varierande och ofullständiga för att några bestämda slutsatser skall kunna dras om förhållandena i bolag som går i likvidation. För att råda bot på denna brist visar arbetsgruppen i stället med ett par tänkta fall hur den frivilliga likvidationen kan användas på ett illojalt sätt. Förslagen i promemorian är tydligen att se främst mot denna bakgrund.

Vad som har anförts nu visar enligt kommitténs mening att promemorian inte lämnar ett tillräckligt säkert underlag för en slutlig bedömning av samtliga framlagda förslag. På en punkt står det dock klart att man redan nu bör se över ABL, nämligen såvitt avser reglerna om fattiglikvidation. Kommittén delar uppfattningen att denna form för avveckling av ett aktie-

bolag bör avskaffas. Promemorian ger här belägg både för att missbruk av detta likvidationsförfarande redan förekommer och för att missbruket kan väntas öka.

Beträffande promemoriaförslagen i övrigt anser kommittén att ett ställningstagande bör föregås av ytterligare undersökning i de hänsenden som har berörts nyss. Endast härigenom kan skapas klarhet huruvida alla de föreslagna åtgärderna verkligen behövs för att stävja missbruk av likvidationsförfarandet. Som ytterligare motiv för att fördjupa undersökningen i dessa delar vill kommittén anföra följande.

Det finns en principiell skillnad mellan likvidation å ena sidan och konkurs å den andra. Konkurs är en exekutionsform, vars funktion är att vid gäldenärens insolvens möjliggöra att hans egendom tvångsvis omhändertas för att tillgodose konkurrerande betalningsanspråk enligt vissa regler. Typiskt sett utövas tvånget av borgenärerna mot gäldenären. Likvidationen däremot är en avvecklingsform, som i princip ligger i bolagsledningens och ägarnas hand, även om likvidationen i bl. a. borgenärernas intresse i vissa fall kan påtvingas bolaget. Det bör inte komma i fråga att införa regler som står i konflikt med denna grundsyn, om inte starka skäl talar för att ett verkligt missbruk förekommer eller kan väntas bli vanligt också i andra fall än då en likvidation läggs ned enligt 13 kap. 15 § tredje stycket ABL. Uppgifterna i promemorian ger som nyss nämnts inte tillräckliga belägg för att så är fallet. Tvärtom framhålls att man måste räkna med att flertalet frivilliga likvidationer har seriösa motiv.

För att man skall kunna tala om missbruk av likvidationsinstitutet torde under alla omständigheter krävas att likvidationen medfört ekonomisk förlust för någon borgenär, enskild eller det allmänna. Av avgörande betydelse är alltså om bolagets borgenärer har kunnat förnjöjas. Är bolaget solvent, kan det starkt ifrågasättas, om det är befogat att alltid göra brottsutredning etc. i samband med en likvidation. Enligt kommitténs uppfattning går det således en skiljelinje mellan ett bolag på obestånd och ett bolag där tillgångarna räcker till betalning åt fordringsägarna. Frågan om bolagets obestånd har inte formellt något att göra med den i 13 kap. 2 § ABL föreskrivna likvidationsskyldigheten när två tredjedelar av det registrerade aktiekapitalet gått förlorat och åtgärder, som medför att det egna kapitalet uppgår till hälften av det registrerade aktiekapitalet, inte vidtagits inom viss tid. Den regeln syftar uteslutande till att skydda bolagets borgenärer med utgångspunkt i det registrerade aktiekapitalet. Eftersom insolvensbedömningen har karaktär av en mer eller mindre långsiktig prognos av gäldenärens förmåga att fortleva som ekonomiskt företag kan ett bolag vara på obestånd utan att likvidationsplikt enligt 13 kap. 2 § ABL föreligger. Omvänt kan det vara skyldigt att träda i likvidation enligt nämnda lagrum även om bolaget är solvent.

Utredningen om säkerhetsåtgärder m. m. i skatteprocessen: USS har enligt sina ursprungliga direktiv att överväga olika typer av lagstiftningsåtgärder som kan förbättra statens ställning som part och borgenär inom området för skatter, tullar och avgifter. Regeringen har dessutom utfärdat tilläggsdirektiv som innebär en allmän översyn av myndigheternas kontrollbefogenheter på området i fråga samt av reglerna om ansvar för annans skatt m. m.

USS har under sitt arbete tid efter annan stött på fall där personer har utnyttjat regelsystemet i ABL på sådant sätt att staten har orsakats betydande inkomstförluster i fråga om skatter och avgifter. Det förhållandet att myndigheterna har relativt begränsade möjligheter till insyn i aktiebola-

gens verksamhet har därvidlag spelat en avgörande roll. Inte sällan har det allmänna först efter det att bolaget har upplösts fått vetskap om att fordringar på skatter och avgifter har uppkommit långt dessförinnan. Det har då vanligtvis varit för sent att ens fastställa fordringsanspråken. Några betalningskrav har därför över huvud taget inte kunnat framställas.

Fall där likvidationsförfarandet har fått bilda slutakten finns det flera exempel på i det material som USS har tillgång till. Här kan nämnas åtskilliga av de s. k. vinstbolagsärendena i början av 1970-talet. De "plundrade" vinstbolagen – som innehöll stora skatteskulder – begärdes i konkurs eller upplöstes genom fattiglikvidation. Någon närmare utredning om förekomsten av latent skatteskulder gjordes i allmänhet inte av konkursförvaltning eller likvidator. I de flesta fall fick berörda myndigheter kännedom om förhållande av betydelse för beskattning eller indrivning alltför sent för att kunna vidta några åtgärder till skydd för statens fordringsanspråk.

Statistiska eller andra undersökningar, som anger hur vanligt missbruk av likvidationsinstitutet är, saknas i vårt land. Att sådant förfarande förekommer i skatteundandragande syfte finns det som tidigare nämnts klara belägg för och åtskilliga omständigheter – bl. a. den ändrade konkurslagstiftningen – pekar på att missbruket kan komma att öka om inga motmedel sätts in från lagstiftarens och myndigheternas sida. Enligt vår uppfattning är det således i dag nödvändigt med sådana ändringar i gällande rätt att myndigheternas insyn i likvidationsförfarandet förbättras på ett radikalt sätt. Endast härigenom skapas verkliga förutsättningar att förebygga brottslig verksamhet på detta område.

Allmänt sett är det viktigt att regler skapas som ger staten fortlöpande information om ett aktiebolags ekonomiska förhållanden så att lämpliga skyddsåtgärder skall kunna vidtas så snart som det är befogat. En metod kan därvid vara att i lag föreskriva att alla aktiebolag skall ha auktoriserad eller godkänd revisor. En sådan lösning har diskuterats av föredraganden i prop. 1979/80:143 s. 88 men inte ansetts kunna genomföras på grund av den begränsade tillgången på kvalificerade revisorer.

Även om det allmännas informationsbehov med hänsyn till vad nu har sagts inte kan tillgodoses på ett tillräckligt effektivt sätt anser USS att man genom ett ökat krav på information från bolagsledningens och likvidatorernas sida kan uppnå klara förbättringar som dessutom är av mindre kostnadskrävande art. Läggs tyngdpunkten på författningsändringar av nu föreslagna typ minskar behovet av ingrepp i andra delar av likvidationsförfarandet. Härigenom kan man i stort sett bibehålla den nuvarande skillnaden mellan likvidation och konkurs, vilket däremot BRÅ-förslaget inte medger i samma utsträckning. Att detta är till fördel för såväl näringslivet i stort som olika borgenärsgrupper ligger i öppen dager.

Företagsbeståndskommittén: Företagsbeståndskommittén har begränsat sin prövning till frågor med direkt anknytning till den obeståndsproblematik som kommittén har att behandla. Med denna utgångspunkt finner kommittén inte anledning att närmare ta ställning till de framlagda förslagen i rubricerade promemoria. Kommittén vill dock, i fråga om det allmännas medverkan och insyn i likvidationsförfarandet, göra följande påpekanden.

BRÅ har i sin promemoria koncentrerat sig på den ekonomiska brottsligheten i likvidationsförfarandet. Detta är givetvis rimligt med hänsyn till inriktningen av BRÅ:s verksamhet. Företag som trätt i likvidation har emellertid inte sällan intresse från även andra samhälleliga utgångspunk-

ter. Kommittén tänker då närmast på de regional-, sysselsättnings- och försörjningspolitiska aspekter som kan vara förknippade med likvidationsförfarandet. Det kan exempelvis gälla att med olika insatser bevara sysselsättningen på en utsatt ort eller åtminstone få till stånd en avveckling i socialt acceptabla former. I vissa fall kan försörjningspolitiska intressen ge anledning till särskilda överväganden.

Kommittén har i sitt tidigare avgivna delbetänkande "Företags obestånd – samordning av statliga åtgärder", SOU 1979:91, föreslagit en statlig organisation som skall ha till uppgift att i obeståndssituationer bl. a. tillvarata statens intressen på de angivna områdena. Kommittén finner det naturligt att likvidatorn, när så befinner påkallat, samråder med företrädare för denna organisation. För att ytterligare förstärka bevakningen av de samhälleliga intressena utreder kommittén nu behovet av ett allmänt ombud i obeståndssituationer. Därest kommittén skulle föreslå ett allmänt ombud kan härvid frågan om samråd mellan likvidatorn och ombudet aktualiseras. Huruvida kommitténs överväganden i denna fråga kommer att utmynna i förslag innebärande direkta bestämmelser för likvidator att samråda med ett sådant ombud kan kommittén emellertid för närvarande inte uttala sig om.

LRF: Arbetsgruppen har genom egna studier sökt undersöka hur likvidationsinstitutet tillämpas. Av dessa undersökningar har emellertid endast vissa tämligen vaga slutsatser kunnat dras. LRF konstaterar därför att arbetsgruppens förslag till stor del bygger på antaganden om likvidationsförfarandets tillämpning. På en punkt i denna del av promemorian finner LRF också anledning till viss kritik. Arbetsgruppen har vid genomgång av handlingar i bolagsregistret av likvidationsakter funnit att likvidation ofta föregåtts av andra anmälningar om ändringar i bolagets registrerade förhållanden och att det är tydligt att fall förekommer där ändringar i firma, sätesort och styrelse har direkt samband med det förestående beslutet om likvidation. Arbetsgruppen drar visserligen ingen direkt slutsats härav, men LRF anser dock att det bör påpekas att byte av firma, styrelse och sätesort ofta torde utgöra ett led i en seriös likvidation. Detta kan ha sin orsak i t. ex. en önskan att behålla ett visst bolags firma.

LRF finner i övrigt inte skäl invända mot vad som anförs under rubrikerna brottsutredningen, antalet likvidatorer, likvidators ansvar, revision, övergångsbestämmelser och domförhållningarna. Övriga avsnitt kommenteras nedan.

LO: LO delar arbetsgruppens uppfattning att 1979 års konkursreform leder till uppenbart ökade risker för att bestämmelserna i aktiebolagslagen om likvidation kommer att utnyttjas för att dölja ekonomisk kriminalitet. Denna risk kommer dessutom enligt LOs uppfattning att öka ytterligare på grund av den senaste ändringen av konkurslagen (prop. 1979/80: 83).

LO anser därför att det är av mycket stor vikt att en förändring av likvidationsbestämmelserna genomförs omgående.

TCO: TCO tillstyrker de lagändringar som föreslås i promemorian.

Svensk industriförening: Föreningen har icke något att erinra mot genomförandet av i betänkandet framlagda förslag.

Svenska bankföreningen: Bankerna är bl. a. i egenskap av kreditgivare intresserade av att möjligheterna till missbruk av aktiebolagsformen såvitt möjligt begränsas. Samtidigt har bankerna ett intresse av att seriös företagsverksamhet inte försvåras eller rent av omöjliggörs av alltför stränga lagbestämmelser.

Under senare tid har statsmakterna bedrivit ett intensifierat arbete för

att försöka förebygga missbruk av aktiebolagsformen. Därvid har åtgärder vidtagits främst för att förhindra oegentliga förfaranden i samband med konkurs. Såsom exempel kan nämnas att institutet "fattigkonkurs" har avskaffats med verkan fr. o. m. den 1 januari 1980. Detta innebär bl. a. att förvaltare i fortsättningen skall förordnas i samtliga konkurser. Denne har vid fullgörandet av sitt uppdrag anmälningsplikt till allmänne åklagaren beträffande misstanke om gäldenärsbrott och, under förutsättning att gäldenären är näringsidkare, annat brott av ej ringa beskaffenhet, som har samband med verksamheten. — — —

Enligt bankföreningens mening fyller aktiebolagslagens föreskrifter om likvidation en viktig funktion då det gäller avveckling av ett företags verksamhet. Framförallt affärsmässiga överväganden men även andra legitima skäl kan i många fall medföra att det lämpligaste sättet att upplösa ett företag är att likvidera det. Såvitt bankföreningen har sig bekant torde likvidationsinstitutet, möjligen med bortseende från fattiglikvidation, till övervägande del komma till användning vid seriösa avvecklingar av bolag. Denna uppfattning jävas inte på något sätt av vad som framkommit vid den av arbetsgruppen hos bl. a. olika myndigheter företagna undersökningen om förekomsten av missbruk av likvidationsförfaranden. Den nämnda undersökningen bygger ju också på ett mycket knapphändigt material.

Många likvidationer medför att bland aktieägarna kan, sedan bolagets kända skulder reglerats, fördelas ett överskott. I dessa fall lider bolagets fordringsägare icke något förfång. Emellertid förekommer också likvidationer där full täckning för bolagets skulder ej finns. Risken för brottsliga förfaranden torde vara aktuell endast i sistnämnda situationer. Mot bakgrund av det ovan anförda anser bankföreningen att också ett framtida regelsystem inom förevarande område måste vara anpassat till att det i största utsträckning förekommer seriösa likvidationer. I flera avseenden motsvarar arbetsgruppens förslag inte detta krav. Dessutom har förslagen i några hänseenden jämförts med föreskrifter i konkurslagen. Eftersom likvidation normalt sett är en frivillig avveckling, medan konkurs innebär ett tvångsvis avvecklande av ett bolag, är en sammankoppling mellan de olika regelsystemen föga lämplig.

Svenska revisorsamfundet: SRS vill inledningsvis kraftigt understryka uttalandet i promemorian, att det stora flertalet frivilliga likvidationer betingas av sunda affärsmässiga skäl. De regler, som skapas för att försvåra brottslig ekonomisk verksamhet, bör därför i största möjliga utsträckning inrikta sig på sådana likvidationer, där denna brottsliga verksamhet förekommer. Det saknas enligt samfundets uppfattning anledning att ingripa med lagstiftning som försvårar genomförandet av en frivillig seriös avveckling av ett aktiebolag. Å andra sidan kan SRS självfallet inte bortse från risken av att likvidationsinstitutet i vissa fall kan utnyttjas för att dölja och utgöra ett led i ekonomisk brottslighet. Mot bakgrunden härav kan samfundet ställa sig bakom stora delar av utredningens förslag.

Svenska sparbanksföreningen: Föreningen finner för sin del inte anledning att framföra några särskilda erinringar mot förslagen i promemorian.

Sveriges ackordscentral: Promemorian ger intryck av att ha tillkommit med utgångspunkten att det måste vara på så vis att fattigkonkurserna som sanitär olägenhet efterträtts av fattiglikvidation och att sedan argument och förslag till åtgärder byggs upp från detta antagande. Med all respekt för BRÅ:s ambitioner ifrågasätter vi dock utifrån våra begränsade erfarenheter om inte förslaget kan betecknas som mera våld än nöden kräver. Vi är därför närmast benägna att stödja Bengt Bångstads reservation.

Sveriges advokatsamfund: Samfundet kan utan reservation ansluta sig till uppfattningen om behovet av att skyndsamt åtgärda de brister i lagstiftningen som enligt erfarenheten utnyttjas i brottsligt syfte. Å andra sidan medför denna mycket speciella infallsvinkel och den skyndsamhet med vilken arbetet skall bedrivas en alltför ensidig belysning av både problem och lösning.

En grundligare analys av skälen för att använda aktiebolagsformen för verksamhet i näringslivet skulle gett vid handen att begränsningen av ansvaret för bolagets skulder endast är ett av dessa skäl och enligt samfundets mening inte det viktigaste för den som bedriver verksamhet i fämansbolag. Viktigare är de fördelar som vinnas i beskattningshänseende, framför allt att kostnader för pensionering, sjukförsäkring och andra arbetsgivareavgifter påförs aktiebolaget och inte rörelseidkaren personligen. En annan viktig orsak är vissa påtagliga praktiska nackdelar med andra bolagsformer, ofta betingade av bristande kunskap och erfarenhet. Bland näringsidkare i allmänhet torde andra former för bedrivande av verksamhet och med dem förknippade för- och nackdelar vara mycket lite kända.

Hade BRÅ haft en annan utgångspunkt än att aktiebolagsformens "popularitet" beror på frånvaron av personligt betalningsansvar hade rådet kunnat pröva andra lösningar som varit mindre kostnadskrävande och enklare än de föreslagna och som mer direkt än dessa angripit missförhållandena. Eftersom enligt samfundets erfarenhet aktiebolagsformen inom stora delar av näringslivet är en organisationsform varigenom en viss verksamhet administrativt avgränsas från annan kunde det vara värt att överväga, huruvida likvidation kunde ske under nuvarande enklare former om exempelvis säkerhet ställdes av aktieägaren för betalningen av likvidationsbolagets skulder.

Ett genomförande av BRÅs nu aktuella förslag skulle medföra en mycket betydande kostnad för att genomföra en enkel likvidation (för särskilt kvalificerad likvidator, behandling i rätten, auktoriserad revisor, berättelse om granskning m. m.). Aktieägaren avser med likvidationen i normalfallet att avveckla verksamheten och att därvid betala bolagets skulder och få tillbaka ett så stort överskott som möjligt. Om detta överskott till stor del skall gå åt till kostnader av angivet slag är det rimligt att anta att likvidation av aktiebolag avstannar och att man istället behåller bolag "vilande" tills vidare för att vid eventuellt behov aktivera eller sälja dem. De negativa konsekvenserna härav har inte alls belysts. De består bland annat i en ökad belastning på bolagsregistret och taxeringsmyndigheterna, en onödig pappershantering för ägaren och på nytt ökade missbruksmöjligheter.

I Förbundsrepubliken Tyskland gäller sedan länge att AG och GmbH på brevpaper och i fakturaformulär skall ange det handelsregister i vilket det införts samt registreringsnummer. Syftet med bestämmelsen är att bolaget trots firmabytte lätt skall kunna identifieras. Motsvarande bestämmelser kommer, i den mån de ej redan finns, att införas i övriga EG-stater. En sådan regel i svensk associationsrätt skulle göra samma tjänst och på ett enkelt sätt bidra till att stävja missbruket av ändring av firma och säte.

Svenska företagares riksförbund: Förbundet ansluter sig till de synpunkter som reservanterna Bengt Bångstad och Joakim Ollén har anfört. I anslutning till Olléns reservation vill förbundet sålunda understryka att rådets förslag avseende minskning av ekonomisk brottslighet är ensidiga i den bemärkelse att andra rättspolitiska önskemål än strävan att minska den ekonomiska brottsligheten endast i begränsad utsträckning kan beaktas. I likhet med Ollén vill förbundet kritisera att promemorian upprepar

och understryker förslag som arbetsgruppen redovisat tidigare. Dessa tidigare förslag skall enligt förbundets mening självfallet bedömas i det sammanhang där de framlagts och icke genom att upprepas ges något sken av självklar betydelse.

I likhet med Ollén är förbundet också kritiskt till de slutsatser arbetsgruppen drar av sina exempel på hur bestämmelserna om likvidation kan missbrukas. Förbundet konstaterar i detta sammanhang att vad som i promemorian anförs i kapitel 8 "Missbruk av likvidationsinstitutet" utgör en helt otillräcklig grund för de långtgående reformer som promemorian föreslår. Det sätt på vilket underlaget åberopas är ett besvärande exempel på ensidigheten i arbetets inriktning. Av det aktuella kapitlet framgår att det inte finns några närmare undersökningar hur likvidationsinstitutet tillämpas, att polis, åklagare, skattemyndigheter och kronofogdar endast kunnat lämna relativt sparsamma uppgifter, att uppgifterna endast undantagsvis pekat på att missbruk har kunnat konstateras, att en genomgång av likvidationsakterna på Patentverkets bolagsbyrå inte heller gett någon ledning; av den särskilda redogörelse för genomgången av sistnämnda akter framgår att år 1978 endast 1 276 aktiebolag avvecklades genom likvidation (att jämföras med antalet vid årets slut bestående bolag som var 120 531) och att det alldeles övervägande flertalet av de 1 276 likvidationerna lagts ner av domstolarna och att de likvidationer som genomförts tvångsvis berott på initiativ av Patentverket.

Den redovisade genomgången visar enligt förbundets uppfattning att det inte finns något underlag för att bedöma behovet av reformer och ännu mindre någon erfarenhet om brottsliga förfaranden i någon nämnvärd utsträckning rörande ekonomisk brottslighet. Promemorian säger också att det hade varit önskvärt med en systematisk undersökning men avvisar tanken på en sådan eftersom den sannolikt skulle ta lång tid att genomföra och ställa sig tämligen dyrbar. Arbetsgruppen har i stället nöjt sig med att redovisa 5 fall av missbruk som kommit fram vid rundfrågan hos myndigheterna. Vidare har man redovisat två fall från "litteraturen", varmed förstås en tidigare rapport från brottsförebyggande rådet 1978 och kurslagskommitténs betänkande 1979. Detta skall då tydligen vara underlaget för promemorians reformförslag.

Enligt förbundets uppfattning är detta underlag otillräckligt. I ett av de första 5 anförda fallen (fall två) ingrep kronofogdemyndigheten och kunde åstadkomma åtal för gäldenärsbrott.

I ett annat fall (fall fyra) skulle kronofogden ha kunnat försätta gäldenären i konkurs, om myndigheten visat större initiativ. I de övriga tre fallen föreligger av allt att döma en brottslighet av så kvalificerad och planmässig natur att den knappast låter sig hindras av en lagrevision och i alla fall utgör det ingen grund för långtgående förslag att försvåra det alldeles övervägande antalet helt seriösa och normala likvidationerna. Detsamma kan sägas om de två fallen ur litteraturen.

Sveriges industriförbund m. fl.: Organisationerna har under senare tid i skilda sammanhang haft tillfälle att yttra sig över lagförslag vilka haft som syfte att motverka missbruk av aktiebolagsformen. Organisationerna har framhållit vikten av att konstaterade missbruksformer stävjas inte minst mot bakgrund av kravet på konkurrensneutralitet i en marknadsekonomi. Mindre nogräknade personers otillbörliga utnyttjanden av som i nu ifrågasvarande fall, aktiebolag, medför otvivelaktigt en snedvridning av konkurrensförutsättningarna och kan för den seriösa företagsverksamheten innebära svåra ekonomiska påfrestningar.

Mot intresset av missbruksbekämpning måste dock ställas intresset av att inte genom alltför stränga lagbestämmelser seriös företagsverksamhet försvåras eller omöjliggörs. I den avvägning som här måste göras mellan beaktansvärda intressen förtjänar att framhållas att strävandena på det bolagsrättsliga området i mycket avsett att uppmjuka de stela och hämmande reglerna i 1944 års ABL.

Sveriges redovisningskonsulters förbund: Aktiebolaget är den i särklass mest framgångsrika verksamhetsformen i västvärlden, i vars form näringslivet i Sverige förmått stå för en betydande teknisk och ekonomisk utveckling till fromma för landet.

Flertalet aktiebolag, deras ledning och ägare driver sin verksamhet helt lagligt, korrekt och seriöst. De kan därför ställa anspråk på att de rättsliga förutsättningarna för denna verksamhet i rimlig mån hålls stabila och att en nödvändig samhällskontroll inte kännetecknas av administrativt krångel.

Vi delar arbetsgruppens förslag, när det gäller fattiglikvidation och även övriga likvidationer, där fordringsägarna inte får full betalning. Att likvidatorn i dessa fall skall ansöka om att bolaget försätts i konkurs anser vi vara riktigt, då den utredning, som därvid kommer till stånd utvisar i vad mån brott förekommit. I sammanhanget vill vi också påpeka, att såväl VD som styrelseledamöter fr. o. m. 1980.07.01 har personligt betalningsansvar för skatter och arbetsgivaravgifter.

När det gäller de likvidationer, där fordringsägare icke lider något förfång, vill vi med kraft instämma i reservanten Bångstads synpunkter, eftersom det torde genomföras många sådana, enligt vårt förmenande, seriösa likvidationer.

Föreningen Sveriges kronofogdar: Likvidationsförfarandet är i praktiken undandraget t. ex. kronofogdemyndigheternas (KFM) insyn, trots att de flesta företag i likvidation torde ha skatte- och avgiftsskulder som dock inte sällan kommer till kännedom i ett så sent skede att redan p. g. a. tidsutdräkten KFM får svårigheter att ta fram någon utredning. Detta gäller även i stor utsträckning tvångslikvidationer. Det ligger i sakens natur att de mer eller mindre allvarliga missbruksformer som arbetsgruppen påtalat, kan antas visa endast en tendens. Föreningen anser sig ha fog för att påstå att man har anledning befara att bristerna i nuvarande regelsystem lett till att vissa missbruksformer satts i system samt att missbruket kan komma att öka. Med hänsyn även till de utredningar och överväganden som föranlett lagstiftaren att skärpa kontrollen över de tidigare s. k. fattigkonkurserna, finner Föreningen det vara en självklarhet att föreskrifter måste tillskapas i huvudsak enligt det framlagda förslaget för att få insyn i de olika likvidationerna.

Föreningen vill framhålla, att nya lagregler bör tillkomma med skyndsamt. Ändringarna i konkurslagen med dess föreskrifter t. ex. om att man även i mindre konkurs skall undersöka om brott och återvinningsgrundande transaktioner förekommit, torde leda till att likvidationsförfarandet kommer till ökad användning i illojalt syfte. Även kommande regler om näringsförbud, som i princip kan grundas endast på att gäldenären försätts i konkurs, torde verka i samma riktning, nämligen att man i stället väljer likvidation för att dölja obehöriga transaktioner. — — —

Föreningen vill tillstyrka de lagändringar, som arbetsgruppen föreslagit. Dessa författningsförslag får anses fylla minimikraven på åtgärder för att kontrollera likvidationerna.

2 Brottsutredningen

Justitiekanslern: Förslagen berör alla slag av aktiebolag, alltså även seriösa aktiebolag. Det torde dock i första hand vara ifråga om enmans- eller fåmansbolag med lågt aktiekapital som missbruk av likvidationsinstitutet kan tänkas förekomma. Enligt min mening för det därför för långt att vid varje likvidation kräva undersökning om gäldenärsbrott eller vissa andra brott som har samband med verksamheten har förekommit.

Riksåklagaren: Väsentligt är förslaget att likvidatorn skall ha samma skyldighet som konkursförvaltare att göra brottsanmälan beträffande gäldenärsbrott och andra brott, t. ex. förmögenhetsbrott och skattebrott, som förekommit i samband med bolagets verksamhet samt att likvidatorn skall pröva om de av bolagsledningen upprättade redovisningshandlingarna är korrekta. Såsom anförts i promemorian påkallar dessa kontrollfunktioner att likvidatorn skall vara självständig i förhållande till bolagets ägare och tidigare ledning.

Svea hovrätt: Förslaget innefattar i denna del en skärpning av likvidationsförfarandet främst genom införandet av skyldighet för likvidator att ta ställning till frågan om anledning föreligger att misstänka gäldenärsbrott och andra inte ringa brott i samband med bolagets verksamhet samt att för sådant fall underrätta åklagare. Bestämmelserna har sin motsvarighet i 55 och 185 b §§ KL men går i fråga om granskningen något längre än som där anges.

Hovrätten vill ifrågasätta huruvida sådan skyldighet att underrätta åklagare skall föreligga även för det ordinarie likvidationsförfarandet. Gäldenärsbrotten förutsätter i princip att borgenär undandras tillgång genom åtgärd som förorsakar obestånd eller förvärrar obestånd eller att viss borgenärs rätt tillgodoses på annan borgenärs bekostnad. En sådan situation föreligger typiskt sett inte i en likvidation i vilken alla borgenärer får täckning för sina fordringar. Hovrätten vill i detta sammanhang hänvisa till de synpunkter på avgränsningen av underrättelseskyldigheten enligt 55 och 185 b §§ KL som lagutskottet anför i sitt betänkande 1978/79: 19 (s. 83–85) med anledning av propositionen 1978/79: 105 med förslag till ändring i KL. Härtill kommer den med avseende på genomförandet av underrättelseskyldigheten mera praktiska konsekvensen att det måste vara uteslutet att ålägga annan än den som står fri i förhållande till den tidigare bolagsledningen att överväga frågan om misstanke om brott. Detta borde leda till att likvidator, såsom föreslagits, alltid skall utses av rätten. Även detta senare inger betänkligheter. Hovrätten ställer sig således tveksam till lämpligheten och behovet av att bestämmelser motsvarande dem i 55 och 185 b §§ KL görs tillämpliga på det ordinarie likvidationsförfarandet. Skulle emellertid underrättelseskyldighet införas bör skyldigheten enligt hovrättens mening inte göras mera omfattande än den som åligger förvaltare i konkurs.

Stockholms tingsrätt: Tingsrätten instämmer i arbetsgruppens mening att det bör i varje likvidation utredas huruvida det finns skäligen anledning antaga att gäldenärsbrott förekommit i bolagets verksamhet. En förutsättning för att likvidatorn skall kunna fullgöra denna uppgift är att han får del av bolagets bokföringshandlingar och att förutvarande bolagsledning fullgör sin skyldighet att avge redovisning för sin förvaltning. Enligt vad tingsrätten inhämtat får en av rätten förordnad likvidator, när han efterhör var bolagets redovisningshandlingar finns, ofta till svar att dessa förekommit. Det händer också att bolagsledningen underlåter att avge slutlig redo-

visning för sin förvaltning och helt vägrar att samarbeta med likvidatorn. För att förmå en tredskande styrelse att upprätta och avge slutredovisning synes en likvidator vara hänvisad till att anmäla styrelsens försummelse till registreringsmyndigheten, som då enligt 19 kap. 2 § aktiebolagslagen kan förelägga styrelsen vid vite att fullgöra sin skyldighet och utdöma förelagt vite. – Det bör enligt tingsrättens mening övervägas om ej föreskrift skall införas om att slutredovisningen skall avges under sådan försäkran som medför ansvar enligt 15 kap. 10 § brottsbalken, därest oriktig uppgift lämnats uppsåtligen eller av grov oaktsamhet. – För att få tillgång till bokföringshandlingar som bolagsledningen vägrar att utlämna kan likvidator vända sig till allmän domstol med begäran om vitesföreläggande. Ett dylikt förfarande medför emellertid tidsutdräkt. Denna skulle kunna undvikas om i 13 kap. aktiebolagslagen infördes en bestämmelse som ger likvidatorn rätt till omedelbar handräckning för utfående av bokföringshandlingar i enlighet med vad som gäller för en konkursförvaltare enligt 54 § konkurslagen.

Skånes handelskammare: Handelskammaren avstyrker förslaget till ändring av ABL 13 kap. 10 § (se vidare avsnitt 4).

Patent- och registreringsverket: Det kan knappast med utgångspunkt från praktiska erfarenheter motiveras att det vid varje likvidation utreds, huruvida det finns skäligen anledning anta att gäldenärsbrott förekommit i bolagets verksamhet före likvidationsbeslutet. Ett likvidationsbeslut i och för sig kan ju inte anses ge anledning till misstanke om ekonomisk brottslighet i bolaget.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län: En avvägning måste ske så att inte seriösa likvidationer försvåras. Arbetsgruppen vill därför inte föreslå någon ändring i nuvarande ordning att bolagsledningen skall upprätta redovisningshandlingarna fram till likvidationsutbrottet. Det blir likvidatorernas sak att kontrollera om redovisningen är korrekt eller inte. För att fullgörandet av denna kontroll skall bli effektiv föreslår arbetsgruppen en bestämmelse i 13 kap. 10 § aktiebolagslagen om skyldighet för likvidatorerna att underrätta allmän åklagare om de finner skäligen anledning misstänka att gäldenärsbrott eller annat brott som inte är ringa förekommit i samband med bolagets verksamhet. Länsstyrelsen anser, att en sådan bestämmelse är nödvändig för att kontrollen skall bli effektiv.

Konkurslagskommittén: Förslaget om obligatorisk brottsutredning vid likvidation går längre än vad som är fallet vid konkurs och förhandling om offentligt ackord enligt ackordslagen (1970:847). Det kan sålunda starkt ifrågasättas om sådan utredning skall ske beträffande bolag, som är solvent men träder i likvidation. Likvidators anmälningsplikt omfattar vidare inte bara gäldenärsbrott utan också andra brott, även om frågan härom inte direkt aktualiserats i samband med likvidators befattning med avvecklingen (jfr 55 § KL). Några bärande motiv för att vid likvidation inta en strängare hållning i dessa hänseenden än vid konkurs har inte redovisats.

Utredningen om säkerhetsåtgärder m. m. i skatteprocessen: I sammanhanget vill USS anmäla en viss tveksamhet avseende likvidatorns faktiska möjligheter att undersöka om brottslig verksamhet har förekommit i bolaget. Det gäller särskilt för skattebrottens del. All erfarenhet talar för att det fordras speciella kunskaper för att över huvud taget avslöja mer komplicerade skattebrott för att inte tala om att utreda förhållanden av detta slag. Sådana uppgifter bör därför läggas på de myndigheter inom skatte- och avgiftsområdet samt polis- och åklagarväsendet som har tillräckliga kvalifikationer härför. Förslaget av USS (avsnittet 4) att kronofogde- och skattemyndighet omedelbart skall underrättas av domstolen om inträffade likvi-

ationer ligger också i linje med de nu redovisade synpunkterna.

FAR: FAR tillstyrker förslaget att likvidator skall få skyldighet att anmäla gäldenärsbrott och andra brott som inte är ringa.

LO: LO tillstyrker arbetsgruppens förslag när det gäller brottsutredningen. Till skillnad från arbetsgruppen anser LO dock att likvidatorernas undersökningsplikt bör lagfästas. LO kan inte finna något vägande skäl mot en sådan förstärkning. Tvärtom kan den underlätta likvidatorernas arbete högst väsentligt vid kontakter med företagsledning och ägare.

Svenska bankföreningen: Bankföreningen anser att exempelvis en styrelseledamot bör kunna utses till likvidator. Bankföreningen delar arbetsgruppens åsikt att det är olämpligt att en och samma person (likvidator/styrelseledamot) skall undersöka eventuell brottslighet begången av honom själv och sedan i förekommande fall underrätta allmänne åklagaren om förefintlig brottsmisstanke. För att förhindra en sådan konsekvens föreslår bankföreningen att anmälningsplikten avseende misstanke om brott åläggs revisorn och inte likvidatorn. Dessutom menar bankföreningen att underrättelseskyldigheten bör begränsas till att omfatta enbart gäldenärsbrott. Sådan brottslighet torde en revisor utan större svårighet kunna upptäcka i samband med den sedvanliga genomgången av bokföringsmaterialet. Således torde den föreslagna utvidgningen av revisorns uppgifter vid likvidation komma att medföra endast ett obetydligt merarbete för revisorn.

Sveriges advokatsamfund: Samfundet tillstyrker tillägget i 13 kap. 10 § om skyldighet att underrätta åklagare i vissa fall.

Sveriges grossistförbund: Det finns enligt vår mening knappast skäl att undersöka ev gäldenärsbrott i affärsmässigt sunda och motiverade avvecklingar av ett aktiebolag. Kompetensen och ansvaret för en avveckling i dylika fall finns hos styrelse och aktieägare, som därmed torde ha de bästa förutsättningarna att genomföra en ekonomiskt optimal avveckling av ett aktiebolag.

Sveriges industriförbund m. fl.: De ändringar i ABL som föreslås har alla avseende på det ordinarie likvidationsförfarandet, dvs. där således inte likvidationsförfarandet övergår i ett konkursförfarande därför att likvidatorn finner att obestånd är för handen. Förslaget innebär i denna del en skärpning av likvidationsinstitutet genom att en skyldighet införs för likvidator att om denne finner skälig anledning misstänka att gäldenärsbrott eller annat brott som inte är ringa har förekommit i samband med bolagets verksamhet så skall han ofördröjligen underrätta åklagaren härom och därvid ange grunden för misstanken. Vidare föreslås likvidator ha vissa kvalifikationer som motsvarar samma krav som ställs på konkursförvaltare. Slutligen föreslås att endast rätten skall kunna utse likvidator.

Redan gällande likvidationsförfarande uppfattas som mycket komplicerat och torde utgöra en hämmande verkan på benägenheten att avveckla ett bolag när det i och för sig saknas skäl att bibehålla bolaget. Likvidation som avvecklingsform fyller dock en icke obetydlig funktion som statistiken visar. I den utsträckning som frivillig likvidation används som avvecklingsform torde vidare – som också vitsordats av arbetsgruppen – flertalet betingas av affärsmässiga skäl.

Arbetsgruppens förslag skulle emellertid innebära ett ytterligare försvårande av dessa likvidationer utan att skäl härför har visats föreligga. Den uppmjukning av likvidationsförfarandet som genomfördes i och med 1944 års och 1975 års lagstiftningar är enligt organisationernas mening uttryck för en rimlig avvägning mellan beaktansvärda intressen.

Mot bakgrund härav och på de skäl som ledamoten Bångstad har anfört avstyrker organisationerna i denna del den föreslagna skärpningen av likvidationsförfarandet.

3 Likvidators kvalifikationer

Justitiekanslern: Jag anser inte att föreskrifterna om likvidators oberoende ställning i förhållande till den tidigare bolagsledningen bör vara undantagslösa. Som reservanten Ollén har framhållit måste man hålla i minnet att likvidationen är ägarnas avvecklingsform. Vid seriösa likvidationer torde ägarna och den tidigare bolagsledningen ha ett berättigat intresse av att kunna styra händelseutvecklingen. — — —

Med hänsyn till vad som nu anförts anser jag att någon form av differentiering bör övervägas så att reglerna bara blir tillämpliga på sådana aktiebolag där man har anledning att befara missbruk av likvidationsinstitutet, nämligen fåmansbolag med lågt aktiekapital.

När det gäller utformningen av lagtexten anser jag att det av 13 kap. 7 § tredje stycket bör framgå uttryckligen att likvidator i förekommande fall, dvs. i fråga om fåmansbolag, bör stå fri i förhållande till bolagets ägare och tidigare ledning.

Riksåklagaren: Jag har inte någon erinran mot förslaget att likvidatorn skall uppfylla de kvalifikationskrav som uppställs beträffande konkursförvaltare.

Svea hovrätt: Hovrätten vill med hänvisning till vad som sagts beträffande underrättelseskyldigheten (se avsnitt 2) även ifrågasätta förslaget om att likvidator skall uppfylla vissa kvalifikationskrav.

Stockholms tingsrätt: Tingsrätten delar gruppens uppfattning att i princip samma krav bör ställas på likvidator som nu gäller för förvaltare i konkurs samt att en person ur den tidigare bolagsledningen eller aktieägare med betydande inflytande i bolaget inte bör utses till likvidator. Att i praktiken ställa samma kvalifikationskrav på en likvidator som på en förvaltare kan dock leda till att kretsen av tänkbara likvidatorer begränsas i alltför stor utsträckning. De flesta likvidationer torde inte vara av sådan svårighetsgrad att lika höga krav behöver uppställas som vid förvaltning i konkurs. Möjlighet torde även föreligga för likvidator att vid behov anlita sakkunnigt biträde. Om det visar sig att uppdraget är komplicerat eller att likvidationen blir omfattande har likvidator möjlighet att, som redan nu förekommer, hos rätten begära byte av likvidator. I dessa fall kan då rätten välja den nye likvidatorn ur den krets av advokater som mottar uppdrag som konkursförvaltare.

Kommerskollegium: Kollegiet är något tveksamt till förslaget att likvidator alltid skall ha de kvalifikationer som gäller för konkursförvaltare.

Skånes handelskammare: Handelskammaren avstyrker förslaget till ändring av ABL 13 kap. 7 § (se vidare avsnitt 4).

Patent- och registreringsverket: I de fall rätten redan nu utser likvidator, utses nästan undantagslöst person med de kvalifikationer, som i promemorian föreslås skall gälla för likvidator. Patentverket delar promemorians ståndpunkt att — när grund för tvångslikvidation föreligger — likvidatorn alltid skall uppfylla de krav som uppställts.

När det däremot gäller frivilliga likvidationer, finner patentverket inte att några vägande skäl anförts för att ändra den nuvarande ordningen.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län: En förutsättning för att den kontroll och anmälningsskyldighet som åläggs likvidatorerna skall bli fullgjord på ett tillfredsställande sätt är att likvidatorerna har tillräcklig kompetens. För att säkerställa att detta krav är uppfyllt föreslår arbetsgruppen ett tillägg till 13 kap. 7 § aktiebolagslagen. Enligt den föreslagna bestämmelsen skall den som utses till likvidator ha den särskilda insikt och erfarenhet som uppdraget kräver, åtnjuta borgenärernas förtroende och i övrigt vara lämplig för uppdraget. Länsstyrelsen anser, att det är angeläget att det klart framgår av lagen att det krävs särskilda kvalifikationer av den som utses till likvidator. Länsstyrelsen tillstyrker därför förslaget.

Konkurslagskommittén: Som framhållits under allmänna synpunkter (avsnitt 1) ger uppgifterna i promemorian om befarat missbruk av likvidationsinstitutet inte tillräckligt underlag för en reform där också arbetsgruppens förslag i fråga om utseende av likvidator och dennes kvalifikationer m. m. genomförs. Skulle ytterligare undersökningar av bolag som gått i likvidation bekräfta arbetsgruppens misstankar, har kommittén i och för sig inte något att invända mot att kontrollnivån skärps i linje med vad som skett på konkursrättens område. — — —

I arbetsgruppens förslag att likvidator skall vara lämplig för uppdraget ligger att han står fri i förhållande till bolagets ägare och tidigare ledning. När det gäller utseende av konkursförvaltare anses det också självklart att den som omfattas av det närståendebegrepp som anges i 29 a § KL inte bör komma i fråga. Den föreslagna regleringen beträffande likvidators kvalifikationer och utseende av likvidator står emellertid — som följer av det som sagts i avsnitt 1 — i konflikt med grundtanken att likvidationen är en avvecklingsform som i princip ligger i bolagsledningens och ägarnas hand. Enligt kommitténs mening kan man inte bortse härifrån.

Utredningen om säkerhetsåtgärder m. m. i skatteprocessen: I likhet med BRÅ anser USS att likvidator skall ha samma kvalifikationer som numera gäller för konkursförvaltare enligt konkurslagen. USS menar emellertid att processekonomiska skäl talar för att likvidator bör kunna förordnas som konkursförvaltare i de fall där likvidationsförfarandet leder till konkurs. Några hinder av principiell art mot en sådan ordning anser USS i och för sig inte föreligga. Detta förutsätter emellertid att annan än likvidatorn, t. ex. styrelsen och verkställande direktören företräder bolaget som gäldenär i konkursen.

LRF: LRF kan i och för sig instämma i vad som sägs under denna rubrik. Ett påpekande förtjänar dock att göras. Som arbetsgruppen på annan plats anför kommer åtskilliga fattiglikvidationer att handläggas som mindre konkurser om arbetsgruppens förslag genomförs. Eftersom samma kvalifikationskrav skall resas på likvidator och konkursförvaltare och eftersom den som varit likvidator i en likvidation som övergått till konkurs icke kan utses till konkursförvaltare, torde på mindre orter svårigheter uppkomma när förvaltare skall utses i konkurser vilka har påbörjats som likvidation.

LO: När det gäller likvidators kvalifikationer instämmer LO helt i arbetsgruppens förslag.

Svenska bankföreningen: Förslaget att likvidator skall ha de kvalifikationer som gäller för konkursförvaltare är enligt föreningens mening inte godtagbart.

Sveriges industriförbund m. fl.: Under hänvisning till vad som anförs under avsnittet 2, brottsutredningen, avstyrks den föreslagna skärpningen av likvidationsförfarandet.

4 Utseende av likvidator

Justitiiekanslern: Jag vill ifrågasätta arbetsgruppens åsikt att det är ofrånkomligt att likvidator alltid utses av rätten.

Riksåklagaren: Jag ansluter mig till uppfattningen att likvidatorn lämpligen bör utses av rätten. Den föreslagna lagtexten synes dock böra jämkas med hänsyn till att bestämmelsen att likvidator skall vara lämplig för uppdraget såvitt gäller medlikvidator inte avsetts innefatta det krav på självständighet i förhållande till bolagets ägare och tidigare ledning som skall gälla i fråga om ordinarie likvidator.

Svea hovrätt: Hovrätten vill med hänvisning till vad som sagts beträffande underrättelseskyldigheten (se avsnitt 2) ifrågasätta förslaget om att likvidator alltid skall utses av rätten.

Stockholms tingsrätt: Tingsrätten tillstyrker på av arbetsgruppen anförda skäl att likvidator alltid skall utses av rätten.

Tingsrätten vill understryka vikten av att vid en reform på förevarande område garantier skapas för att av bolagsstämma fattat likvidationsbeslut skyndsamt blir anmält till PRV för registrering och att dylikt beslut skyndsamt följes av framställning om förordnande av likvidator. Med hänsyn härtill synes det av gruppen framlagda förslaget vara i behov av en överarbetning.

Tingsrätten vill vidare anföra att det merarbete som genom förslaget läggs på domstolarna i allmänhet torde vara försumbart. Detta gäller dock inte de största domstolarna och särskilt ej Stockholms tingsrätt. Stockholm är säte för ett mycket stort antal bolag, även många som ej har sin verksamhet förlagd hit. För Stockholms tingsrätt torde den föreslagna utvidgningen av arbetsuppgifterna kräva viss personalförstärkning, uppskattningsvis en halv notarietjänst och en halv biträdestjänst.

Domstolsverket: DV som delar arbetsgruppens uppfattning om kvalifikationskravet för likvidator ifrågasätter om likvidator alltid skall utses av rätten. Om överskott föreligger i bolaget kan det vara angeläget att avvecklingen sköts av person som är väl förtrogen med bolagets förhållanden. Något underlag som pekar på att likvidationsavvecklingen varom här är fråga används i brottsligt syfte finns uppenbarligen inte och lika med reservanten Bångstad anser DV det kan uppfattas som stötande att inte aktieägarna skall äga rätt i sådana fall att utse likvidator och att förutvarande styrelseledamot eller verkställande direktör inte kan utses.

Bankinspektionen: En grundläggande skillnad mellan konkurs och likvidation är att gäldenären i det förra fallet är på obestånd och därför genom konkursbeslutet förklaras förlora rådigheten över den i konkursboet ingående egendomen. Likvidationsinstitutet, däremot, kan användas både för att ange gäldenärens försämrade ekonomiska situation, tex förlust av aktiekapitalet, men också för att ge uttryck för bolagsstämmans önskan att företagets verksamhet skall upphöra utan att för den skull den ekonomiska situationen behöver vara ansträngd. Under sistnämnda förhållanden kan någon kritik alls inte riktas mot bolagets ledning eller dennas skötsel av företaget. För inspektionen framstår därvid arbetsgruppens förslag att – i motsats till vad som f. n. gäller – likvidator alltid skall utses av rätten som onödigt ingripande. Genom den föreslagna ordningen avhånds nämligen bolaget i praktiken möjlighet att styra över företagets avveckling, något som givetvis kan innebära nackdelar för företaget och dess ledning. Eftersom någon närmare utredning inte redovisats, varav framgår att de frivilliga likvidationerna regelmässigt eller åtminstone ofta skulle användas i

kriminella syften. anser inspektionen att hinder inte bör resas mot att bolagsstämman även i fortsättningen får rätt att utse likvidatorer under avvecklingsskedet. Denna möjlighet kan dock lämpligen begränsas till sådana fall av frivillig likvidation då i verkligheten förutsättning för tvångslikvidation inte är för handen.

Riksskatteverket (majoriteten): I promemorian har den föreslagna lydelsen av 13 kap. 7 § ABL närmare behandlats och bl. a. talas det om att borgenärernas synpunkter skall inhämtas i frågan om vem som skall utses till likvidator. Hänvisning sker till det förfarande som gäller för interimsförvaltare i konkurs. Det är något oklart vad som avses. Någon kontakt förekommer inte med borgenärerna, när det gäller att utse interimsförvaltare utan först när det gäller att utse slutlig konkursförvaltare. Däremot skall konkursdomaren inhämta tillsynsmyndighetens uppfattning innan han utser interimsförvaltare (45 § konkurslagen). Något behov av samråd mellan konkursdomaren och tillsynsmyndigheten i likvidatorsfrågan torde knappast föreligga.

Riksskatteverket (en minoritet av en ledamot): Förslaget bör ej genomföras eftersom kvalificerad revisor alltid skall finnas.

Kommerskollegium: Kollegiet är något tveksamt till förslaget att likvidator alltid skall utses av rätten och ha de kvalifikationer som gäller för konkursförvaltare. Denna ordning är en förutsättning för att förslaget att det i varje likvidation skall utredas om det finns skäligen anledning antaga att gäldenärsbrott förekommit, skall fungera i praktiken. Även om det i och för sig ibland kan vara önskvärt att få till stånd en sådan utredning måste också beaktas att en ordning med av rätten utsedda likvidatorer mycket ofta skulle framstå som både onödigt och oskäligt betungande. Medan konkursinstitutet kan ses som borgenärernas möjlighet att få till stånd en sanering av gäldenärens rörelse och om möjligt säkra sina fordringar framstår likvidationsinstitutet som aktieägarnas normala sätt att avsluta sin rörelse. Att i en situation där något betydande missbruk av likvidationsinstitutet ej visats föreligga, kullkasta denna ordning på det sätt som föreslås i promemorian finner kollegiet vara en väl drastisk åtgärd.

Skånes handelskammare: Att på det sätt som föreslås nära likvidationsreglerna till konkurslagens regler möter, enligt Handelskammarens uppfattning, flera invändningar. För de seriösa företagen måste det finnas möjligheter att avveckla verksamheten på ett enkelt och smidigt sätt utan att behöva tvingas in i ett förfarande motsvarande det som gäller för företag som är på obestånd och där det är borgenärernas intresse av att få betalt för sina fordringar som bör styra avvecklingen. Frivillig likvidation är till sin karaktär ägarnas avvecklingsform som rimligen bör styras av dessa i motsats till konkursen som typiskt sett är en av borgenärerna framtvängd avveckling av företaget. Det bör framhållas att likvidation är ett instrument som kommer till praktisk användning i näringslivet inte bara då verksamheten ska läggas ner. Likvidation kan också användas som ett sätt att sanera ett visst företag inför försäljning av rörelsen. Handelskammaren vill i denna fråga hänvisa till vad som sägs av dels reservanten inom arbetsgruppen och dels reservanten inom styrgruppen, vilka avstyrkt förslaget i denna del. Handelskammaren avstyrker således förslaget till ändring av ABL 13 kap. 7 och 10 §§.

Patent- och registreringsverket: Patentverket tillstyrker promemorians förslag att tingsrätten skall utse likvidator till den del förslaget avser fall när grund för tvångslikvidation föreligger. Den föreslagna ordningen bör gälla även om bolagsstämman beslutat om likvidationen. Patentverket kan

däremot inte finna bärande skäl för att begränsa bolagsstämmans befogenhet att utse likvidator när det gäller frivillig likvidation. Bolagens ägare utser inom ramen för aktiebolagslagen styrelse, verkställande direktör etc. Ägarna kan inte rent generellt anses mindre kompetenta att utse likvidator. En likvidator har i förevarande fall samma funktion som styrelsen. Ägare av bolag måste anses ha ett berättigat intresse att själva få påverka personvalet oavsett om det gäller likvidator eller annan funktionär, så länge inte bolagets situation är sådan att bolaget är skyldigt enligt lag att träda i likvidation. — —

Enligt 13 kap 7§ 3 st aktiebolagslagen skall likvidator genast anmäla likvidationsbeslutet till patentverket för registrering. När bolag efter anmälan av registreringsmyndigheten försatts i likvidation av tingsrätten, underlåter likvidatorn i många fall att göra sådan anmälan till patentverket. Anledningen till att sådan anmälan inte sker torde i de flesta fall vara att bolaget saknar några som helst tillgångar. Likvidatorn har sålunda inte medel till att bestrida registreringsavgiften, som för närvarande är 200 kronor. Följden blir att det av aktiebolagsregistret många gånger inte framgår att ett bolag försatts i tvångslikvidation. Detta är en allvarlig brist. Ett bolag i tvångslikvidation är enligt aktiebolagslagen förhindrat bland annat att återuppta verksamheten. Eftersom aktiebolagsregistret ofta saknar uppgift om tvångslikvidation förekommer att bolag som är föremål för ett sådant likvidationsförfarande fortfarande fortsätter sin verksamhet utan att förhållandet uppmärksammas.

Dessutom medför situationen att tingsrätterna har svårigheter att finna personer som är villiga att åta sig uppdraget som likvidator.

Oftast läggs dessa likvidationer ned av tingsrätten. Först då sker någon som helst registrering angående likvidationen. I likhet med vad som gäller vid konkursbeslut sker denna registrering på direkt underrättelse från tingsrätten.

Tingsrätterna underrättar regelmässigt — utan särskild föreskrift härom — patentverket om likvidationsbesluten. För att kunna hålla aktiebolagsregistret aktuellt i detta hänseende, bör tingsrätterna i aktiebolagslagen åläggas rapporteringsskyldighet och registrering ske direkt på tingsrättens beslut.

Kostnaderna för denna registrering bör täckas på annat sätt än genom registreringsavgifter. Patentverket går redan idag miste om dessa intäkter, eftersom anmälan underlåtes.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län: Länsstyrelsen delar inte ledamoten Bångstads uppfattning. Tvärtom är det enligt länsstyrelsens mening angeläget att likvidator utses efter de regler som arbetsgruppens majoritet föreslår. Det räcker inte med att det finns kvalificerad revisor i bolaget.

Bångstad anser, att lagstiftningen bör inriktas på att likvidationer där fordringsägarna inte får full betalning skall avbrytas och bolaget försättas i konkurs. Detta räcker emellertid inte enligt länsstyrelsens uppfattning. Det är exempelvis ofta svårt att fastställa skatte- och avgiftsskulden på ett tillräckligt tidigt stadium. Det är inte ovanligt att det vid utredning om skatteundandragande visat sig att eftertaxering inte kunnat ske därför att företaget likviderats. Man kan inte heller förvänta att de gamla ägarna, styrelseledamöterna eller verkställande direktören, skall ha något intresse av att i samband med likvidationen göra utredning om eventuellt tillkommande skatter och avgifter. En lagstiftning efter Bångstads mönster skulle bli helt utan verkan när det gäller att förhindra oegentligheter i samband med likvidation av aktiebolag. Därför bör det förslag som arbetsgruppens majoritet framlagt följas.

Konkurslagskommittén: Det är tänkbart att man skulle kunna skilja mellan å ena sidan likvidationer som beslutats av rätten och å andra sidan likvidationer som beslutats av bolagsstämman. Det förutsätter då att man kan inta den ståndpunkten att, när rätten förordnar att bolaget skall träda i likvidation, förhållandena i bolaget är sådana att ägare och tidigare bolagsledning inte längre har något berättigat intresse av att utse likvidator. I vissa fall synes det klart att en sådan bedömning kan göras. Det gäller fall när frågan om likvidation väckts genom anmälan av registreringsmyndigheten att bolaget saknar till registret anmäld behörig styrelse eller verkställande direktör eller att bolaget inte har sänt in årsredovisning för något av de senaste två räkenskapsåren (13 kap. 4 § första stycket 3 och 4 ABL). I andra situationer, t. ex. det fall som nämns i 13 kap. 4 § första stycket 1 ABL, är det inte uppenbart att ägare och bolagsledning saknar intresse av att själva utse likvidator.

Utredningen om säkerhetsåtgärder m. m. i skatteprocessen: Med utgångspunkt i de förslag som BRÅ lägger fram förordar USS en reform av likvidationsbestämmelserna efter i huvudsak följande riktlinjer.

Bolagsstämman skall liksom hittills fatta beslut om frivillig likvidation. Beslutet skall därefter anmälas till tingsrätten, som utser likvidator. — — —

Anmälan till tingsrätten skall åtföljas av utdrag från bolagsregistret hos patent- och registreringsverket. Detta skall visa bolagets firma och säte under de senaste fem åren före likvidationsbeslutet. Först sedan sådan anmälan har kommit in till rätten och denna har förordnat likvidator skall den rättsverkan inträffa att bolaget anses ha trätt i likvidation. Härigenom undviks den situationen att bolaget under viss tid kan vara i likvidation utan att ha någon likvidator.

Det bör ankomma på rätten att kungöra bolagsstämmans beslut om likvidation och rättens förordnande av likvidator. Dessutom bör rätten särskilt informera berörda kronofogde- och skattemyndigheter om förhållandena. Detta bör ske skyndsamt. I underrättelsen bör bolagets tidigare säte och firma anges. Myndigheterna ges härigenom tillfälle att vidta de mått och steg som anses nödvändiga för att säkerställa det allmännas intressen, t. ex. olika former av skatte- och avgiftskontroll och/eller indrivnings- eller andra säkerhetsåtgärder.

Av det sagda framgår att USS biträder förslaget att likvidator alltid skall förordnas av tingsrätten.

FAR: Det genomgående skälet i arbetsgruppens argumentation för att införa en starkare kontroll över "vanliga" likvidationer synes vara svårigheterna för bolagets borgenärer att kunna följa förändringar i firma och säte. FAR anser att dessa svårigheter bör kunna lösas på andra sätt så att inte likvidationer betingade av sunda affärsmässiga förhållanden onödigt försvåras. FAR vill därvid peka på några möjligheter som inte diskuterats i promemorian, nämligen möjligheten att kräva att kallelser på bolagets borgenärer skall innehålla bolagsnummer samt alla firmanamn som varit registrerade på detta bolagsnummer under de senaste åren. Vidare kan man kräva införande av annons i lokal tidning på alla orter där bolaget har haft fast driftställe eller styrelsen haft sitt säte under de senaste åren. FAR tror att dessa åtgärder skulle ge borgenärerna tillräckliga möjligheter att bevaka sina fordringar. Av promemorian framgår att en stor del av de i tvivelaktiga likvidationer obetalda skulderna utgörs av skulder till stat och kommun. Man bör enligt FARs åsikt kunna förutsätta att uppbörds- och andra myndigheter bevakar annonser avseende likvidationer och sådan bevakning torde underlättas om den ovan föreslagna informationen ingår i annonstexten.

FAR vill i sammanhanget fästa uppmärksamheten på de grundläggande skillnaderna mellan konkurs- och likvidationsförfarandena ifråga om förutsättningar och konsekvenser. Att som arbetsgruppen gör i vissa avseenden jämställa proceduren vid konkurser och likvidationer av även annan natur än fattiglikvidationer kan innebära onödiga och i vissa fall skadliga restriktioner för seriös affärsverksamhet under ett bolags avvecklingsskede. Förslaget om att likvidatorn skall ha juridisk kompetens och åtnjuta borgenärernas förtroende är i och för sig behjärtansvärt, men mycket betydelsefullt är i många fall också att han har ett gott ekonomiskt sinne och dokumenterad kommersiell erfarenhet. I andra fall än då fråga är om fattiglikvidation föreligger enligt FARs uppfattning inte samma angelägenhet att begränsa ägareinflytandet på affärsverksamheten som vid konkurs, även om en likvidation ofta är följden av misslyckade kommersiella satsningar. En konkurs innebär som regel en (fortsatt och) tyvärr ofrånkomlig värdeförstörelse som kan och bör motverkas vid likvidationer genom att de kommersiella intressena prioriteras eller tillgodoses på ett bättre sätt än som skett i arbetsgruppens förslag. Arbetsgruppen synes inte ha närmare övervägt konsekvenserna av förslaget, än mindre lämnat någon argumentation för sin uppfattning att bolagsstämman i bolag, som inte är eller kan antas komma på obestånd, måste vidkännas inskränkningar i sin aktiebolagsrättsliga suveränitet. Vidare borde förslagets principiella inverkan på eller den fortsatta betydelsen av bolagsstämmans behandling av frågan om ansvarsfrihet för av rätten utsedd likvidators förvaltning närmare övervägas. — — —

Det bör också observeras att arbetsgruppen av tids- och kostnadsskäl inte har gjort någon systematisk utredning beträffande omfattningen av missbruk av likvidationsinstitutet, varför åtgärder av den föreslagna långtgående naturen kan ifrågasättas redan av detta skäl.

Enligt FARs uppfattning skulle ett genomförande av arbetsgruppens intentioner få konsekvenser som från samhällseliga och andra synpunkter inte är avsedda och i vart fall inte önskvärda. FAR anser därför att förslaget i denna del inte bör läggas till grund för några lagstiftningsåtgärder.

LRF: LRF delar arbetsgruppens uppfattning att rätten bör utse likvidator. När det gäller vem som skall utses till likvidator gäller i enlighet med vad arbetsgruppen anfört under avsnittet likvidators kvalifikationer bl. a. att likvidator skall åtnjuta borgenärernas förtroende. Arbetsgruppen har dock uttryckligen avstått från att föreslå särskilda regler för hur borgenärernas synpunkter på likvidatorsvalet skall inhämtas och hänvisat till de rutiner som tillämpas vid tillsättande av interimförvaltare i konkurs. Dessa rutiner måste dock ses mot bakgrund av att val av slutlig förvaltare kommer att äga rum vid första borgenärssammanträdet. Normalt är det först vid detta sammanträde som borgenärernas synpunkter på förvaltarvalet kommer fram. Hur borgenärernas åsikt om likvidatorsvalet skall inhämtas måste därför, enligt LRFs åsikt, regleras på annat sätt än vad som gäller för konkursfallet.

LO: När det gäller ordningen för utseende av likvidator instämmer LO helt i arbetsgruppens förslag.

Svenska bankföreningen: Förslaget att rätten i samtliga likvidationer skall förordna likvidator är enligt föreningens mening inte godtagbart. Bankföreningen anser att även fortsättningsvis bolagsstämman skall ha rätt att vid frivillig likvidation utse likvidator och att till sådan får väljas exempelvis styrelseledamot eller aktieägare. Det ligger i sakens natur att

vid åtminstone seriösa likvidationer den eller de som redan äger kunskap om bolagets verksamhet är bäst skickade att på ett ur alla synpunkter vederhäftigt sätt avveckla bolaget. Arbetsgruppens förslag om "medlikvidator" är inte tillfyllest i detta sammanhang.

Svenska revisorsamfundet: SRS har inledningsvis framhållit angelägenheten av att frivilliga seriösa likvidationer av aktiebolag inte försvåras genom lagstiftning. Med hänsyn härtill ställer sig samfundet synnerligen tveksamt till lämpligheten av att likvidatorer skall utses av rätten vid sådana frivilliga likvidationer, där fordringsägarna erhåller full betalning. Samfundet instämmer i den av ledamoten i arbetsgruppen Bengt Bångstad avgivna motionen.

Sveriges ackordscentral: Med avgränsningen, att likvidation skall vara förbehållet solventa företag förefaller det egendomligt, att konkursdomaren skall utse likvidator. — — —

I händelse förslaget leder till lagstiftning ifrågasätts om inte förordnande av likvidator rimligen bör befria styrelsen och VD från ställföreträdareansvar som följd av underlåtenhet att rättidigt (efter förordnandet) inbetala skatter och allmänna avgifter. Vidare bör omvänt förordnande av god man enligt Ackordslagen befria styrelsen från ansvar som följd av aktiebolagslagens regler om likvidation.

Sveriges advokatsamfund: Vad reservanterna Bångstad och Ollén har anfört synes vara riktigt och välbetänkt. Det kan inte anses rimligt att bolagsstämman betages rätten att utse likvidator i de fall då det är uppenbart att ett överskott föreligger i bolaget, dvs. vid s. k. "seriösa" likvidationer. Inte minst i sådana fall måste det nämligen anses angeläget att avvecklingen handhas av någon som väl känner bolaget och som därför är särskilt lämpad som likvidator så att det överskott, som tillfaller aktieägarna, blir så stort som möjligt.

Även om BRÅs förslag till ändringar i 13 kap. 7 § genomförs föreligger formellt inget hinder för rätten att till likvidator förordna exempelvis styrelseledamot eller verkställande direktör i likvidationsbolaget. Härigenom skulle de nyss antydda fördelarna med att likvidationen ombesörjes av en i bolagets förhållanden insatt person kunna uppnås. Detta skulle emellertid klart strida mot BRÅs i kapitel 12 anförda kvalifikationskrav. — — —

Av det nu sagda framgår att de föreslagna nya bestämmelserna i 13 kap. 7 § ABL möjligen kan anses motiverade i det fall att underskott föreligger eller med fog kan förväntas uppkomma. Detta kan sägas vara fallet då likvidationen föranleds av att så stor del av aktiekapitalet gått förlorat att skyldighet för bolaget att träda i tvångslikvidation inträtt. Endast i sådana fall bör därför BRÅs förslag i denna del anses motiverat.

Med hänsyn till vad som har sagts om den särställning som likvidation av dotterbolag åtminstone i vissa fall intar (se avsnitt 6) torde vad nu sagts om BRÅs förslag till ändringar i 13 kap. 7 § äga tillämpning även vid likvidation av nu åsyftade dotterbolag.

Sveriges bokförings- och revisionsbyråers förbund: SBRF anser att bolagsstämman liksom hittills, själv skall få utse likvidatorer i de fall då tillgångarna räcker till täckande av samtliga skulder. Endast i de fall då tillgångarna icke täcker skulderna skulle rätten behöva utse likvidatorer. I annat fall skulle seriösa avvecklingar av bolaget försvåras och göras onödigt kostsamma.

Svenska företagares riksförbund: Lika med reservanterna Bångstad och Ollén anser förbundet att det inte finns några bärande motiv för att likvida-

tor skulle utses av rätten för att administrera de vanliga seriösa likvidationerna, där icke någon fordringsägare lider något förfång. Ägarna av ett bolag har i dessa fall ett berättigat anspråk på att styra företaget även under likvidationen. En annan ordning skulle innebära ett onödigt försvarande och fördyrande av seriösa avvecklingar, där det inte finns anledning att anta att någon ekonomisk brottslighet föreligger.

Sveriges grossistförbund: Vi har ingenting att erinra mot det framlagda förslaget utom vad gäller kravet på att likvidator alltid skall utses av rätten. Detta innebär nämligen, att även i affärsmässigt sunda likvidationer, dvs. sådana där fordringsägarna inte lider något förfång, rätten skall utse likvidator (med vissa möjligheter för aktieägarna att utse medlikvidator). — —

—
Vi menar således, att rätten bör utse likvidator endast i sådana fall där fordringsägarna inte erhåller full kompensation.

Sveriges industriförbund m.fl.: Under hänvisning till vad som anförs under avsnittet 2, brottsutredningen, avstyrks den föreslagna skärpningen av likvidationsförfarandet.

Föreningen Sveriges kronofogdar: En särskild iakttagelse, som gjorts av KFM, är att sedan beslut om likvidation fattats flera år kunnat gå utan att till synes något arbete för att slutföra likvidationen utförts. I vissa fall av tvångslikvidation har det visat sig, att den av rätten förordnade advokaten sagt sig inte ha fått något förordnande. Detta har i sin tur berott på att någon kontroll inte utövas av domstolen, där ärendet avslutas i och med att likvidator förordnas. Föreningen, som utgår från att arbetsgruppens förslag om att likvidator alltid skall förordnas av rätten blir antaget, vill också förutsätta att åtminstone i administrativ ordning ges en allmän föreskrift om övervakningsplikt för rätten, som bör ha att tillse att likvidation inte onödigtvis fördröjs.

5 Antalet likvidatorer

Stockholms tingsrätt: Arbetsgruppen har föreslagit att i vissa fall medlikvidator skall kunna utses och att det i undantagsfall bör vara tillåtet att till medlikvidator utse person från den tidigare bolagsledningen eller från den dominerande aktieägarkretsen. De skäl gruppen anfört för sitt förslag synes ej särskilt starka. Förordnande av medlikvidator kan uppenbarligen medföra vissa komplikationer. Oenighet kan uppstå mellan likvidatorn och medlikvidatorn om vissa beslut. Hur skall det då förfaras? Vilken ställning och kompetens skall medlikvidatorn ha och hur skall arbetet fördelas mellan likvidatorn och medlikvidatorn? Dessa frågor bör närmare klargöras.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län: Länsstyrelsen anser, att den föreslagna regeln är väl avvägd och tillstyrker densamma.

Utredningen om säkerhetsåtgärder m.m. i skatteprocessen: På begäran av bolagsstämman bör rätten kunna förordna en av stämman utsedd likvidator att med övriga likvidatorer delta i förvaltningen under likvidationen.

LO: Arbetsgruppen föreslår att rätten i vissa fall kunna utse medlikvidatorer föreslagna av bolagsstämman. Skälet härför tycks främst vara att underlätta seriösa likvidationer som används i stället för fusionsförfarande. LO anser att de fördelar som arbetsgruppen vill uppnå lika bra kan nås genom kontakter mellan likvidatorn och bolagsledningen. Riskerna att utseende av medlikvidatorer kommer att medföra svårigheter vid kon-

troller är emellertid uppenbara. LO avstyrker därför arbetsgruppens förslag i denna del.

Svenska bankföreningen: Se avsnitt 4.

Sveriges advokatsamfund: Rätten till medlikvidator innebär inte någon lösning utan komplicerar och fördyrar likvidationen ytterligare.

6 Fattiglikvidation

Justitiekanslern: Jag vill särskilt uttrycka tillfredsställelse med att institutet fattiglikvidation föreslås slopat.

Riksåklagaren: Förslaget om avskaffande av det nuvarande systemet med fattiglikvidationer tillgodoser ett angeläget reformbehov. Den föreslagna ordningen ger väsentligt förbättrade möjligheter att uppdaga och beivra ekonomisk brottslighet och kan även förväntas få en betydande preventiv effekt.

Länsåklagaren för speciella mål: Särskilt angeläget är det att förslaget om avskaffande av s. k. fattiglikvidation blir snabbt genomfört, och att det mera betryggande konkursförfarandet får träda i dess ställe. Härmed vinner man också den fördelen att det med rådande utveckling allt betydelsefullare straffet för bokföringsbrott kan bli tillämpligt. Det har närmast förefallit som en anomali att bestämmelsen i 11 kap. 8 § andra stycket brottsbalken endast talar om konkurs, ackord och betalningsinställelse som grund för bokföringsbrottsåtal men helt utelämnar likvidationssituationer. Ehuru den nu föreslagna lagändringen gör saken mindre aktuell vill jag ändå ifrågasätta om inte aktieägarnas intresse av en rättvis fördelning av tillgångar i bolaget och samhällets anspråk på en skattemässig riktig avveckling av rörelsen fortfarande borde motivera straffsanktion enligt 11 kap. 5 § brottsbalken när ett bolag vid likvidationen inte kan uppvisa en acceptabel bokföring för de senaste åren.

Svea hovrätt: Bestämmelserna om fattiglikvidation i 13 kap. 15 § 3 st. ABL har avseende endast på det fall att "bolag i likvidation ej har tillgångar som täcker likvidationskostnaderna". De motsvarar såtillvida såväl tidigare gällande bestämmelser för fattigkonkurs som de nu för mindre konkurs gällande, att avgörande för huruvida konkurs skall handläggas i annan form än som ordinär konkurs har varit och är huvuvida gäldenärens bo kunnat antagas räcka till konkurskostnaderna eller ej. De båda instituten fattiglikvidation och fattigkonkurs torde ha framstått som i det närmaste likvärdiga alternativ för avveckling av bolag som saknat tillgångar. Vid införandet av bestämmelserna om fattiglikvidation genom 1944 års aktiebolagslag uttalades i förarbetena, att när likvidation kommit till stånd genom beslut av bolagsstämma eller efter ansökan av enskild intressent vanligen fanns anledning till antagande att bolaget ägde tillgångar och att för sådant fall därför, om fråga uppkom rörande undvikande av likvidationsförfarandet på grund av bristande tillgångar, vägen över konkurs med avskrivning enligt 9 kap. KL borde anlitas. Med de skillnader som numera föreligger mellan fattiglikvidation och handläggningen av mindre konkurs och med hänsyn till de nyligen införda reglerna om konkurskarantän är det givetvis uteslutet att bibehålla institutet fattiglikvidation som ett alternativ till bolagsupplösning genom konkurs. Hovrätten tillstyrker därför att fattiglikvidation – i dess nuvarande utformning – avskaffas.

Avskaffandet av institutet fattiglikvidation erbjuder emellertid åtskilliga

gränsdragningsproblem för det fall institutet skulle ersättas med att bestämmelserna om konkurs bringas till tillämpning. Helt klart är därvid att ett konkursförfarande inte kan tas i anspråk endast för vad som omfattas av de nuvarande bestämmelserna om fattiglikvidation, dvs. för likvidation av bolag som ej har medel ens till likvidationskostnaderna. En sådan reglering skulle innebära, att det blir möjligt att undgå konkurs och bibehållas vid rätten till ordinarie likvidationsförfarande genom att bolaget tillförs det relativt blygsamma belopp som motsvarar likvidationskostnaderna. Förslaget enligt promemorian har heller inte stannat för en sådan gränsdragnings utan ersätter de nuvarande bestämmelserna om fattiglikvidation i 13 kap. 15 § 3 st. ABL med ett stadgande enligt vilket likvidator skall ansöka om att bolaget försätts i konkurs, om han finner att bolaget är på obestånd. Den föreslagna bestämmelsens förhållande till KL är inte helt klar. I 13 kap. 19 § ABL förutsätts att bolag i likvidation kan försättas i konkurs. Likvidator kan sålunda i enlighet med vad som gäller för styrelse och styrelseledamöter ansöka om att bolaget försätts i konkurs. Promemoriaförslaget innebär i förhållande härtill en absolut skyldighet för likvidator att agera. Skyldigheten är inte begränsad till det fall då bolaget saknar medel till likvidationskostnaderna utan föreligger i varje situation då konkursanledning yppas. Härvid är att beakta att likvidationsbeslutet som sådant kan aktualisera ett konkursförfarande eftersom likvidationsbeslutet innebär att tidigare ej förfallen gäld skall betalas. Detta kan tänkas medföra obenägenhet att inleda ett frivilligt likvidationsförfarande och särskilt i fall av mindre seriös bolagsverksamhet leda till att bolag behålls vilande.

Av det anförda har framgått att det stadgande som föreslås ersätta institutet fattiglikvidation innebär att likvidationer, där man kan anta att anledning förekommer till antagande att fordringsägare ej får full betalning eller att kostnaderna för likvidationen ej täcks, omgående avbryts och bolaget försätts i konkurs. Genom ett konkursförfarande uppnås att bolagets verksamhet kommer att granskas av konkursförvaltaren med avseende på huruvida anledning föreligger att misstänka gäldenärsbrott. En sådan granskning och, om anledning därtill föreligger, underrättelse till åklagare kommer därmed enligt de nya reglerna om mindre konkurs till stånd även för det fall bolaget helt saknar tillgångar. Hovrätten finner detta tillfredsställande och tillstyrker att bestämmelserna om fattiglikvidation ersätts av den föreslagna nya lydelsen av 13 kap. 15 § 3 st. ABL.

Stockholms tingsrätt: Tingsrätten tillstyrker på de skäl arbetsgruppen anfört att "fattiglikvidation" avskaffas samt att det införs en skyldighet för likvidator att ansöka om bolagets försättande i konkurs om det är på obestånd.

Tingsrätten kan i och för sig ansluta sig till förslaget att likvidationskostnader skall åtnjuta samma förmånsrätt som konkursansökningskostnader. Därmed är emellertid inte mycket vunnet, eftersom likvidationsbolag som försätts i konkurs i allmänhet saknar tillgångar eller har tillgångar som endast räcker till konkursförfarandet.

Till skillnad från arbetsgruppen anser tingsrätten det nödvändigt att lösa frågan om ersättning till likvidator samtidigt som de föreslagna ändringarna genomförs. Den enda tänkbara lösningen synes vara att i de fall där kostnaderna för likvidationen ej kan utgå ur boet låta ersättning utgå av allmänna medel.

Riksrevisionsverket: Riksrevisionsverket (RRV) anser det angeläget att åtgärder vidtas för att förhindra att konkursinstitutet kringgås genom miss-

bruk av likvidationsförfarandet. RRV tillstyrker därför att de s. k. fattiglikvidationerna avskaffas.

Riksskatteverket: Den tendens som förekommit att i brottsligt syfte utnyttja nu gällande bestämmelser i aktiebolagslagen om s. k. "fattiglikvidation" i stället för den numera borttagna "fattigkonkursen", bör som arbetsgruppen konstaterat utgöra skäl nog för att slopa bestämmelsen. —

Enligt arbetsgruppens uppfattning kan den som utsetts till likvidator p. g. a. jävsförhållande inte utses till konkursförvaltare i bolagets konkurs. Detta förefaller medföra praktiska problem. Det kan antas att till likvidator i praktiken kommer att utses personer som brukar utses till förvaltare i konkurs. Särskilt om den utsedde likvidatorn inte utfört annat än begränsade förvaltningsåtgärder innan konkurs inträffar, förefaller det ändamålsenligt att en möjlighet öppnas för att likvidatorn skulle kunna utses till förvaltare i konkursen i vart fall om tillsynsmyndigheten finner det lämpligt.

Kommerskollegium: Kollegiet tillstyrker att fattiglikvidationsinstitutet avskaffas och att likvidator som finner att bolaget är på obestånd ges skyldighet att ansöka om bolagets försättande i konkurs.

Skånes handelskammare: Ett genomförande av förslaget synes vara en rimlig konsekvens av de ändringar i konkurslagen som nyligen genomförts, innebärande bl. a. att institutet fattigkonkurs avskaffats. För bolag som är på obestånd skall likvidator enligt förslaget hos rätten ansöka om konkurs.

Den praktiska betydelsen av att införa en uttrycklig föreskrift av sistnämnda innehåll kan ifrågasättas. Den borgenär som så önskar kan ju redan med i konkurslagen befintliga regler ansöka om att bolag som är på obestånd skall försättas i konkurs. Då det emellertid synes vara en riktig princip att likvidationsförfarandet skall avbrytas och ersättas med ett konkursförfarande så snart det kan konstateras att bolaget är på obestånd kan Handelskammaren tillstyrka den föreslagna regeln. Det får dock förutsättas att ägaren bereds möjlighet att innan likvidatorn gör konkursansökan tillskjuta erforderligt kapital. Sådana kapitaltillskott torde vara vanliga när exempelvis ett aktiebolag vill lägga ner ett dotterföretags verksamhet och under likvidationen finner att tillgångarna inte räcker till för att betala skulderna. Det vore olyckligt om en ny reglering skulle komma att omöjliggöra ett sådant förfarande.

Patent- och registreringsverket: Patentverket instämmer i förslaget att möjligheten till s. k. fattiglikvidation avskaffas. Missbruk av likvidationsinstitutet synes ha ett nära samband med möjligheten till fattiglikvidation. Redogörelsen i promemorian över missbruk av likvidationsinstitutet tyder härpå. Nästan undantagslöst avser exemplen likvidationer, som lagts ned.

Det finns också anledning anta att missbruket med fattiglikvidationer kommer att öka som en följd av att motsvarigheten i konkurslagen upphävts vid årsskiftet 1979/80. När ett bolag i likvidation saknar tillgångar, finns det skäl att undersöka bland annat möjligheterna till återvinning enligt konkurslagstiftningen.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län: Arbetsgruppen föreslår, att bestämmelsen om fattiglikvidation upphävs. I stället föreslås en skyldighet för likvidator, som finner att bolaget är på obestånd, att ansöka hos rätten om bolagets försättande i konkurs. Härigenom säkerställs en mera ingående handläggning och undersökning av bolagets förhållanden. Möjligheterna till missbruk av fattiglikvidation elimineras. Länsstyrelsen tillstyrker arbetsgruppens förslag.

Konkurslagskommittén: Förslaget att avskaffa fattiglikvidationerna och i stället föreskriva att likvidator, som finner att bolaget är på obestånd, skall hos rätten ansöka att bolaget försätts i konkurs är arbetsgruppens huvudförslag. Med den föreslagna lösningen kommer en noggrann undersökning av den verksamhet som har bedrivits till stånd inom konkursens ram. Kommittén tillstyrker att fattiglikvidationerna avskaffas. Starka skäl talar också för att bolagets upplösning i motsvarande fall i stället sker genom konkurs. I detta sammanhang kan även pekats på att enligt lagberedningens betänkande med förslag till lag om aktiebolag m. m. (SOU 1941:9) konkurs var den utväg som anvisades när likvidation kommit till stånd genom bolagsstämmebeslut eller efter ansökan av enskild intressent och fråga uppkom om att undvika likvidationsförfarandet på grund av bristande tillgångar (betänkandet s. 595). Enligt beredningens förslag kunde likvidationsförfarandet nämligen läggas ned endast i fall då ett aktiebolag till följd av registreringsmyndighetens ingripande förklarats skyldigt att träda i likvidation därför att det saknade till registret anmäld behörig styrelse eller verkställande direktör, där sådan skulle utses, eller revisor eller därför att fastställd balansräkning inte för något av de tre sista räkenskapsåren inkommit till registreringsmyndigheten (jfr 13 kap. 4 § första stycket 3 och 4 ABL).

I lagtekniskt hänseende kommer arbetsgruppens förslag till uttryck i en ny föreskrift i 13 kap. 15 § tredje stycket ABL som går ut på att likvidator, som finner att bolaget är på obestånd, skall hos rätten ansöka att bolaget försätts i konkurs. Den föreslagna lydelsen täcker inte bara de situationer som i dag omfattas av reglerna om fattiglikvidation, dvs. fall då bolag i likvidation inte har tillgångar som täcker likvidationskostnaderna, utan har en generell innebörd. Av promemorian att döma vill det dock synas som om arbetsgruppen inte åsyftat några andra situationer än de som i dag avses i lagrummet. Några motiv för en sådan ordning har i allt fall inte förts fram i promemorian. Enligt kommitténs mening föreligger inte heller någon anledning att låta likvidatorn vara skyldig att försätta bolaget i konkurs i några andra situationer än som omfattas av den nuvarande fattiglikvidationen. Mot denna bakgrund skulle 13 kap. 15 § tredje stycket kunna ges följande lydelse: "Finner likvidator i fråga om bolag, som ej har tillgångar som täcker likvidationskostnaderna, att detta är på obestånd, skall han hos rätten ansöka att bolaget försätts i konkurs."

Skulle man emellertid finna att konkursplikten i princip bör omfatta alla obeståndssituationer bör en föreskrift härom likväl inte utformas så, att utrymmet för en uppgörelse inom likvidationsförfarandets ram och i överensstämmelse med likvidationens syfte försvinner. En likvidation kan nämligen i nu aktuella fall tänkas bli avslutad genom slutredovisning, där bolagets borgenärer inte får full täckning för sina fordringar. Det blir då fråga om en generaluppgörelse med borgenärerna vid sidan av konkurs som närmast är att beteckna som ett s. k. avvecklingsackord. Ett sådant ackord innebär att gäldenären blir fri från sina skulder mot att han överlämnar sina tillgångar till borgenärernas förnöjande. Den av arbetsgruppen föreslagna regeln i 13 kap. 15 § tredje stycket ABL synes inte ge likvidatorn tillräckligt utrymme för underhandlingar med fordringsägarna. Det kan tänkas att någon eller några borgenärer är beredda att avstå från sina fordringar helt eller delvis. Först om en uppgörelse – i vilken naturligtvis kan ingå att ägarna tillskjuter erforderliga medel – inte kan nås bör en konkursansökan komma i fråga. Till jämförelse kan erinras om den ordning som enligt 19 kap. 11 § andra stycket ärvdabalken gäller i fråga om betal-

ning av dödsbos gäld. Enligt det lagrummet skall boutredningsmannen, om det visar sig att tillgångarna inte förslår till gäldens betalning, söka träffa uppgörelse med borgenärerna. Om uppgörelse inte kan nås och delägarna inte fyller bristen och inte heller offentligt ackord kommer till stånd, skall boutredningsmannen avträda boets egendom till konkurs.

Med hänsyn till det anförda kan — om konkursplikten ges den vidare omfattning som skett i arbetsgruppens lagförslag — 13 kap. 15 § tredje stycket ABL ges följande lydelse: "Finner likvidator att bolaget är på obestånd och kan uppgörelse inte träffas med borgenärerna, skall han hos rätten ansöka att bolaget försätts i konkurs."

Det torde inte vara i tvångslikvidationerna utan i de frivilliga likvidationer som läggs ned enligt 13 kap. 15 § tredje stycket ABL där man har störst anledning att räkna med missbruk, även om sådant också kan dölja sig bakom en av rätten beslutad likvidation. I promemorian framhålls att det främst är skatter och avgifter till det allmänna som man är ute efter att slippa. Detta överensstämmer med de iakttagelser kommittén har redovisat i betänkandet (SOU 1979: 13) Konkurs och rätten att idka näring. Med en noggrann uppföljning och bevakning av bolag som trätt i likvidation från skatte- och kronofogdemyndigheternas sida skulle därför mycket vara vunnet. En ordning där en frivillig likvidation inte kan läggas ned därför att tillgångarna inte täcker likvidationskostnaderna skapar förutsättningar för myndigheterna att på ett helt annat sätt än f. n. ta till vara det allmännas intressen. Sålunda ges myndigheterna erforderligt rådrum för de efterforskningar som kan vara påkallade. Motsvarande gäller naturligtvis enskilda borgenärer.

Ett likvidationsbeslut skall registreras i aktiebolagsregistret och kungöras i Post- och Inrikes Tidningar (13 kap. 7 § och 18 kap. 2 § ABL). Under förutsättning att bolagets registreringsnummer anges i kungörelsen synes en effektiv bevakning vara möjlig, även om bolagets firma och säte ändrats före likvidationsbeslutet. I detta sammanhang kan också pekas på förslaget i prop. 1979/80: 143 (s. 91 ff) att ett aktiebolag skall vara skyldigt att genast underrätta länsstyrelsen i det län där bolagets styrelse har sitt säte om ett beslut om firmabyte eller ändring av sätesort (9 kap. 14 § tredje stycket ABL). Underlåtenhet att underrätta länsstyrelsen avses skola kunna leda till att beslutet om ändring av bolagsordningen vägras registrering. I den mån en borgenär under likvidationsförfarandet, som alltid kommer att ges publicitet genom såväl ovan nämnda kungörelse som kallelsen på okända borgenärer, inte finner sig kunna godta att han ej får full betalning för sin fordran kan han söka bolaget i konkurs, om inte likvidatorn gör det.

Det kan tilläggas att de av arbetsgruppen påtalade missförhållandena vid utnyttjande av aktiebolagsformen också kan vara en anledning till att se över bolagsregistrets rutiner i samband med bevakning av likvidationsreglerna enligt ABL. — —

Arbetsgruppen förordar att när ett konkursbeslut fattats på den grund att bolagets tillgångar inte täcker likvidationskostnaderna dessa skall åtnjuta samma förmånsrätt i konkursen som konkursansökningskostnaderna. Förslaget till ändring i 10 § förmånsrättslagen (1970: 979, FRL) har emellertid i konsekvens med den föreslagna regeln om konkursplikt generell syftning. Motivet till regleringen är att ge likvidatorerna ett ekonomiskt incitament till försätta bolaget i konkurs. Emellertid synes det ekonomiska incitamentet inte sällan saknas, eftersom man får räkna med likvidationer där tillgångar inte finns. Vidare bygger arbetsgruppens förslag på att ett bolag i likvidation som är på obestånd skall försättas i konkurs. Att tillgångarna

inte täcker likvidationskostnaderna torde därför i och för sig sakna relevans för frågan om konkursansökan skall ges in eller inte. Här kan också nämnas att förmånsrätt för likvidationskostnaderna torde förutsätta att arbetsgruppens förslag i fråga om likvidators fria ställning i förhållande till bolaget genomförs. Annars skulle förmånsrätten, i den mån t. ex. en förutvarande styrelseledamot utsågs till likvidator, strida mot de tankar som ligger bakom 12 § tredje stycket FRL. Enligt det lagrummet skall om gäldenären är näringsidkare, arbetstagarare, som själv eller jämte honom närstående ägde väsentlig andel i företaget och som hade väsentligt inflytande över dess verksamhet, eller hans efterlevande inte ha förmånsrätt för lön eller pension.

Utredningen om säkerhetsåtgärder m. m. i skatteprocessen: Till skillnad från BRÅ anser USS att möjligheten till fattiglikvidation enligt 13 kap. 15 § tredje stycket ABL kan behållas. En absolut förutsättning härför är att av USS föreslagen information lämnas samt dessutom att yttrande inhämtas från berörd kronofogdemyndighet i fråga om nedläggande av likvidationen. Att – såsom BRÅ föreslår – låta konkurs bli obligatorisk så snart som förutsättningar för fattiglikvidation föreligger anser USS motverka syftet med likvidationsinstitutet. Det finns åtskilliga fall där ett aktiebolag saknar skulder och har inga eller mycket begränsade tillgångar. I sådana situationer medför ett konkursförfarande enbart nackdelar i form av onödiga kostnader för staten och övriga borgenärer. En ökad insyn för det allmänna i likvidationsförfarandet kommer att utgöra ett effektivt hinder mot missbruk av institutet samtidigt som de nuvarande fördelarna med denna förenklade form av bolagsupplösning kan behållas.

FAR: FAR ansluter sig till uppfattningen att fattiglikvidationsinstitutet bör avskaffas och att i ABL intas ett krav att likvidator som finner att bolaget är på obestånd hos rätten skall ansöka att bolaget försätts i konkurs. – – –

I promemorian föreslås sådan ändring av förmånsrättslagen att vid fattiglikvidation likvidationskostnader ges samma förmånsrätt i konkurs som konkursansökningskostnader. FAR anser, såsom framförts i annat sammanhang, det befogat att förmånsrätt i konkurs tillskapas även för revisorsarvoden. Det torde annars i en krissituation bli svårt att engagera en kvalificerad revisor för att medverka med erforderlig utredning. I avsaknad av förmånsrätt kan man utgå från att revisorn begär förskottslikvid, vilket kan försena ett brådskande utredningsarbete och därtill innebära en onödigt förtida likviditetspåfrestning för uppdragsgivaren. Det är ej rimligt att begära, att en revisor skall tvingas att åta sig ett uppdrag i ett företag i riskzonen med risk för att ej erhålla ersättning för sitt arbete. FAR hemställer att detta beaktas genom erforderligt tillägg i förmånsrättslagen.

LRF: Arbetsgruppen förutser en avsevärd ökning av antalet mindre konkurser genom att fattiglikvidationer inte vidare skall förekomma. Om likvidator finner att bolagets tillgångar inte förslår till att täcka likvidationskostnaderna, skall han nämligen ansöka om bolagets försättande i konkurs. Frågan vem som skall svara för likvidationskostnaderna som belöper på tiden före konkursbeslutet har arbetsgruppen besvarat endast på så sätt att likvidationskostnaderna i den angivna situationen skall åtnjuta samma förmånsrätt i konkursen som konkursansökningskostnaderna. Detta innebär att en situation kan uppstå där likvidatorn inte erhåller ersättning för sina kostnader, eftersom dessa, till skillnad från konkurskostnaderna i en mindre konkurs, inte föreslås kunna ersättas av allmänna medel. Därmed skulle förhållandena bli snarlika dem som rådde före

konkursreformen för ersättning till god man i fattigkonkurs på egen ansökan. Förutom de svårigheter som därmed uppstår kommer, enligt LRFs mening, förslaget i denna del att innebära att åtskilliga bolag under likvidation kommer att försättas i konkurs av likvidatorerna så att säga för säkerhets skull. Detta torde vara att skjuta över målet. I den mån likvidation övergår till konkurs bör således likvidationskostnaderna liksom konkurskostnaderna slutligt kunna täckas av allmänna medel.

LO: LO tillstyrker arbetsgruppens förslag att avskaffa fattiglikvidation. Avskaffandet av fattigkonkurser kommer i annat fall att ur brottsbekämpande synpunkt bli helt verkningslöst. Det är därför av mycket stor betydelse att arbetsgruppens förslag i denna del omgående genomförs.

Svenska bankföreningen: Bankföreningen delar arbetsgruppens uppfattning att reformeringen av konkurslagstiftningen kan komma att innebära ökat intresse hos mindre seriösa personer att i brottsligt syfte utnyttja bestämmelserna om s.k. fattiglikvidation i 13 kap. 15 § tredje stycket aktiebolagslagen. Mot bakgrund härav och då några bärande skäl att behålla institutet ej synes förefinnas, tillstyrker bankföreningen att reglerna om fattiglikvidation avskaffas.

Sveriges ackordscentral: Ackordscentralens verksamhet avser huvudsakligen uppgörelser i form av ackord, som regel offentliga ackord, konkurser och till en mindre del avveckling av företag. I sistnämnda form av handläggning slutförs åtgärderna som ackord (avvecklingsackord), någon gång konkurs och i en del fall som likvidation. Därvid förekommer att fattiglikvidation tillämpats, dvs. utan kallelse på okända borgenärer. En sådan upplösning förutsätter självfallet en noga avstämning av fordringsbeloppen och utjämning av ev. tvistigheter. Vidare förutsättes att icke genom likvidationen några möjligheter till återvinning försittes.

Även vid största möjliga noggrannhet föreligger riskmoment vid fattiglikvidation. Det kan exempelvis vara frågan om muntliga borgensförbindelser eller pensionsutfästelser. I det fåtal ärenden som handlagts har emellertid inte i något fall förekommit att någon fordringsägare givit sig till känna först efteråt. Hade så varit fallet skulle vi ansett oss ansvariga för den gottgörelse som bort ha tillkommit vederbörande – utan att rucka på den utdelning som redan skett till övriga likaberättigade.

Sådana likvidationer har vi kallat "den korta vägen". Det ringa antal som förekommit har uteslutande avsett detaljhandelsföretag i sådana branscher, som kännetecknas av att det finns en huvudleverantör – en grossist, och ett antal smärre sidoleverantörer. Det är framför allt livsmedel, i någon mån också radio & TV och färg. Huvudleverantören har då vanligen ägt inventarierna, haft hyreskontraktet till affärslokalen och som säkerhet företagsinteckning. Detaljhandlaren har tillåtits fortsätta en förlustbringande verksamhet till dess att företagsinteckningen kommit i farozonen. Affären har då överlåtits till en annan optimistisk företagare utan nämnvärda egna resurser.

I det läget har tillgångar saknats för annat än vad som täcktes av företagsinteckningen. Att tillgripa konkurs för den tidigare handlaren ansågs i allmänhet föga meningsfullt med tanke på att konkursen kunde förväntas bli avskriven som fattigkonkurs, dvs. utan att någon utredning kom till stånd. Vid några tillfällen ställde vi säkerhet för omvandling till ordinär konkurs i enda syftet att få skriven en berättelse enligt 55 § konkurslagen. I andra fall kunde vi förstå huvudleverantören att ställa medel till vårt förfogande för att genomföra vad vi då kallade ett "samvetsackord".

Då numera olägenheterna som var förbundna med fattigkonkurser har undanröjts finns ingen anledning för oss att längre medverka till likvidationer av det här slaget. Vi har därjämte svårt att föreställa oss att likvidationsinstitutet skulle som alternativ till fattigkonkurserna kunna missbrukas i syfte att sopa en del skumma transaktioner under mattan. Det är nog heller inte så, som Promemorian ger intryck av, att fordringsägarna för att hålla reda på sina kunder är mest hänvisade till studium av Post- & Inrikes Tidningar och andra publikationer. Med de moderna principerna för kundövervakning är det ytterst sällan som företag oförmärkt försvinner på det sätt utredningen tycks utgå ifrån.

Att Sverige vid en internationell jämförelse ligger i topp vad gäller uppördens effektivitet är ofta omvitnat. Mera sällan talas om att vi tillhör bottenkiktet om jämförelsen avser tidsfaktorn. Självtagna skattekrediter uppgår f. n. till ca 6 miljarder. Detta beror i hög grad på det skydd som förmånsrätten för skatter ger. Det är väl därför inte otänkbart att just på skatteområdet fordringsägare, dvs. statens företrädare kan uppleva situationen, att gäldenären har försvunnit genom fattiglikvidation. Men den ev. nackdelen bör man väl rimligtvis kunna komma till rätta med på annat sätt – exempelvis genom att slopa förmånsrätten och därmed i kundövervakning likställa skattemyndigheterna med övriga kreditgivare. Det har gått bra i Danmark och Norge och det finns ingen anledning tro, att de svenska indrivningsmyndigheterna skulle ha sämre förutsättningar.

Vi kan därför inte finna att behovet av en lagändring härvidlag är särskilt påtagligt. — — — Möjligen borde också beaktas att i lagspråk utomlands likvidation i allmänhet förknippas med insolvens. Ett genomförande av förslaget kan därför tänkas komma i konflikt med strävanden framdeles till harmonisering internationellt av lagstiftningen på exekutionsrättens område.

För att komma till rätta med "problemet" är förstås det allra enklaste att ge Tingsrätten rätt att medge upplösning först sedan likvidatorn visat att samtliga fordringsägare fått fullt betalt – eventuellt i förening med ackord. Förmår han inte detta är det väl ganska följdriktigt, att likvidatorn riskerar att sättas i karantän i enlighet med de nya bestämmelserna i konkurslagen.

Naturligtvis kan man också tänka sig att likvidatorn åläggs personlig betalningsskyldighet, en åtgärd som dock inger principiella betänkligheter.

Sveriges advokatsamfund: Vad härefter angår BRÅs förslag till ändring av 13 kap. 15 § st. 3 bör först framhållas att de nuvarande bestämmelserna avser det fall att likvidationsbolagets tillgångar inte täcker likvidationskostnaderna. I sådant fall skall rätten på anmälan av likvidatorerna förklara att likvidationen skall nedläggas och bolaget anses upplöst. Tillgångarna skall efter rättens förordnande tillfalla allmänna arvsfonden. Inte minst sistnämnda bestämmelse visar att stadgandet är tillämpligt såväl då likvidationsbolaget helt saknar tillgångar som då det visserligen finns tillgångar, men dessa är så obetydliga att de inte skulle komma att täcka de kostnader för likvidationen som skulle uppstå om denna helt genomfördes. I sådant fall kan enligt bestämmelserna i fråga likvidationsförfarandet avbrytas på ett tidigt stadium, dvs. innan några mera betydande likvidationskostnader uppkommit, varvid likvidationen på förklaring av rätten nedlägges och bolaget anses upplöst.

Enligt BRÅs förslag skall de nämnda bestämmelserna i 13 kap. 15 § st. 3 ersättas med ett stadgande innehållande att om likvidator finner att bolaget är på obestånd skall han hos rätten ansöka att bolaget försätts i konkurs. I sådant fall kommer avvecklingen av bolaget att ske enligt konkurslagen.

innehållande bl. a. — då de s. k. fattigkonkurserna numera avskaffats — att ett fullständigt avvecklingsförfarande genomföres. De tillgångar som kan finnas i bolaget kommer därvid att förbrukas för täckande av konkurskostnaderna i det sannolikt i flertalet fall ganska meningslösa konkursförfarandet, vilket däremot inte blir fallet vid s. k. fattiglikvidation enligt nuvarande regler i 13 kap. 15 § st. 3. I detta hänseende kan således de av BRÅ föreslagna nya bestämmelserna inte anses innebära någon förbättring i förhållande till nu gällande bestämmelser.

BRÅs förslag i denna del avser således inte endast det fall, som åsyftas i nu gällande 13 kap. 15 § st. 3, dvs. då tillgångarna inte ens förslår till betalning av likvidationskostnaderna, utan även de ytterligare fall då "obestånd" (i konkurslagens mening) föreligger. Förslaget täcker således ett mycket större antal fall än de nuvarande bestämmelserna. Genom förslaget betages likvidatorn möjlighet att på det enklare och sannolikt i regel billigare sättet, som är möjligt i en likvidation, träffa uppgörelse med borgenärerna i det fall då obestånd föreligger. I åtskilliga fall torde det vara möjligt att åstadkomma ett för borgenärerna fördelaktigare resultat om likvidationsförfarandet tillämpas än om likvidationsbolaget måste avträdas till konkurs. Det kan därför befaras att BRÅs förslag i denna del innebär en försämring av borgenärernas rätt i förhållande till vad som nu gäller.

Bakgrunden till BRÅs förslag till helt ny lydelse av 13 kap. 15 § st. 3 är uppenbarligen misstanke om att en likvidator kan få likvidationen nedlagd på ett tidigt stadium — och därigenom dölja eventuell ekonomisk brottslighet — genom sådan anmälan till rätten som avses i 13 kap. 15 § st. 3. Till förebyggande härav har BRÅ föreslagit ovannämnda bestämmelser om skyldighet för likvidator i fall av bolagets obestånd att ansöka om bolagets försättning i konkurs. Skulle det anses föreligga fara för att en likvidation nedläggs på ovan angivet sätt och eventuell ekonomisk brottslighet därmed döljes synes denna risk kunna undvikas på ett mindre drastiskt sätt än BRÅ föreslagit. Ifrågasvarande bestämmelse skulle exempelvis istället kunna föreskriva att kvalificerad revisor skall bekräfta att den situation föreligger som avses i nuvarande 13 kap. 15 § st. 3 och att rätten skall pröva huruvida likvidationen skall nedläggas eller ej. Minsta anledning till misstanke att styrelse och likvidator förfarit olagligt i bolagets verksamhet eller i samband med avvecklingen bör i så fall föranleda att rätten vägrar nedlägga likvidationen och entledigar likvidatorn och utser en likvidator med de kvalifikationer BRÅ föreslår. — — —

Ett icke obetydligt antal likvidationer torde ske i samband med omorganisation i koncerner, övertagande av rörelse genom köp av aktiebolag eller nedläggande av ett utländskt bolags verksamhet i Sverige. I dessa fall är bolaget ett dotterbolag i en koncern och dess finansiering utgörs som regel huvudsakligen av varuskuld eller låneskuld till moderbolaget istället för aktiekapital. Det är inte rimligt eller ändamålsenligt att avvecklingen av sådant dotterbolag skall behöva ske genom konkurs bara därför att dotterbolaget inte fullt ut kan betala moderbolaget och likvidationskostnaderna och sålunda formellt är på obestånd.

Sveriges bokförings- och revisionsbyråers förbund: SBRF instämmer i utredningens förslag att "fattiglikvidationerna" avskaffas och att bolag i likvidation som icke har full täckning för skulder och likvidationskostnader försättes i konkurs och att bolagens bokföring och förvaltning därigenom blir föremål för den granskning som konkurslagen föreskriver.

SBRF finner det riktigt att förmånsrättslagen ändras så att likvidatorernas arvode och kostnadsersättningar omfattas av allmän förmånsrätt och

anser dessutom att även arvoden till revisorers och redovisningskonsulters byråer skall omfattas av allmän förmånsrätt. Det är vår bestämda uppfattning att ett sådant förfaringsätt skulle vara till gagn för olika utredningar.

Svenska företagares riksförbund: Förbundet tillstyrker att institutet "fattiglikvidation" slopas.

Sveriges industriförbund m.fl.: Som arbetsgruppen framhållit kan de ändrade reglerna i konkursförfarandet medföra att mindre nogräknade personer i brottsligt syfte utnyttjar bestämmelserna om s. k. fattiglikvidation i 13 kap. 15 § tredje stycket aktiebolagslagen (ABL). Mot bakgrund härav tillstyrker organisationerna att reglerna om fattiglikvidation avskaffas samt att den föreslagna ordningen införes.

7 Bokföringen

Svea hovrätt: Hovrätten tillstyrker förslaget om bevarande av räkenskapshandlingar.

Anvisning bör dock lämnas om vem som skall svara för bevarandet.

Stockholms tingsrätt: Tingsrätten tillstyrker förslaget att bokföringen skall bevaras. Dock vill tingsrätten invända mot förslaget att ett likvidationsbolag skall försättas i konkurs enbart av den anledningen att bolagets tillgångar inte räcker till för att betala arkiveringskostnaderna. Enligt tingsrättens mening vore det mindre kostsamt och mer ändamålsenligt att införa en bestämmelse av innehåll att konkurstillsynsmyndigheten skall ombesörja arkivering och att kostnaden härför skall uttagas av bolagets medel. Räcker dessa inte till bör kostnaden stanna på det allmänna.

Bokföringsnämnden: BFN tillstyrker förevarande författningsförslag.

Skånes handelskammare: Handelskammaren avstyrker förslaget. Det förefaller inte realistiskt att lägga en så relativt betungande arkiveringsplikt på likvidatorn.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län: Detta är en angelägen åtgärd. Länsstyrelsen tillstyrker arbetsgruppens förslag.

Konkurslagskommittén: Kommittén, som anser det kunna ifrågasättas huruvida den föreslagna bestämmelsen i 13 kap. 15 a § ABL är nödvändig (jfr 8 kap. 6 § andra stycket och 13 kap. 7 § första stycket sista meningen ABL) vill härutöver i denna del påpeka följande. Förslaget att likvidatorerna skall sörja för att bolagets räkenskapsmaterial bevaras efter bolagets upplösning i enlighet med bestämmelserna i 22 § bokföringslagen (1976: 125) har utformats med 206 § KL som förebild. Här skall dock pekas på att arkiveringsskyldigheten för likvidatorn blir mer betungande än konkursförvaltarens motsvarande skyldighet efter avslutad konkurs. Den sistnämnde kan välja mellan att överlämna handlingarna till tillsynsmyndigheten eller förvara dem själv. Denna valmöjlighet står inte tillbuds för en likvidator.

Utredningen om säkerhetsåtgärder m.m. i skatteprocessen: Förslaget att det likviderade bolagets räkenskapsmaterial skall arkiveras hos likvidatorerna under den i 22 § bokföringslagen föreskrivna tiden finner USS mindre lämpligt. Likvidatorn kan under denna tid av olika skäl upphöra med sin verksamhet och det kan då bli svårt att ordna den fortsatta arkiveringen. Dessutom drar arkivering i regel en hel del kostnader som på något sätt måste ersättas. Det kan också bli svårt att genom den föreslagna ordningen upprätthålla berättigade integritetsintressen avseende sådant

material. Det allmännas tillgång till materialet – t. ex. för brottsutredningar – kommer också därigenom att försvåras.

USS anser därför att räkenskapsmaterialet efter bolagets upplösning skall förvaras hos något offentligt organ. Övervägande skäl – bl. a. kronofogdemyndighetens centrala roll i det system som USS föreslår – talar för att arkiveringen sker hos den myndigheten. Att kostnaderna härför – i den mån de inte kan tas ut av bolaget – bör stanna på statsverket är rimligt. Det bör f. ö. gälla även andra kostnader som inte kan ersättas av bolaget.

FAR: FAR tillstyrker att likvidator skall sörja för att bolagets räkenskapsmaterial bevaras.

LRF: LRF finner det vara att gå väl långt om bolag skall försättas i konkurs endast därför att dess tillgångar inte förslår att täcka kostnaderna för arkivering av bolagets bokföring.

LRF vill i stället föreslå att en regel av samma innebörd som motsvarande regel i konkurslagen, dvs. att handlingarna överlämnas till tillsynsmyndigheten, om förvaltaren inte anser att han bör bevara dem, införs i aktiebolagslagen. Ingenting torde hindra att tillsynsmyndigheten, som skulle haft det slutliga arkiveringsansvaret om bolaget försatts i konkurs, också efter avslutad likvidation ansvarar för arkiveringen.

8 Likvidators ansvar

Remissinstanserna har inte redovisat några särskilda synpunkter beträffande detta avsnitt.

9 Revisionen

Riksåklagaren: På skäl arbetsgruppen anfört bör bolag i likvidation alltid underkastas kvalificerad revision.

Svea hovrätt: Hovrätten tillstyrker vad förslaget innehåller om revisor i bolag i likvidation.

Stockholms tingsrätt: Förslaget att kvalificerad revisor skall finnas i alla likvidationsbolag finner tingsrätten vara onödigt långtgående. Enligt förslaget skulle revisionen i likvidationsbolag ofta komma att utföras av mer kvalificerade krafter än i ett konkursbolag. Det kan ifrågasättas om det i dagens läge finns tillräckligt antal kvalificerade revisorer att tillgå. Svårigheter kan också uppstå med att få en i och för sig kvalificerad revisor att åta sig uppdraget på grund av att möjligheterna att få ersättning för utfört arbete kan vara minimala. Tingsrätten avstyrker därför förslaget i denna del och föreslår istället att möjlighet ges för likvidatorn att själv anlita redovisningsexpertis om det skulle behövas och låta kostnaden härför ingå i likvidatorns kostnadsersättning. Som framgår av det föregående förordar tingsrätten att likvidatorns ersättning i sista hand får utgå av allmänna medel. Även om tingsrätten avstyrker förslaget om obligatorisk kvalificerad revisor finner tingsrätten ändå inte skäl föreligga att föreslå inrättandet av en tillsynsmyndighet.

Bankinspektionen: I promemorian föreslås att bolag i likvidation skall ha minst en av bolagsstämman utsedd auktoriserad revisor eller godkänd revisor. Inspektionen delar i princip denna uppfattning när det gäller

företag, beträffande vilka särskild anledning kan finnas att företagets ekonomi missköts eller andra missförhållanden föreligger. Detta är fallet, när rätten enligt gällande lagstiftning har att utse likvidator. I de fall där bolagsstämman begärt företaget i likvidation och där sådana missförhållanden som nu nämnts inte kan bedömas föreligga, borde det emellertid – i linje med vad inspektionen anfört i fråga om utseende av likvidator (avsnittet 4) – vara möjligt för företaget att, om det så önskar, självt få avgöra om revisorn skall vara auktoriserad eller godkänd eller om en av bolaget anliten advokat bör få slutföra den redovisningsmässiga avvecklingen av verksamheten. Möjligheten att t. ex. behålla en tidigare utsedd, icke kvalificerad revisor kan vara av såväl praktisk som ekonomisk betydelse för företaget. I avvecklingsskedet ingår dessutom ofta frågor om rent juridisk natur där det kan vara önskvärt att en kvalificerad jurist, som för den skull inte behöver vara i avsaknad av nödvändiga ekonomiska kunskaper, handlägger revisionen.

Riksskatteverket (majoriteten): RSV har intet att erinra mot att kvalificerad eller godkänd revisor skall finnas i bolag, som saknar full täckning för det registrerade aktiekapitalet, eller om bolaget är i likvidation (10 kap. 3 §, 6 st.). Enligt arbetsgruppens förslag har 6 §, 2 st. följande lydelse:

”Anmälan enligt första stycket kan göras av envar. Styrelsen är skyldig att göra anmälan, om ej rättelse utan dröjsmål sker genom den som utser revisor.”

Det kan ifrågasättas om föreslagen lagtext ger länsstyrelsen möjlighet att på anmälan av myndighet förordna revisor. Någon sådan rätt att förordna behörig revisor har länsstyrelsen inte tillagts *ex officio*. Uttrycket ”envar” torde inte innefatta myndighet. Efter ”envar” bör tilläggas ”eller av myndighet som fått kännedom om förhållandena.”

Enligt arbetsgruppens förslag skall förordnande enligt 6 § meddelas efter bolagets hörande och avse tid till dess annan revisor blivit utsedd i föreskriven ordning. Beslut om att förordna behörig revisor torde kunna ske omedelbart och i förekommande fall med angivande av att förordnandet gäller till dess annan revisor eventuellt blivit utsedd i föreskriven ordning av bolaget. Dock bör bolaget höras när enligt 6 § 1 st., 2 p., fråga uppkommer om att entlediga revisor som är obehörig. — —

Arbetsgruppen har ej funnit anledning föreslå att likvidatorerna skall stå under tillsyn av tillsynsmyndigheten. Gruppens uppfattning grundas på att likvidatorerna skall stå under tillsyn av behörig revisor. Det kan dock enligt RSVs uppfattning diskuteras om inte också tillsynsmyndigheten bör ha viss övervakning. Det är inte enbart ren revisionskontroll som är aktuell vid likvidationsförfarandet utan övervakning bör ske av att konkurslagens bestämmelser och intentioner efterlevs.

Riksskatteverket (en minoritet av en ledamot): Vad som förordas i fjärde stycket av majoritetens yttrande torde stå i strid med förvaltningslagen.

Kommerskollegium: I promemorian föreslås att i bolag i likvidation minst en av bolagsstämman utsedd revisor skall vara auktoriserad revisor eller godkänd revisor. Kollegiet vill i och för sig inte motsätta sig detta men finner förslaget förenat med vissa komplikationer. Bl. a. har i promemorian lämnats helt obehandlat frågan om när ett eventuellt revisorsskifte skall ske. Vid ett skifte torde den föregående revisorns uppdrag – om sedvanliga regler härom skall gälla – sträcka sig fram t. o. m. den bolagsstämma på vilken styrelsen och verkställande direktören framlägger redovisning enligt 13 kap. 9 § aktiebolagslagen. Samtidigt torde den efterträdande revisorn böra utses av den bolagsstämma som fattar likvidationsbeslutet.

Uppenbarligen kan här då uppkomma den situationen att bolaget samtidigt har två för olika uppgifter utsedda revisorer. En sådan ordning kan självfallet ej accepteras. Skulle förslaget om kvalificerad revision i likvidationsbolag genomföras måste oförligheter av detta slag först undanröjas. Vid ställningstagande till förslaget måste också beaktas att kontinuiteten i revisionen oundvikligen bryts vid ett revisorsskifte. De positiva effekterna av kvalificerad revision i detta sammanhang får ej heller överdrivas. Den kvalificerade revisorn skulle ej utses förrän likvidationsprocessen redan inletts. I tvångslikvidationsfallen betyder detta att skadan så att säga redan skulle vara skedd. Revisorns uppgift skulle begränsas till att kontrollera avvecklingen — en i och för sig nog så viktig uppgift. I de "normala" likvidationerna däremot torde revisorns uppgifter ofta bli tämligen begränsade.

I sammanhanget vill kollegiet åter aktualisera ett problem som kollegiet tidigare pekat på. Den kvalificerade externa revisionen utövas idag av privata yrkesutövare. När fråga uppkommer om att åtaga sig nya uppdrag måste detta självfallet åtminstone delvis bedömas utifrån affärsmässiga hänsyn. Det är bl. a. på grund härav inte alldeles givet att alla bolag i likvidation — i vilka revisorsskapet ofta torde framstå som tämligen oattraktivt — får reell möjlighet att tillgodose ett krav på kvalificerad revisor.

Även om kollegiet således inte vill motsätta sig förslaget om kvalificerad revisor i likvidationsbolagen förordar kollegiet i första hand att möjligheten att inom kort kräva kvalificerad revisor i samtliga aktiebolag övervägs på nytt. Det ställningstagande i denna fråga som gjorts i prop. 1979/80: 143 med förslag till ny lagstiftning om handelsbolag m. m. är enligt kollegiets mening alltför försiktigt.

Skånes handelskammare: I anslutning till de förslag som lämnas rörande ändringar i reglerna om likvidation föreslås i promemorian att bolag som är i likvidation skall ha kvalificerad revisor. Handelskammaren har i olika sammanhang understrukit vikten av att effektiv revision sker av företagens räkenskaper. Från bl. a. BRÅ har i skilda sammanhang förordats att krav på kvalificerad revisor skall uppställas för företag som kommit i en besvärlig situation.

Ett sådant framgångssätt är emellertid inte invändningsfritt. Regelsystemet kompliceras onödigtvis för de seriösa företagen om man för en rad olika speciella situationer uppställer krav på kvalificerad revisor. Det finns samtidigt risk för att de företag som verkligen har något att dölja negligerar föreskrifter av denna art. Lämpliga remedier gentemot sådana lagbrott är dessutom inte särskilt enkla att konstruera. Tilläggas kan att det kan vara svårt för ett företag som redan befinner sig i vanskligheter att kunna engagera en kvalificerad revisor. Revisorns möjligheter att på ett sent stadium korrigera begångna felaktigheter får inte heller överskattas. Sammanfattningsvis synes det Handelskammaren lämpligare att när tillgången på kvalificerade revisorer kommer att medge det, uppställa generellt krav på kvalificerad revisor för aktiebolag. En sådan regel är uppenbarligen enkel och lätt för alla som sysslar med näringsverksamhet att känna till samtidigt som den inte innebär något orimligt strängt krav på företagen när det gäller revision. Enligt vad Handelskammaren erfarit torde den tidpunkt inte vara långt avlägsen då tillgången på kvalificerade revisorer medger att en regel av här förordat slag uppställs. Handelskammaren vill således förorda att i avvaktan härpå några ändringar inte görs beträffande krav på utseende av kvalificerad revisor.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län: Förslaget syftar till att säker-

ställa att likvidatorn biträds av redovisningsexpertis. Arbetsgruppen anser detta angeläget även i de fall likvidatorn är advokat med stor erfarenhet av konkursförvaltning och likvidation med hänsyn till den brottsutredande uppgift som föreslås för likvidatorn. Länsstyrelsen instämmer i denna uppfattning.

Utredningen om säkerhetsåtgärder m. m. i skatteprocessen: BRÅ föreslår att bolag i likvidation alltid skall ha auktoriserad eller godkänd revisor. Det är här fråga om en utbyggnad av ett tidigare förslag från BRÅ som föreskriver att kvalificerad revisor skall utses så snart som full täckning för bolagets registrerade aktiekapital saknas enligt senast fastställda balansräkning.

Detta senare förslag finner USS vara ändamålsenligt. Däremot menar USS att det inte är några fördelar med att utse kvalificerad revisor i bolag när detta väl har trätt i likvidation. Det förhållandet att likvidator skall utses av tingsrätten efter särskild prövning borgar för att upplösningen av bolaget kommer att ske under betryggande former. En förbättrad information till myndigheterna, som medger en verklig kontroll från deras sida, bör medföra att både statens och den enskilde borgenärens intressen blir tillräckligt tillgodosedda.

FAR: Som framförts i andra sammanhang, anser FAR i likhet med Brottsförebyggande Rådet, att kvalificerad revisor bör finnas i alla aktiebolag. Ett byte till kvalificerad revisor när företaget kommit i riskzonen torde emellertid enligt FARs uppfattning oftast vara för sent för att även få avsedda förebyggande effekter.

LO: LO tillstyrker arbetsgruppens förslag angående revisorer i företag i likvidation. I denna del är arbetsgruppens förslag dock inte tillräckliga. LO anser som tidigare anförts i yttrande över "Revisors verksamhet" (PM 1978: 2) att samhället alltid i alla aktiebolag skall ha ett avgörande inflytande över utseende av revisor.

Svenska bankföreningen: Förslaget att i bolag i likvidation minst en av bolagsstämman utsedd revisor skall vara auktoriserad eller godkänd revisor tillstyrkes av bankföreningen.

Svenska revisorsamfundet: SRS bedömer det som tveksamt att en kvalificerad revisor är beredd att engagera sig i ett bolag, som redan befinner sig i en kris, och därmed bli indragen i en tidsmässigt och på annat sätt krävande avvecklingsprocess. Då revisorn inte tidigare kan antas ha någon kännedom om bolaget och dess problem, kan den tid som står till hans förfogande visa sig allt för kort för att han skall kunna fullgöra sitt uppdrag tillfredsställande. SRS instämmer i och för sig i kravet på kvalificerad revisor i den angivna situationen men förespråkar, att enbart kvalificerade revisorer skall kunna utses i aktiebolag överhuvudtaget. Samfundet vill i detta avseende hänvisa till vad från dess sida anförts över Brottsförebyggande rådets promemoria 1979: 5 "Aktiebolagslagen – förstärkt skydd för det bundna kapitalet m. m.". Samfundet har däri uttalat, att krav på kvalificerad revisor i alla aktiebolag skall gälla från ingången av 1982.

Krav på utseende av kvalificerad revisor då bolaget är i likvidation kan visa sig svårt att tillgodose i praktiken på grund av att bolaget i denna situation sannolikt har brist på likvida medel. Så länge ingen säkerhet ställs för att revisorn skall utfå sitt arvode för utförda tjänster torde man få räkna med en obenägenhet att åta sig uppdrag i en likvidationssituation. Enligt samfundets mening bör därför i 10 § förmånsrättslagen införas förmånsrätt för arvode och kostnadsersättning till revisor på samma sätt som föreslagits gälla för likvidator. Förmånsrätten bör givetvis gälla endast sådana

arvoden och kostnadsersättningar som utgår till kvalificerad revisor, vilken utsetts på grund av det föreslagna tillägget till aktiebolagslagen 10 kap. 3 § 6 st.

Sveriges advokatsamfund: Samfundet tillstyrker förslaget att minst en av bolagsstämman utsedd revisor skall vara auktoriserad revisor eller godkänd revisor om bolaget är i likvidation. För det stora flertalet seriösa likvidationer torde detta inte innebära någon förändring.

Sveriges bokförings- och revisionsbyråers förbund: Vi kan icke inse att det är erforderligt med auktoriserade revisorer för att bolaget skall träda i likvidation, då vi anser att de ordinarie revisorerna med sin större information i bolagets angelägenheter kan göra en bättre utredning i ärendet. Dessutom kan förfaringssätten hjälpa till att hålla likvidationskostnaderna på en lägre nivå.

Sveriges industriförbund m.fl.: Arbetsgruppens förslag att minst en av bolagsstämman utsedd revisor skall vara kvalificerad revisor om bolaget är i likvidation tillstyrks.

10 Övergångsbestämmelser

Stockholms tingsrätt: Tingsrätten tillstyrker förslaget i denna del.

Riksskatteverket: RSV delar arbetsgruppens uppfattning att ändringarna i 13 kap. 15 § bör träda i kraft före övriga föreslagna lagändringar.

Efter ändringen av konkurslagen i vad avser mindre konkurser kan det bli mera frestande än hittills att avveckla ett bolag genom likvidation än genom konkurs. I förebyggande syfte är det därför angeläget att möjligheterna till s. k. "fattiglikvidation" slopas så snart som möjligt.

Patent- och registreringsverket: Patentverket är tveksamt till den föreslagna tidpunkten för genomförandet av förslaget om att avskaffa den s. k. fattiglikvidationen. Grund för tvångslikvidation föreligger sannolikt för ett stort antal av bolagen med aktiekapital understigande minimigränsen. Majoriteten av de ca 600 likvidationer som lades ner under år 1979 rörde bolag med aktiekapital understigande 50 000 kronor. Det finns skäl att anta att antalet nedlagda likvidationer kommer att minska avsevärt, när alla bolag med aktiekapital understigande minimigränsen 50 000 kronor avförts per den 31 december 1981. Det kan dessutom påpekas att det inte blir praktiskt möjligt att få ifrågasvarande småbolag försatta i likvidation före det datum, då samtliga bolag med aktiekapital understigande minimigränsen skall vara avförda ur registret.

Om förslaget skulle genomföras före den första januari 1982, skulle – med utgångspunkt från 1979 års siffror – antalet konkurser öka med ca 600, med krav på samma antal konkursförvaltare. Det skulle i många fall bli mycket svårt och tidskrävande att genomföra den utredning, som konkurslagstiftningen förutsätter, eftersom man kan räkna med att några räkenskaper överhuvudtaget inte existerar i många av dessa bolag. Praktiska och kostnadsmässiga skäl talar för att institutet fattiglikvidation inte avskaffas, förrän minimigränsen för aktiekapitalet höjts för samtliga bolag. Ur brottsförebyggande synpunkt torde en senareläggning, som i praktiken blott kommer att avse ca ett år, inte kunna tillmätas någon avgörande vikt. Av samma skäl synes det ej heller finnas anledning att sätta övriga lagändringar i kraft före den första januari 1982.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län: Arbetsgruppen menar, att

åtgärder beträffande fattiglikvidationerna brådskar. Med hänsyn härtill föreslås, att ändringarna i 13 kap. 15 § aktiebolagslagen skall träda i kraft före övriga bestämmelser. Länsstyrelsen instämmer i denna uppfattning och tillstyrker arbetsgruppens förslag till övergångsbestämmelser.

FAR: Ett system med domstolsförordnad likvidator torde, som arbetsgruppen också medger, medföra viss försening i likvidationsförfarandet. Om förslaget skulle träda i kraft fr. o. m. 1981.01.01, som arbetsgruppen med viss reservation synes förorda, torde ytterligare problem kunna förutses för det stora antal aktiebolag som avser att eller tvingas likvidera under år 1981 av det skälet att deras aktiekapital ej uppgår till minst 50 tkr. Redan nu föreligger svårigheter i form av tidsutdräkter på grund av arbetsanhopning och eftersläpning i ärendenas behandling hos Patentverkets bolagsbyrå och dessa problem kan befaras bli accentuerade under år 1981, då 65 å 70 tusen aktiebolag skall upphöra (likvideras) eller öka sitt aktiekapital.

11 Domförhetsreglerna

Svea hovrätt: Beträffande förslaget till lag om ändring i lagen (1946: 807) om handläggning av domstolsärenden tillstyrker hovrätten att förordnande eller entledigande av likvidator får beslutas av ensamdomare. I promemorian har ej lämnats underlag för ställningstagande till de ytterligare ändringar som föreslås i 6 § 2 st. 3 p. sagda lag.

Stockholms tingsrätt: Tingsrätten tillstyrker att ensamdomares kompetens utvidgas på nu ifrågavarande område. — Vad som särskilt angår likvidationsärenden vill tingsrätten anföra följande. Förslaget innebär att de nuvarande domförhetsreglerna behålls beträffande dylika ärenden, som är tvistiga. Förfarandet i ett likvidationsärende tillgår så att bolaget, aktieägare och borgenärer kallas till en förhandling inför rätten där bolagets skyldighet att träda i likvidation skall prövas. Vid varje förhandlingstillfälle brukar tingsrätten handlägga 30–40 sådana ärenden och det går inte att på förhand avgöra om ett ärende kommer att bestridas eller ej. Normalt brukar något eller några bolag inställa sig och bestrida ansökan. Dessa ärenden är då att anse som tvistiga. De föreslagna ändringarna kommer därför beträffande likvidationsärenden inte att leda till att alla dessa kan handläggas i enmansrätt. Det kommer vid varje förhandlingstillfälle vara tvunget att tre domare finns tillgängliga för att vid behov delta i handläggningen. När likvidationsärenden handläggs vid mindre tingsrätter torde ett sådant krav komma att medföra svårigheter. — Tingsrätten vill beträffande sin inställning till behörighetsfrågan såvitt avser likvidationsärendena i övrigt hänvisa till vad tingsrätten tidigare anfört i framställning till regeringen om lagändring i detta hänseende.

Stockholms tingsrätt (i framställning om lagändring 1979-07-06): I 13 kap. aktiebolagslagen stadgas om likvidation och annan upplösning av aktiebolag. Likvidation kan ske efter frivilligt beslut av bolagsstämman eller som tvångslikvidation efter beslut av rätten. Tvångslikvidation kan förekomma då bolagets eget kapital understiger en tredjedel av det registrerade aktiekapitalet (2 §), vid aktieägares maktmissbruk (3 §) samt i ett antal i 4 § uppräknade fall, varibland märks att bolag saknar till bolagsregistret anmäld behörig styrelse och att bolaget inte till registreringsmyndigheten insänt årsredovisning för något av de senaste två räkenskapsåren. Talan

enligt 3 § handläggs som tvistemål. Fråga om likvidation enligt 2 § och 4 § handläggs som domstolsärende, varvid tingsrätten enligt 6 § ärendelagen är domför med tre lagfarna domare.

Ärenden om likvidation av aktiebolag förekommer vid Stockholms tingsrätt i stort antal och handläggs enligt arbetsordningen på sjätte avdelningen. Med få undantag har de anhängiggjorts genom anmälan från patent- och registreringsverket eller ansökan av kronofogdemyndigheten och avser likvidation på grund av att anmäld behörig styrelse saknas eller att årsredovisning inte insänts. Förhandling beträffande ifrågavarande ärenden hålls normalt varannan fredag, varvid 40–60 ärenden brukar förekomma. Endast någon enstaka person brukar inställa sig till dessa sessioner. Rättens bedömning är av helt formell natur och inskränker sig i regel till att avgöra, huruvida behörig delgivning skett och om förutsättning för likvidation finns enligt registreringsbevis eller andra ingivna handlingar. Härutöver har rätten att förordna likvidator och att besluta i kostnadsfrågor. Likvidator utses regelmässigt i turordning bland advokater vid allmänna advokatbyråerna i Stockholm. Uppskov med beslut i likvidationsfrågan för att bereda bolaget tillfälle att undanröja likvidationsanledning är inte tillåtet.

Enligt avdelningens mening skulle det vara tillräckligt ur rättssäkerhetssynpunkt att ärenden enligt 4 § aktiebolagslagen och frågor om förordnande och entledigande av likvidator prövades av en lagfaren domare. Detta gäller även i det fåtal fall då ärendet är tvistigt, detta emedan rättens prövning som nämnts är av formell natur. Det är därvid även att märka, att rätten vid sessionens början inte alltid vet om ett ärende kommer att bli tvistigt, eftersom det kan inträffa att en företrädare för ett bolag, utan att dessförinnan ha låtit avhöra sig, inställer sig och bestrider likvidationen. Det kan tilläggas att mål och ärenden av betydligt svårare beskaffenhet än de nu ifrågavarande i andra sammanhang handläggs av ensamdomare. Om ärende undantagsvis kan förväntas bli mer komplicerat finns möjlighet att upptaga det till prövning i tremansrätt.

Förhandlingarna i bolagsärenden på sjätte avdelningen brukar ta i anspråk en tid av 1 1/2–2 timmar, vartill kommer tidsåtgången för förberedelse och efterarbete. Det skulle innebära en icke obetydlig besparing av arbetskraft om nu ifrågavarande ärenden kunde handläggas av ensamdomare.

På nu angivna skäl syns det önskvärt med en lagändring, varigenom tingsrätt vid prövning av ärenden om likvidation enligt 13 kap. 4 § aktiebolagslagen samt förordnande och entledigande av likvidator – oavsett om ärendet är tvistigt eller ej – blev domför med en lagfaren domare.

Domstolsverket: Domstolsverket har inget att erinra mot förslaget.

FAR: FAR tillstyrker förslaget att en lagfaren domare ensam handlägger frågor av aktiebolagsrättslig natur.

12 Avslutning

Justitiekanslern: Slutligen vill jag i likhet med arbetsgruppen stryka under nödvändigheten av att alla vägar prövas för att komma till rätta med ekonomisk och organiserad brottslighet som sker genom missbruk av aktiebolagsformen. Något som man därvid enligt min mening bör undersö-

ka är vilka möjligheter det finns att stoppa förekomsten av s. k. skrivbordsbolag eller andra former av aktiebolag som inte driver någon verksamhet. Över huvud taget vill jag ifrågasätta om det finns något skäl för att behålla nuvarande nästan oinskränkta möjligheter att bilda enmansaktiebolag och möjligheten för en och samma person att inneha flera sådana bolag.

Riksåklagaren: Jag finner inte anledning att i detta sammanhang ta ställning till den i promemorian redovisade uppfattningen om lämpligheten av att indexreglera minimikapitalgränsen för aktiebolag. Prima vista är jag närmast benägen att ansluta mig till den mening som redovisas av ledamoten i styrgruppen Ollén.

Bokföringsnämnden: I promemorians avslutningskapitel berörs olika områden som ansetts böra behandlas i andra sammanhang. Arbetsgruppen inom BRÅ har bl. a. funnit att en kraftig upprustning av bolagsregistret hos patent- och registreringsverket (PRV) är den viktigaste åtgärden mot missbruk av aktiebolagsformen. BFN bedömer att ett väl fungerande register är en förutsättning för olika intressenter att ta del av företagens årsredovisningar, vilket måste anses ha varit ett väsentligt syfte vid tillkomsten av nu gällande aktiebolags- och bokföringslagar. Den situation som råder för närvarande i fråga om tillgänglighet och aktualitet i registerhållet material kan inte anses tillfredsställande. BFN tillstyrker sålunda kraftigt utifrån sina utgångspunkter synpunkterna i promemorian på behovet av en upprustning av registerfunktionen hos PRV.

Vidare ifrågasätts i kapitlet om inte en övergång till en ordning med indexering av aktiekapital eller minimikapital borde ske. Även borttagande av nominella belopp på aktiebrev och förenklade rutiner för höjning och sänkning av aktiekapital behandlas i samma stycke. BFN bedömer att ändringar inom dessa områden kan ha vittgående konsekvenser för bolagen och intressenterna och att därför angivna åtgärder inte bör genomföras utan närmare överväganden.

Bankinspektionen: Arbetsgruppen ifrågasätter, om man inte borde övergå till en ordning med indexreglerat aktiekapital. En sådan tanke – som i arbetsgruppens promemoria är åtskilligt oklar – måste bankinspektionen bestämt avvisa av rätts säkerhetsskäl men också av hänsyn till svårigheten att utöva tillsyn med ledning av motsvarande bestämmelser i annan lagstiftning bl. a. banklagstiftningen.

Aktiekapitalets storlek är av betydelse i flera viktiga avseenden, bl. a. när det gäller rätten att driva verksamheten och när förutsättningar skall anses föreligga för likvidation. Bolaget och dess borgenärer måste givetvis ha klart för sig att lagliga förutsättningar föreligger för företaget att driva verksamheten. Dessa förutsättningar skall inte behöva kontrolleras bara till följd av ändrat penningvärde. Föreligger behov av en höjning av aktiekapitalets nedre gräns bör en sådan ske genom lagändring. Förutom att ett genomförande av arbetsgruppens tankegångar sålunda skulle leda till rättsosäkerhet, skulle också svårigheter uppkomma vid tillsyn av att de tänkta bestämmelserna beträffande aktiekapitalets storlek efterlevs. Detta skulle bl. a. bli fallet, om en på mer eller slumpmässiga grunder fastställd beloppsgräns kom att gälla för aktiebolag av typ fondbolag och fondkommissionsbolag, beträffande vilka särskilda rättsregler är knutna till aktiekapitalets storlek.

Riksskatteverket (majoriteten): Avslutningsvis tar arbetsgruppen också upp frågan om aktiekapitalets minimibelopp. Enligt RSVs uppfattning bör den frågan snarast aktualiseras, då den fortgående penningvärdeförsämringen starkt reducerat betydelsen av tidigare höjning till 50 000 kr vilken dessutom ännu inte är helt genomförd.

Riksskatteverket (en minoritet av en ledamot): Vad angår aktiekapitalets storlek hävdar jag bestämt att något beslut om höjning ej bör fattas. Företagen har ännu inte anpassat sig till den tidigare beslutade höjningen, vilken ännu inte slutligen genomförts. Beaktas bör också de administrativa problem som skulle bli följden av en ytterligare höjning. Huruvida bolagsbyrån kan klara av arbetet med den redan beslutade höjningen är en öppen fråga.

Kommerskollegium: I promemorian ifrågasätts om man ej – med hänsyn till den snabba penningvärdeförsämringen – borde indexreglera aktiekapitalet eller åtminstone minimikapitalgränsen. Kollegiet delar uppfattningen att värdeminskningen på detta område utgör ett problem. Kollegiet har i andra sammanhang anfört att det måste anses mycket otillfredsställande att det i aktiebolagslagen inbyggda borgenärsskyddet är så svagt som för närvarande är fallet. Utan att ta ställning till den i promemorian framförda propån – vilken fordrar ytterligare överväganden – vill kollegiet åter förorda att frågan om borgenärsskyddet i aktiebolagslagen tas upp till en samlad bedömning i hela dess vidd.

Skånes handelskammare: Handelskammaren vill avslutningsvis instämma i vad som sägs av reservanten i styrgruppen beträffande vad som anförs i promemorian beträffande en indexreglering av minimikapitalet för aktiebolag. Då vad som sägs i promemorian härvidlag emellertid inte kan uppfattas som något egentligt förslag finner Handelskammaren inget skäl att härutöver kommentera följderna av en sådan regel.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län: I ett avslutande kapitel tar arbetsgruppen upp några andra frågor som enligt dess uppfattning bör sättas i samband med den brottsbekämpande verksamheten. En angelägen åtgärd är därvid att alla småbolag avskaffas vid utgången av år 1981. Någon ytterligare förlängning av fristen för aktiebolag med aktiekapital understigande 50 000 kronor bör därför inte ifrågakomma. Länsstyrelsen instämmer i denna uppfattning.

Arbetsgruppen tar också upp frågan om eventuell ytterligare höjning av den lägsta gränsen för aktiekapitalet. Ett aktiekapital på 50 000 kronor vid utgången av år 1981 kommer enligt arbetsgruppen inte att utgöra tillräcklig ersättning för aktieägarnas personliga betalningsansvar för att förebygga att aktiebolagsformen utnyttjas för ekonomisk kriminalitet. Länsstyrelsen instämmer i denna uppfattning. Erfarenheterna visar också att de bolag som råkar i betalningssvårigheter när det gäller skatter och avgifter nästan undantagslöst har ett för lågt eget kapital. En höjning av bolagets aktiekapital är därför angelägen även från andra synpunkter än de som arbetsgruppen utgått från. Länsstyrelsen anser, att frågan bör utredas innan definitiv ställning tas till densamma.

FAR: FAR delar helt arbetsgruppens åsikt att en kraftig upprustning av bolagsregistret är en mycket angelägen uppgift.

LRF: Beträffande vad som anförs angående indexreglering av aktiebolags aktiekapital eller minimikapital, vill LRF instämma i vad Joakim Ollén anfört reservationsvis.

LO: LO ställer sig tveksam till arbetsgruppens förslag till indexreglering av lägsta tillåtna aktiekapital. Enligt LOs uppfattning kan detta leda till för höga avkastningskrav på små nystartade företag. Denna nedre gräns bör dock höjas med betydligt tätare intervall än vad som hittills varit fallet.

Slutligen vill LO peka på att organisationen sedan lång tid tillbaka krävt att hela den associationsrättsliga lagstiftningen i grunden bör omarbetas. Detta krav har inte på något sätt fått ändrad aktualitet. Arbetsgruppens

förslag bör emellertid enligt LOs uppfattning med av LO angivna förändringar genomföras i avvaktan på en sådan förändring.

TCO: Arbetsgruppen har tagit upp frågan om aktiekapitalets minimibelopp. Enligt TCOs mening är det angeläget att snarast aktualisera denna fråga bl. a. mot bakgrund av att den tidigare beslutade höjningen till 50 000 kronor ännu inte är helt genomförd. Dessutom kan konstateras att den fortgående penningvärdeförsämringen starkt reducerat betydelsen av den tidigare höjningen varför en höjning av minimikapitalet utöver 50 000 kronor bör övervägas.

Svenska bankföreningen: Arbetsgruppen har i det avslutande kapitlet ifrågasatt om inte en övergång borde ske till en ordning där aktiekapitalet eller åtminstone minimikapitalet indexeras genom anknytning till basbelopp eller liknande. På skäl reservanten Ollén anför anser bankföreningen att ett sådant system inte bör införas. Däremot finner bankföreningen arbetsgruppens tankar om ett borttagande av nominella beloppet på aktiebrevens samt om förenklade rutiner för höjning och sänkning av aktiekapitalet vara mycket intressanta. Om möjligheter öppnades härför skulle aktiehanteringen komma att kunna förenklas och förhoppningsvis förbilligas i icke obetydlig omfattning.

Svenska revisorsamfundet: I avslutningskapitlet tar arbetsgruppen upp andra frågor inom aktiebolagsrätten rörande åtgärder för att bekämpa ekonomisk brottslighet. Utan att för den skull ställa sig bakom de argument som arbetsgruppen anför, ställer sig SRS positivt till flera av de åtgärder som företagits och som föreslås i den nu aktuella promemorian för att bekämpa de former av ekonomisk brottslighet, som bedrivs med ett aktiebolag som täckmantel. Arbetsgruppen berör därefter också frågan om aktiekapitalets storlek. Satt i relation till förändringen av basbeloppet sedan 1973, då den lägsta gränsen för aktiekapitalet fastställdes till 50 000 kr, borde enligt arbetsgruppens beräkning minimikapitalet nu vara drygt 91 000 kr. Utan att framställa något förslag ifrågasätter arbetsgruppen om man inte borde övergå till en ordning, där aktiekapitalet eller i vart fall minimikapitalet indexeras genom anknytning till basbelopp eller liknande. SFS vill redan på detta stadium bestämt uttala sig mot en sådan ordning. I en till promemorian fogad reservation av ledamoten i styrgruppen Joakim Ollén har utvecklats skäl mot en sådan ändring. SRS, som instämmer i dessa motiveringar, vill dessutom peka på att en dylik ändring skulle föranleda ökade administrativa besvär för de berörda företagen, ökade kontrollsvårigheter för myndigheterna m. m. Om krav på ökad konsolidering av företagen anses böra genomföras, torde detta enklare kunna ske genom bestämmelser om fondavsättning i förhållande till årsvinsten eller liknande.

Sveriges industriförbund m. fl.: Arbetsgruppen har i det avslutande kapitlet ifrågasatt om inte en övergång borde ske till en ordning där aktiekapitalet eller åtminstone minimikapitalet indexeras genom anknytning till basbelopp eller liknande. På skäl reservanten Ollén anför anser organisationerna att ett sådant system inte bör införas.

Sveriges redovisningskonsulters förbund: När det gäller det avslutande kapitlet i promemorian, där arbetsgruppen pekar på vissa andra åtgärder, som enligt deras mening behöver aktualiseras i syfte att minska den ekonomiska brottsligheten, instämmer vi helt i reservanten Olléns uppfattning om förslaget att indexreglera minimikapitalgränsen för aktiebolag.

Föreningen Sveriges kronofogdar: De iakttagelser KFM gjort om svårigheterna att få insyn i aktiebolagslikvidationer samt om tidsutdräkterna vid

likvidation, har föranlett vissa KFM att många gånger föranstalta om konkursförfarande för att på ett hjälpligt sätt komma till rätta med brister-
na. I anslutning härtill vill Föreningen som en princip för kommande
lagstiftning hävda, att likvidation borde följa konkursreglerna. Detta skulle
innebära främst, att bouppteckning skulle upprättas och inges till rätten
jämt balansräkning samt att edgång skulle ske. Vidare skulle särskild
berättelse efter mönster av 55 § konkurslagen avges så snart som möjligt
för att bl. a. ge borgenärerna insyn i företagets verksamhet. — — —

En särskild fråga är den urholkning av borgenärernas skydd, som kom
till i 1975 års aktiebolagslag. Endast halva aktiekapitalet behöver täckas
intill "ordinarie bolagsstämma under nästföljande räkenskapsår". Med
dessa förutsättningar måste det enligt KFM:s erfarenhet många gånger i
praktiken inträffa, att inte bara mindre fåmansbolag utan även större bolag
hålls vid liv, trots att bolagen är på obestånd. De erfarenheter som gjorts
och som även dokumenterats vetenskapligt om brottsliga eller eljest obe-
höriga rättshandlingar i aktiebolag måste få återverka så att man inte i
aktiebolagslagen bäddar för illojala förfaranden. Föreningen vill därför
även i detta sammanhang framhålla, att BRÅ:s förslag i PM 1979: 5 om att
hela aktiekapitalet skall täckas måste upphöjas till lag.

Skrivelse 1979-12-13 från Värdepapperscentralen VPC Aktiebolag om tvångsinlösen av aktier

Enligt kap. 14 § 9 i aktiebolagslagen gäller att bolag som äger mer än nio tiondelar av aktierna med mer än nio tiondelar av röstetalet för samtliga aktier i dotterbolag äger rätt att lösa in återstående aktier.

För närvarande gäller enligt AL § 13 att aktiebrev ej kan utfärdas till moderbolaget förrän efter ett år, om de tidigare utfärdade aktiebrev som skall inlösas ej överlämnats till moderbolaget.

Detta leder till att aktieboken och bolagsstämmobesluten kan utvisa moderbolaget som ägare av samtliga aktier först sedan ett år förflutit, trots att moderbolaget enligt § 13 st. 1 blivit ägare till aktierna redan i och med att säkerhet ställts för lösenbeloppet eller lösenbeloppet erlagts för icke inlämnade aktier genom nedsättning av erforderligt belopp i allmänt förvar. Detta förhållande är otillfredsställande, eftersom moderbolaget i vissa situationer (speciellt vid överlåtelse och pantsättning) har ett starkt intresse av att kunna utöva sin äganderätt beträffande samtliga aktier.

Med anledning härav föreslår vi att första meningen i andra stycket av § 13, vilken för närvarande lyder:

”Har aktiebrev ej överlämnats inom ett år från det moderbolaget blivit ägare till aktien, kan nytt till moderbolaget ställt aktiebrev utfärdas.”
ändras så att den i stället lyder:

”När moderbolaget enligt första stycket blivit ägare till aktie, kan nytt till moderbolaget ställt aktiebrev utfärdas trots att tidigare utfärdat aktiebrev ej överlämnats.”

Vi hänvisar även till Kedner-Roos ”Aktiebolagslagen med kommentarer” sid. 349.

Skrivelse 1980-12-05 från Föreningen Auktoriserade revisorer FAR och Svenska revisorsamfundet SRS om höjning av aktiekapitalet före utgången av år 1981 i bolag vars registrerade kapital understiger 50 000 kronor

Enligt lagen (1975:1386) om införande av aktiebolagslagen (1975:1385) gäller bl. a. i lagens lydelse enligt SFS 1977:320 att "bolag vars registrerade aktiekapital ej uppgår till 50 000 kronor vid utgången av år 1981, skall, om det ej trätt i likvidation eller försatts i konkurs, avföras ur aktiebolagsregistret och är därmed upplöst".

Ett flertal praktiska och skattemässiga problem har visat sig vara förknippade med lagstiftningen. Vid en omfattande kursverksamhet riktad mot både revisorer och företagare som genomförts av revisorsorganisationerna har problemen närmare behandlats och lösningar anvisats. Ett problem som särskilt kommit i förgrunden sammanhänger med de befarade praktiska svårigheter som uppstår vid patentverkets bolagsbyrå att tillräckligt snabbt registrera önskade aktiekapitalökningar.

Såsom framgår av lagtexten måste ett beslut om höjning av aktiekapital vara registrerat hos patentverket för att rättslig verkan av kapitalökningen skall föreligga. I den nämnda kursverksamheten har framhållits vikten av att beslut om aktiekapitalhöjning fattas i ett så tidigt skede, att registrering av beslutet kan göras före årsskiftet 1981/82. Trots massiva – gjorda och blivande – insatser för information till berörda bolag såväl från patentverkets sida som genom frivilliga insatser, finns det enligt organisationernas uppfattning anledning att befara en stor anhopning av kapitalökningsärenden hos patentverket kort tid före utgången av år 1981. Av skäl som närmare utvecklas nedan anser organisationerna att det till undvikande av rättsförluster bör genom en lagstiftningsåtgärd slås fast att rättsverkan av ett beslut om kapitalhöjning knyts till det faktum att ett bolagsstämmebeslut därom före årsskiftet 1981–82 har ingetts till patentverket. Med andra ord: har en ansökan om höjning av aktiekapitalet till minst 50 000 kronor diarieförts hos patentverket före den 31 december 1981 skall bolaget inte bli automatiskt upplöst, även om registrering av kapitalökningen inte sker förrän under år 1982.

Efter kontakter och samråd i ärendet med patentverkets bolagsbyrå vill organisationerna framhålla följande om bolagsbyråns arbetssituation. Personalresurserna vid bolagsbyrån torde vara klart otillräckliga för att möta den befarade anstormningen av registreringsärenden från många av de aktiebolag som har ett aktiekapital som understiger 50 000 kronor. Det rör sig om mellan 60 000 och 70 000 aktiebolag som i och för sig under år 1981 kan inkomma med begäran om registrering av aktiekapitalökning. Under senare år har handläggningstiderna för ärenden hos bolagsbyrån varit oacceptabelt långa. Detta beror på den resursbrist som direkt eller indirekt är en följd av patentverkets flyttning till Sundsvall. Det uppkommer sannolikt ett behov av prioritering av bolagsbyråns arbetsinsatser under år 1981.

Vid en prioritering hos bolagsbyrån borde i och för sig företräde lämnas åt ärenden som gäller ansökningar om aktiekapitalökning i bolag med lägre aktiekapital än 50 000 kronor. En icke medhunnen registrering därav med-

för ju den allvarligaste av påföljder för ett bolag: dess upplösning. Enligt organisationernas mening uppkommer emellertid härigenom risk för en icke godtagbar, ytterligare fördröjning i handläggningen av bolagsbyråns övriga aktiebolagsrättsliga uppgifter, exempelvis ny- och avregistrering av styrelseledamöter/firmatecknare samt utfärdande av registreringsbevis. Det kan inte nog understrykas att en förutsättning för att aktiebolagssystemet skall fungera utan risker för rättsförluster och andra olägenheter är att bolagsbyråns arbetsuppgifter kan handläggas utan dröjsmål. Det är mot denna bakgrund inte självklart att den nyssnämnda prioriteringen skall komma till stånd. Inte minst av denna anledning finns skäl att pröva ett system som innebär att arbetet med registrering av aktiekapitalförhöjningar inte onödigtvis tar bolagsbyråns kapacitet i anspråk.

Aktiebolagens anskaffning av kapital kan ske genom nyemission eller genom fondemission av intjänade vinstmedel. För att kunna utnyttja fondemissionsmöjligheten är det i rådande ekonomiska läge av vikt att så lång tid som möjligt av år 1981 kan utnyttjas. Med hänsyn till de nämnda förhållandena vid patentverkets bolagsbyrå finns stor risk för att ett stort antal nödvändiga aktiekapitalhöjningar under år 1981 inte hinner bli genomförda före årets utgång, trots att de i vederbörlig ordning har anmälts för registrering hos patentverket i god tid dessförinnan. Såsom lagbestämmelserna är utformade idag finns risk för att bolag gentemot sin egen genom registreringsanmälningarna dokumenterade vilja kommer att bli avförda ur aktiebolagsregistret. Självfallet uppkommer härigenom onödiga olägenheter och kostnader, som i många fall kan te sig förödande i förhållande till den bedrivna verksamheten. Organisationerna vill inte heller utesluta att det i de sistnämnda situationerna direkt och indirekt kan uppstå negativa verkningar också för tredje man, de anställda, borgenärerna och samhället.

Mot bakgrund av nu redovisade förhållanden hemställer organisationerna att den inledningsvis nämnda lagbestämmelsen ändras så att risken för de antydda olägenheterna så långt möjligt elimineras. Detta skulle kunna åstadkommas om, såsom nämnts inledningsvis, rättsverkan av en aktiekapitalökning inte knyts till att registrering därav skett. I stället borde det kunna vara tillfyllest att en anmälan för registrering av erforderlig aktiekapitalhöjning i vederbörlig ordning har ingetts och diarieförts hos patentverket före 1981 års utgång. Syftet med framställningen torde kunna uppnås även om slutdag för ingivande av ansökan sätts någon kortare tid före årets utgång. Den nu föreslagna möjligheten bör i första hand avse aktiebolag som tillämpar brutet räkenskapsår. Vill man ge dessa bolag möjlighet till fondemission med utnyttjande av vinstmedel som intjänats även under det sista räkenskapsår som utlöper före årsskiftet 1981/82, är det bara att konstatera att dessa bolag av omständigheterna får agera inom en mycket snäv tidsmarginal. Bolagsstämmor som kan besluta om kapitalökning hålls ju i dessa bolag först under hösten 1981. Enligt organisationernas mening bör emellertid även aktiebolag, som har kalenderåret som räkenskapsår, erbjudas samma möjlighet som övriga bolag, även om bolagsstämma här kan hållas före halvårsskiftet 1981. För detta talar hänsynen till de ovan antydda riskmomenten, som ligger utanför bolagens kontroll.

Organisationerna har övervägt om vissa skyddsregler bör införas för att icke seriösa anmälningar om aktiekapitalökningar inte skall medföra att ett bolag kan leva vidare. Bland annat har diskuterats att revisorerna borde intyga att bolagsstämmbeslutet om aktiekapitalökning är korrekt. Organisationerna har emellertid stannat för att några särskilda skyddsföreskrifter

knappast behövs. Om ett bolag efter årsskiftet återtar sin anmälan om höjning av aktiekapitalet till minst 50 000 kronor, kommer bolaget självfallet att omedelbart bli avregistrerat. Om ett bolag falskeligen uppgett att ett bolagsstämmobeslut om kapitalökning har fattats, kommer det naturligtvis inte att anmäla efter årsskiftet att kapitalökningen inte kommit till stånd. Denna situation är emellertid inte annorlunda än vad som idag kan uppnås genom ett falskt beslut om vidtagen fondemission.

LAGRÅDET

Utdrag
PROTOKOLL
vid sammanträde
1981-02-27

Närvarande: f. d. justitierådet Petrén, regeringsrådet Hilding, justitierådet Vängby.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 19 februari 1981 har regeringen på hemställan av statsrådet och chefen för justitiedepartementet Winberg beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i aktiebolagslagen (1975: 1385),
2. lag om ändring i lagen (1946: 807) om handläggning av domstolsärenden,
3. lag om ändring i lagen (1973: 303) om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag.

Förslagen har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Ann-Christine Zachrisson.

Förslagen föranleder följande yttrande av *lagrådet*:

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1981-03-12

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Ullsten, Bohman, Wikström, Friggebo, Mogård, Dahlgren, Åsling, Söder, Krönmark, Burenstam Linder, Johansson, Wirtén, Holm, Andersson, Boo, Winberg, Adelsohn, Danell, Petri, Eliasson

Föredragande: statsrådet Winberg

Proposition om ändring i aktiebolagslagen (1975: 1385) m. m.

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande¹ över förslag till

1. lag om ändring i aktiebolagslagen (1975: 1385),
2. lag om ändring i lagen (1946: 807) om handläggning av domstolsärenden,
3. lag om ändring i lagen (1973: 303) om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag.

Föredraganden upplyser att lagrådet har lämnat lagförslagen utan erinran och hemställer att regeringen föreslår riksdagen att antaga förslagen.

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

¹ Beslut om lagrådsremiss fattat vid regeringssammanträde den 19 februari 1981.

Innehåll

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	2
1. Lag om ändring i aktiebolagslagen (1975: 1385)	2
2. Lag om ändring i lagen (1946: 807) om handläggning av domstols- ärenden	5
3. Lag om ändring i lagen (1973: 303) om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag	6
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 19 februari 1981	9
1 Inledning	9
2 Allmän motivering	10
2.1 Fattiglikvidation enligt aktiebolagslagen	10
2.2 Kvalificerad revision i likvidationsbolag	14
2.3 Det vanliga likvidationsförfarandet	15
2.4 Tingsrätts sammansättning i ärenden om likvidation	16
2.5 Inlösen av aktier i dotterbolag	17
2.6 Höjning av aktiekapitalet till 50 000 kr	18
2.7 Ikraftträdande m. m.	23
3 Upprättade lagförslag	24
4 Specialmotivering	24
4.1 Förslaget till lag om ändring i aktiebolagslagen	24
4.2 Förslaget till lag om ändring i lagen om handläggning av dom- stolsärenden	28
4.3 Förslaget till lag om ändring i lagen om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag	28
5 Hemställan	28
6 Beslut	28
 <i>Bilaga 1.</i> Likvidationsförfarandet enligt aktiebolagslagen. BRÅ PM 1980: 1	29
<i>Bilaga 2.</i> Sammanställning av remissyttranden	89
<i>Bilaga 3.</i> Skrivelse 1979-12-13 från Värdepapperscentralen VPC Aktiebolag om tvångsinlösen av aktier	136
<i>Bilaga 4.</i> Skrivelse 1980-12-05 från Föreningen Auktoriserade revisorer FAR och Svenska revisorsamfundet SRS om höjning av aktiekapitalet före utgången av år 1981 i bolag vars registrerade kapital understiger 50 000 kro- nor	137
<i>Bilaga 5.</i> De remitterade förslagen (bilagan har uteslutits här) ..	
Utdrag av lagrådets protokoll den 27 februari 1981	140
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 12 mars 1981 ..	141